

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

ΕΚΤΗΣ ΛΗΜΟΤΙΚΟΥ

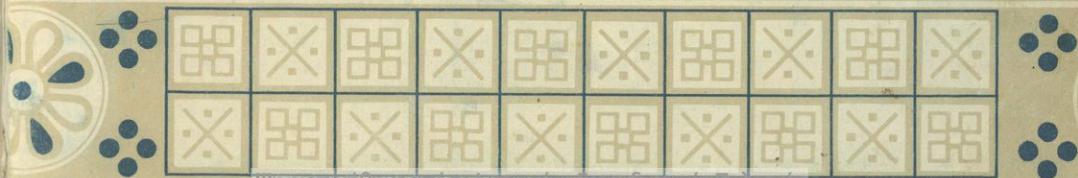
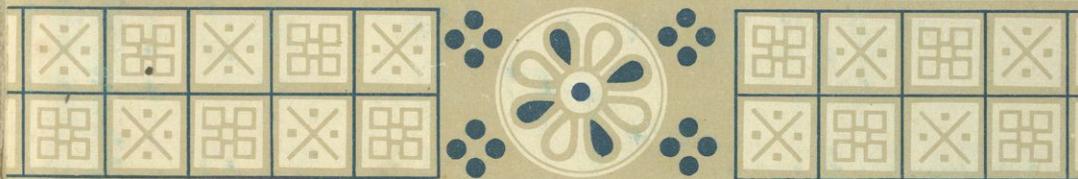
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ 1963

Φιλοποιητική σε τα παιδιά Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χωρισμού της αίθριας πόλεως
προτεραιότητας της οποίας η πόλη είναι
καριότερη σε όλη την Ελλάδα για την πολιτική
της.
10

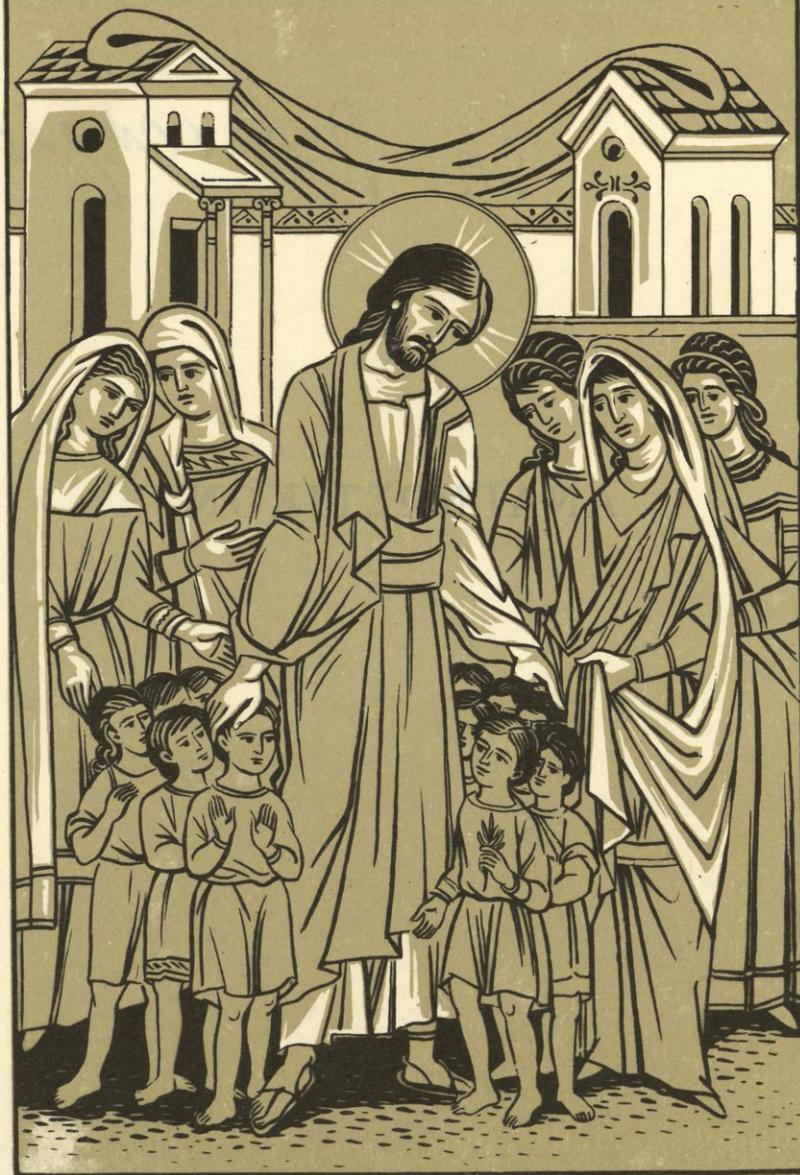

En. Ρωμαιόν

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ

17816

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΕΥΛΟΓΕΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ.

Ap. E10. 17810

ΕΥΑΓ. Π. ΦΩΤΙΑΔΟΥ — ΗΛΙΑ Π. ΜΗΝΙΑΤΗ
Γ. ΜΕΓΑ — Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ
Θ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1963

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Αὐτό είναι το πρώτο μέρος, που ανθίζει στην ζωή, που ανθίζει στην περιγέλι της ομορφιάς, που ανθίζει στην περιγέλι της μακρινότητας.

Αυτό είναι το λεπτό πάνι, που, διανύει προστά μας υγρανούνται τα βλέφαρά και σπάσταρά ή καρδιά μας.

Διανύει η αέρα, που έρχεται γλυκά να το χαιδέψῃ, διανύει πρόσχαρα η αέρα η σιγατή, είναι μια άθεντη πνοή, που δριμώς να ζωντανέψῃ την άνωτριχλα άνεκφραστη το δίχρονο πάνι.

Το πήρε κάποια μάγισσα και τόκοις χλαισίδα και ζήσε σ' αυτό και πάλλεται ωλεύληρη ή Πατερίδα.

ΖΟΡΕΑΜ
ΙΟΤΩΨΠ

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΗΜΑΙΑΝ

Αύτὸν εἶναι τὸ ιερὸ παννί, τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο,
κομμάτι ἀπ' ἀνοιξιάτικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
ποὺ εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἀφρὸ τοῦ κύματος, ποὺ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι ὄλογλυκο, σὲ πέλαγο μακρινό.
Αύτὸν εἶναι τὸ ιερὸ πανί, πού, ὅταν περνᾷ μπροστά μας
ὑγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾶ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα, ποὺ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαιδέψῃ,
δὲν τ' ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή·
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή, ποὺ δρμᾶ νὰ ζωντανέψῃ
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.
Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τό καμε χλαμύδα
καὶ ζῆ σ' αὐτὸ καὶ πάλλεται ὄλοκληρη ἡ Πατρίδα.

Εἶναι ἡ Σημαία! Τὴν βλόγγησαν παπᾶδες μ' ἀσπρα γένεια,
μέσ' στῆς σκλαβιᾶς τὸ τρίσβαθο κι' ἀπόκρυφο σχολεῖο,
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἐπάνω της, καὶ οἱ κόρες
τὴν νύκτα τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.

Σὰν βόρειο σέλας ἀστραψε στὴν Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι' ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἔβδομο οὐρανὸν κι' ἀκόμη πέρα.

Ποιά λύρα ἔχει τὴν δύναμι γιὰ νὰ σὲ ψάλῃ ἐπάξια;
Εἶσαι τῆς νέας Ἐλλάδος μας ἡ ἀγία εἰκόνα Ἔσύ.
Εἶσαι ἡ λαχτάρα, ποὺ λυγάει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσῆ,
ποὺ ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει
θαρρεῖς καὶ κάποιο οὐράνιο φῶς σὲ περικυκλώνει... .

N. Ζαφειρίου «Η 'Ελληνική Σημαία»

Στέφανος Δάφνης

ΙΑΙΑΜΗΣ ΙΝΤ ΕΙΣ ΖΟΥΜΥ

Δ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. ΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

— Παπποῦ! є, παπποῦ! έφώναξεν ό Νάσος, σπρώχνοντάς τον μὲ τὸ πόδι του.

— Τί είναι;

— "Α, σήκω νὰ ἰδοῦμε τὴν Ἀνάστασι.

Σὰν ἐβγῆκαν єξω ἀπὸ τὴν καλύβα τους, ἀκουυαν σὲ δληγη τὴν κοιλάδα καὶ γῦρο ἀπὸ τὶς ράχες φωνές. "Ολοι οἱ βλάχοι τῆς περιφερείας ἐκείνης ἥσαν στὸ πόδι, στολισμένοι, καὶ μὲ κεριὰ στὰ χέρια ἐπερίμεναν τὴν Ἀνάστασι.

Εἶχε πιὰ πλησιάσει ἡ ὥρα. 'Ο αὐγερινὸς φεγγοβιολῶντας ἀνέβαινε ψηλά. Οι βλάχοι μὲ τὶς γυναικες καὶ τὰ παιδιά τους ἥσαν ἔτοιμοι єξω ἀπὸ τὶς καλύβες τους. Οι χωρικοὶ ἀπὸ τὰ γῦρο χωριὰ εἶχαν ἀνεβῆ στὰ ὑψώματα. Νέοι ζωηροί, γέροντες λευκόμαλλοι, παιδιά, γυναικες νέες καὶ γριές, ὅλοι εἶχαν καρφώσει τὰ μάτια τους στὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ ὁρίζοντος.

"Ηξεραν πώς άπό κεῖ ύψωνετο μιὰ ράχι, ἀπ' ὅπου θὰ ἐφαίνετο ὁ παπᾶς μὲ τὴν λαμπάδα στὰ χέρια, κηρύσσοντας στοὺς πιστοὺς τὴν Ἀνάστασι τοῦ Σωτῆρος. Οἱ μεγάλες πυρὲς ἐλαμπάδιζαν ύψηλὰ καὶ ἔρριχναν κοκκινωπές ἀκτῖνες στὰ πρόσωπα καὶ στὰ καθαρὰ ἐνδύματα!

'Η καρδιὰ ὅλων ἐβροντοκτυποῦσε ἀνυπόμονη, ὅσο ἐπλησίαζε ἡ μεγάλη καὶ ἱερὴ στιγμή. Κάθε ἄστρο, ποὺ παρουσιάζετο ἀπὸ τὴν ράχι, τὸ ἐπαιρναν γιὰ τὴν λαμπάδα τοῦ παπᾶ καὶ ἐφώναζαν ἀναπηδῶντας μὲ χαρά:

— Νάτο, ἐφάνηκε!

— Αμ' ποῦ ἀκόμη!

— Θ' ἀσπρίση τὸ μάτι σου γιὰ νὰ τὸ ἰδῃς.

Καὶ ἐπείραζε ὁ ἔνας τὸν ἄλλον καὶ διηγεῖτο ἴστορίες, καὶ οἱ γεροντότεροι παραμύθια, γιὰ νὰ περάσῃ δ καιρός.

— Νά το, νά το! Ἐκεῖνο εἶναι! ἐφώναξε κάποιος χαρούμενος.

Πράγματι ἐφάνηκε φῶς λαμπάδας, ποὺ ἐτρεμόσβηνε στοῦ ἀνέμου τὴν πνοή. "Ἐσχιζε τὸ σκοτάδι καὶ ἔρριχνε παρήγορη λάμψι γῦρο.

Οἱ βλάχοι ὅλοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἀπ' ὅλα τὰ γῦρο μέρη ἐκάρφωσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὰ μάτια τους καὶ ἐτέντωσαν τὴν ἀκοή τους.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!....

Η φωνὴ ἀκούσθηκε ἀπὸ τὴν ράχι δυνατή. "Ἐφθασε σὰν κύματα στὶς καρδιὲς τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων καὶ ἔχυσε ἐπάνω τους γλυκύτητα καὶ συγκίνησι.

Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!....

Η φωνὴ ἀκούσθηκε τώρα πιὸ δυνατή. Οἱ βλάχοι καὶ οἱ χωρικοὶ ἔσκυψαν τὴν κεφαλὴ καὶ ἔκαμπαν τὸν σταυρὸ τους. "Ολη ἐκείνη ἡ μεγάλη κοιλάδα ἔμοιαζε τὴν ὥρα ἐκείνη σὰν ἔνας μεγάλος ναός, ὅπου ἐδοξάζετο τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ.

— Χριστὸς ἀνέστη, παιδιά!....

‘Η φωνὴ ἀντήχησε γιὰ τρίτη φορά. Μαζὶ μὲ τὸ φῶς τῆς λαμπάδας ἐφάνηκε καὶ μία ἄλλη λάμψις καὶ ἀμέσως ἀκούσθηκε ὁ βαθὺς βρόντος πυροβόλου. Καὶ εὐθὺς μὲ τὸν πρῶτο πυροβολισμὸν ἄλλοι πολλοὶ μαζὶ πυροβολισμοὶ ἐσφύριζαν στὶς ράχες, τὰ λαγκάδια, τὰ δένδρα, τὶς καλύβες, τὰ πρόβατα καὶ τὰ μανδριά. Οἱ βλάχοι, μὲ τρελλὸν ἐνθουσιασμόν, μετέδιδαν ὁ ἔνας στὸν ἄλλο τὴν εὐχάριστη εἰδῆσι τῆς Ἀναστάσεως.

— Χριστὸς ἀνέστη, ἀδέλφια!..!

— Ἀληθῶς ἀνέστη!... ἀληθῶς ἀνέστη!...

— Ζῆ καὶ βασιλεύει... Ζῆ καὶ βασιλεύει!...

Πολυάριθμα μικρὰ φῶτα ἐπλανῶντο παντοῦ. Τὰ βλαχόπουλα ἔτρεχαν πρόθυμα νὰ μεταφέρουν στοὺς ἄλλους τὸ ἄγιο φῶς, ποὺ ἔλαβαν ἀπὸ τὴν λαμπάδα τοῦ παπᾶ.

Σὲ λίγο ὅλες οἱ ράχες ἐφεγγοβολοῦσαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μέσα στὸ σκοτάδι ὡς πολυάριθμα διαμάντια. Ἀπὸ κάθε καλύβᾳ τὰ καριοφύλια καὶ οἱ ἀσημοπιστόλες ἀστραφταν καὶ ἐβροντοῦσαν. Τὰ πρόβατα στὰ μανδριὰ ἐβέλαζαν καὶ ἐπηδοῦσαν φοβισμένα ἀπὸ τοὺς κρότους, οἱ σκύλοι ἀλυκτοῦσαν καὶ τὰ ἀλογα ἔχρεμέτιζαν.

‘Η ράχι, ποὺ ἐπάνω τῆς ἐφάνηκε τὸ πρῶτο φῶς τῆς Ἀναστάσεως, ἦτο τώρα κατάφωτη. Εἴκοσι ὡς εἴκοσι πέντε βλάχοι, ἀσκεπεῖς, μὲ τὴν λαμπάδα ἀναμμένη στὰ χέρια, ἐγονάτιζαν γῦρο στὸν παπᾶ. Καὶ ὁ παπᾶς, ὅρθιος; κινῶντας τὴν λαμπάδα του ἀνω καὶ κάτω, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἔψαλλε τὸ «Χριστὸς ἀνέστη».

Ανδρέας Καρκαβίτσας

2. ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ

Τὸ μέγα θαῦμα σήμερα τὴν πλάσι ὅλη μαγεύει,
ρυθμὸς ἀγάπης τὶς καρδιὲς σὰν ὄνειρο χαιδεύει.

Χριστὸς Ἀνέστη! ἀντιλαλεῖ παντοῦ σὰν ἄγια ἀλήθεια,
κι αὐτῆδα ἐλπίδας χύνεται σὲ πονεμένα στήθια.

Κι ἔρχεται μὲ τὴν ἄνοιξι, μὲ τοὺς ἀνθοὺς τ' Ἀπρίλη,
τὸ πρόσχαρο τὸ μήνυμα, σὰν νά ὕθελε νὰ στείλῃ
τὴν λουλουδένια του δύμορφιὰ τοῦ Γολγοθᾶ τὸ θύμα
μέσ' στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ πνίξῃ κάθε κρῖμα.

Χριστὸς Ἀνέστη! φίλημα γλυκειᾶς ἀγάπης δῶστε/
φίλοι κι ἔχθροὶ κι ἀδελφικὰ τὰ χέρια σας ἐνῶστε.

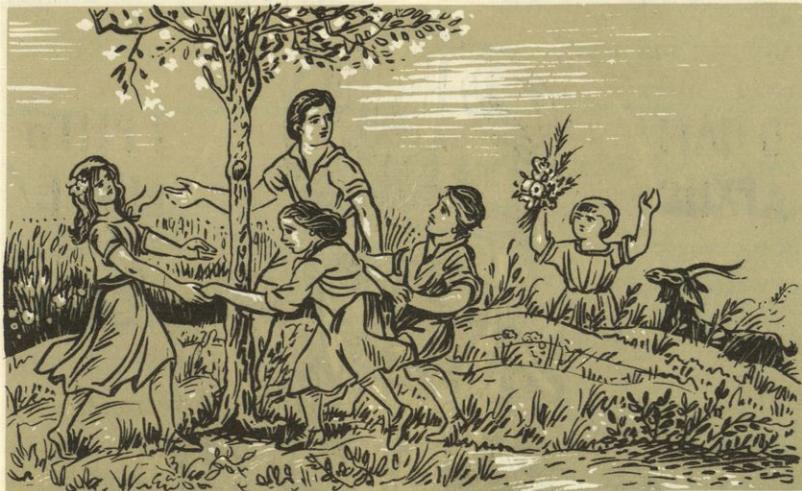
Ἐνα τοῦ κόσμου τ' ὄνειρο: Νικήτρια ἡ καλωσύνη
νά ναι παντοῦ, κι ὁδηγητὴς τῶν ἔργων μας νὰ γίνη.

Τοῦ Λόγου ἡ δόξα ἀνάλαμψε κι ἥρθε παρηγορήτρα
—σὰν μέσα στὸ ἡλιόκαμμα—σ' ὅλη τῆς γῆς τὴν φύτρα.

Χριστὸς Ἀνέστη! ἀς ζῆ στὸν νοῦ τὸ Σύμβολο τ' ὥραϊ,
γιὰ νὰ πληθαίνουν μέσα μας χαρὲς καὶ φέγγος νέο,
ἡ Δικαιοσύνη τῆς ψυχῆς τὰ βάθη νὰ φωτίζῃ.
καὶ τῆς Ἀγάπης ἡ δύμορφιὰ τὸν κόσμο νὰ στολίζῃ.

Γ. Λαμπρίδη «Χριστὸς Ἀνέστη» φωτογραφία από την Ιωάννη Πολέμη

3. ΧΡΟΝΙΑΡΕΣ ΜΕΡΕΣ

Καὶ θὰ ὥρθοῦν χρονιάρες μέρες: Τὰ Χριστούγεννα,
μὲ τ' ἀφρόπλαστα χριστόψωμά τους, πρῶτα,
καὶ τ' Ἀϊ-Βασιλειοῦ, μὲ τῶν παιδιῶν τὰ κάλαντα,
καὶ μὲ τῶν νερῶν τ' ἀγιάσματα, τὰ Φῶτα.

Καὶ ὕστερα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Ἀνάστασι,
ποὺ ὀλόχαρο τὸ χωριὸ θὰ τὴν γιορτάσῃ,
τῶν βουνῶν βροντοξυπνῶντας τοὺς ἀντίλαλους,
σπέρνοντας λαμπάδων φέγγισμα στὰ δάση.

Καὶ μὲ τὰ λαμπριάτικα καλοκαιριάσματα
στήνοντας χορὸ στὰ ὀλόσανθα χαμομήλια,
θ' ἀνεμίζουν κάτω ἀπὸ μηλιᾶς χιονόκλαδα
κόκκινες ποδιές καὶ κίτρινα μαντήλια.

Γεώργιος Δροσίνης

4. Ο ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

Ανήμερα τῆς ἔορτῆς τῶν Βαΐων τοῦ Είκοσιένα, τὴν Κυριακή, φίλοι τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' καὶ ἐπίσημοι ξένοι τὸν ἐπαρακινοῦσαν νὰ φύγῃ, νὰ σωθῇ. Τὰ μέτρα τῆς Ὁθωμανικῆς κυβερνήσεως ἐξ αἰτίας τῆς Ἐπαναστάσεώς μας ἐγίνοντο ἄγρια καὶ ὁ καθεὶς μποροῦσε νὰ προβλέψῃ τὸ μέλλον. Τὸν ἐπαρακαλοῦσαν λοιπὸν νὰ φύγῃ, τοῦ ἐπρόσφεραν καὶ τὰ μέσα.

«Μὴ μὲ παρακινῆτε νὰ φύγω, εἶπε στοὺς φίλους του.

Μή θέλετε νὰ σωθῶ. 'Η ὥρα τῆς φυγῆς μου θὰ ἦτο ἀρχὴ σφαγῆς, ὥρα σπαθιοῦ στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ στὰ ἄλλα Χριστιανικὰ μέρη. γ' Ωραῖο πρᾶγμα θέλετε νὰ κάμω, μεταμορφωμένος μὲ καμμιὰ προβιὰ στὴν πλάτη, νὰ φεύγω στὰ καράβια. "Η, κλεισμένος σὲ φίλικὴ πρεσβεία, νὰ ἀκούω στοὺς δρόμους τὰ ὅρφανὰ τοῦ "Εθνους μου νὰ σπαράζουν στὰ χέρια τοῦ δημίου. Εἴμαι Πατριάρχης γιὰ νὰ σώσω τὸν λαό μου, ὅχι νὰ τὸν ρίξω στὰ μαχαίρια τῶν Γενιτσάρων. Ο θάνατός μου ἵσως ὡφελήσῃ πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν ζωή μου. Οἱ ξένοι βασιλεῖς θὰ ταραχθοῦν ἀπὸ τὸν ἀδικο θάνατό μου. Δὲν θὰ δείξουν ἀδιαφορία βλέποντας νὰ βρίζεται ἡ πίστις τους στὸ πρόσωπό μου καὶ οἱ "Ελληνες θὰ πολεμήσουν μὲ ἀπελπισία, που συχνὰ χαρίζει τὴν νίκη. Κάμετε λοιπὸν ὑπομονὴ ὅτι καὶ ἂν μοῦ συμβῇ. Σήμερα τῶν Βατίων ἀς φᾶμε στὸ τραπέζι τὰ ψάρια τοῦ γιαλοῦ καὶ ἔπειτα, ἵσως αὐτὴν τὴν ἐβδομάδα, ἀς φᾶνε καὶ αὐτὰ ἀπὸ μᾶς.

"Οχι, δὲν θ' ἀφήσω νὰ μὲ περιγελοῦν, περπατῶντας μὲ ἀκολουθία ἀπὸ διάκους καὶ ἀρχοντες στοὺς δρόμους τῆς 'Οδησσοῦ, τῆς 'Επτανήσου ἢ τῆς 'Αγκῶνος καὶ νὰ μὲ δείχνουν τὰ παιδιὰ καὶ νὰ λέγουν: Νὰ ὁ φονιᾶς Πατριάρχης! "Αν τὸ "Εθνος μου σωθῇ καὶ θριαμβεύσῃ, θὰ μὲ ἀποζημιώσῃ, ἐλπίζω, μὲ θυμιάματα τιμῆς καὶ ἐπαίνου, ἔπειδὴ ἔκαμα τὸ χρέος μου. Δὲν θὰ ἀνεβῶ γιὰ τετάρτη φορὰ στὰ μοναστήρια τοῦ "Αθω, δὲν τὸ θέλω. Χαίρετε, σπήλαια καὶ κορυφὲς τοῦ ἱεροῦ βουνοῦ. Χαῖρε, θαλάσσιο κῦμα. Χαῖρε, Σπάρτη καὶ 'Αθηναί, ὅπου ἥθελα νὰ ἴδρυσω σχολεῖα γιὰ τοὺς νέους τῆς Πατρίδος. Χαῖρε, γῆ τῆς γεννήσεώς μου, Δημητσάνα!

"Ἐγὼ πηγαίνω ὅπου μὲ καλεῖ, μὲ ὀδηγεῖ ἢ γνώμη μου, ἢ μεγάλη μοῖρα τοῦ "Εθνους καὶ ὁ οὐράνιος Θεός".

*Ομιλία περὶ τοῦ ἀοιδίου Πατριάρχου Γρηγορίου Γεώργιος Τερτσέτης

5. Ο ΘΕΟΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΕΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πολλές φορὲς συλλογίζομαι καλὰ - καλὰ ὅσα τεράστια
ἡ θεία παντοδυναμία Του κάνει γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ λαοῦ
τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὅταν εἴμαι βυθισμένος στὶς σκέψεις
αὐτές, φέρω τὸν νόον μου στὴν ἀξιομνημόνευτη ἐκείνην ἐπο-
χὴ τῆς ἐλευθερώσεως τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ
Φαραὼ. Καὶ βρίσκω κάποια ὁμοιότητα στὶς τύχες τῶν δύο
λαῶν.
Ἄκοντει ὁ Θεὸς τὴν κραυγὴ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ, βλέ-
πει τὴν θλῖψι καὶ τὴν δυστυχία τους, συμπαθεῖ στὰ δεινά
τους καὶ ἐκλέγει ἔνα ποιμένα προβάτων, γιὰ νὰ τοὺς ἐλευ-
θερώσῃ ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου.

— Ποιός εἴμαι ἐγώ, λέγει ὁ Μωϋσῆς, Κύριέ μου, ποιός
εἴμαι ἐγώ, που προστάζεις νὰ πάω στὸν Φαραὼ, τὸν βασιλιᾶ
τῆς Αἰγύπτου; Παρακαλῶ, Κύριε, ἄφησέ με. Ἰσχνόφωνος
καὶ βραδύγλωσσος ἐγώ εἴμαι.

Τὰ ἵδια ἐλέγαμε καὶ ἐμεῖς, ὅταν ὁ Θεός, ἐλεῶντας τὴν
ἀθλία κατάστασί μας, ἐφώτισε στὴν καρδιά μας τὸ μεγάλο
ἔργο τῆς ἀπελευθερώσεως μας.

—Ἐμεῖς μόνοι, ἐλέγαμε, νὰ σπάσωμε τὶς ἀλύσεις μας;
Ἐμεῖς νὰ νικήσωμε τὸν πολυάριθμο στρατὸ καὶ στόλο τοῦ
τυράννου;

—Μαζί σου θὰ εἰμαι ἐγώ, εἶπε τότε στὸν Μωϋσῆν ὁ Θεός.
Μὴ φοβᾶσαι, ἐγώ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μὲ τὴν δύναμι
μου θὰ κτυπήσω τοὺς Αἴγυπτίους. Ἐγώ θὰ δυναμώσω τὸν
λαό μου ἐναντίον των. *

· Αὐτὰ μοῦ φαίνεται ἀπαράλλακτα ὅτι ἀκούω νὰ λέγῃ καὶ
σήμερα τὸ στόμα τοῦ Θεοῦ στὸν ἀδύνατο λαὸ τῆς Ἑλλάδος.

—Ἐγώ, λέγει, ἀδύνατε καὶ ἐγκαταλειμμένε λαέ μου,
ἐγώ θὰ εἰμαι μαζί σου, ἐγώ θὰ ἀπλώσω τὸ χέρι μου καὶ μὲ
τὴν δύναμι μου ἐγώ θὰ κτυπήσω τοὺς ἔχθρούς σου, ἐγώ θὰ
σέ δυναμώσω ἐναντίον τους. *

Αὐτὰ εἶπε καὶ αὐτὰ ἐνεργεῖ ὁ Θεός ὄλοένα γιὰ τὴν
Ἑλλάδα. *

· «Λόγοι αὐτοσχέδιοι»

Σπυρίδων Τρικούπης

6. ΤΟ ΤΑΜΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

Διηγεῖται ό γέριος δ Κολοκοτρώνης, ότι μιὰ φορά ἐπῆγε στὸ πανηγύρι τῆς Ἀγίας Μονῆς. Αὐτὸ τὸ μοναστήρι ἦτο μεγάλο καὶ εἶχε καταστραφῆ στὴν ἐπανάστασι τοῦ Ὁρλώφ, τῷ 1769. "Οταν ἐπέρασε, ἦτο μία μάνδρα χαλασμένη, καὶ σκεπασμένη ἡ ἐκκλησία μὲ κλαδιά.

Τότε ἔταξε ὁ Κολοκοτρώνης:

—Παναγία μου, βοήθησέ μας νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν Πατρίδα μας ἀπὸ τὸν Τύραννο καὶ νὰ σὲ κάμω καθὼς ἥσουν πρῶτα.

Καὶ πράγματι ἡ Παναγία ἐβοήθησε· καὶ στὸν δεύτερο χρόνο τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπλήρωσε ὁ Κολοκοτρώνης τὸ τάμα του καὶ τὴν ἔκανε ὅπως ἦτο πρὶν ἀπὸ τὴν καταστροφῆ της.

«Ο Γέρων Κολοκοτρώνης»

Γεώργιος Τερτσέτης

Θεοφάνης ἀπὸ τὴν γῆν του Αλγύοπτου.

— Ποιός εἶμαι ὁροφέας ὁ Κολοκότης. Κύριέ μου, πρόσε εἶμαι οὐδεὶς, που προστέλλεται στὸν Θράκη, τὸν Βασιλεῖον του Αλγύοπτου; Περιστελλώ, Κύριε, καὶ τοῦ με Ἰαχνώφανας
ερεδίηγλωσσας ἔγω εἰμαι.

7. Ο ΠΑΠΑ - ΑΡΣΕΝΗΣ

, Επέρασαν πάλι οι Τούρκοι τοῦ Δράμαλη τὰ Δερβενάκια, ἀρχές 'Ιουλίου τοῦ 1822, καὶ ἐπῆραν τὴν ἀναπνοή τους κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Κορίνθου. Μὰ εἶδαν ὅτι εἶχαν ἀφήσει χιλιάδες ἄλλους Τούρκους πίσω τους ἔξω ἀπὸ τὸ

Ναύπλιο. Τότε ἀπεφάσισαν νὰ ξαναμποῦν στὰ φοβερὰ στενά, νὰ βοηθήσουν ἔκείνους, ποὺ ἔμειναν καὶ νὰ στείλουν τροφὲς στὸ πεινασμένο Ναύπλιο. Ἡ ἀπόφασί τους αὐτὴ δείχνει, πὼς τὴν περασμένη καταστροφὴ τους μέσα στὰ στενὰ τὴν ἔξηγησαν, ἵσως καὶ σωστά, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς παράλογης τρομάρας των, ἀφοῦ τόσοι λίγοι "Ελληνες ἔτυχε νὰ εῖναι ἔκει στὰ Δερβενάκια.

‘Η ἀπόφασί τους λοιπὸν τώρα εῖναι ἀνδρικὴ καὶ οἱ μάχες, ποὺ ἔγιναν μέσα στὰ περάσματα τοῦ “Αἴ-Σώστη, δείχνουν λύσσα ἀληθινή. Γιατὶ οἱ “Ελληνες εἶναι ἐκεῖ πέρα τώρα πιὸ πολλοὶ συναγμένοι καὶ πολὺ διαλεκτοὶ καὶ ὡχυρωμένοι.’

‘Ἐκεῖ, μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἡμέρες, ἔτυχε νὰ τρῶνε ὁ Νικηταρᾶς καὶ ἔνας παπᾶς ἀπὸ τὸ Κρανίδι, ὁ Παπαρσένης. Τότε ἤλθε τὸ μήνυμα πώς ἐφάνηκαν πάλι οἱ Τοῦρκοι νὰ ἔρχωνται μακριά, ἀπὸ τὴν Κόρινθο.

‘Ο Παπαρσένης δὲν ἐταράχθηκε.

Φέρτε νὰ πιοῦμε, εἶπε, αὔριο θὰ τοὺς πάρῃ ἡ κατάρα. Στὸν δρόμο, ἐκεῖ ποὺ ἐπροχωροῦσαν, ἔλεγε ὁ Παπαρσένης πάλι στὸν Νικηταρᾶ:

— Αὔριο τὸ κεφάλι μου θὰ μείνῃ ἐδῶ, ὅμως σπυρὶ σιτάρι δὲν θὰ περάσῃ γιὰ τὸ Ναύπλιο!

Καὶ τὸ βράδυ, ποὺ ἐδειπνοῦσε ὁ Παπαρσένης (οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν φθάσει ἀκόμη), ἐσυλλογίζετο τὸ Ναύπλιο.

— Τὸ Ναύπλιο τὸ εἶχαμε στὰ χέρια μας, ἔλεγε (ήτο τότε ἔτοιμο νὰ παραδοθῇ), μὰ ὁ Δράμαλης τὸ ἐπῆρε πάλι. Μονάχα σὰν πάρωμε τὸ Ναύπλιο, τότε θὰ ποῦμε πώς ἐλευθερωθήκαμε.

Αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ γενναίου παπᾶ ἔδιναν καρδιὰ μεγάλη σὲ ὅλους, γιὰ νὰ κρατήσουν τὰ στενά.

Τὴν ἄλλη μέρα, 29 Νοεμβρίου 1822, ἐσκοτώθηκε ὁ παπᾶς. ‘Ομως οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέρασαν.

8. Ο ΑΛΗΘΙΝΟΣ ΚΛΗΡΙΚΟΣ

„Όταν ήλθε ό βασιλιάς „Οθων πρώτη φορά στὸ Μεσολόγγι, στὰ 1837, παρουσιάσθηκε ἐμπρός του ό Παπᾶ - Παναγιώτης Μπουγάτσας. „Ετυχε τότε νὰ βρίσκεται στὰ ἀνάκτορα καὶ ό στρατηγὸς Δ. Μακρῆς καὶ ό βασιλιάς ἔζήτησε ἀπ' αὐτὸν πληροφορίες γιὰ τὸν παπᾶ!“

— Μεγαλειότατε, τοῦ εἶπε ό Μακρῆς, τὸν παπᾶ αὐτὸν ἀξίζει νὰ τὸν προσκυνοῦμε σὰν ἄγιο, γιὰ τὶς μεγάλες του ὑπηρεσίες στὴν πατρίδα καὶ στὸν κόσμο.

— Καὶ ποιές εἶναι αὐτές, καπετὰν Μακρῆ; ἐρώτησεν ό βασιλιάς.!

— Ακουσε, Μεγαλειότατε, εἶπεν ό Μακρῆς. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἀποκλεισμοῦ στὸ Μεσολόγγι, ἡ μόνη δουλειὰ ποὺ ἔκανε ό παπᾶς αὐτὸς ἦτο, ἀμα ἀρχιζε τὸ τουφέκι (καὶ ἦτο αὐτὸ καθημερινό, νύκτα - μέρα) νὰ τρέχῃ στὴν ἐκκλησιά. „Ἐπαιρνε τὸ δισκοπότηρο στὰ χέρια του, μὲ τὸ φανάρι του, ἐπήγαινε ἀπὸ ἐπαλξὶ σὲ ἐπαλξὶ καὶ μεταλάβαινε τοὺς βαριὰ πληγωμένους καὶ τοὺς παρηγοροῦσε μὲ καλὰ λόγια. Καὶ ἐγκαρδίωνε τοὺς ἄλλους νὰ πολεμοῦν μὲ ὅρεξι καὶ μὲ ψυχὴ γιὰ νὰ ἔχουν τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Σοῦ ὅρκίζομαι στὴν πίστι μου, Μεγαλειότατε, ὅτι δὲν ἐπέρασε ἡμέρα ἡ νύκτα, ποὺ νὰ μὴν τὸν ἰδῶ στὴν ἐπαλξὶ μου, ἐπάνω στὸ τουφέκι, καθὼς καὶ νὰ φέρῃ γῆρο ὅλες τὶς ἄλλες ἐπάλξεις καὶ μέσα στὴν χώρα ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι. Καὶ στὴν ἔξοδο, Μεγαλειότατε, ἦτο μαζί μας καὶ βόλι δὲν τὸν ἐπείραξε. Τότε δὲν εἶναι ἄγιος ό παπᾶς αὐτός;“

Γ. Βλαχογιάννη «Ιστορική Ανθολογία»

N. A. Μακρῆς

9. ΝΥΧΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ

Τὴν ἄγια νύχτα τὴν Χριστουγεννιάτικη
λυγοῦν τὰ πόδια
καὶ προσκυνοῦν γονατιστὰ στὴ φάτνη τους
τὰ ἀδολὰ βόδια.

Καὶ ὁ ζευγολάτης ξάγρυπνος θωρῶντάς τα
σταυροκοπιέται
καὶ λέει μὲ πίστι ἀπ' τῆς ψυχῆς τ' ἀπόβαθα:
«Χριστὸς γεννιέται! »

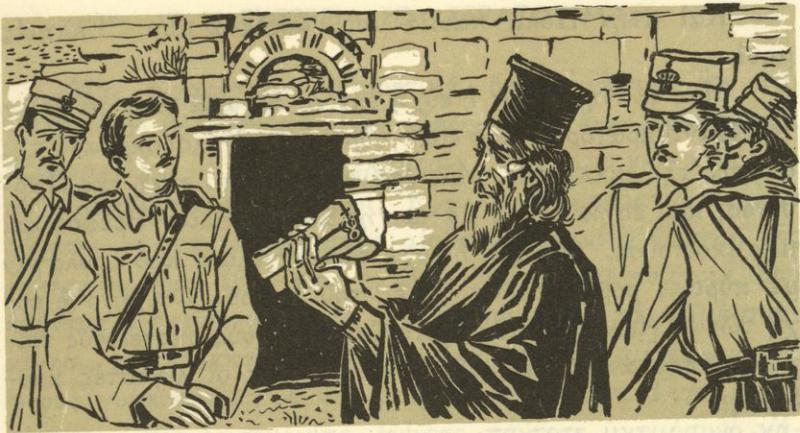
Τὴν ἄγια νύχτα τὴν Χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνοῦν ἀπὸ φωνὲς ὑμνων μεσούρανες
στὴ γῆ σταλμένες.

Κι ἀκούοντας τὰ 'Ωσανὰ ἀπ' ἀγγέλων στόματα
στὸν σκόρπιο ἀέρα,
τὰ διαλαλοῦν σὲ χειμαδιὰ ἡλιοφώτιστα
μὲ τὴ φλογέρα.

Τὴν ἄγια νύχτα τὴν Χριστουγεννιάτικη
ποιός δὲν τὸ ξέρει; —
τῶν μάγων κάθε χρόνο τὰ μεσάνυχτα
λάμπει τὸ ἀστέρι.

Γεώργιος Δροσίνης

10. Ο ΠΑΠΑΣ ΤΟΥ ΣΤΑΡΤΣΟΒΟΥ

Στήν πόρτα τῆς ἐκκλησίας, ὕστερα ἀπὸ μιὰ μάχη, τῷ 1912, συναντήσαμε τὸν παπᾶ, ψηλό, στεγνό, μὲ πρόσωπο γεμάτο ρυτίδες, μὲ ἀραιὰ γένεια ψαρὰ στὸ μυτερό του πηγούνι, μὲ ράσα τριμμένα, πρασινωπά, ζωνάρι γαλάζιο καὶ παντούφλες, ὃπου ἔπλεαν μέσα σ' αὐτὲς τὰ γυμνὰ κοκκαλιάρικα πόδια του. Εἶχε μάτια ἀεικίνητα, ἀστραποβόλα, διαπεραστικά, φλόγας ἑλληνικῆς μάτια, ἄγρυπνος φρουρὸς τοῦ ἀπλοῖκου ποιμνίου του.

"Οταν ἐσκύψαμε νὰ τοῦ φιλήσωμε τὸ χέρι, ἐκεῖνος τὸ ἐτράβηξε πίσω δυνατά. Τὰ μάτια του ἐβούρκωσαν ξαφνικά. "Αρπαξε ἀπὸ τὸ χέρι ἐνὸς ἀπὸ μᾶς τὸ πηλήκιο καὶ ἐφίλησε τὸ ἐθνόσημο μὲ τὸ στέμμα, ὃπως θὰ ἐφίλοῦσε τὸ Τίμιο Ξύλο. "Επειτα μᾶς ἐπῆρε ἀπὸ τὸ χέρι πατρικὰ καὶ μᾶς ὡδήγησε ἐμπρὸς στὴν 'Ωραία Πύλη. 'Εστάθηκε ἐκεῖ μὲ εὐλάβεια, ἐσταυροκοπήθηκε, μᾶς ἐφίλησε ἔναν-ἔναν στὰ μέτωπα καὶ μὲ φωνὴ φλογερή, λαχανιασμένη, χαμηλὴ μᾶς εἶπε:

— Καὶ στὴν Πόλι, παιδιά μου, ἀδέλφια μου, "Ελληνές μου!..."

Μᾶς ἐφάνηκε πώς ἡ εὐχὴ ἐκείνη ἔβγαινε ἀπὸ τὰ χείλη τοῦ Παντοκράτορος, ποὺ εὐλογοῦσε ἀπὸ τὸ μισοσκόταδο τῆς σκεπῆς τῆς ἐκκλησίας. Μᾶς ἐφάνηκε ὅτι ἦτο εὐχὴ τῆς Παρθένου, ποὺ ἐσήκωνε τὰ μάτια τῆς ἀπὸ τὸ Θεῖον Βρέφος καὶ μᾶς ἐκοιτοῦσε. "Οτι ἦτο ἡ εὐχὴ τῶν ἀγγέλων, ποὺ ἐφύλαγαν μὲ πύρινες ρομφαῖες τὶς πύλες τοῦ Ἱεροῦ." Οτι ἦτο ἡ εὐχὴ τῶν Ἀγίων, ποὺ μᾶς ἐκοίταζαν ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς τοίχους, ὅπου ἀντιφέγγιζαν τὴν λάμψι τους οἱ λιγοστὲς κανδῆλες.

«'Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων»

Ηλ. Π. Οικονόμοπουλος

11. ΜΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ

Ἐπροχωρούσαμε ὑστερα ἀπὸ τὴν μάχη τῶν Γιαννιτσῶν, τῷ 1912, ἔλεγε ἔνας τραυματίας ὑπαξιωματικός, περνῶντας μέσα ἀπὸ τὰ ἔρείπια, ποὺ ἀφησαν αἱ Τοῦρκοι, φεύγοντας ἀπὸ τὰ κατεχόμενα μέρη.

Ἐνας Τοῦρκος πληγωμένος, γεμάτος αἷματα, ἀνασηκώθηκε σὲ λίγο στὸν ἀγκῶνά του μόλις μὲ εἰδε. Ἐκοίταξε μὲ λαχτάρα τὸ παγούρι μου καὶ, στὴν ἀγνωστη γιὰ μένα γλῶσσά του, κάτι μὲ παρεκάλεσε. Κατέβηκα ἀπὸ τὸ ἄλογο, ἐξεκρέμασα τὸ παγούρι μου καὶ τοῦ τὸ ἐπλησίασα στὸ στόμα. Ἡπιε ἀχόρταγα, μὲ ἐκοίταξε μὲ ἔνα βλέμμα εὐγνωμοσύνης καὶ, πρὶν προφθάσῃ νὰ πῇ τίποτε ἄλλο, ἐπεσε ἀνάσκελα στὸ χῶμα. Ἐπήδησα στὸ ἄλογό μου καὶ ἔφυγα. Ὁ Τοῦρκος εἶχε πεθάνει.

12. Η ΕΥΣΕΒΕΙΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΜΑΣ

Μᾶς εὐχαρίστησε ἐξαιρετικά, ὅταν ἐμάθαμε ὅτι στὸ χωριό, ποὺ θὰ ἔμέναμε λίγες μέρες, ἔλεγε ἔνας τραυματίας ἀξιωματικός, ὑπῆρχε καὶ ἐκκλησία. Τὴν Κυριακὴν ἐπήγαμε στὴν λειτουργία πρωί - πρωί. "Ἐφαλλαν δύο στρατιῶτες. Αδύνατον νὰ φαντασθῆς πόσο αἰσθανόμαστε τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκκλησίας ἐκεῖ ἔξω. Καὶ γι' αὐτὸν ἐπηγάιναμε τακτικά, ὅσο ἔμέναμε σ' ἐκεῖνο τὸ χωριό. Καὶ θὰ θυμοῦμαι πάντα μὲ συγκίνησι, ποὺ ἔβλεπα ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία θλιψμένες, μαυροφόρες γυναικοῦλες, νὰ μᾶς μοιράζουν κόλλυβα. Γιατί, μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, ἐγίνετο πάντοτε μνημόσυνο κάποιου ἔθνομάρτυρος.

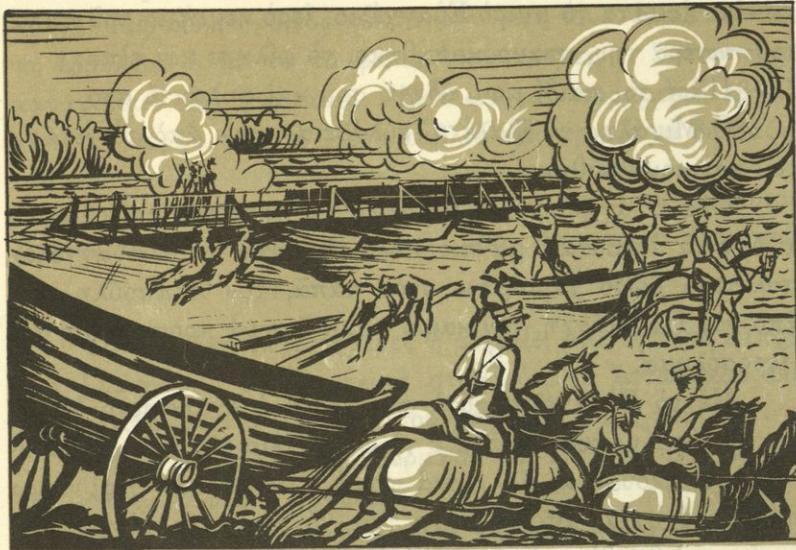
13. Η ΚΑΜΠΑΝΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΣ

Κτυπᾶς καὶ τῶν περιστεριῶν τὸ κάτασπρο κοπάδι
ξελογιασμένο ἀψήλωσε τὸ γαλανὸ τὸ βράδυ.
‘Η σιδερένια σου φωνὴ ἀπ’ τὸ καμπαναρεὶὸ
ὅλη τὴν ἱστορία του τὴν εἶπε στὸ χωριό.
Μὲ σὲ οἱ ζευγᾶδες τὴν αὐγὴ τὰ βόδια τους κεντροῦν
καὶ σὲ θὰ πρωτακούσουνε τὸ βράδυ σὰν γυρνοῦν.
Μὲ τὴν φωνὴ σου σταματᾶ ἡ κόρη τὸν ἀργαλειό,
ὁ δουλευτῆς τ’ ἀλέτρι του στὸ χῶμα παρατᾶ
καὶ τὸν σταυρό του κάνοντας ἐπάνω σου κοιτᾶ.
‘Εσύ’ σαι τοῦ μικροῦ χωριοῦ τὸ στόμα τὸ τρανό,
ποὺ τὶς κρυφὲς λαχτάρες του τὶς λέες στὸν οὐρανό,
‘Εσύ παντρεύεις τὸν φτωχὸν καὶ σὺ τόνε βαπτίζεις
καὶ σὺ τὸν τελευταῖό του τὸν ὑπνο νανουρίζεις,

“Ανοιχτὰ μυστικά”

Αλ. Φωτιάδης

14. ΤΟ ΙΕΡΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟ

— Δὲν ἐπέρασαν πολλοὶ μῆνες ποὺ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας
ζήταν στρατιώτης, καὶ κηρύχθηκε, στὰ 1912, ὁ πόλεμος μὲ
τὴν Τουρκία. "Οπως σ' ὅλα τὰ συντάγματα, ἔτσι καὶ στὸ
Μηχανικό, ποὺ ὑπηρετοῦσε, οἱ ἄνδρες τὸ ἀκουσαν μὲ ἀκρά-
τητο ἐνθουσιασμό. Οἱ στρατιώτες ἐκαθάρισαν τὰ ὅπλα καὶ
ζήσαν ἔτοιμοι γιὰ τὰ σύνορα. Καὶ ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας κα-
τέβηκε στὸν Πειραιᾶ ν' ἀποχαιρετίσῃ τὴ μάννα του.¶

— Φεύγομε, μάννα, γιὰ τὰ σύνορα. Ἡλθε ὁ καιρός. Πᾶμε
νὰ ἐλευθερώσωμε τοὺς σκλάβους, ν' ἀνοίξωμε τὶς ἐκκλησίες
τὶς ἀλειτούργητες... Φεύγω. Τὴν εὐχή σου...

‘Ατάραχη τ' ἀκούσεις ἡ χήρα, ἡ Σεριφιώτισσα.

— Μὲ τὴν εὐχὴν τῆς Παναγίας, παιδί μου, εἶπε. "Ἐκρυψε
ἔνα δάκρυ, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὰ μητρικά της μάτια, κι ἔτρε-
ξε νὰ τοῦ ἔτοιμάσῃ τ' ἀσπρόρρουχα. "Τστερα κατέβασε ἀπὸ

τὰ εἰκονίσματα τὸ μικρὸ Εὐαγγέλιο, ἵερὸ κειμήλιο τοῦ παπᾶ, τοῦ πατέρα της, σταυροκοπήθηκε, τὸ φύλησε καὶ εἶπε:

— Πᾶρε το, παιδί μου, ὁδηγό σου καὶ φυλακτό σου.

‘Ο Μιχάλης τὸ ἔβαλε μ’ εὐλάβεια κάτω ἀπὸ τὸ χιτώνιό του καὶ κουμπώθηκε.

“Ολα τ’ ἀγαποῦσε ὁ Μιχάλης τὰ πατρογονικὰ κειμήλια κι ὅλα τὰ ἐσεβόταν, μὰ πιὸ πολὺ τὸ μικρὸ αὐτὸ Εὐαγγέλιο, πολύτιμο δῶρο χαρισμένο στὸν παπᾶ, τὸν παππούλη του, ἀπὸ τὸν Πατριάρχη, τὸν καιρὸ ποὺ πῆγε νὰ προσκυνήσῃ στὰ Ιεροσόλυμα.

Μὲ τὸ Εὐαγγέλιο αὐτὸ στὰ χέρια ἐμεγάλωσε ὁ Μιχάλης. Κάθε Κυριακὴ ἐδιάβαζε τὸ Εὐαγγέλιο τῆς ἡμέρας δυνατὰ νὰ τ’ ἀκούσῃ κι ὅλη μιὰ φορὰ ἡ μάννα του. Καὶ τώρα πάλι, φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι του, τό παιρνε μαζί του σύντροφο καὶ βοηθὸ καὶ παρηγόρια.

Πῆρε λοιπὸν τὰ ροῦχά του, ὅλα καὶ τὸ φιλί του χωρισμοῦ μὲ τὴ μάννα του καὶ ξεκίνησε νὰ φύγῃ.

— Στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ, παιδί μου... ὥρα καλή! μουρμούρισε ἡ μάννα, ἡ νησιώτισσα, ἡ χαροκαμένη. Καὶ στάθηκε παλληκαρήσια στὴν ἑξώπορτα, δυνατὴ κι ἀδάκρυτη, ὥσπου τὸ παιδί της χάθηκε στὸ βάθος τοῦ δρόμου; τραβῶντας κατὰ τὴν Αθήνα.

“Οπως ὅλα τὰ Σώματα, ἔτσι καὶ τὸ Μηχανικό, δοξάσθηκε στὸν πόλεμο. Τὸ τάγμα τοῦ Μιχάλη ἔκανε θαύματα. Σήκωσε προχώματα, ἔκαμε γεφύρια, βοήθησε τὸ Πεζικό, ἔδωσε χέρι στὰ κανόνια. “Ἐγινε κοσμαγάπητο. Περνοῦσε κι οἱ φαντάροι ἐφώναζαν:

— Γειά σας, σκαπανάκια! ζήτω...

Καὶ τὰ σκαπανάκια καμάρωναν κι ἐτραγουδοῦσαν, εὔθυμα καὶ γελαστὰ παιδιά, σὰν νὰ ἔκαναν γυμνάσια.

‘Ο Μιχάλης πρώτος πάντα στὸ λόχο του. “Η μὲ τὴν ἀξί-
να ἐδούλευε ἢ μὲ τὸ τουφέκι, ἡταν τρομερός. “Οταν εἶχαν
καταυλισμὸν καὶ ἀνάπαισι, ἔξαπλωνόταν παράμερα, ἔβγαζε
ἀπὸ τὸν κόρφο του τὸ Ιερὸν Βιβλίο καὶ ἀρχιζε νὰ διαβάζῃ:

Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι;
Κύριος ὑπερασπιστής τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ τίνος δειλιάσω;

(Ψαλμὸς κύριος)

“Τοτερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ἡ σημαία μας ἔφθασε ἐμπρὸς
στὰ Γιαννιτσά. Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ἐστάθηκαν ἐκεῖ
μὲ τὴν ἀπόφασι νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ιερή τους πόλι.

Καὶ ἡ μάχη ἀρχισε. “Ωρησε τὸ Πεζικό, μούγκρισαν
τὰ κανόνια, ἀναψε ὁ τόπος.

— Μέριασε, βράχε, νὰ διαβῶ! ἔφωναξε σὲ μιὰ στιγμὴ ὁ
Μιχάλης, σφίγγοντας τὸ τουφέκι του. Καὶ θυμήθηκε τὰ λό-
για, ποὺ ἀκουσε ἀπὸ τὸ δάσκαλό του, ὅταν ἦταν μικρός: Κῦ-
μα θὰ γίνη μιὰ ἡμέρα ἡ ‘Ελλάδα νὰ καταπιῇ τὸ βράχο!

‘Ο ποταμὸς Λουδίας μὲ τὰ παραπόταμά του κυλοῦσε
ἀντίκρυ τὰ νερά του. Σκληρὴ ἦταν γιὰ τὸ στρατό μας ἡ ἐπί-
θεσι. ‘Ο ἔχθρὸς ἦταν κάλλα ὡχυρωμένος σὲ βουνοπλαγιές.

“Εξαφνα ἥλθε μιὰ διαταγὴ! Νὰ γεφυρωθῇ τὸ ποτάμι!...

Τὸ Μηχανικὸν ἔτρεξε ἐκεῖ. “Εφθασαν στὴν ὄχθη. Οἱ
ἄνδρες ἀρχισαν τὴ δουλειὰ γρήγορα, βιαστικά, νὰ στηθῇ γε-
φύρι, νὰ περάσῃ ὁ στράτος, ὁ νικητής. ‘Αλλὰ ὁ ἔχθρὸς τοὺς
ἴνοιωσε καὶ τοὺς ἔβαλε στὸ σημάδι. Οἱ ὀβίδες ἔπεφταν γῦρό
τους, βουλιάζοντας μέσ’ στὸ χῶμα, σηκώνοντας τὰ νερά του
ποταμοῦ, σκοτώνοντας κόσμο.

‘Αλλὰ οἱ ἄνδρες ἀτρόμητοι στὴ δουλειά τους. Τὰ ἔργα-
λεῖα ἐδούλευαν καὶ ὁ κρότος ἀκουόταν γρήγορος, βιαστικός,
ἐπίμονος. Τὸ πυροβολικό μας ἥθέλησε νὰ τοὺς προστατεύσῃ

καὶ οἱ Ἑλληνικὲς ὄβιδες περνοῦσαν ἐπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους, σκάζοντας μέσ' στὰ ἔχθρικὰ προχώματα.

Ο ἔχθρὸς κατάλαβε τὸν κίνδυνο. Ἐν οἱ Ἑλληνες ἐπερνοῦσαν τὸν ποταμό, ἦταν χαμένοι. Τάγματα πυκνὰ ἔτρεξαν κατὰ τὸ ποτάμι καὶ ἀρχισαν νὰ ρίχνουν μὲ πεῖσμα. Τρομερὴ ἦταν ἡ ὥρα ἐκείνη. Οἱ μισοὶ ἀφησαν τὰ ἐργαλεῖα κι ἐπιασαν τὰ τουφέκια, οἱ ἄλλοι ἐδούλευαν στὸ γεφύρι.

Ο Μιχάλης ἔφριξε μιὰ ματιὰ γῦρο καὶ εἶδε τοὺς ἀγαπημένους του συντρόφους, ποὺ πολεμοῦσαν σὰν λεόνταρια. Σήκωσε σὲ μιὰ στιγμὴ τὴν ψυχὴ του στὸ Θεὸ καὶ εἶπε μέσα του:

— Κύριε, Κύριε, βοήθει τὴν Ἑλλάδα μας!

Τίποτε ἄλλο. Ἐπειτα ἔκανάπιασε τὴν δουλειά.

Ἐξαφνα ἔνοιωσε ἔνα δυνατὸ τράνταγμα, σὰν νὰ τὸν ἐσπρωξε κανεὶς πίσω. Παρ’ ὅλιγον νὰ πέσῃ. Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ ἀκουσε πίσω του ἔνα δυνατὸ θόρυβο. Γύρισε καὶ εἶδε. Ἡταν τὸ Πεζικό, ποὺ ἐρχόταν νὰ βοηθήσῃ τοὺς γεφυροποιούς, νὰ τοὺς προστατεύσῃ.

Σὲ λίγο ὁ ἔχθρὸς ἐξαλίσθηκε καὶ ὑπεχώρησε. Τὸ γεφύρι ἐστήθηκε, τὰ στρατεύματα ἐπέρασαν καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκη. Σὲ λίγο περνῷ δίπλα του ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης:

— Ε, Πέλεκα, τοῦ ἐφώνας.

— Εδῶ εἰσαι καὶ σύ; εἶπε ὁ Μιχάλης.

— Εδῶ κι ὅλο ἐμπρός! ἀπάντησε ἐκεῖνος.

Ἄλλὰ τὴν ἴδια στιγμὴ ἔκαψησθηκε καὶ δείχνοντας τὸ στῆθος τοῦ Μιχάλη, στὸ μέρος τῆς καρδιᾶς, εἶπε:

— Μωρὲ Πέλεκα, μιὰ τρύπα ἔχεις ἐδῶ!

Ο Μιχάλης εἶδε καὶ τάχασε. Γρήγορα ὅμως θυμήθηκε τὸ τράνταγμα, ποὺ ἔνοιωσε τὴν ὥρα τῆς μάχης, κάτι κατάλαβε καὶ, ζεκουμπώνοντας τὸ χιτώνιό του, ἔβγαλε τὸ Εύαγγελιο.

Οι ἄνδρες τὸν περικύκλωσαν περίεργοι νὰ ἴδοῦν. Καὶ ὁ Μιχάλης σηκώνοντας ὑψηλά, ἔδειξε τὸ Ἱερὸ βιβλίο τρυπημένο ἀπὸ μιὰ σφαῖρα. Ἡ σφαῖρα εἶχε περάσει τὸ δερμάτινο ἔξωφυλλο καὶ εἶχε σφηνωθῆ στὸ βιβλίο ὡς τὴ μέση.

— Μέγας εἶσαι, Κύριε! εἶπε ἔνας στρατιώτης καὶ ἐσταυροκοπήθηκε.

“Ηταν ὁ Γεράσιμος ὁ Κεφαλλονίτης. Καὶ οἱ ὄλλοι ἔκαναν τὸ ἔδιο. Ὁ Μιχάλης ἐφίλησε τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ ξανάβαλε στὸν κόρφο του.

“Ἡ πίστις σώζει, λέγει ἔνας θεῖος λόγος. Ὁ Μιχάλης εἶχε ἀσάλευτη πίστι πάντα μέσα του. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη σὲ πολλὲς μάχες ἐπολέμησε καὶ πολλὲς φορὲς ἐκινδύνευσε καὶ στὸν πρῶτο καὶ στὸν δεύτερο πόλεμο. Ἄλλὰ ἡ Χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ εὐχὴ τῆς μάννας του τὸν ἐφύλαξεν.

“Οταν ἔγινε εἰρήνη καὶ ἐγύρισαν τὰ Μηχανικὰ στὸν Πειραιᾶ, ἀπὸ τοὺς πρώτους, ποὺ ἐπήδησαν στὴν προκυμαία, ἦταν κι ἔνας ὑψηλός, γιγαντόσωμος λοχίας, ποὺ ἔψαχνε μὲ τὴ ματιὰ γυρεύοντας τοὺς δικούς του. Μιὰ γυναικα μὲ νησιώτικη μανδήλα ἐχύθηκε μέσα στὸ πλῆθος κι ἀγκάλιασε τὸν λοχία κλαίοντας ἀπὸ χαρά.

— Μιχάλη μου, παιδί μου! Δόξα νὰ ἔχῃ ὁ “Ψιστος!

“Ηταν ἡ κυρά - Δημήτραινα, ἡ Σεριφιώτισσα, ποὺ ἐδέχόταν τὸ γυιό της νικητή, μὲ δυδ γαλόνια στὸ χέρι.

Τώρα ὁ Μιχάλης ὁ Πέλεκας δὲν εἶναι πιὰ στρατιώτης. Ἐπῆρε τὸ ἀπολυτήριό του ἀπὸ τὸν στρατό, ξαναγύρισε στὸ ἔργοστάσιο καὶ εἶναι ἀρχιτεχνίτης.

‘Ψηλὰ στὸ εἰκονόστάσι, ἀνάμεσα στὰ εἰκονίσματα, ξανάβαλε ἡ κυρά - Δημήτραινα τὸ Ἱερὸ κειμήλιο, ποὺ ἔσωσε τὴ ζωὴ τοῦ ἀγαπημένου της παιδιοῦ.

Στέφανος Λάφης

15. ΑΪ - ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάσι,
μᾶς ἀφῆσαν οἱ γονιοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φτιαγμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι·
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσᾶ.

Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπᾶδες·
ταπεινοὶ κι οἱ δυό της ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουνε λαμπάδες·
στὸν Ἀφέντη 'Αϊ - Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ!

Κι ὅμως στὸ μικρὸ τῆς χῶρο, ποὺ ὅλους καὶ ὅλες δὲ μᾶς
πιάνει,

τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό!

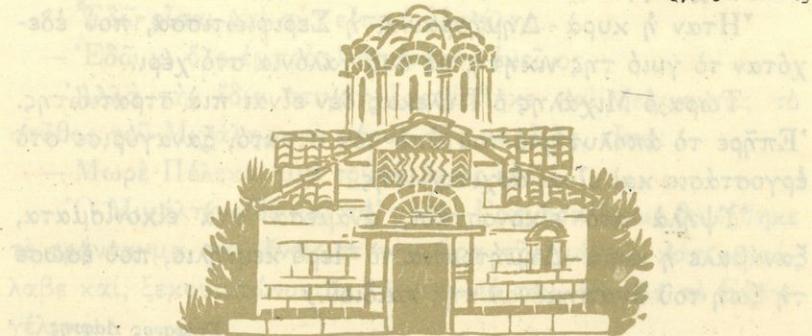
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲν σπιθάει πιὸ φωτεινό.

Τὴν καλή μας ἐκκλησούλα! "Ολοὶ μας ἔκει στὴ μέση
Χριστιανοὶ στὴν κολυμβήθρα γίναμε κλαψαριστά.

Θὰ γελάσωμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέσι,
θὰ σωπάσωμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά...

"Πρωινὸ Ξεκίνημα"

Γεώργιος Αθάνας

B' ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ BION

17. ΓΡΑΙΚΟΣ, ΦΕΝΙΤΕΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΖΙΑΝΟΣ

16. ΖΗ, Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ;

Μέσ' στὸ πλατὺ τὸ πέλαγο καράβι ταξιδεύει.

Τριγῦρο νύκτα ἀπλώνεται

καὶ μὲ τὸ ἀγέρι, ποὺ ἐλαφρὰ τὰ κύματα χαϊδεύει,
τὸ μπρίκι τὸ ἀσπροφόρετο κουνιέται, ἀργοσαλεύει,
σὰν νῦφη, ποὺ ὅλο καὶ λυγῆ καὶ γλυκοκαμαρώνεται..

Μὰ ξάφνου, σὰν νὰ κάρφωσε σ' ἀμμουδιαστὸ ἀκρογιάλι
τὶς δυό του ἄγκυρες μαζί,

τὸ μπρίκι στέκει· καὶ μπροστὰ στὴν πλώρη του προβάλλει
Γοργόνα θαλασσόβρεκτη μὲ ἀγριωπὸ κεφάλι:

— 'Ο Βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος ἀπέθανε γιὰ ζῆ;

Βροντολογῷ τὸ στόμα τῆς, καὶ τὰ νερὰ ἀναδεύει
μὲ τὴν φαρήσια τῆς οὐρά,
καὶ τὸ γυναικεῖο τῆς αὐτὶ ἀπόκριει γυρεύει.

— 'Ο Βασιλιᾶς Ἀλέξανδρος στὸν κόσμο βασιλεύει,
οὐ ναύτης ἀποκρίνεται· ζωὴ νά'χης, Κυρά!

'Αλλοίμονο, ἂν τῆς ἔλεγε πώς εἶναι πεθαμένος
ἀπὸ τὰ χρόνια τὰ παλιά!...

Εὐθὺς τὴν ἴδια τὴ στιγμὴν ὁ ναύτης ὁ καημένος
μαζὶ μὲ τὸ καράβι του θὰ βούλιαζε πνιγμένος,
καὶ ἡ Γοργόνα θ' ἀρχιζε νὰ κλαίῃ τὸ βασιλιᾶ.

Μὰ τώρα, ποὺ ἔμαθε πώς ζῇ, τὴν ὄψι τῆς ἀλλάζει
καὶ μ' ὅμορφιές στολίζεται.

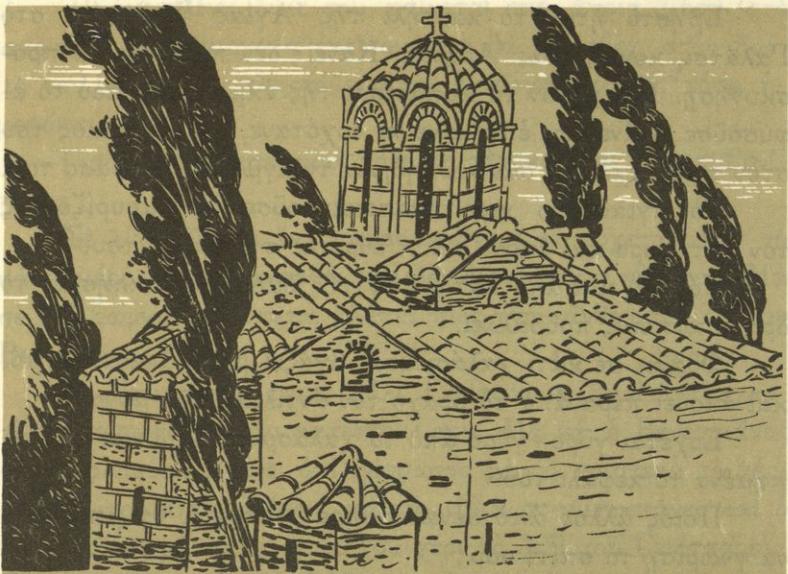
Γίνεται κόρη λυγερή, στὰ κύματα πλαγιάζει,
μὲ δυὸ ματάκια ὀλόγλυκα τριγῦρό της κοιτάζει
κι ἀπ' τὰ ξανθά της τὰ μαλλιά τὸ πέλαγος φωτίζεται.

Τὸ μπρίκι πάλι ξεκινᾷ καὶ σιγαλαρμενίζει
στὴ θάλασσα τὴν γαλανή.

Καὶ ἡ Γοργόνα στὸν ἀφρὸ σὰν γλάρος φτερουγίζει,
λύρα κρατάει ὀλόχρυση καὶ παίζοντας ἀρχίζει
νὰ τραγουδῇ στὸ πέλαγος μ' οὐράνια φωνή!

Γεώργιος Δροσίνης

17. ΓΡΑΙΚΟΣ, ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ

(Παράδοσις)

Ήταν περασμένα τὰ μεσάνυκτα. Φωνὴ καμμιά! Κανένα ζωντανὸ δὲν ἔβγαζε φωνὴ στὰ ρημαγμένα μέρη. Καὶ ἀν κάπου - κάπου κανένα τριζόνι ἔκανε πώς θὰ ἀρχίσῃ τὸν παραπονιάρικο σκοπό του, ώς καὶ αὐτὸς ἐσώπαινε ἀπὸ τὸν φόβο του.

Μακριὰ ἀκούσθηκε καὶ ἔνα πετεινάρι νὰ λαλῇ πίσω ἀπὸ κάτι χαλάσματα, μὰ καὶ αὐτοῦ ἡ φωνὴ τρομαγμένη ἐπνίγηκε στὸ λαρύγγι του.

Οἱ Τοῦρκοι κλεισμένοι στὸ Κάστρο. Οἱ Βενετσιάνοι τριγυρίζουν σὰν τ' ἀγρίμια στὴ χώρα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰναι τρυπωμένοι στὰ σπίτια τους. Βρισκόμαστε στὰ 1687.

Σβηστὸν ἦταν τὸ καντήλι τῆς Ἀγίας Γλυκερίας στὸ Γαλάτσι, κοντὰ στὰς Ἀθήνας. Κανεὶς δὲν πηγαίνει νὰ προσκυνήσῃ. Καὶ μόνον τὸ κυπαρίσσι τῆς ἐκκλησίας, ποὺ τὸ ἐφυσοῦσε ὁ ἀνεμος, ἐπήγαινε κι ἐρχότανε, καὶ ὁ ἥσκιος του στὸν τοῖχο ἔμοιαζε σὰν καλόγηρος τυλιγμένος στὸ ράσο του.

Τὸ ἀγιασμένο νερὸν ἐκατρακυλοῦσε μουρμουρίζοντας τὸν κατήφορο καὶ ἐπότιζε ὅ, τι εὕρισκε στὸ δρόμο του.

Νά, νά, καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς ὅμορφης ἐκκλησιᾶς τὸ δρόμο κάποιος προβάλλει.

Φθάνει σὲ κάτι χαλάσματα, βγάζει βαθὺ ἀναστεναγμό, καὶ ἀκούει πέρα ἀπὸ τὸ βράχο τὸν ἀντίλαβο του μόνο.

"Ἐρχεται γῦρο - γῦρο ἀπὸ τὰ χαλάσματα, κουνῶντας λυπημένα τὸ κεφάλι του.

Ποιός ἄλλος ἀπὸ σένα, ἄμοιρε Ἀθηναῖε, θὰ μποροῦσε νὰ γνωρίσῃ τὸ σπίτι σου;

Χαϊδεύει τὸ αἰγόκλημα, ποὺ εἶχε φυτεμένο μὲ τὴν δύστυχη τὴν ἀδελφή του, σκύβει, παραμερίζει τὶς πέτρες σὰν κάτι νὰ γυρεύῃ. "Υστερα φεύγει μακριὰ ἀπὸ κεῖ. Πάει κατὰ τὴν ἐκκλησιά, στέκεται, γονατίζει σὲ ἔναν τάφο ἐμπρός καὶ φιλεῖ τὸ μάρμαρό του.

'Ἐχορτάριασε τοῦ γονιοῦ σου ὁ τάφος!

— Μὰ γιατί κλαῖς σὰν μικρὸ παιδί; τάχα θὰ ζῆς καὶ σὺ αὔριο;

Τὰ ἀγριολούλουδα χύνουν γῦρο τὴν μυρωδιά τους. Ξαπλώνεται στὴν γῆ, ἀκουμπᾷ τὸ κεφάλι του στὸν τάφο καὶ, κοιτάζοντας τὸν οὐρανό, ρωτᾷ τί ἔφταιξε καὶ ἔμεινε ἔρημος καὶ μονάχος στὸν κόσμο!

Αἴφνης ἀπὸ τὰ Τουρκοβούνια κάποιος ἄλλος προβάλλει. Οἱ νυκτερίδες τρελλὰ φτέρουγίζουν καὶ τρίζουν γῦρό του. Κατεβαίνει μονοπάτι - μονοπάτι, πηδᾷ ἔναν-ἔναν τοὺς βράχους καὶ κοιτάζει παντοῦ σὰν κάτι νὰ ζητῇ.

‘Η ἀγριεμένη ὄψις του φαίνεται πιὸ ἀγρια μέσα στὸ σκοτάδι. ’Αλλούμονο σ’ ἔκεῖνον ποὺ θὰ τὸν εὔρῃ στὸν δρόμο του! Μὰ ὅσο πλησιάζει στὴν ἐκκλησιὰ κοντά, τόσο ἡ μερώνει.

— Γιατί, ἐκιτρίνισες καὶ τρέμεις σὰν κορίτσι, ἀγριε Γενίτσαρε;

Σὲ λίγο βλέπει ἔνα μαῦρο πρᾶγμα νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὸ κάτω μέρος. Βαθὺ σκοτάδι καὶ δὲν διακρίνει τί νὰ εἶναι. Μὰ σὲ μιὰ ξαφνικὴ ἀστραπὴ βλέπει πῶς ἥταν ἀνθρωπος. Ὡταν
Βενετσιάνος!

‘Ο Γενίτσαρος ἔγινε πάλι Γενίτσαρος, βγάζει τὸ χαντζάρι του καὶ χύνεται κατεπάνω του. Μὰ νά, ὁ Βενετσιάνος δὲν χωρατεύει. Πιάνει ὁ Γενίτσαρος μὲ τὸ ἀριστερὸ τὸ χέρι τὸ δεξὶ τοῦ Βενετσιάνου, μὰ τὴν ἵδια στιγμὴ πιάνει καὶ ὁ Βενετσιάνος μὲ τὸ ἀριστερό του χέρι τὸ δεξὶ τοῦ Γενίτσαρου. Σκουντιοῦνται σὰν τ’ ἀγρίμια καὶ μὲ τὰ πολλὰ ἔρχονται κοντὰ στὸν τάφο.

Πετιέται ὁ Ἀθηναῖος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι καὶ βρίσκεται μπροστά τους.

— Ἐμένα βοήθα, πατριώτη, φωνάζει ‘Ελληνικὰ ὁ Βενετσιάνος, νὰ σκοτώσωμε τὸν Τούρκο τὸν ἀπιστο!

— Κανένα δὲν βοηθῶ! Τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βενετσιάνους ἀς τοὺς ἀγαποῦν οἱ ἀμυναλοὶ λαϊκοί. Ἔγὼ καὶ τοὺς δυὸ τοὺς ἔρω γιὰ ἔχθροὺς τῆς πατρίδος μου. “Οποιος εἶναι πιὸ γερός, ἀς φάη τὸν ἄλλον καὶ τοὺς δύο ἀς τοὺς φᾶνε τὰ σκυλιὰ καὶ τὰ κοράκια. Μὰ τραβηγθῆτε ἀπὸ δῶ! Δὲν θὰ ἀφήσω νὰ χυθῇ αἷμα ἀνθρώπινο στοῦ πατέρα μου, τοῦ γέρο Χώραφᾶ, τὸν τάφο!

Γιατί μιὰ φωνὴ ἀπὸ δυὸ στόματα ἀκούγεται: «’Άδελφέ μου!»; Γιατί μὲ μιᾶς πέφτουν τ’ ἄρματα κάτω; Γιατί ἀνοίγονται τρεῖς ἀγκάλες;

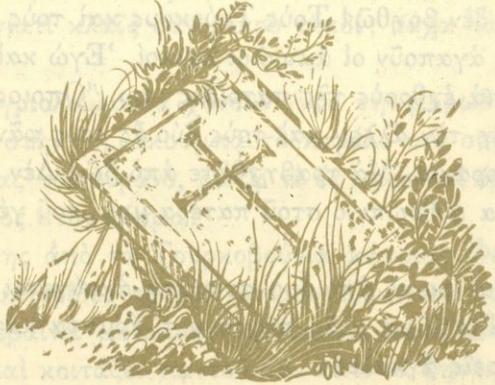
Ποιός τό λπιζε, ό πρωτος, πού μικρός τὸν ἐπῆραν οἱ Γενίτσαροι, ό δεύτερος, πού παιδάκι τὸν ἔξαγόρασαν οἱ Βενετσιάνοι, καὶ ό μικρός, πού τάχα ἐστάθηκε πιὸ τυχερός, γιὰ πρώτη φορὰ νὰ σμίξουν, καὶ σὰν ἔχθροί, στοῦ πατέρα τους τὸν τάφο;

Κοντεύει νὰ ξημερώσῃ. Τὰ πουλάκια μέσα στὰ χαμόκλαδα τινάζουν τὰ πτερά τους, βγάζοντας χαρωπὴ λαλιά.

Τὸ νυκτοπούλι ἐκρύφθηκε στὰ χαλάσματα, νὰ μὴν τὸ εὔρη ἡ ἡμέρα. Τὰ ἄστρα τρεμοσβήνουν. 'Η νυκτερίδα ἔγινε ἄφαντη.

Πόσο θὰ ἐσάστιζε ό διαβάτης, ἀν περνῶντας ἔβλεπε ἔνα Γραικό, ἔνα Γενίτσαρο καὶ ἔνα Βενετσιάνο, γονατισμένους σιμά - σιμά, νὰ χύνουν μαῦρο δάκρυ σ' ἔνα τάφοι λιθάρι!

Δημ. Γ. Καμπούρογλου

18. Ο ΕΞΩΜΟΤΗΣ

"Ας γυρίσωμε γιατί μιά στιγμή στους μαύρους χρόνους τῆς Σουλτανικῆς δουλείας, τῆς όποιας τὸ βάρος ἐπληρώνετο μὲ πολλοὺς τρόπους. Μὲ χρήματα, μὲ εἰδὴ πολύτιμα, μὲ τὴν γεωργικὴ καὶ τὴν λοιπὴ παραγωγή. Ἀλλὰ ἐπληρώνετο καὶ μὲ ψυχές. Καὶ ὁ φόρος αὐτὸς ἦτο ὁ βαρύτερος φυσικὰ καὶ ὁ σπαρακτικώτερος. Καὶ στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ἐπληρώνετο, πλὴν τῶν ἄλλων φόρων, κυρίως ὁ φόρος αὐτὸς καὶ μάλιστα μὲ νέους ὑγιεῖς καὶ δυνατούς, οἱ όποιοι, ἀφοῦ ὑπηρετοῦσαν στὸ ναυτικὸ τοῦ Σουλτάνου ἔνα διάστημα, ἀπελύοντο — ἀν βέβαια ἀπελύοντο καὶ ἀν εἶχαν ἐν τῷ μεταξύ περισώσει τὴν ζωήν των — καὶ ἐπέστρεφαν. "Ας σημειώθῃ ὅτι, ἀν οἱ Γενίτσαροι, ποὺ προήρχοντο ἀπὸ τὸ παιδο-

μάζωμα τῶν Ἑλληνικῶν περιοχῶν, ἥσαν οἱ ἐπίλεκτοι στρατιῶται τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀκόμη περισσότερο ἀπαραίτητοι σ' αὐτὴν ἥσαν οἱ ναυτολογούμενοι "Ἑλληνες τοῦ Αἰγαίου, γιατὶ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχαν ἐπίδοσι στὴν θάλασσα.

Εύρισκόμεθα στὴν "Τύρα τῷ 1769. Μεταξὺ τῶν νέων, ποὺ ἐκληρώθηκαν γιὰ τὴν δουλεία τῶν Σουλτανικῶν πλοίων, ἥτο καὶ ὁ Χατζῆ Καραντάνης. Τὸ πρᾶγμα ἥτο ἴδιαιτέρως σημαντικό, διότι ὁ νέος ἀνήκε σὲ μεγάλη οἰκογένεια. Ἡτο μονογενῆς, ὄρφανὸς καὶ εἶχε νὰ φροντίσῃ αὐτὸς καὶ μόνος γιὰ τὴν μητέρα του. Αὔστηρὰ καὶ ἀγία ἥτο ἡ ἡλικιωμένη μητέρα του, πασίγνωστη γιὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν εὐγένειά της.

Καὶ ὁ Χατζῆ Καραντάνης φεύγει ἔνα πρωὶ μὲ τοὺς ἄλλους νέους, ἐν μέσω τῶν θρήνων, τῶν εὐλογιῶν καὶ τῶν εὐχῶν ὅλου τοῦ νησιοῦ καὶ τῆς μητέρας του.

Γί' αὐτὴν ὁ καιρὸς ἔφευγε πικρὸς καὶ πολυδάκρυτος μὲ τὴν προσμονὴ τοῦ παιδιοῦ της.

Αἴφνης ἐπιστρέφει. Ἀλλὰ δὲν ἐπιστρέφει ὡς ἀφυπηρετήσας ναύτης. Ἐπιστρέφει ὡς κυβερνήτης δικρότου, ἀλαζονικὸς σαρικοφόρος, περαστικὸς ἀπὸ τὴν πατρίδα του, γιὰ νὰ ἰδῃ τὴν μητέρα του, καὶ πάλι νὰ φύγῃ.

Τὸ γεγονὸς κατέπληξε τὸ πολυστένακτο νησὶ καὶ ἐπλήγωσε τὴν ὑπερηφάνειά του. Καὶ ἀρχισαν τὰ σχόλια. Μεγάλη περιέργεια εἶχαν οἱ Ύδραιοι νὰ μάθουν πῶς θὰ ἐδέχετο τὸ παιδὶ της ἡ ἀρχόντισσα, ἡ ὁποία, ἀντὶ κοσμήματος, εἶχε πάντοτε στὸ στῆθος της ἔνα μεγάλο ἐλεφάντινο σταυρό. Καὶ ἐνῷ τὰ πάντα ἐπερίμεναν ἀπὸ αὐτήν, ὅμως δὲν ἐφαντάζοντο κανὸν ἐκεῖνο, ποὺ θὰ ἐγίνετο.

··· Ἡ Χατζῆ Καραντάναινα, ἀμα τὴν ἐπεσκέφθη ὁ γυιός

της καὶ ἔμαθε ἀπὸ τὸν ἴδιον ὅτι ἥλθε στὴν "Υδρα κυβερνήτης Σουλτανικοῦ δικρότου, τοῦ ἐζήτησε νὰ ἀνεβῇ μαζί του στὸν ἔξωστη καὶ νὰ ἰδῃ τὸ πλοῖο. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἔρριξε κάτω στὸ λιθόστρωτο, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσε τὴν κατάρα τῆς μὲ δλη τὴν δύναμι τῆς ψυχῆς της. 'Ο Καραντάνης μένει νεκρός. Τὸ αἷμά του βρέχει τὸ λίθινο ἔδαφος. Καὶ ἀφωνῇ καὶ ἀπολιθωμένη ἡ μικρὴ κοινωνία τοῦ νησιοῦ συγκεντρώνεται ἔξω ἀπὸ τὸ ἀρχοντικό καὶ γίνεται θεατὴς τῆς τραγῳδίας τοῦ ἀλλαξιοπίστου.

'Αλησμόνητη ἔμεινε στὰ ναυτικὰ χρονικὰ τοῦ Αἰγαίου ἡ τύχη τοῦ Καραντάνη. Καὶ πολὺ διδακτική. Στὸν ναύαρχο Σαχτούρη ἄρεσε πότε - πότε νὰ θυμίζῃ στοὺς ναῦτές του τὸ τέλος τοῦ συμπατριώτου των. 'Αλλὰ καὶ ὁ Κανάρης εἰς ἓνα ἀπειθάρχητο ναύτη του ἐβροντοφώνησε κάποτε:

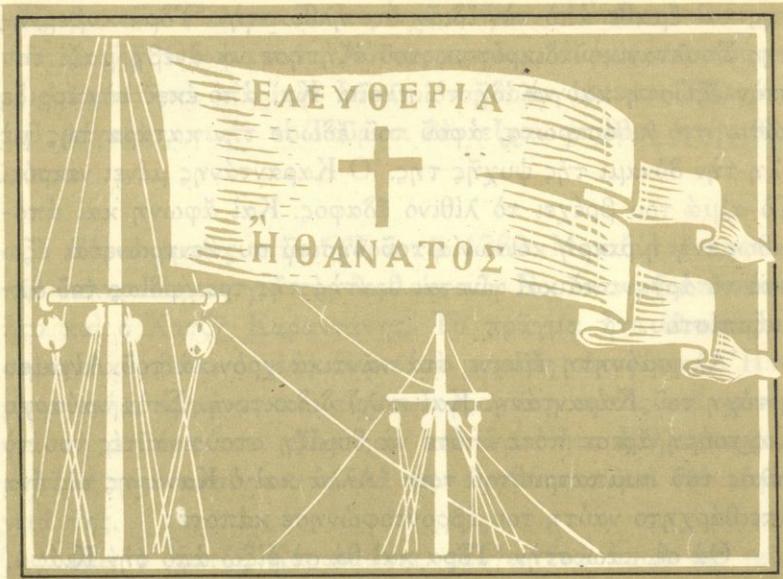
— Θὰ σὲ πάω στὴν "Υδρα καὶ θὰ σὲ ρίξω ἀπὸ τὴν Κιάφα,
σὰν τὸν Καραντάνη!

Καὶ ἦτο φυσικό, τὸ ἴδιότυπο τοῦτο δρᾶμα νὰ μὴ ἀγνοήσῃ ἡ δημώδης ποίησις.

'Ιδού τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ὅπως τὸ ἐνθυμοῦνται ἀκόμη οἱ γέροντες 'Υδραιοί·

Tὸ μάθατε τί γένηκε στῆς Κιάφας τ' ἀγροτόπι;
Τοῦ Καραντάνη τὸ παιδί, τὸ Καραντανοπάιδι,
τό ὡρίξε ἡ Καραντάναινα,
στὸ καλυτερίμι ἀπ' τὸν ὄντα καὶ μνήσκει ἀκόμη τὸ αἷμα
στὰ πετρολίθαρα τῆς γῆς, ποὺ χύθη σὰν ποτάμι.
Καὶ τό μαθεν ἡ γειτονιὰ κι ἡ παραπέρα ρούγα
καὶ τό δαν οἱ ἄντρες, τὰ παιδιά κι οἱ νιές καὶ τὰ κορίτσια,
μαννάδες πού χανε παιδιά καὶ νιές πού χαν ἀδέλφια.

«Ελλ. 'Ερυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος»   E. P. Φωτιάδης (Διασκευὴ)

περί λιψών

19. ΟΙ ΨΑΡΙΑΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙ

Τήν πρώτη τοῦ 'Ιουλίου' 1823 ἔνα πλοιάριο, ἀφοῦ ἔλυσε τὰ πρυμνήσια, ἀπέπλευσε ἀπὸ τὰ Ψαρά. Μόλις ἐβγῆκε ἀπὸ τὸ λιμάνι, ἀνασύρει τὰ εἴκοσι κουπιά του καὶ ἀπλώνει τὰ παννιά.

‘Ο ζέφυρος ἔπνεις οὔριος καὶ τὸ μικρὸ σκάφος μὲ εὔστροφες κινήσεις ἐπηδοῦσε στὰ κύματα, κομψὸ καὶ ὑπερήφανο.

‘Ητο ὑπερήφανο, διότι δὲν ἔσχιζε ἐδῶ καὶ δύο χρόνια τὴν θάλασσα μὲ ξένη σημαία. Τώρα κυματίζει ἡ σημαία τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐπάνω της τὸ ἀθάνατο παράγγελμα «Ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Σὲ λίγο ὁ ἥλιος κατεβαίνει μεγαλοπρεπής πρὸς τὴν θά-

λασσα. Ή νύκτα ἔρχεται μὲ τὰ ἀστέρια τῆς. Οἱ ναῦτες ψάλλουν ὅχι ὅπως πρὶν πένθιμα τραγούδια, ἀλλὰ τὰ ἀνδραγαθήματα τοῦ Παπανικολῆ καὶ τοῦ Κανάρη. "Αν τὴν ὥρα ἔκείνη συναντοῦσαν πλοῖο ἐχθρικό, βεβαίως νέες φλόγες θὰ ἐμεγάλωναν τὴν λάμψι τῶν φλογῶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ καὶ τῆς Χίου.

'Αλλὰ γιὰ ποῦ ἐπήγαιναν οἱ ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι;

• Οἱ Ψαριανοί, οἱ τρομερὲς αὐτὲς μάστιγες τῶν Μουσουλμάνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, προετοίμαζαν νέαν ἐφοδο ἐναντίον των. 'Ο κυβερνήτης τοῦ πλοιαρίου ἐπλεει γιὰ τὴν Λέρο, ὅπου, ὅπως ἔμαθε, εύρισκοντο πυροβόλα. Καὶ πυροβόλα δὲν εἶχε.

Φθάνοντας τὸ πρώτι στὸν λιμένα τῆς Λέρου εἶδε δύο πλοῖα, χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνυψωμένες τὶς σημαῖες των.

Τὸ γυμνασμένο ὅμως μάτι τοῦ πλοιάρχου ἀνεγνώρισε ἀμέσως, ὅτι τὸ πρῶτο ἦτο αὐστριακὸ καὶ τὸ ἄλλο ἑλληνικό.

'Αλλ' αὐτὸς ὑψώνει ἀγέρωχος τὴν πολύπτυχη σημαία, ὅπου ἐδιάβαζεις τὴν μαγικὴ λέξι: 'Ελευθερία.

Σὲ λίγο ἀνυψώνεται καὶ στὸν μεσαῖον ἰστὸ τὸ σῆμα τοῦ αὐστριακοῦ ναυάρχου. Συγχρόνως μία βάρκα μὲ ἔναν ἀξιωματικὸ ἐπλησίασε τὸ πλοιάριο καὶ ἐπροσκάλεσε τὸν κυβερνήτη στὴν ναυαρχίδα.

'Ο κυβερνήτης ὠδηγήθηκε ἀνύποπτος στὴν ναυαρχίδα, ὅπου τὸν συνέλαβαν ἀμέσως καὶ τὸν ἔριξαν δεμένον στὸ κῦτός τῆς. "Επειτα συνέλαβαν καὶ τοὺς ναῦτες, πλὴν δύο, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νὰ δραπετεύσουν. Καὶ ἔτσι ἀλυσόδετοι μεταφέρονται κατόπιν στὴν Σμύρνη.

"Εμειναν ἐδῶ καὶ μέσα στὸ κῦτος ἔνα περίπου μῆνα, μῆνα ἀγωνίας καὶ θλίψεως, χωρὶς νὰ ξέρουν τί ἐσκέπτοντο περὶ αὐτῶν οἱ Αὐστριακοί.

'Απεβιβάσθησαν τέλος στὴν ξηρὰ γιὰ νὰ σταλοῦν, κα-

θώς τοὺς εἶπαν, στὰ Ψαρά, παρεδόθησαν ὅμως στὸν πασᾶ.

Μακρὰ σειρὰ δεμένων αἰχμαλώτων διέσχιζε τότε τοὺς δρόμους τῆς μητροπόλεως τῆς Ἰωνίας. "Ολοὶ ἦσαν ἀνυπόδητοι, ὅλοι ἦσαν ρακένδυτοι καὶ στὰ γυμνὰ κεφάλια των ἀκόντιζε φοβερὲς ἀκτῖνες ὁ ἥλιος τοῦ Αὔγούστου. Άλλα καὶ ὅλοι ἐβάδιζαν ὑπερήφανοι." ✓

Διαβαίνοντας κοντὰ στὴν ἀγία Φωτεινή, ἀκουαν τὶς Ἱερὲς ψαλμῳδίες καὶ τότε αἰσθάνθηκαν θερμὸ δάκρυ νὰ ἀναβλύῃ ἀπὸ τὰ μάτια των.

"Η μακρὰ ὄδοιπορίᾳ ὑπῆρξε γεμάτη ὁδύνη. Ἐνῷ οἱ ὁδηγοὶ ἐπροχωροῦσαν ἔφιπποι, οἱ ταλαιπωροὶ δεσμῶται ἐπεφταν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τοὺς πόνους. Καὶ τότε τοὺς ἐκρεμοῦσαν ὡς κτήνη στὶς οὐρὲς τῶν ἵππων καὶ ἔτσι ἐσύροντο στὶς πέτρες." ✓

Αἰμόφυρτοι ἔφθασαν τέλος στὴν Κύζικο, ὅπου ἐπερίμεναν πλοῖο γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρῃ στὴν Κωνσταντινούπολι." ✓

Καὶ τὴν παραμονὴ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἀπὸ ἐκεῖ, τὸ βράδυ, καθισμένοι στὴν ὅχθη μικροῦ ποταμοῦ, ἐθαύμαζαν τὴν δύσι τοῦ ἥλιου. Άλλὰ ἡ βαθειὰ σιγή, οἱ καλλονὲς τῆς φύσεως, ὁ ἴλαρδὸς οὐρανὸς τῆς Ἀσίας ἐβύθισαν τοὺς δυστυχεῖς σὲ ἔνα αἰσθημα ἀθυμίας, ἀγνωστο σ' αὐτοὺς ἔως τώρα.

—"Ω! ἐλεγαν, ποιός ξέρει ἂν αὔριο τὴν ὥρα αὐτὴ θὰ ζοῦμε, ποιός ξέρει ἂν καὶ αὔριο θὰ προσευχώμεθα στὸν Θεὸ γιὰ τὴν πατρίδα!"

Αἴφνης εἶδαν νὰ τοὺς πλησιάζῃ μιὰ σκιά, πού, ὅσο ἐπλησιάζε, ἐφαίνετο σὰν κατάλευκος γέρος μὲ βαθιὰ γένεια καὶ ἔνδυμα μοναχοῦ." ✓

Ἐπὶ τέλους φθάνει κοντά των καὶ λέγει:

—Λάβετε, τέκνα, τὸ ἄγιον τοῦτο ὕψωμα, τὸ ἄγιασθὲν τὴν Μεγάλην Πέμπτην ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς Τραπέζης· φάγετε

αὐτὸν καὶ ἡ ἐλπὶς θὰ ἀναγεννηθῇ εἰς τὰς καρδίας σας! "Ἐχετε πάντοτε πίστιν εἰς τὸν Θεόν καὶ αὐτὸς θὰ εἰσακούσῃ τὰς εὐχάς σας.

Μόλις εἶπε αὐτὰ ἡ σκιά, ἔγινε ἄφαντη. Διεδόθη ἔκτοτε ὅτι ἡτο ἡ σκιὰ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, προστάτου τῶν Ψαρῶν.

Τοῦ ἀκόμη βαθὺς ὅρθρος, ὅταν οἱ αἰχμάλωτοι, συνοδευόμενοι ἀπὸ εἴκοσι δύο ἐνόπλους, ἐρρίφθησαν στὸ βάθος σακολέβας, ἡ δποία ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολι.

Ο ἀνεμος ἔπνεε ἀντίθετος καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ ἀγκυροβολήσουν ὅχι μακριὰ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Ἀπ' ἐκεῖ ἔστειλαν ταχυδρόμο νὰ φέρῃ τὴν εἰδησί, ὅτι φθάνουν οἱ μελλοθάνατοι.

Οι δεσμῶται ἐσκέπτοντο τρόπους ἐκδικήσεως, ἀλλὰ ποῦ χέρια; "Η παραγγελία τοῦ ἀναχωρητοῦ τῆς Κυζίκου ξαναῆλθε στὴν μνήμη των καὶ ἐδυνάμωσε τὸ θάρρος των.

Τέλος πάντων ὁ ἀνεμος ἔπνευσε οὔριος καὶ τὸ πλοϊο ἀνοίξε τὰ πανιά.

"Η γλυκεὶα θάλασσα τοῦ Βοσπόρου ἐφαίνετο τώρα, οἱ κορυφὲς τῶν μιναρέδων ἀρχισαν νὰ χρυσίζουν, καὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας ὁ θόλος ἔξειχε μεγαλοπρεπής. Τὰ καΐκια ἔπλεαν ἐλαφρά. Καὶ οἱ εἴκοσι δύο φύλακες τῶν Ψαριανῶν ἔβλεπαν χάσκοντας τὴν Πόλι.

"Ακάθεκτος τότε, ὡς ἀστραπή, κατέβηκε στὴν κεφαλὴ τοῦ δεσμίου κυβερνήτη τολμηρὴ καὶ ἐπικίνδυνη ἰδέα.

— Πλησίασε, εἶπε πρὸς ἔνα ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, καὶ προσπάθησε νὰ κόψῃς, μὲ τὰ δόντια σου τὰ δεσμὰ τῶν χεριῶν μου. Πρέπει λοιπὸν νὰ πεθάνωμε, χωρὶς νὰ βάψωμε τὰ χέρια στὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος;

Πράγματι, δ σύντροφος ἔκεινος συντρίβει μὲ τὰ δόντια του τὰ δεσμὰ τοῦ πλοιάρχου, δ ὅποιος ἔλυσε ἀμέσως τὰ

δεσμὰ τοῦ σωτῆρός του. Καὶ σὲ λίγη ὥρα οἱ δεσμῶται ηὔραν
καὶ πάλι τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν δύναμι.

Αμέσως τότε ἀρπάζουν τὰ γιαταγάνια τῶν δημίων καὶ
τὰ βυθίζουν στὰ στήθη των. Τὰ κουπιά, οἱ ἀλυσίδες, τὰ
σχοινιά γίνονται φονικὰ ὅπλα καὶ ὅλο τὸ κατάστρωμα γεμί-
ζει πτώματα καὶ αἷματα.

Ο κυβερνήτης, πληγωμένος στὰ χέρια, ἀρπάζει τὸ
πηδάλιο, οἱ ναῦτες ὁρμοῦν πρὸς τὰ ἄρμενα καὶ τὸ πλοῖο
στρέφεται πρὸς τὰ πίσω.

Καὶ τότε ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ τοῦ ἥρωος κυβερνήτου
Ἀνδρέα Σταματάρα, ἐνῷ τὰ πτώματα τῶν ἔχθρῶν ἐπεφταν
στὴ θάλασσα:

— Πηγαίνετε, δήμιοι, νὰ φέρετε στοὺς τυράννους τὴν εἴ-
δησι, ὅτι στὴν καρδιὰ τοῦ "Ελληνος ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος
δὲν σβήνει.

"Ομως ὁ ἄνεμος ἐκόπασε, καὶ, ὅταν ἐπνευσε πάλι, ἐμ-
πόδιζε τὸ πλοῖο νὰ προχωρήσῃ. Μόλις μετὰ πέντε ἡμέρες
καὶ μετὰ πολλὲς περιπέτειες οἱ ἀνδρεῖοι Ψαριανοὶ εἰσεχώ-
ρησαν στὰ Στενά. Ἐφοροῦσαν τὸ ἐνδυμα τῶν ἔχθρῶν γιὰ νὰ
μὴ ἀναγνωρισθοῦν.

Άλλὰ ὅταν τὸ πλοῖον ἐπλησίασε στὰ φρούρια, κρότοι
πυροβόλων ἀναγγέλλουν, ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἔξοδος, καὶ μία
μάλιστα σφαῖρα ἐτρύπησεν ἔνα πανί. Ἐξακολουθοῦν ὅμως
τὸν δρόμο των καὶ ὡς ἐκ θαύματος θὰ περάσουν ἀβλαβεῖς.

Εὐθὺς τότε ἐγονάτισαν καὶ δακρυσμένοι εὐχαρίστησαν
τὸν Θεόν, ὁ ὄποιος ἔσωσε πάλι τοὺς στρατιώτας τῆς πατρί-
δος. Ἡτο ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἡ 14η Σεπτεμβρίου, κατὰ τὴν
ὅποιαν ἑορτάζουμε τὴν ὑψώσι τοῦ Σταυροῦ.

Δυστυχῶς ὅμως νέοι κίνδυνοι ἐπερίμεναν τοὺς φυγά-
δας. Ο κυβερνήτης βλέπει πρὸς τὸν ὄρίζοντα πολυάριθμο
στόλο μεγάλων πλοίων νὰ εἰσέρχεται γρήγορα στὸν "Ελλή-

σποντο. Ὅτος ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου, τὸν ὅποιον κατεδίωκαν οἱ Ἐλληνες.

Πῶς ὅμως νὰ διαφύγουν τὸν νέον κίνδυνον; Ὁ ἀτρόμητος Ἀνδρέας δὲν ἐδείλιασε καὶ ἔκραξε πρὸς τοὺς συντρόφους του:

— Θάρρος ἀδελφοί! Ἐὰν ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν, οὐδεὶς καθ' ἡμῶν. Δὲν μᾶς ἔσωσε γιὰ νὰ γίνωμε βορὰ θηρίων.

Καὶ μὲ ἔξαίρετη τόλμη, ποὺ ἐμπνέει στὰ στήθη μόνον ἡ ἀγάπη τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, διέσχισε τὸν στόλο μὲ σημαία τουρκική. Ἀλλὰ ἔνα πλοϊο, ποὺ τὸ εἶχε νομίσει ἑλληνικόν, δρυῇ ἐναντίον του. Ἔπειδὴ ὅμως εἶδε ἀταραξίαν καὶ τὸ ἔνδυμα τῶν ναυτῶν, τὸ ἀφῆκε ἀνενόχλητον.

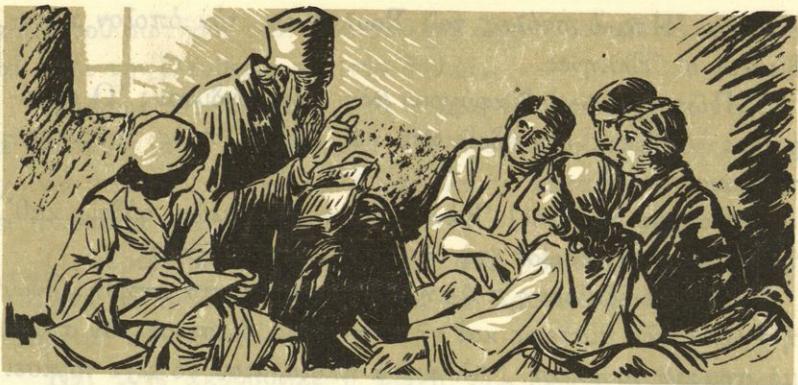
Τότε ἡ σακολέβα ἔχωθηκε στὸν σωρὸ ἄλλων μικρότερων πλοίων, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ κατεδίωκαν τὰ ἔχθρικά. Ἡ προφητεία τοῦ μοναχοῦ τῆς Κυζίκου ἐβγῆκε ἀληθινή!

Σὲ λίγες ἡμέρες οἱ ἀτρόμητοι Ψαριανοὶ ἐγύρισαν στὸ νησί των, μετὰ τρίμηνη καὶ πλέον αἰχμαλωσία καὶ κινδύνους, καὶ ἐνῷ τοὺς ἐνόμιζαν χαμένους. Ἀνέβηκαν στὸν ναὸ τοῦ ἀγίου Νικολάου γιὰ νὰ ὀρκισθοῦν ἐκ νέου ὅτι θὰ πεθάνουν ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως.

Δέκα μῆνες ἔπειτα ἀγρια στίφη κατέστρεψαν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου τὸ ἥρωικὸ νησί. Τότε ἐφάνηκε στὸ Παλαιόκαστρο σημαία λευκή, μὲ τὶς λέξεις «Ἐλευθερία ἡ θάνατος» καὶ μὲ σταυρὸ ἐρυθρὸ χαραγμένο. Συγχρόνως "Ἐλλην ναύτης ἔσπευδε πρὸς τὴν πυριτιδαποθήκην.

Τρομερὸς κρότος ἐκλόνισε τὰ θεμέλια τῆς γῆς καὶ τέσσερες χιλιάδες ἀπίστων καὶ ἀρκετοὶ στρατιῶτες τῆς πατρίδος ἐτινάχθηκαν εἰς τὸν ἀέρα.

Διασκευὴ

20. ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Απ' ἔξω μαυροφόρα ἀπελπισιά,
πικρῆς σκλαβιᾶς χειροπιαστὸ σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴν θολόκτιστη ἐκκλησιὰ—
στὴν ἐκκλησιά, ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψι τοῦ σχολειοῦ—
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὀνείρατα ἀναδεύει
καὶ γῦρο τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
τοῦ σκλάβου ἡ ἀλυσόδετη πατρίδα·
βραχνὰ ὁ παπᾶς, ὁ δάσκαλος, ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά.

Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγροικᾶ
τὸν πόνο τῆς σκλαβιᾶς της, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποὺ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾶ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι ἀπὸ τὴν σιγαλιά,
ποὺ δένει στὸν λαιμὸν πνιγμοῦ θηλειά,
κι ἀπὸ τῶν προγόνων τ' ἀφθαρτα βιβλία,
ποὺ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,
ἔνας φαλμὸς ἀκούγεται βαθύς,
σὲ μελωδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου,
κι ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικὰ τὰ λόγια τοῦ δασκάλου

μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά:
«Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη! ἡ ἐλευθερία
σὰν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοθόλο ἀστέρι
τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ»²

«Αλάβαστρα»

21. Η ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

Στῆς μάχης τὸν καπνό, που
πνίγει τὸ λαγκάδι, ὁ Σουλιώτης
ὅλα τὰ ἔχει λησμονήσει, πεῦνα καὶ
δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμα-
κρα, καὶ σὰν λησμονημένο εἶναι
καὶ ἐκεῖνο τ' ἄχαρο.

Καὶ ἔκει ποὺ πολεμάει τὸ
παλληκάρι τὸ ἀγλύκαντο, μέρα καὶ
νύκτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή,
ποὺ τὸν ξυπνάει:

— Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲν χάθηκε καὶ ζῇ.

— Ήταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδελφὴ τοῦ παλληκαριοῦ.

— Τί καλὰ μοῦ φέρνεις, Λάμπη;

— Ζεστὴ κουλούρα, ἀδελφέ, ποὺ σοῦ τὴν ἐζύμωσα μὲ τὰ
χεράκια μου καὶ ἡ μάννα τὴν ἔψησε στὴν ἀνθρακιὰ μονάχη.
“Εἶλα νὰ φᾶς καὶ νὰ ξαποστάσης.”

† Δὲν μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ τουφέκι...

— Αὐτὸ εἶναι ἡ συλλογή σου, Νάση; “Ερχομαι ἐγὼ καὶ
σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου... Νά, σοῦ ἔστρωσα! Καὶ δός μου
τὸ τουφέκι!

Χαμογελᾷ ὁ ἀδελφὸς ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιὰ πῶς πιάνουν τὸ τουφέκι.

‘Ο πόλεμος ἐβαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ δέγειμι-
ζεν ἔκεινη καὶ σημάδευε. Καὶ ὁ ἀδελφός της παραπέρα ἔ-
τρωγε ἥσυχος καὶ μονάχα τὴν πεινά του ἀκουγε, τὴν θε-
ριεμένη, μέσα του.

Καὶ ὁ πόλεμος ἐβαστοῦσε. Καὶ ἔκει ἔνα βόλι ἦλθε καὶ ἐπέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Καὶ αὐτὴ ἔκανε καρδιὰ καὶ δὲν ἐμιλοῦσε. Τὸ αἷμα ἐπληγμύριζε τὸν κόρφο τῆς. Ἡ Λάμπη ἐσημάδευε καὶ ἐτουφεκοῦσε.

—”Εφαγες, Νάση;

— Κοντεύω, ἀκόμη λίγο, Λάμπη

‘Η κόρη ἐξαναρώτησε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη φορά. Καὶ τότε μὲ ἔνα πήδημα τὸ παλληκάρι βρέθηκε κοντά της. “Αρ- παξε τὸ τουφέκι καὶ ἥσυχο, καθὼς εἶχε τραβηγθῆ, ἐξανάρ- χισε τὸν πόλεμο.

Αμίλητη ἡ Σουλιωτοπούλα ἐπῆγγε παραπίσω καὶ ἐ-
πεσε.

Kai ὁ πόλεμος ἐβαστοῦσε...

« Μενάλας Χρόνια », 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

22. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

Μαῦρο πουλάκι ξέβγαινε 'πομέσα ἀπὸ τὸ Σούλι..
 Εἶχε τὰ μάτια του θολά, τὰ νύχια ματωμένα
 καὶ πέταγε ὀλομόναχο καὶ στὴν Φραγκιὰ τραβοῦσε.
 Πατριῶτες τὸ ρωτήσανε, πατριῶτες τὸ ρωτᾶνε:
 — Πουλάκι, ποῦθεν ἔρχεσαι καὶ ποῦθε κατεβαίνεις;
 — Απὸ τὸ Σούλι ἔρχομαι καὶ στὴν Φραγκιὰ πηγαίνω.
 — Πουλάκι, πές μας τίποτα ἀπὸ τὸ Κακοσούλι¹,
 πού' κανε τὴν Ἀρβανιτιὰ καὶ φόρεσε τὰ μαῦρα.
 — Τί νὰ σᾶς πῶ, μαῦρα παιδιά, τί νὰ σᾶς μολογήσω;
 Πῆραν τὸ Σούλι, πῆράν το, πῆραν τὸν Ἀβαρίκο²,
 τὴν Κιάφα τὴν περήφανη καὶ κοσμοξακουσμένη.
 'Ενάη κι ὁ καλόγερος στὸ δοξασμένο Κούγκι³

Δημόδες

1. Ἄλλη ὄνομασία τοῦ Σουλίου.

2. Χωρίον τοῦ Σουλίου.

3. Ὄνομαστὸ καὶ ισχυρότατο φρούριο τοῦ Σουλίου.

23. ΧΗΡΑ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

‘Ο γέρο - ἀγωνιστής ἐτελείωσε τὴν διήγησί του γιὰ τοῦ κάστρου τὴν παράδοσι.

— Εβγήκαμε μὲ δλες τὶς τιμές, ἔλεγε. Μὲ τ’ ἄρματα καὶ μὲ τὰ πράγματά μας. Ἡ συμφωνία ἐψυλάχθηκε πιστὴ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὰ δὲν ἦταν γραμμένο νὰ τελειώσῃ ἔτσι αὐτὴ ἡ σκηνὴ τῆς πολιορκίας. Γιατί, κοντὰ στὴν συμφωνία τὴν γραπτή, ἔγινε κι ἄλλη, πιὸ παράξενη ἀπὸ τὴν πρώτη.

Καὶ τὴν ἔκανε μιὰ ἀπλῆ γυναικα. Ἡ Μάρω ἡ Σουλιώτισσα, νιόνυμφη καὶ χηρεμένη. “Οσο ἔζουσε ὁ ἄνδρας τῆς, τὴν ἐσεβόταν ἡ φρουρά. Μὰ καὶ χήρα τώρα δὲν ἔχωράτευε. Νομίζεις εἶχε πάρει τὸν ἀέρα ἐκείνου τοῦ παλληκαριοῦ, ποὺ ἦταν τὸ πρῶτο ἀνάμεσά μας. Καὶ ἡ παρθενική της ντροπὴ μονάχα δὲν ἄφηνε τὴν χήρα νὰ δράξῃ τ’ ἄρματα.

Καὶ τώρα βγαίνοντας ἀπὸ τὸ κάστρο ἡ Μάρω ἀκολουθοῦσε ἀμίλητη, ἀκλαυτη, ἀσχημη, γιατὶ εἶχε σβήσει ἡ πεῖνα κάθε ἀνθὸ στὴν δψι τῆς, δπως εἶχε κάμει νὰ στερέψῃ καὶ τὸ στερνό της δάκρυ. “Αξαφνα ἡ Μάρω, ἐκεῖ ποὺ ἐπήγαινε σκυφτή, ἔβαλε μιὰ φωνή. Καὶ εἶχαμε ἀδειάσει πιὰ τὸ κάστρο καὶ οἱ Τούρκοι ἐτοιμάζονταν νὰ μποῦν. Ἐγύρισε ἡ Μάρω πίσω τρέχοντας καὶ ἐστάθηκε στὴν σιδερόπορτα τοῦ κάστρου ὀλόρθη μὲ τὴν παρδαλὴ μανδήλα τῆς (τὰ μαῦρα τότε ποῦ νὰ τὰ βρισκε; Ὁστερα ἡ ζωή της ἐπέρασε μαυροτυμένη).

— Σταθῆτε πίσω! εἶπε. Κανένας δὲν θὰ μπῇ!

Παραξένεψε πολὺ καὶ ἡ δψι καὶ ἡ φωνή της. Τοὶ Ἀρβανῖτες τὴν ἐπῆραν μὲ τὸ καλό.

— Σύρε! τῆς εἶπαν. Σκλάβα θὰ κρατηθῆς, ἀν μείνης. Τί ζητᾶς;

— Στὸ κάστρο μέσα ἐλησμονήθηκε ἄνθρωπος. Μπέσα γιὰ μπέσα¹;

— Μπέσα εἶπε ἔνας Ἀρβανίτης.

‘Η Μάρω ἐχάθηκε καὶ ἔξαναφάνηκε σὲ λίγο κρατῶντας στὴν ποδιά της κρυμμένο κάτι. Καὶ ἐπροχώρησε νὰ περάσῃ.

Οἱ Τοῦρκοι τώρα τὴν ἐκύκλωσαν στενά, θέλοντας νὰ ἴδουν τί εἶχε καὶ νὰ τῆς τὸ ἀρπάξουν.

‘Η ἰδια ἡ Μάρω εἶδε τὸν κίνδυνο. Ἐτράβηξε τὸ χαντζάρι ἀπὸ τὸν κόρφο της, που τὸ εἶχε πάντα σύντροφό της.

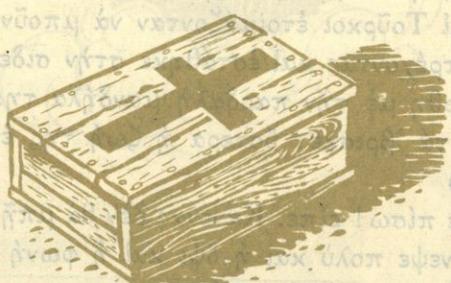
— Πίσω, ἐφώναξε. Τὴν μπέσα μὴν πατᾶτε!

Με τὸ ἀριστερὸ της χέρι βαστῶντας τὴν ποδιά της ἀνοικτὴ ἔδειχνε τὰ κόκκαλα (λιβανισμένα κόκκαλα τοῦ ἀνδρὸς της). Καὶ ἐφοβέριζε μὲ τὸ μαχαίρι. Καὶ ἐπροχώρησε καὶ ἐπέρασε.

“Οταν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ἐσπάρθηκε τῆς Μάρως ἡ ἀποκοτιά², δὲν ἔμεινε ὅψι νὰ μὴ γλυκαθῇ καὶ χείλι νὰ μὴ γελάσῃ. Καὶ ἦταν ἔνα ξαλάφρωμα στὴν πικραμένη συνοδεία μας, που ἐπροχωροῦσε βαρυκίνητα... Νοῦ καὶ καρδιὰ ποιός εἶχε πιὰ τὴν Μάρω νὰ θαυμάσῃ!

“Μεγάλα Χρόνια”, 1930

Γιάννης Βλαχογιάννης

1. Πίστι στὸν λόγο. 2. Τόλμη.

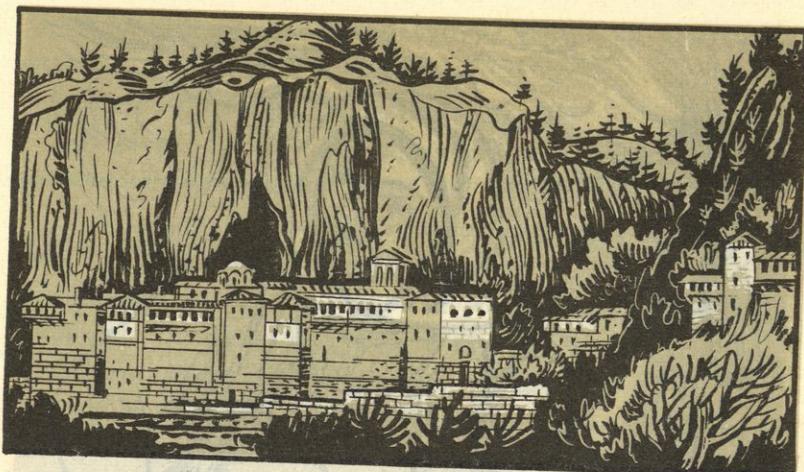

24. Η ΔΕΣΠΩ

- Αχός βαρύς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
 Μήνα σὲ γάμο ρίχνονται, μήνα σὲ χαροκόπι;
 Ούδε σὲ γάμο ρίχνονται, ούδε σὲ χαροκόπι.
- Η Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἄγγονια.
 — Γεώργαινα, ρίζε τ' ἄρματα, δὲν εἶναι ἐδῶ τὸ Σούλι,
 'Εδῶ εἰσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.
 — Τὸ Σούλι κι ἀν προσκύνησε κι ἀν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
 Η Δέσπω ἀφέντες λιάπηδες δὲν ἔκαμε, δὲν κάμει.
 Δαυλὶ στὸ χέρι ἄρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:
 — Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε! παιδιά, μαζὶ μου
 ἐλάτε.

Καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιὰ γενῆκαν.

Αημδες

εἰλικρινεῖ.

25. ΕΙΣ ΤΟ ΜΕΓΑ ΣΠΗΛΑΙΟΝ

‘Η μονή τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἔχει συνδεθῆ στενὰ μὲ τὸν Ἱερό μας ἀγῶνα. Ὁ δεσμὸς αὐτὸς ἐφάνηκε ἴδιως κατὰ τὴν τρίτη εἰσβολὴ τοῦ Ἰμβραήμ στὰ Καλάβρυτα, ἡ δποίᾳ ἔγινε ἀπὸ τὰς Πάτρας τὸν Ιούνιο τοῦ 1827. /

‘Ο Ἰμβραήμ ἐβάδισε εἰρηνικῶς πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ ἐστρατοπέδευσε ἀπ’ ἔξω. Κατὰ τὴν διαδρομή του ἐδιδε ἔγγραφα ἀμνηστεύσεως στὰ ὑποτασσόμενα χωρία. Καὶ ἐνῷ στὸ στρατόπεδο ἐδέχετο τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ὑποτασσομένων, ἐσκέφθηκε ὅτι πρέπει μὲ κάθε θυσίᾳ νὰ καταλάβῃ τὴν Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου. Διότι ἐγνώριζε ὅτι αὐτὴ ἡ Μονὴ ἦτο κέντρο τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους. “Οπως ὑπῆρξε σ’ ὅλους τοὺς αἰῶνας προπύργιο τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔτσι καὶ τώρα σ’ ὅλον τὸν Ἀγῶνα ὑπῆρξε προπύργιο τῆς ἐλευθερίας. Πολλοὺς ἐπροστάτευσε ἡ Μονὴ κατὰ τίς ἐπιδρομές τοῦ Ἰμβραήμ καὶ πολλὰ ἔξωδευσε. Οὕτε καὶ αὐτὰ τὰ ἱερὰ ἀργυρᾶ σκεύη ἐλογάριασε. ”Ολα τὰ ἔξηργύρωσε γιὰ

τις ἀνάγκες τοῦ Ἀγῶνος. Καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐπρομηθεύθη-
κε ὅπλα καὶ εἶχε ἀνέκαθεν καὶ δύο κανόνια.

Τότε λοιπόν, εὐθὺς ὡς ἐπλησίασε ὁ Ἰμβραήμ στὰ Κα-
λαβρυτα, πλῆθος γυναικοπαίδων εἶχε καταφύγει στὸ Μέγα
Σπήλαιον. Καὶ ἔξακόσιοι πολεμισταὶ κατέφυγαν ἐπίσης ἐκεῖ
ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Β. καὶ Ν. Πετμεζᾶν, γιὰ νὰ προστατεύ-
σουν καὶ τὴν Μονὴν καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Ἐτοποθέτησαν
στοὺς πύργους τῆς Μονῆς τὰ κανόνια καὶ ἐκεῖ, κοντὰ σ' αὐ-
τά, ἐστάθηκαν οἱ πλεῖστοι ἀπὸ τοὺς μαχητάς, βοηθούμενοι
καὶ ἀπὸ πολλοὺς μοναχούς ἐνόπλους. Οἱ ἄλλοι κατέλαβαν
θέσεις κοντὰ στὴν Μονὴν καὶ γῦρό της. Μέσα στὴν Μονὴν
ἔμεναν τὰ γυναικόπαιδα καὶ προσηγόρισαν τὴν Ὑπέρμαχον
Στρατηγὸν γιὰ τὴν σωτηρία αὐτῶν καὶ τοῦ "Ἐθνους".

"Ο Ἰμβραήμ, προτοῦ διατάξῃ ἔφοδο κατὰ τοῦ Μονα-
στηρίου, ἐπροσπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποταγὴν τῶν μονα-
χῶν. Τοὺς ἔγραψε λοιπὸν ἔνα γράμμα, στὸ ὄποιον ὅμως ἐ-
λαβε τὴν ἐξῆς ἀπάντησι ἐκ μέρους τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μο-
νῆς Δαμασκηνοῦ:

"Ὑψηλότατε ἀρχηγὲ τῶν Ὀθωμανικῶν δυνάμεων, χαῖ-
ρε. Ἐλάβομεν τὸ γράμμα σου καὶ εἰδομεν τὰ ὅσα γράφεις.
Ἡξεύρομεν ὅτι εἰσαὶ εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Καλαβρύτων πολ-
λὰς ἡμέρας καὶ ὅτι ἔχεις ὅλα τὰ μέσα τοῦ πολέμου. Ήμεῖς
νὰ προσκυνήσωμεν εἰναι ἀδύνατον, διότι εἴμεθα ὥρκισμένοι
εἰς τὴν πίστιν μας: "Η νὰ ἐλευθερωθῶμεν ἢ νὰ ἀποθάνωμεν
πολεμοῦντες" καὶ κατὰ τὴν παράδοσίν μας δὲν γίνεται νὰ
γχαλάσῃ ὁ ἵερὸς ὄρκος τῆς πατρίδος μας. Σὲ συμβουλεύομεν
ὅμως νὰ ὑπάγης νὰ πολεμήσῃς ἀλλα μέρη, διότι νὰ ἔλθῃς
ἐδῶ νὰ μᾶς πολεμήσῃς καὶ νὰ νικήσῃς δὲν εἰναι μεγάλο κα-
κόν, διότι θὰ νικήσῃς παπᾶδες ἀν ὅμως νικηθῆς, τὸ ὄποιον
ἐλπίζομεν ἀφεύκτως μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, διότι ἔχομεν
καὶ θέσιν δυνατήν, θὰ εἰναι ἐντροπή σου, καὶ τότε οἱ "Ἐλλη-

νες θὰ ἔγκαρδιωθοῦν καὶ θὰ σὲ κυνηγοῦν πανταχοῦ. Ταῦτα σὲ συμβουλεύομεν καὶ ἡμεῖς καὶ κάμε ὡς γνωστικὸς τὸ συμφέρον σου. "Εχομεν καὶ γράμματα καὶ ιερὸν δρκον ἀπὸ τὴν Βουλὴν καὶ τὸν ἀρχιστράτηγον Κολοκοτρώνην, ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν πολλὴν βοήθειαν θὰ μᾶς στείλουν, στρατιώτας καὶ τροφάς.

Δαμασκηνός δ 'Ηγούμενος
καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ παπᾶδες καὶ καλόγηροι

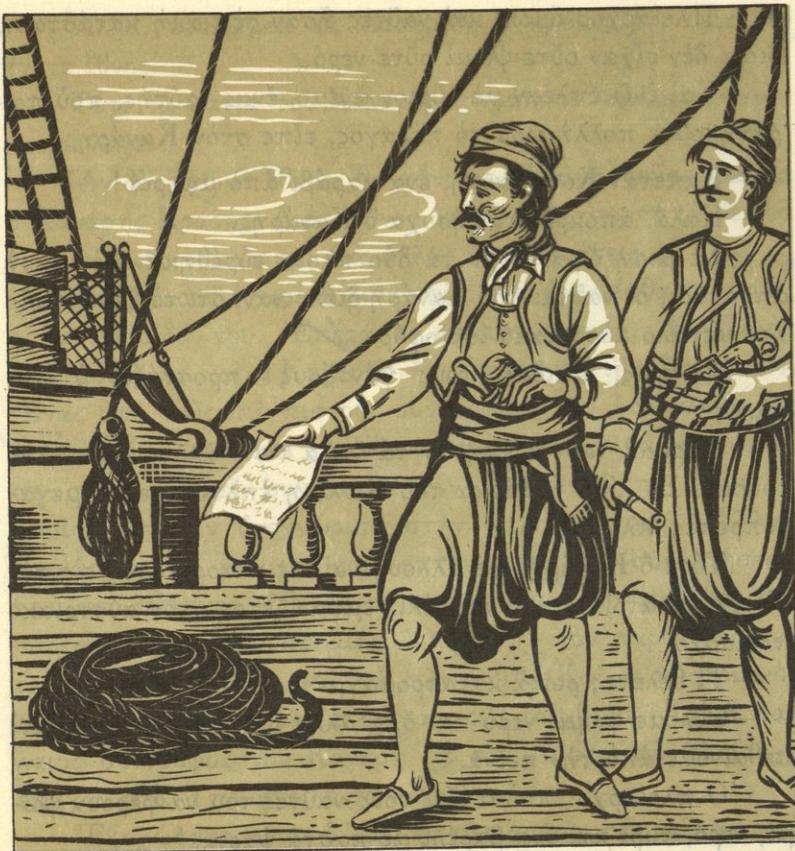
Τῇ 21 Ιουνίου 1827, Μέγα Σπήλαιον ».

Μετὰ τὴν γενναία καὶ πατριωτικὴν αὐτὴν ἀπάντησι τοῦ ἥγουμένου, δ 'Ιμβραχήμ μεταχειρίσθηκε τὴν βίᾳ γιὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἀνδρείους κληρικοὺς νὰ παραδοθοῦν. Στὴν ἀρχή, ἀφοῦ ἐπλησίασε καὶ κατεσκόπευσε τὰ γῦρο τῆς Μονῆς, ἐτοπισθέτησε κανόνια καὶ ὁπλίτας ἐπὶ τοῦ βουνοῦ Σταυρίου, ἀπέναντι τῆς Μονῆς. Καὶ τὴν 24ην Ιουνίου τοῦ 1827 διέταξε τὴν ἔφοδο, ποὺ διηγήθυνε δ 'ἰδιος. /

'Η μάχη ἐκράτησε ἀπὸ τὸ πρωὶ ἔως τὸ βράδυ. Τὰ κανόνια καὶ τὰ ὄπλα τῶν ἐπιδρομέων δὲν ἐσταματοῦσαν, ἀλλὰ ματαίως. 'Η Μονὴ ἐστέκετο δρθή. Οἱ ἀμυνόμενοι ἀπὸ τὴν Μονὴ ἔβλαπταν πολὺ τοὺς ἀπέναντι ἔχθρούς.

'Ο 'Ιμβραχήμ διέταξε τὸ ιππικό του καὶ μέρος τοῦ πεζικοῦ νὰ ἀνεβοῦν στὴν δυτικὴ κατωφέρεια τοῦ ἐλαιοσκεπασμένου βουνοῦ καὶ πυροβολῶντας νὰ πλησιάσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Μονή. 'Αλλά, ἐνῷ ἐπλησίαζαν, ἐσκοτώνοντο ἀπὸ τὶς σφαῖρες τῶν γενναίων πολεμιστῶν. Τότε δ 'Ιμβραχήμ, ἀπελπισμένος καὶ βλέποντας τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ καὶ φοβούμενος νὰ πλησιάσῃ, διατάσσει γενικὴ ὑποχώρησι. Καὶ ὅλοι των ντροπιασμένοι ἔφυγαν στὰ Καλάβρυτα, ἐνῷ τὰ κανόνια καὶ οἱ καμπάνες τῆς Μονῆς ἐκροτοῦσαν καὶ οἱ ὑπερασπισταὶ καὶ νικηταὶ ἐδέξαζαν τὴν 'Αειπάρθενον.

Χρ. Σταυρόπουλος (Διασκευὴ)

χρονικού ή διαδοθεί μέσω νεοπλευτικών πλημμυρών σε αρχοντικά στην Αλεξανδρεία και σχεδόπιν νότι εύρηση γέλλοντας την αρχαία πόλη.

26. Η ΤΙΜΙΟΤΗΣ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ ως νέΔ—

Αλεξανδρεία ήταν οτιδήποτε λογ ήταν στην παραδοσιακή ιστορία της Ελλάδας. Ο Κανάρης είχε αποφασίσει νὰ πυρπολήσῃ τὸν φοβερὸν αἰγυπτιακὸν στόλο μέσα στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὸ τολμηρὸν σχέδιο δυστυχῶς δὲν ἐπέτυχε καὶ οἱ Ἑλληνες πύρποληται ἐσώθηκαν ὡς ἐκ θαύματος καὶ ἐπέστρεψαν στὴν Ελλάδα.

Πλοίαρχος ὅμως καὶ ναῦτες ἥσαν σὲ κακὴ κατάστασι,
διότι δὲν εἶχαν οὔτε ψωμὶ οὔτε νερό.

Καὶ ἐνῷ ἔπλεαν μὲ οὔριον ἀνεμο, ἔνας ναύτης, ποὺ πα-
ρατηροῦσε πολλὴ ὥρα τὸ πέλαγος, εἶπε στὸν Κανάρη:

— Καπετὰν Κωνσταντῆ, ἔνα καράβι ἀπὸ μακριά!

— Καλά, ἀποκρίνεται ἡσυχα δ Κανάρης.

Σὲ μισὴ ὥρα, ὅταν τὰ δύο πλοῖα εὑρέθηκαν σὲ μικρὴ
ἀπόστασι, οἱ ναῦται τοῦ Κανάρη διέκριναν, ὅτι τὸ ξένο πλοῖο
ἥτο μεγάλο αὐστριακὸ ίστιοφόρο.

— Εμπρός, παιδιά, τοὺς γάντζους! προστάξει δ Κα-
νάρης.

Μερικοὶ ναῦτες ἐπῆραν τὰ ὅπλα των, ἄλλοι ἔκωπηλα-
τοῦσαν. Σὲ λίγο ἡ βάρκα τοῦ Κανάρη ἐπλησίασε τὸ μεγα-
λοπρεπὲς πλοῖο.

Τότε ὁ Κανάρης μὲ ἄλλους ναῦτες ἀναρριχᾶται εἰς αὐ-
τὸ καὶ, κρατῶντας τὸ πιστόλι, ἐμφανίζεται στὸν αὐστριακὸ
πλοίαρχο.

— Τί θέλετε; ρωτᾷ κατατρομαγμένος.

— Θέλομε ψωμί, νερό καὶ ὅ, τι ἄλλο ἔχει τὸ καράβι, γιατὶ
πεθαίνομε ἀπὸ τὴν πεῖνα.

‘Ο πλοίαρχος προστάξει’ τοὺς ναῦτές του νὰ φέροσν ψω-
μί, νερό, τυρὶ καὶ ἔνα βαρέλι μὲ παστὰ ψάρια.

‘Αφοῦ ὅλα αὕτα τὰ κατέβασαν στὴν βάρκα, δ Κανάρης
λέγει πρὸς τὸν πλοίαρχο.’

— Δὲν ἔχω χρήματα νὰ σὲ πληρώσω τώρα· γράψε σ’ ἔνα
χαρτὶ πόσο ἀξίζουν καὶ φέρε το νὰ τὸ ὑπογράψω!

— Δὲν κάνουν τίποτε, ἀποκρίνεται δ πλοίαρχος.

— Φέρε τὸ χαρτὶ καὶ γράψε δύο χιλιάδες γρόσια! εἶπε ἐν-
τόνως δ Κανάρης.

‘Αφοῦ ὑπέγραψε τὸ χαρτὶ, δ Κανάρης εἶπε:

— Τὸ ‘Εθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ!

— Αλλά, ἐτόλμησε νὰ ἀποκριθῇ ὁ πλοίαρχος, σεῖς δὲν
ἔχετε ἔθνος.

Τότε τὰ μάτια τοῦ Κανάρη ἀστράπτουν καὶ μὲ ἀγανά-
κτησι λέγει :

— "Αν δὲν ἔχωμες ἔθνος, θὰ κάνωμε! Καὶ ἐννοοῦσε φυσικὰ
ὁ Κανάρης Κράτος. Διότι ἔθνος ὑπῆρχε. Διαφορετικὰ δὲν θὰ
εἴχαμε τὸ εἰκοσιένα καὶ τὰς ἄλλας ἐπαναστάσεις. μέσηματο

— Επὶ τέλους ἔχωρίσθηκαν καὶ ὁ Κανάρης ἔφθασε αἰσίως
στὴν πατρίδα του. Ἐπέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. Ἡ Ἑλλὰς
ἐλευθερώθηκε καὶ ὁ Κανάρης ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν.
"Ενας ἀπὸ τοὺς πιὸ πιστοὺς συντρόφους του ἦτο πλοίαρχος
ἐμπορικοῦ πλοίου καὶ ἔταξίδευε στὸ Γαλάζι, γιὰ νὰ ἀγορά-
σῃ σιτάρι. Ἔκεī συνήντησε τὸν αὐστριακὸ πλοίαρχο, ὁ
ὅποιος δὲν τὸν ἀνέγνωρισε στὴν ἀρχή. Ὅταν ὁ "Ἑλλην
πλοίαρχος τοῦ ἔθυμισε τὶς λεπτομέρειες τῆς συναντήσεως
των στὸ πέλαγος, ἔξανάφερε στὴν μνήμη του τὶς τόσο δυ-
σάρεστες γι' αὐτὸν στιγμές. Ὁ "Ἑλλην τὸν παρεκίνησε νὰ
ἔλθῃ στὰς Ἀθήνας, γιὰ νὰ πληρωθῇ. Καὶ ὁ αὐστριακὸς
πλοίαρχος μετὰ πολλοὺς δισταγμούς ἐδέχθηκε. Καὶ ὁ πα-
λαιὸς σύντροφος τοῦ Κανάρη μὲ τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο
ἐπῆγαν στὸ "Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν. ποτοίουν, καὶ Φ

— "Εἶχωτατε, λέγει ὁ "Ἑλλην πλοίαρχος, ἐνθύμεισαι, ποὺ
ὑπέγραψες ἀπόδειξι γιὰ δύο χιλιάδες γρόσια σ' ἔναν πλοί-
αρχον κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια; τυποτοίον, μετανεμόντα ὅτο

— Ο Κανάρης ἐσκέφθηκε καὶ εἶπε: τὰ ενεργά λιμῶσται

— Αἱ, ναί, ἐνθυμοῦμαι!

— Νά, λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἤλθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα.

Τότε ὁ Κανάρης ἐζήτησε τὴν ἀπόδειξι, τὴν εἶδε καὶ μὲ
παράπονο πρὸς τὸν Αὐστριακὸ γιὰ τὴν παλιὰ δυσπιστία του.
ὑπέγραψε ἔνταλμα καὶ ὁ πλοίαρχος ἐπληρώθηκε (Καὶ οὐδὲν τούτοις)

27. Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

('Υπὸ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη τῷ 1822)

Φύσα, μαίστρο δροσερὲ κι ἀέρα τοῦ πελάγου,
νὰ πᾶς τὰ χαιρετίσματα στοῦ Δράμαλη τὴν μάννα.
Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες, τοῦ Δράμαλη οἱ ἀγᾶδες
στὸ Δερβενάκι κοίτουνται στὸ χῶμα ξαπλωμένοι.
Στρῶμά χουνε τὴν μαύρη γῆς, προσκέφαλο λιθάρια
καὶ γι' ἀπανωσκεπάσματα τοῦ φεγγαρτοῦ τὴν λάμψι! /
Κι ἔνα πουλάκι πέρασε καὶ τὸ συχνορωτᾶνε:
— Πουλί, πῶς πάει ὁ πόλεμος, τὸ κλέφτικο ντουφέκι;
— Μπροστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς, πίσ' ὁ Κολοκοτρώνης
καὶ παραπίσω οἱ "Ελληνες μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια!"

Δημόδες

28. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

— Κολοκοτρώνα! Κολοκοτρώνα!

”Ετσι ἔλεγαν τὰ τουρκάκια, στὰ βάθη τῆς Ἀσίας, καὶ τὸ αἷμά τους ἐπάγωνε. Ἡ φαντασία τους, τὸν ἐπλαθε τεφάστιο γίγαντα μὲ τρία μάτια. Τὸ μεσιανό, πελώριο, ἐπάνω ἀπὸ τὴν μύτη, στὸ μέτωπο. Τὸν ἥθελαν τριχωτὸ σὰν ἀρκούδας μὲ φοβερὰ δόντια κάπρου, γυριστά, κοφτερὰ σὰν χαντζάρια.

Καὶ πῶς τὸν ἐφαντάσθηκαν οἱ Εύρωπαιοι; Μεγαλοκέφαλο, τρομερὸν ἀτσίγγανο μὲν ἀλλοίθωρα· μάτια.

Καὶ οἱ ἄλλοι, ποὺ τὸν εἶδαν κοντά; Μυτερὸ σταχτόχρωμο βράχο, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι σπαρμένοι στὸ Αἴγαοι, ἄγρια μορφή, σκαμμένη ἀπὸ τὸν καιρό, χαλασμένη ἀπὸ τὸν πόλεμο, φαγωμένη ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἀνησυχία, ὅμοια μὲ βράχο, ποὺ τὸν δέρνουν τὰ κύματα. Καὶ ἔνας Γάλλος συνταγματάρχης, ποὺ ἦταν μαζί του στὴν Τρίπολι, σ' ὀλάκερη τὴν πολιορκία, τοῦ κολλάει ἔνα μουστάκι πελώριο.

"Ἐνας νέος εἶχε φθάσει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς, στὰ 1823, πρόσφυγας στὴν Τρίπολι. Μὲ φαντασία γεμάτη ἀπὸ τὰ παραμύθια τῆς Ἀσίας γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη, ἔτρεξε, ἀμα ἐφθασε, στὸ σπίτι του νὰ ἴδῃ τὸ ὑπεράνθρωπο τέρας. Εύρηκε κόσμο πολὺ ἐκεῖ πέρα. Ὁ Γέρος ἦταν μὲ ἄλλους καπεταναίους, σὲ ἔνα ἰσόγειο δωμάτιο, ἀμέσως μετὰ τὴν αὐλή. Λαδὸς καὶ ἔνοπλοι ἀκόλουθοι ἔφραζαν τὴν πόρτα. Ὁ νέος δὲν μποροῦσε νὰ ἴδῃ τίποτα, ἔσπρωχνε καὶ σπρωχνότανε νὰ ἀνοίξῃ δρόμο. Ὁ Οίκονόμου, γραμματικὸς τοῦ ἀρχηγοῦ, τὸν ἔβλεπε, τοῦ κίνησε τὴν περιέργεια.

— Ποὺ θὲς νὰ πᾶς; τὸν ρώτησε. Τί γυρεύεις;

— Νὰ ἴδω τὸν Κολοκοτρώνη.

‘Ο Οίκονόμου τὸν ἐβοήθησε νὰ φθάσῃ ἔως τὴν θύρα.

— Μὰ ποιός εἶναι; Ποιός;

‘Εκοίταξε ὅλους τοὺς ἄλλους, ἔξω ἀπὸ τὸ Γέρο, καὶ ἂς ἦταν ὄρθος. “Οταν τοῦ εἶπαν τέλος «αὐτὸς εἶναι», ἀπόμεινε βουβός, σὰν κάποιος ποὺ βλέπει νὰ σωριάζεται ἐμπρός του πύργος τετράψηλος. Δὲν μποροῦσε νὰ ὥθῃ στὰ σύγκαλά του. Σὰν νὰ μὴν ἦταν ἐκεῖ κανένας ἄλλος, εἶπε δυνατὰ μιλῶντας μὲ τὸν ἔκατό του;

— Μπᾶ! εἶναι σὰν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

“Αν τὸ φυσικὸ μποροῦσε ποτὲ νὰ δώσῃ τὴν παραμικρὴ

ἰδέα τοῦ μεγαλείου τῆς ψυχῆς, νὰ ζωγραφήσῃ τὴν ἀπροσμέτρητη δύναμι της, αὐτὸ δὲν ἥταν σίγουρα τὸ δικό του φυσικό. Ἀνάστημα μέτριο, κορμὶ κανονικό, συμμετρικό, λιγνό, σβέλτο, χωρὶς τίποτε τὸ ἔξαιρετικό. Ἐμπρὸς σὲ ἄλλους κλέφτες θὰ φαινότανε νᾶνος. Ἡ μορφή του, σουρωμένη, ξεροψημένη, ἔδειχνε ἀκόμη πιὸ ἀδύνατη μέσα στὰ μακριὰ μαλλιά του, ποὺ ἐκυμάτιζαν στοὺς ὅμους. Τὸ μέτωπό του, ψηλὸ καὶ στερεό, αὐλάκωναν δυὸ τρεῖς βαθείες ρυτίδες. Ἡ μύτη του, κάπως χονδρή, μεγαλούτσικη, ἐλαφρὰ γυριστή. Δυὸ μεγάλες γραμμὲς ἐπάνω ἀπὸ τὸ δασὺ μουστάκι, κατέβαιναν ἀπὸ τὴν ἄκρη τῶν ρουθουνιῶν καὶ ἔζωναν μὲ ἐνα μισοφέγγαρο, τὸ πλατύ, παχὺ στόμα του. Ἔνα δόντι ἔκαβαλλίκευε λιγάκι τὸ κάτω χεῖλος, ποὺ δὲν ἔσμιγε ἐντελῶς μὲ τὸ ἐπάνω. Τὸ σαγόνι του ἄρχιζε μὲ ἀδρὴ γραμμή, ἔσβηνε ὅμως πιὸ κάτω ἀπαλά. Δὲν εἶχε μεγάλα μάτια. Κάτω ἀπὸ πυκνὰ φρύδια, μέσα στὶς βαθείες κόγχες τους, ἐφαίνονταν μάλιστα μικρότερα πολὺ ἀπὸ ὅσο ἥταν πραγματικά. Ἡ ἔκφρασίς τους ἐστεκόταν ὅλη στὴν ματιά του. Ἡ συγχη, ἄμεση, ἄτρομη, ἔχωνόταν ὄλοισια, σὰν μύτη ἀτσαλιοῦ, στὸ εἶναι τῶν ἄλλων! Ήταν κοντολογῆς μορφὴ χαρακτηριστική, μὰ ὅχι φωνακτή· καὶ αὐστηρή, χωρὶς νὰ είναι ἀγρια. Κάτι ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ξαφνιάσῃ στὸ τραχύ του πρόσωπο δὲν ἥταν οὔτε μύτες, οὔτε στόματα, οὔτε μῆλα πεταγμένα καὶ βαθουλώματα, μὰ ἐνας ἀέρας, γεμάτος χριστιανικὴ ἐγκαρτέρησι, βαθειὰ καλωσύνη καὶ ἀνθρωπιά, μιὰ γλύκα σὰν ἀσκητής, ποὺ δὲν ἥξερες τί γυρεύει σ' ἐναν πρωτοκλέφτη, ποὺ εἶχε σπείρει μὲ ἀνοικτὰ τὰ χέρια, τόσες φορές, τὸν θάνατο.

Εύκολο δὲν ἥταν νὰ διαβάσῃς αὐτὴ τὴν μορφή. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφανειακὴ ἀπλότητά της, ἔξεχώριζες τὶς πιὸ σύνθετες καὶ ἀπροσδόκητες ἐνώσεις. Ἔφθανε πολλὲς φορὲς ἐνας λόγος, γιὰ νὰ πάρῃ τὸ ἥσυχο μάτι του μιὰ ἔκφρασι τρομε-

ρή, παγερή. Τὸ πρόσωπό του ἄλλαζε ἀπότομα. 'Ο ἀγγελικὸς ἀέρας τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς ὑποταγῆς, ἡ ἐγκαρδιότης καὶ ἡ γλύκα ἔσβηναν στὴν στιγμή. Ἐφώναζε σὰν λεοντάρι. Καὶ ἀντιλαλοῦσαν τὰ φαράγγια τοῦ Μωριᾶ, σὰ νὰ ἐβροντοῦσε ἀπὸ ψηλά. Τὸ ἵδιο καὶ στὸ ξέσπασμα τοῦ κεφιοῦ του. Μὰ ἔνας μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ σταθῇ πλάι του. 'Ο νικητὴς τῆς Ἀράχωβας. Μεγάλος στρατιώτης, γεννημένος στρατηγός, δὲ Καραϊσκάκης. *V*

'Αλλὰ θὰ ἐστένευε κανένας πολὺ παράξενα τὴν μορφὴ τοῦ Γέρου, ἀν τὸν ἔπαιργε σὰν ἀπλῆ στρατιωτικὴ ἀξία. 'Ο Ἰμπραήμ μάλιστα ἔφθασε νὰ πῆ, ὅτι δὲ Κολοκοτρώνης, ως στρατιωτικός, δὲν ἀξιζεῖ δυὸ παράδεις! "Οχι σωστός, βέβαια, λόγος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς δὲ Γάλλος στρατηγός Ραιμπώ, ποὺ δὲν ἔχωνευε διόλου τὸν Κολοκοτρώνη, τοῦ ἀναγνωρίζει τὴν « φυσικὴ ἀντίληψι τοῦ πολέμου », μὲ ἄλλα λόγια τὸ στρατηγικὸ μυαλό. *V*

Μὰ δὲ Κολοκοτρώνης δὲν εἶναι μονάχα δὲ μεγάλος πολέμαρχος. Εἶναι κάτι πολὺ πλατύτερο ἀπ' αὐτό. Εἶναι δὲ γνήσιος « ἄνθρωπος τοῦ Εἰκοσιείγα ». *V*

Δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη ράγιαδες. *V*
— "Ελληνες! φωνάζει στὸν ἔλευθερο λαό, ποὺ θέλει νὰ ξεσηκώσῃ ὄλακερο. *V*

Βλαστάρι τοῦ Μωριᾶ μιλεῖ σὰν ἀρχηγὸς λαοῦ, ποὺ δὲν ἐδέχθηκε ποτὲ ζυγό. Εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀνάμνησι καὶ τὴν ὑπερηφάνεια γιὰ τὰ παλιὰ Ἑλληνικὰ τρόπαια. "Ερχεται νὰ ξαναδέσῃ τὴν κομμένη παράδοσι! *V*

"Οταν ἐπῆραν τὸ Ναύπλιο, ἐπῆγε δὲ "Αγγλος πλοίαρχος "Αμιλτον καὶ τὸν εἶδε. Τοῦ εἶπε ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητήσουν οἱ "Ελληνες συμβιβασμὸ καὶ δὲ 'Αγγλία νὰ μπῆ στὴ μέση. *V*

— Αὐτὸ δὲν γίνεται, εἶπε ξερὰ δὲ Κολοκοτρώνης. 'Ελευθερία ἡ θάνατος! 'Εμεῖς ποτὲ συμβιβασμὸ δὲν ἔκάμαμε μὲ

τὸν Σουλτάνο. Ἀλλους ἔκοψε, ὄλλους ἐσκλάβωσε μὲ τὸ σπαθὶ καὶ ἄλλοι, καθὼς ἐμεῖς, ἐζούσαμε ἐλεύθεροι ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιά. Ὁ βασιλέας μας ἐσκοτώθη· καμμιὰ συνθήκη δὲν ἔκαμε. Ἡ φρουρά του εἶχε παντοτινὸ πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους καὶ δύο κάστρα ἦταν ἀπαρτα.

— Ποιά εἶναι ἡ φρουρά του; Καὶ ποιά τὰ κάστρα;

— Ἡ φρουρά τοῦ βασιλιᾶ μας εἶναι οἱ κλέφτες. Καὶ τὰ κάστρα μας, ἡ Μάνη, τὸ Σούλι καὶ τὰ βουνά.

Οκτὼ γενιὲς Κολοκοτρωναίων ἐστάθηκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀβοήθητος, ἀφημένος τόσες φορὲς ἀπὸ τὸ πρῶτο φυσέκι. Καὶ ὅμως ἐφύσησε στοὺς "Ελληνες τὴν ἀδάμαστη πνοή, ποὺ ἐψύχωνε τὰ δικά του στήθη. Τοὺς ἀπλοὺς γεωργούς, ἀπὸ λαγούς, ποὺ ἔτρεμαν τὰ ὅπλα καὶ ἀκούγαν «Τοῦρκοι» καὶ ἐγίνονταν ἀφαντοι, σὲ λίγες ἑβδομάδες μέσα τοὺς ἀνέδειξε ἥρωες καὶ σὲ λίγῳ ἐρωτοῦσαν:

— Ποὺ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;

Γιὰ νὰ τοὺς κυνηγήσουν. Τοὺς ἔμαθε νὰ ἀγαπιοῦνται, νὰ πονοῦν ὁ ἔνας τὸν ὄλλον, τόσο νὰ φυλάγωνται, ὅσο καὶ νὰ ἀψηφοῦν τὰ βόλια. Νὰ μάχωνται ἐναντίον τοῦ ἰππικοῦ, νὰ ρίχνουν φρούρια δυνατά, νὰ συντρίβουν καὶ νὰ σκορπίζουν στρατιές· νὰ σέρνουν νικημένους τοὺς πασᾶδες, νὰ κερδίζουν μὲ τὸ σπαθὶ τους ἀρματα βαρύτιμα καὶ μυριοπλουμισμένα.

Στὰ Δερβενάκια, στὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ἔνας νέος χωριάτης μὲ μιὰν ἀγκλίτσα ἐστεκόταν ἐμπρός του καὶ ἐχάζευε.

— Τί εἶσαι ἐσύ, "Ελληνα;

— Βοσκός.

— Καὶ γιατί δὲν πᾶς νὰ πολεμήσῃς;

— Δὲν ἔχω ἀρματα.

— Καὶ ἡ ἀγκλίτσα εἶναι ὅπλο, "Ελληνα! Πήγαινε μ' αὐτὴν καὶ σκοτώσῃς Τούρκους καὶ νὰ πάρης τ' ἄρματά τους.

Ἐγύρισε κάποτε σὰν ἀστακός, ἐτρόμαξε κι οὗδιος νὰ τὸν γνωρίσῃ. Τὸν εἶχε ἀλλάξει σὲ πολεμιστὴ μέσα σὲ λίγες ὥρες. Ἐφύτεψε τὴν ἀσάλευτη πίστη του βαθιὰ στοὺς ἄλλους. Καὶ στὶς πιὸ δύσκολες ὥρες, ὅταν καὶ οἱ δυνατώτεροι ἐλύγιζαν σὰν καλάμια, ἔφθανε νὰ κτυπήσῃ τὴν γῆ μὲ τὸ σπαθί του, γιὰ νὰ βγάλῃ νέους πολεμιστάς.

« Ὁ Γέρος τοῦ Μωριᾶ » Σπύρος Μελᾶς (Διασκευὴ)

29. ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια.
Ἐτσι λάμπει κι ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
πόδουν τὸ ἀσήμια τὰ πολλά, τὶς ἀσημένιες πάλες,
ὅπου δὲν καταδέχονται τὴν γῆς νὰ τὴν πατήσουν.

Καβάλλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνᾶν
καβάλλα παίρν' ἀντίδερο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.
Ρίχνουν φλωριὰ στὴν Παναγιά, φλωριὰ καὶ στοὺς ἄγίους
καὶ στὸν ἀφέντη τὸν Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες. ✓

Δημόδες

30. Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

Άκούω κούφια τὰ τουφέκια,
άκούω σμίξιμο σπαθιῶν,
άκούω ξύλα, άκούω πελέκια,
άκούω τρίξιμο δοντιῶν.

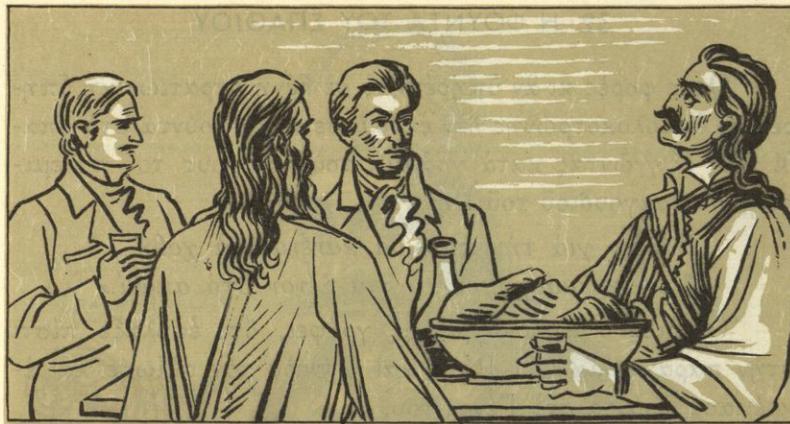
"Ω! τί νύκτα ἦταν ἐκείνη,
ποὺ τὴν τρέμει ὁ λογισμός!
"Άλλος ὕπνος δὲν ἐγίνη,
πάρεξ θάνατος πικρός.

Τῆς σκηνῆς ἡ ὥρα, ὁ τόπος,
οἱ χραυγές, ἡ ταραχή,
ὁ σκληρόψυχος ὁ τρόπος
τοῦ πολέμου καὶ οἱ οἰκαπνοί. 22

Καὶ οἱ βροντές καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅπου ἀντίσκοφτε ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν Ἀδην,
ποὺ ἐκαρτέρει τὰ σκυλιά.

« "Γύμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν" »

Διονύσιος Σολωμός

31. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Στά 1818 είχεν ἔλθει ὁ Καποδίστριας ἀπὸ τὴν Ρωσία στὴν Κέρκυρα. Στὸ σπίτι τοῦ πατέρα του είχε τραπέζι σὲ πολλοὺς καὶ στὸν Κολοκοτρώνη. Ἐκεῖ ποὺ ὁ Ἰδιος ὁ Κολοκοτρώνης ἐλιάνιζε τὸ ἄρνι (ἡταν, φαίνεται, Πάσχα), τοῦ λέγει ὁ Καποδίστριας:

—Ἐφέτος ἐδῶ καὶ τοῦ χρόνου στὴν Πελοπόννησο.

‘Ο Κολοκοτρώνης τὸ ἐφύλαξε αὐτὸ καλὰ στὸ νοῦ του.

“Αμα ἐκηρύχθηκε ἡ Ἐπανάστασις, ἔγραψε στὸν Καποδίστρια νὰ ἔλθῃ νὰ φᾶνε τὸ ἄρνι.

“Απομνημονεύματα”

N. Σπηλιάδης (*Διασκευή*)

32. Η ΦΟΥΝΤΑ ΤΟΥ ΣΠΑΘΙΟΥ

"Οσες φορές κι ἀν ὑπηρέτησε σὲ ξένη στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐκρέμασε ποτὲ φούντα στὸ σπαθὶ του, ἔξηγῶντας κατὰ γράμμα τοὺς στίχους τοῦ πολεμιστηρίου τραχουδιοῦ τοῦ Ρήγα:

Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κανένας νὰ χαθῇ
ἢ νὰ κρεμάσῃ φούντα γιὰ ξένον στὸ σπαθί.

'Ο ἕδιος ὁ Κολοκοτρώνης γράφει, ὅτι ἐφύλαξε πίστι στὴν παραγγελία τοῦ Ρήγα καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἀξιωσε καὶ ἐκρέμασε φούντα στὸ Γένος του, ὡς στρατιώτης του. Χρυσῆ φούντα δὲν ἐστόλισε τὸ σπαθί του, ὅταν ὑπηρετοῦσε σὲ ξένα κράτη.

“Ο Γέρων Κολοκοτρώνης”

Γεώργιος Τερτσέτης (Διασκευή)

33. ΣΥΝΟΡΑ ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ

"Οταν ἔγινε γνωστὸν ὅτι οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἔξέλεξαν τὸν Λεοπόλδο ἡγεμόνα τῆς Ἑλλάδος, στὰ 1830, συνεδρίασε ἡ Γερουσία καὶ ἀπεφάσισε νὰ γίνη ἀναφορὰ πρὸς τὸν Λεοπόλδο. Καὶ νὰ τονίζῃ ὅτι εἶναι ἀνάγκη τὰ σύνορα τοῦ Κράτους νὰ γίνουν πλατύτερα.

‘Ο Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ ἀκουσε τὴν ἀναφορά, εἶπε:

— Θέλομε νὰ ἔχῃ ὁ βασιλιᾶς τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν θρησκεία τῶν Ἑλλήνων. Γιὰ τὴν πίστι καὶ γιὰ τὴν πατρίδα ἐμεῖς ἐπήραμε τὰ ἄρματα.

“Ετσι ἐμπῆκε καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἡ γνώμη μέσα στὴν ἀναφορά.

Ἐφημερὶς « "Ηλιος" », 1856

(Διασκευή)

περίληψις

34. Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1823 ὁ πασᾶς τῆς Σκόδρας Μουσταῆς ἔλαβε διαταγὴν νὰ ὑποτάξῃ τὴν ἐπαναστατημένη δυτικὴν Ἑλλάδαν. Κατεβαίνοντας ἐλογάριαζε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ "Αγραφα. Καὶ γιὰ τοῦτο, μόλις ἔφθασε στὴν Λάρισα, ἔζητησε νὰ ἔλθῃ ἐκεῖ ὁ Ἰδιος ὁ Καραϊσκάκης, ἀριατωλὸς τότε τῶν Ἀγράφων, νὰ τὸν προσκυνήσῃ.

Μὰ τὸ στρατηγικὸ μυαλὸ τοῦ Καραϊσκάκη ἐκατάλαβε

ἀμέσως, πώς ἐμπρὸς στὴν μεγάλη δύναμι, ποὺ ἔφερνε μαζὶ του ὁ Μουσταῆς, θὰ ἦταν πολὺ παράτολμο νὰ ἀντισταθῇ κανεὶς σ' ἑκεῖνα τὰ μέρη. Ἐτσι ὁ Καραϊσκάκης, ἀφοῦ ἔστειλε στὸν Μουσταῆ κοροϊδευτικὴ ἀπάντησι, ἐτραβήχθηε ἀπὸ τὰ "Αγραφα μὲ τὸ μικρό του στρατό ^{πρωτ.} Τριακόσια παλληκάρια περίου ἀφησε στὸ Καρπενήσι μὲ ἀρχηγὸ τὸν Μᾶρκο Μπότσαρη. Καὶ αὐτὸς μὲ μερικοὺς ἄλλους ἐτράβηξε γιὰ τὸν ^{καρπαθίου} Προύσσο τῆς Εύρυτανίας. Τοῦ εἶχαν πεῖ νὰ πάῃ νὰ μείνη λίγον καιρὸ σὲ ὅρεινὸ μέρος, γιατὶ τὸν ἔτρωγαν οἱ ἀδιάκοπες θέρμες. |

Η έλονοσία τότε ἀκόμη δὲν εἶχε γίνει γνωστὴ ὡς ξεχωριστὴ ἀρρώστεια. Καὶ ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἤξερε μὲ τί τρόπο νὰ γιατρευθῇ. Ἡταν ἀνθρωπὸς νευρικὸς καὶ στενόχωρος, ἡ ὅψι του πάντα στεγνή, μελαχροινή, μὲ δυὸ μάτια σπιθοβόλα, τὸ ἀνάστημα κοντὸ καὶ τὸ σῶμά του ἀδύνατο. Τὰ δυὸ γιρόνια, ποὺ ἔκανε νέος στὰ Γιάννενα, μέσα στὰ σίδερα τῆς φυλακῆς του Ἀλήπασα, τοῦ εἶχαν βλάψει πολὺ τὴν ὑγεία. |

Στὸ Μοναστήρι τοῦ Προυσοῦ, ὅπου ἔσταθμευσε ὁ Καραϊσκάκης μὲ τὰ παλληκάρια του, ἐφάνηκε μιὰ μέρα ἔνας πλανδιός γιατρὸς μὲ βράκες, ποὺ ἔλεγε πώς ἥλθε ἀπὸ τὰ νησιά. Ἐγύριζε τὰ χωριά κηρύττοντας πώς γιατρεύει κάθε πληγὴ καὶ ἀρρώστεια, μὰ περισσότερο φαίνεται πώς ἐφρόντιζε γιὰ τὸ ^{ποδόγυρο} του. Παρουσιάσθηκε στὸν Μῆτρο Σκυλοδῆμο, τὸ πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τὸν Βάλτο. Τοῦ εἶπε τὴν ἰδιότητά του καὶ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν καπετάνιο, ποὺ ἔμαθε ἀπὸ τὰ κάτω χωριά πώς εἶναι ἀρρωστος βαριά. |

Ο Καραϊσκάκης στὴν ἀρχὴ ἀρνήθηκε νὰ δεχθῇ τὸν Φράγκο, ὅπως τὸν εἶπαν στὸ στρατόπεδο. Μὰ ὁ γιατρὸς ἐπέμεινε, καὶ ἔλεγε τοῦ Σκυλοδήμου:

— "Ἄς μὲ ἀφήσῃ ὁ Καπετάνιος νὰ τὸν ἴδω καί, ἀν δὲν τὸν γιατρέψω, ἀς μὲ κόψη. ^{δοτ ὁδούμι ὀκτυγγαροτο}

— Τί θέλεις Φράγκο; τοῦ εἶπε μὲ τραχύτητα ὁ Καραϊσκάκης, σὺν τὸν πρωτοαγώνα.

ΑΝὰ σὲ γιατρέψω, στρατηγέ, καὶ θὰ τὸ ίδης. Μὰ τί θὰ μου τάξης;

ΤΑΝ μὲ γιατρέψης ἔχεις δυὸ χιλιάδες γρόσια, τοῦ ἀποκρίθηκε ἀπελπισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό του ὁ Καραϊσκάκης. //

”Αρχισε λοιπὸν ὁ γιατρὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα τὰ μαντζούνια. Τὰ ἐκατάπινε θέλοντας καὶ μὴ ὁ Καραϊσκάκης, χωρὶς νὰ βαρυγυκομῷ. //

Ο καιρὸς ἐπερνοῦσε. Τὰ γιατρικὰ ἔδιναν καὶ ἔπαιρναν, μὰ τοῦ ἄναβαν περισσότερο τὸν πυρετό, ἡ κατάστασί του ἐπήγαινε στὸ χειρότερο. Τοῦ Καραϊσκάκη τότε ἐπέρασε ἀπὸ τὸν νοῦ ἡ ὑποψία, μήπως ὁ Φράγκος ἥταν βαλτὸς νὰ τὸν φαρμακώσῃ. Καὶ γιὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ιατρική του ἀξία καὶ νὰ μάθη ἐκεῖνο, ποὺ ἥθελε, ἐσοφίσθηκε τὸ ἀκόλουθο στρατήγημα. //

Τὴν ὥρα, ποὺ ὁ γιατρὸς θὰ ἐπήγαινε νὰ τοῦ κάμη τὴν τακτική του ἐπίσκεψι, διέταξε τὸν Σκυλοδῆμο νὰ πλαγιάσῃ στὸ κρεβάτι πλάι του. Ο Σκυλοδῆμος, ποὺ ἥταν θηρίο μοναχὸ στὴ δύναμι καὶ στὴν γεροσύνη, ἐπλάγιασε πλάι του καὶ ἐσκεπάσθηκε ὅλος μὲ τὴν ἵδια βελέντζα καὶ τὴν ἵδια κάπα τοῦ ἀρχηγοῦ του Καραϊσκάκη. Καὶ ἔτσι δὲν ἐφαίνετο ὅτι καὶ οἱ δύο βρίσκονται πεσμένοι στὸ ἵδιο στρῶμα. //

Ο γιατρός, καθὼς ἐμπῆκε στὸ κατάλυμα, ἐρώτησε τὰ νεώτερα τῆς ὑγείας τοῦ στρατηγοῦ. Ο Καραϊσκάκης ἔκαμε τὸ μισοκακόμοιρο, λέγοντας πῶς αἰσθάνεται τὸν ἔαυτὸ του. Καλύτερα, καὶ πῶς αὐτὸ τὸ χρωστᾶ στὰ γιατρικά του;

Τότε ὁ γιατρὸς ἐζήτησε τὸ χέρι τοῦ ἀρρώστου, γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸν σφυγμό του. Μὰ τὴν στιγμὴ ἐκείνη ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε κρυφὸ νόημα στὸν σύντροφό του Σκυλοδῆμο. Καὶ ἔτσι αὐτὸς ἐμισοπρόβαλε σιγὰ-σιγὰ τὸ δικό του τὸ χέρι

μέσα ἀπὸ τὰ σκεπάσματα. Ο γιατρὸς τὸ ἔπιασε καὶ μὲ προσοχὴ ἄρχισε νὰ σφυγμο~~μετρ~~^η τὸν ἄρρωστο καὶ νὰ συλλογίζεται γιὰ κάμποση ὥρα. "Τσέρα, γυρίζοντας στὸν Καραϊσκάκη, τοῦ εἴπε.

— Καλά, πολὺ καλὰ πᾶμε, καπετάνιο μου. Μονάχα πὼς ἀκούω ἀκόμη μεγάλη ἀδυναμία.
τοῦ δουκικοῦ πατρικοῦ

'Επετάχθηκε ὀλόρθιος ὁ Καραϊσκάκης θυμωμένος:

— Πιάστε τον, δέστε τον καὶ δῶστέ του πενήντα ραβδίες στὰ πισινά. Αὐτὸς ἔχει σκοπὸ νὰ μὲ ξεκάμη ἐφώναξε στὰ παλληκάρια του μὲ δρμή.
τοιγά διαπονητέα κάρον

Καὶ σιμώνοντας τὸν γιατρό:

— Ποιός ἔχει ἀδυναμία; Αὐτὸς ἔχει ἀδυναμία — καὶ ἔδειξε τὸ θηρίο τὸν Σκυλοδῆμο — ποὺ καβαλλικεύει φοράδα τρέχοντας;
καταβατόντος τοῦ ποδού σου

Τὰ παλληκάρια τοῦ Καραϊσκάκη στὴ στιγμὴ ἔσυραν τὸν γιατρὸ μαλλιοκούβαρα καὶ τὸν ἔβγαλαν ἔξω, δίνοντάς του ὅχι πενήντα, μὰ πολὺ περισσότερες ραβδίες.

— "Ελα, ἔχει χάρι, τοῦ εἴπαν. Δὲν σὲ σκοτώνομε, μὰ τὸ δειλινὸ νὰ μὴ σὲ βρῇ ἐδῶ, πέρα.

«Ημερολόγιον τῆς Μεγ. 'Ελλάδος», 1926

Ρήγας Γκόλφης (Διασκευὴ)

35. ΣΤΟ ΧΑΝΙ ΤΗΣ ΓΡΑΒΙΑΣ

Στὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, στὶς 8 Μαΐου τοῦ 1821, οἱ Τοῦρκοι εἶχαν φθάσει ὡς τὶς πολεμίστρες, ποὺ εἶχαν ἀνοίξει οἱ κλεισμένοι "Ελληνες γιὰ τὰ τουφέκια τους. "Ἐνας Τούρκος ἀρπάξε τὸ τουφέκι τοῦ Γιάννη Φαρμάκη ἀπὸ τὴν μπούκα καὶ τοῦ ἔβγαλε τὴν τουφεκόβεργα. Τότε ὁ Φαρμάκης λέγει στὸν πλαϊνό του σύντροφο:—

— Πᾶρε καὶ τὸ δικό μου τὸ τουφέκι, γέμιζε καὶ τὰ δυὸ μὲ τὴν δική σου τουφεκόβεργα καὶ δίνε μου νὰ ρίχνω γρήγορα. Ξέρω καλὸ σημάδι.

‘Ο Φαρμάκης, παλιὸς κλέφτης, ἦταν περίφημος στὸ σημάδι. “Ἐτσι ἐσκότωσε Τούρκους ἑκεῖ μὲ τὸ χέρι του δέκα δώκτω.

‘Ο τρόπος αὐτός, ἔνας νὰ γεμίζῃ καὶ ἄλλος νὰ ρίχνῃ, δὲν ἦταν ἀσυνήθιστος στοὺς κλέφτικους πολέμους. —

«Ιστορικὴ Ἀνθολογία», 1927

Γιάννης Βλαχογιάννης (Διασκευὴ)

36. ΣΑΝ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Ι' Εφθασε ό Παπαφλέσσας στὸ^ν Μανιάκι μὲ τρεῖς - τέσσερις χιλιάδες στρατό. Μὰ δ̄λοι ἔβλεπαν ὅτι τὸ μέρος ἦταν πολὺ χαμηλὸ καὶ εὔκολο νὰ πατηθῇ ἀπὸ τὸ ἴππικό. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀνεψιός του Ἡλίας Φλέσσας, ὁ φίλος του Παναγιώτης Κεφάλας καὶ ἄλλοι τὸν συνεβούλευσαν νὰ πιάσουν ψηλότερα.

Στὸ βουνὸ ἐπάνω εἶχαν ἥδη ἀπὸ φόβο σταθῆ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀτάκτους, ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει. Ἐκεῖ θὰ μποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὸν πόλεμο μιὰ-δυὸ ἡμέρες, ὥσπου νὰ φθάσῃ ἡ βοήθεια, ποὺ ἐπερίμεναν.

— Εγώ, τοὺς εἶπε ό Παπαφλέσσας, δὲν ἥλθα ἐδῶ νὰ μετρήσω τὸν στρατὸ τοῦ Ἰμπραήμ, πόσος εἶναι, ἀπὸ τὰ ὑψώματα. Ἡλίθια νὰ πολεμήσω. Οὕτε ἐτρελλάθηκε ό Ἰμπραήμ νὰ χάνῃ τὶς ὁρές του ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐλπίζει νὰ κερδήσῃ νίκη, μὰ θὰ πάη ἵσια κατὰ τὴν Τρίπολι. Καὶ ἐγὼ τότε θὰ μείνω νὰ μαζεύω ἀπὸ πίσω τὰ καρφοπέταλά του. "Αν ὅμως τὸν κρατήσω ἐδῶ στὸ Μανιάκι σώζω τὸν Μωριᾶ. Γιατὶ θὰ τὸν κάμω τὸν Ἰμπραήμ νὰ γυρίσῃ πίσω, ὅπως ό Δράμαλης, ἄλλοιῶς θὰ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὸ αἷμά μου καὶ θὰ τὸ συλλογισθῇ καλὰ ὕστερα νὰ μπῇ στὴν καρδιὰ τοῦ Μωριᾶ. Καθίστε ἐδῶ νὰ πεθάνωμε σὰν ἀρχαῖοι "Ελληνες.

Καὶ πράγματι ἐκάθισε καὶ ἀπέθανε σὰν ἀρχαῖος "Ελλήνη.

Ο 'Ιμπραήμ καὶ σὲ ξένους καὶ σὲ "Ελλῆνες καὶ στὸν Θεόδωρο Γρίβα, στὰ 1844, ποὺ εἶχε πάει στὴν Αἴγυπτο, εἶπε πὼς δέκα ἀκόμη σὰν τὸν Παπαφλέσσα νὰ εὔρισκε νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν στὸν Μωριᾶ, θὰ ἐγύριζε στὸν τόπο του.

"Ιστορικὴ 'Ανθολογία", 1927

Δ.Γ. Δημητράκης (Διασκευή)

Οι γενναῖοι, ποὺ ἔμειναν καὶ ἀπέθαναν στὸ Μανιάκι, γρήγορα εἶχαν καταλάβει ὅτι θὰ ἔχανονταν, γιατὶ εἶδαν πώς εἶχαν κυκλωθῆ στενὰ ἀπὸ τοὺς Αίγυπτίους. "Ομως τοῦ Παπαφλέσσα ἡ ἀπόφασις, καὶ πρὶν μποῦν στὰ ταμπούρια τους, ἦταν μιὰ καὶ μόνη: Νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ σκοτωθῇ.

Στὸν ἀδελφό του ἔγραψε

"Δὲν εἴμαι σὰν καὶ σᾶς, ποὺ τρέχετε ἀπὸ ράχι σὲ ράχι, σὰν νὰ εἰσθε ὁ Προφήτης Ἡλίας. Ἐγὼ ὥρκισθηκα νὰ χύσω τὸ αἷμά μου γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς πατρίδος, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ ὥρα. Εὔχομαι στὸν Θεό τὸ πρῶτο βόλι τοῦ Ἰμπραήμ νὰ μὲ πάρῃ στὸ κεφάλι".

Τὸ ἔβλεπε λοιπὸν καὶ ὁ ἔδιος καὶ οἱ ἄλλοι, πώς ἡ μάχη αὐτὴ ἦταν χαμένη. "Ομως κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ μιλήσῃ γιὰ φυγὴ στὸν Παπαφλέσσα. Τέλος ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Παπαγιώργης ἐπῆγαν κοντά του καὶ γλυκά τοῦ ἐμίλησαν νὰ φύγουν.

— "Ἐχασα τὶς ἐλπίδες μου ἀπὸ σένα! εἴπε στὸν Κεφάλα ὁ Παπαφλέσσας. Ἄλλοιως σὲ ἐτιμοῦσα. Καὶ σύ, παπᾶ, μου τὰ ἐντρόπιασες, εἴπε στὸν Παπαγιώργη, πιάνοντας τὰ γένεια του. Δὲν ξέρετε πώς, ἂμα βγῆ ἀπὸ τὸ ταμπούρι του ὁ στρατιώτης ὁ ἀτακτος, πουθενὰ δὲν θὰ σταθῇ; Καὶ τότε πέντε Ἀραπάδες καβαλλάρηδες θὰ μᾶς σφάξουν ὅλους.

Τότε ὁ Βοϊδῆς ὁ Μαυρομιχάλης εἴπε:

— Πᾶμε στὰ ταμπούρια μας, κι ὅποιος μείνη ἀς ἀκούη τῶν γυναικῶν τὰ μοιρολόγια.

«Βίος Παπαφλέσσα»

Φώτιος Χρυσανθακόπουλος (Διασκενή)

38. ΠΩΣ ΕΣΩΘΗΚΕΝ Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

"Οταν οἱ "Ελληνες ἄρπαξαν" τὰ ὅπλα καὶ ἔκαμψαν τὴν Ἐπανάστασι, ἔτυχε δὲ φοβερὸς Ὁδυσσεύς, δὲ γυιὸς τοῦ Ἀνδρούτσου, νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολι τῶν Ἀθηνῶν, δῆπου ἥσαν κλεισμένοι οἱ Τούρκοι.

'Ο πόλεμος στὶς πολιορκίες ἐπροχωροῦσεν ἀργά. Δὲν ἦταν τότε γνωστὰ τὰ σημειώνα καταστρεπτικὰ μέσα. Καὶ δὲν ἦταν σπάνιο κάπου νὰ βλέπῃς τὰ ἔχθρικὰ χέρια σταυρωμένα καὶ ἀνεργα, γιατὶ ἔλειπαν πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θὰ συνέβαινε βέβαια καὶ τὴν ἡμέρα, δῆπου ἔγινε τὸ ἀκόλουθο ἐπεισόδιο.'

'Εξύπνησαν τὰ παλληκάρια τοῦ Ὁδυσσέως πρωὶ - πρωὶ καὶ ρίχνοντας τυχαῖα τὰ μάτια στὴν Ἀκρόπολι, ροδοκόκκινη ἀπὸ τὸ πρῶτο γλυκοχάραγμα, εἶδαν κάτι παράξενο. Οἱ Τούρκοι, ἀνεβασμένοι ἐπάνω στὸν Παρθενῶνα, κατέστρεφαν τὰ ὥραῖα ἔκεῖνα μνημεῖα. Τόσο παράξενη καὶ ἀκατανόητη τοὺς ἐφάνηκε τέτοια ἀνώφελη βαρβαρότης, ὥστε ἔτρεξαν ἀμέσως καὶ εἰδοποίησαν τὸν Ὁδυσσέα. 'Ο στρατηγός, ἀμα ἐβεβαιώθηκε καὶ αὐτὸς μὲ τὰ μάτια του, ἔστειλε τρία τέσσερα ἀπὸ τὰ παλληκάρια του νὰ πλησιάσουν στὴν Ἀκρόπολι καὶ νὰ ρωτήσουν τοὺς Τούρκους, γιατὶ ἔδειχναν τέτοια ἀγριότητα στὰ μάρμαρα.'

'Ἐπέταξαν μὲ μιᾶς οἱ γενναῖοι ἔκεῖνοι καὶ ὑστερα ἀπὸ λίγη ὥρα ἔφεραν στὸν στρατηγὸ τὴν ἀπόκρισι. "Οτι οἱ Τούρκοι, μὴ ἔχοντας ἄλλο μολύβι νὰ χύσουν βόλια, εὔρηκαν ὅτι μέσα στοὺς μαρμάρινους στύλους τοῦ Παρθενῶνος ἦταν τὸ μέταλλο αὐτό. Τὸ μολύβι τοῦτο ἐχρησίμευε γιὰ νὰ συνδέῃ στερεὰ τὰ κιονόκρανα. 'Εσκέφθησαν λοιπὸν νὰ ἀφαιρέσουν τὸ μολύβι αὐτὸ καταστρέφοντας τὰ μάρμαρα.'

'Η ἀπόκρισι αὐτὴ ἔφερε σὲ μεγάλη ἀπελπισία τοὺς

"Ελληνας. Καὶ γιὰ νὰ σώσουν ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τὰ μνημεῖα τοῦ μεγαλείου τους, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀπεφάσισαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Τούρκους, ὅτι ἥταν ἔτοιμοι νὰ τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοὺς ἐχρειάζετο γιὰ τὴν ὑπεράσπισή τους. /

„Ετοι καὶ ἔγινε. Οἱ "Ελληνες, δίδοντας στοὺς ἔχθροὺς βόλια γιὰ νὰ τοὺς σκοτώσουν, ἔξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμά τους τὰ πολύτιμα ἔκεινα μάρμαρα. Γιατὶ τὰ μάρμαρα αὐτὰ ἥταν προωρισμένα νὰ ζήσουν, γιὰ νὰ ἴδοῦν καὶ πάλι ἀναστημένο γῆρό τους τὸ δουλωμένο "Εθνος. /

39. ΑΓΙΑ ΛΙΘΑΡΙΑ

"Οταν ὁ βασιλιάς "Οθων ἐγιόρταζε τὰ εἴκοσι πέντε χρόνια τῆς βασιλείας του, ἔνα πλοῖο ἔφερνε ἀπὸ τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου κόσμο πολύ, καὶ ἰδίως ἀγωνιστὰς τοῦ Εἰκοσιένα. "Ηθελαν νὰ συγχαροῦν τὸν βασιλέα τους. /

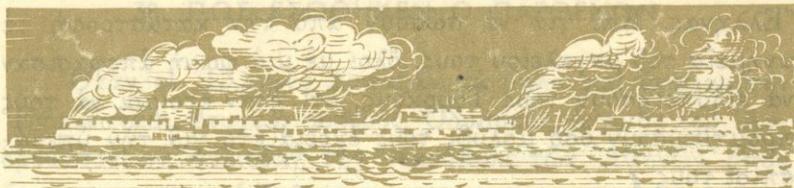
'Αφοῦ ἐπέρασε τὸ πλοῖο τὴν Αἴγινα, ἐφάνηκε ἡ Ἀκρόπολις λαμπρή. "Ολοι ἐκάρφωσαν τὰ μάτια καὶ ἀπλωσαν τὰ χέρια πρὸς τὰ ἔκει. Τότε ὁ στρατηγὸς Τσόκρης ὁ Ἀργείτης εἶπε μὲ δυνατὴ φωνή:

—Νά, ἔκεινες οἱ πέτρες μᾶς... ἐλευθέρωσαν!

Βλαχογιάννη «Ιστορική Ανθολογία», 1927

Διήγησις Διονυσίου Ρώμα (Διασκευή)

40. Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙ

Είμαστε στά 1825, τὸν Ἰούλιο. Ἀκούονται κανονιὲς όλο τὸ πρωὶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι. Μιὰ ψηλὴ στήλη καπνοῦ, σὰν νὰ εἰναι ἀπὸ σπαρτά, ποὺ καῖνε, ἐφαινόταν ὅλο τὸ ἀπόγευμα. Τὴν νύκτα ἡ φλόγα ἔξεχώριζε καθαρή.

Ο Ἐθνικός μας ποιητὴς Σολωμὸς ἔζουσε στὸ Ακρωτήρι τῆς Ζακύνθου μὲ τὸν ὑπηρέτη του. Ο ὑπηρέτης ἀργότερα ἔλεγε:

Ἐνα μεσημέρι ἀκοῦμε κανονιὲς καὶ τὸ ἀφεντικὸ ἐβγῆκε ἔξω ἀπὸ τὸ δωμάτιό του καὶ ἐστάθηκε στὸ λόφο. Ἐπειτα ἀνασηκώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ ἐφώναξε δυνατά, μὰ πολὺ δυνατά: «Βάστα, καημένο Μεσολόγγι, βάστα!...»

Καὶ ἔκλαιγε σὰν παιδί.

Ἐνα ἄλλο βράδυ μὲ ἀστροφεγγιὰ ἦταν καθισμένος στὴν ρίζᾳ μιᾶς ἐλιᾶς καὶ ἐπειτα ἀπὸ πολλὴ σιωπὴ εἶπε στὸν ὑπηρέτη του:

— Λάμπρο, τί νὰ γίνωνται ἐκεῖ κάτω τ' ἀδέλφια μας;

Καὶ ἔρχισε νὰ κλαίῃ πάλι.

Αλλη μιὰ φορὰ διέταξε νὰ δοθῇ τὸ φαῖ του στοὺς χωρικοὺς λέγοντας:

— Αὕτη τὴν ὥρα, Λάμπρο, πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας στὸ Μεσολόγγι πεινοῦν... Δὲν θέλω περιστέρια!

Καὶ ὁ ποιητὴς ἔφαγε ψωμὶ καὶ ἐλιὲς μονάχα.

«Ιστορικὴ Ἀνθολογία», 1927

Σ. Χ. Ραφτάνης (Διασκευὴ)

Νά' μουν πουλὶ νὰ πέταγα, νὰ πήγαινα τ' ἀψήλου,
 ν' ἀγνάντευα τὴν Ρούμελη, τὸ ἔρμο Μεσολόγγι,
 πῶς πολεμῷ μὲ τὴν Τουρκιά, μὲ τέσσερους πασᾶδες.
 Πέφτουν κανόνια στὴν στεριὰ καὶ μπόμπες τοῦ πελάγου,
 πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος, σὰν χαλάζι.
 Καὶ ὁ Μακρῆς τοὺς φώναξε καὶ ὁ Μακρῆς φωνάζει:
 « Παιδιά, βαστᾶτε τ' ἄρματα καὶ τὰ βαριὰ τουφέκια,
 καὶ τὸ μαντάτ' μᾶς ἔρχεται στεριὰ καὶ τοῦ πελάγου,
 Καραϊσκάκης τῆς στεριᾶς κι Ὑδραῖοι τοῦ πελάγου ».
 Μήτε μαντάτο ἔφθασε, μήτε βοήθεια φθάνει.
 Καὶ οἱ κλεισμένοι ξώρμησαν μὲ τὰ σπαθιὰ στὰ χέρια
 καὶ οἱ Τούρκοι τοὺς ἐσταύρωσαν καὶ τοὺς διαμοιράζουν.
 Πῆραν κεφάλια ἀμέτρητα καὶ ζωντανοὺς ἀμέτρους
 καὶ λίγοι ξεγλυτώσανε πλέοντας μέσ' στὸ αἷμα.

Δημᾶδες

42. ΣΤΗΝ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΠΟΡΟΥ

Στήν μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, τῷ 1912, ἔνας γενναῖος ἀνθυπολοχαγός, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν του, ἐπληγώθηκε ἕαφνικὰ ἀπὸ σφαῖρα ἐχθρικὴ καὶ ἔπεσε.

Οἱ στρατιῶτές του, ποὺ ἦταν παρέκει, ἔτρεξαν ἀμέσως νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὁ ἀνθυπολοχαγός ὅμως ἀρνήθηκε ἐπίμονα.

—Ἐμένα, εἶπε, θὰ μὲ πάρουν οἱ νοσοκόμοι. Ἐσεῖς προγωρεῖτε.

Καὶ πρόσθεσε μὲ τόνο διαταγῆς:

—Ἐμπρὸς ἐσεῖς. Ἐμπρός, ἐμπρός!

«Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος»

N. Σπανδωνῆς (Διασκευή)

43. Ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Τὴν παραμονὴ τῆς καταλήψεως τῆς Θεσσαλονίκης, σὲ μιὰ στιγμὴ ἀναπαύσεως, ἔνας στρατιώτης ἦταν ξαπλωμένος μακάρια ἐπάνω στὸ χῶμα.

"Εξαφνα τοῦ ἐφώναξαν οἱ ἄλλοι:

— Συνάδελφε, σήκω ἀπὸ χάμω. 'Ο ἀρχιστράτηγος ἔρχεται. 'Ο Διάδοχος!

'Ο στρατιώτης ἐφαντάσθηκε πὼς τὸν ἐγελοῦσαν καὶ ἀνταποδίδοντας τὰ ἀστεῖα, ὅπως ἐνόμιζε, εἶπε: |

+ Καὶ πότε θὰ φθάσωμε, 'Ψυλότατε, στὴν Θεσσαλονίκη;

—'Απὸ σᾶς ἔξαρτᾶται. "Αν δείξετε τὴν διαγωγή, ποὺ ἐδείξατε ὡς τώρα, σὲ τρεῖς - τέσσερις ἡμέρες θὰ φθάσωμε.."

"Ηταν πράγματι ὁ ἀρχιστράτηγος, τότε Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἔνα βῆμα πίσω ἀπὸ τὸν ξαπλωμένο στρατιώτη καὶ ἀπαντοῦσε χαμογελῶντας στὴν ἐρώτησι, ποὺ εἶχε ἀκούσει.

« 'Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος »

N. Σπανδωνῆς (Διασκευή)

44. Η ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ ΜΑΣ

Ἐπηγαίναμε γιὰ τὴν Φλώρινα. Ἐνυκτώσαμε σὲ κάπιοι τουρκικὸ χωρὶὸ καὶ ἀφοῦ ἐξασφαλίσαμε τοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ συνωδεύαμε, τρεῖς-τέσσερες στρατιῶτες, ἐλεύθεροι ὑπηρεσίας, ἐκτυπήσαμε σὲ ἔνα σπίτι.

Ἐπειτα ἀπὸ πολλοὺς κόπους ἡ θύρα ἀνοιξε καὶ μιὰ γριὰ Τούρκισσα παρουσιάσθηκε. Μόλις μᾶς εἶδε ἄρχισε νὰ φωνάζῃ, νὰ κλαίῃ, νὰ μᾶς παρακαλῇ. Μάταια τὴν ἐβεβαιώναμε, πὼς δὲν ἔχει τίποτε νὰ φοβηθῇ.

"Εξαφνα ἐπάνω ἀπὸ κάποιο παράθυρο, στὸ βάθος τῆς αὐλῆς, διακρίναμε κάποια ἄλλη χανούμισσα, νέα, μὲ σκεπασμένο τὸ πρόσωπο. Ἐζητήσαμε ἔνα μέρος νὰ μείνωμε· καὶ αὐτὴ μὲ φωνὴ τρεμουλιαστὴ ἀπὸ τὸν φόβο της κάτι εἴπε στὴ γριὰ καὶ μᾶς ὡδήγησε μέσα στὸ σπίτι. ¹ Εκεῖ εύρήκαμε τὴ νέα μὲ σκεπασμένο πάντα τὸ πρόσωπο. "Ετρεμαν τόσο πολὺ τὰ χέρια της, ποὺ κάποιος ἀπὸ μᾶς τῆς ἐπῆρε τὸ φῶς, ποὺ ἐκρατοῦσε, γιὰ νὰ μὴν τῆς πέσῃ. "Εκλαιγε καὶ αὐτή. Προσπαθήσαμε νὰ τὴν βεβαιώσωμε ὅτι δὲν εἶχε νὰ φοβηθῇ τὸ παραμικρό. ¹

Καὶ ἐκείνη τότε σιωπηλὴ μᾶς ἄνοιξε μιὰ θύρα καὶ μᾶς ἔδειξε νὰ περάσωμε.

Ἔταν μιὰ πρώτης τάξεως τουρκικὴ σάλα. Δὲν θέλαμε νὰ λερώσωμε μὲ τὰ λασπωμένα ροῦχά μας τὰ ώραῖα διβάνια καὶ ἐζητήσαμε ἔνα ἄλλο πιὸ μέτριο κατάλυμα. Σιωπηλὴ ἡ νεαρή Τούρκισσα μᾶς ὡδήγησε σ' ἔνα ἄλλο δωμάτιο, ὅπου ἐκοιμηθήκαμε. ¹

Τὸ πρωὶ μᾶς ἔφεραν ἔνα πλουσιώτατο πρόγευμα, μὰ δὲν τὸ ἀγγίξαμε. Ἐφοβόμαστε μήπως μᾶς ἐδηλητηρίαζαν. Φοβᾶται ὁ Γιάννης τὸ θεριὸ καὶ τὸ θεριὸ τὸν Γιάννη, ποὺ λέει καὶ ἡ παροιμία.

Ἐφύγαμε καὶ μόνον ὅταν ἀποχαιρετίσαμε εὐχαριστῶντας γιὰ τὴν φιλοξενία, ἡ Τούρκισσα ἐγέλασε μὲ ἀνακούφισι καὶ μᾶς εὐχήθηκε κατευόδιο. ¹

«Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος» ^{νέδονος} N. Σπανδωνῆς (Διασκευὴ)

Δημοσιεύτης

45. ΣΚΑΡΦΑΛΩΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

Είχα βρεθή στις προφύλακές, στὸ Μπιζάνι, ἐμπρὸς σὲ μιὰ ὄμαδα Κρητῶν καὶ εὐζώνων, ποὺ ἐκαθαρίζονταν στὴν λιακάδα.

— "Ε, καλὸ παλληκάρι, πῶς τὰ περνᾶτε ἐδῶ;

— Πῶς νὰ τὰ περνᾶμε; εἶπε ὁ Κρητικός. Συνηθίσαμε πιά. Τὴν ἡμέρα ἔχομε κουβέντα μὲ τὰ τοπομαχικὰ τοῦ Μπιζανιοῦ. Πέφτει ἡ ἡμέρα καὶ ἀργίζουν οἱ νυκτερινοὶ αἰφνιδιασμοί... Τὰ βουνὰ γῦρό μας τραντάζονται ὀλοένα ἀπὸ τὶς δύβιδες. Λές καὶ ἔχουν αἰώνιο σεισμό... Τρία ἡμερόνυκτα τώρα δὲν ἐσηκώσαμε κεφάλι ἀπὸ τὰ ὄχυρωματά μας. Σήμερα μονάχα μᾶς ἐδόθηκε ἡ εύκαιρία νὰ παίξωμε λιγάκι ἀπὸ κοντά..!"

— Καὶ αὐτοί, ποὺ κάνουν τὴν ἐπίθεσι, εἶναι Τοῦρκοι ἢ
Αλβανοί;

“Ενας δεκανεύς τῶν εὐζώνων μοῦ ἀπαντᾷ:

— Εγὼ εἴμαι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὶς προφυλακές. Σὰν νυκτώ-
ση καλά, νά σου καὶ οἱ φίλοι μας οἱ Τουρκαλβανοί, ὅλο καὶ
μεθυσμένοι μᾶς ἔρχονται μπουλούκια-μπουλούκια. Κάποτε
μᾶς μιλοῦν Ἐλληνικά, γιὰ νὰ μᾶς γελάσουν τάχα. **Μὰ** ἐμεῖς
τίποτε!... Ἀρχίζομε πῦρ ὅμαδόν. **Μισή** ὥρα δὲν κρατοῦν.
“Τστερα, ὅπου φύγῃ-φύγῃ. Πολλὲς φορὲς τοὺς πιάνομε σὰν
λαγούς, ἄμα ἔρχονται κατ’ ἐπάνω μας. Κούφια κορμιά, ἀ-
φέντη μου, δὲν ἀξίζουν μιὰ γυροβολιὰ τοῦ τσαρούχιοῦ μου. **Οὔτε**
τοὺς λογαριάζομε πιά. Μονάχα ποὺ εἶναι νηστικοὶ
καὶ, ἄμα τοὺς πιάσωμε, μᾶς τρῶνται τὶς κουραμάνες σὰν
παντεσπάνι! **Τὸ** πρωὶ-πρωὶ μπόμπες, ὅλη τὴν ἡμέρα πό-
λεμος καὶ Ζήτωωω! Νυκτώνει καὶ ἀρχίζουν οἱ αἰφνιδια-
σμοί. Εημερώνει, καινούργιες μπόμπες, καινούργιος πόλε-
μος, καινούργια Ζήτωωω... Καὶ ἔτσι τὰ περνοῦμε ὅπως
θέλει ὁ Θεός, ἀφέντη μου.

‘Εσταυροκοπήθηκα καὶ ἔφυγα ψιθυρίζοντας:

— Εἶδα ὡς τώρα τρεῖς πολέμους τριῶν διαφόρων λαῶν.
Πουθενὰ δὲν εἶδα τέτοια ἀπάθεια ἐμπρὸς στὸν θάνατο.

“Ο Διάδοχος Κωνσταντῖνος”

N. Σπανδωνῆς (Διασκευὴ)

46. ΔΙΨΑ ΝΙΚΗΣ

"Εχω τόσα νὰ γράψω! ἔγραφε ἔνας πολεμιστής καὶ δημοσιογράφος τῷ 1913. Ἀλλὰ τὴν ἡμέρα νικοῦμε· τὴν νύκτα παίρνομε δυνάμεις γιὰ νέους ἀγῶνες. Καὶ τώρα, ἀν καὶ εἴμαι ἀπέναντι ἀπὸ τὸν ἔχθρο, ποὺ θὰ τὸν τσακίσωμε αὔριο, κλέβω λίγες στιγμὲς γιὰ νὰ σᾶς γράψω δυὸ λόγια.

Τί νὰ σᾶς πῶ! "Ο, τι καὶ ἀν σᾶς πῶ, δὲν μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τί γίνεται ἐδῶ. Εἶναι τρέλλα χαρᾶς, μανία ὄργης, δίψα νίκης, ξέρω καὶ ἐγὼ τί εἶναι; "Οχι, μιά, σαράντα Σόφιες μποροῦμε νὰ πάρωμε. Εἶμαι εύτυχής, ποὺ φορῶ τὸ χακί. Εἶμαι εύτυχής, ποὺ σᾶς γράφω, ἐνῷ ἀπέχω λίγα μέτρα ἀπὸ τὸν ἔχθρο καὶ μὲ τὴν συνοδεία τῆς μουσικῆς τοῦ κανονιοῦ,

«'Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων»   'Ηλ. Οἰκονομόπουλος (Διασκευὴ)

Εἰωνες προσάρει

Ι 47. "ΣΤΗΝ ΣΟΦΙΑ,,..."

Στὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸ πόλεμο τοῦ 1913 ἐπέρασα εἴκοσι τέσσερες ὥρες στὸ Στρατηγεῖο τοῦ σταθμοῦ Χατζῆ-Μπεντίκη. Ἡμουν σὲ ἀπόστασι δὲκα βημάτων ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅπου μὲ τὸ φῶς μιᾶς λάμπας πετρελαίου ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸ ἐπιτελεῖό του κατέστρων τὸ σχέδιο τῆς μάχης τοῦ Πετσόβου. Μαζὶ μὲ τὸν Διάδοχο, τοὺς πρίγκιπες καὶ τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Ἐπιτελείου ἐμελετοῦσε τοὺς χάρτες καὶ ἐσημείωνε διάφορες διαταγές.

Καὶ ἐνῷ στὸ τραπέζι ἔκεινο ἑργαζόταν ὁ ἐγκέφαλος τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἤρχοντο κάθε στιγμὴ ἀγγελιαφόροι καὶ ὁ τηλέγραφος ἐδούλευε ἀδιάκοπα. Ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοί καὶ στρατιῶτες, πληθυσμὸς μιᾶς μικρῆς πόλεως, κινοῦνται διαρκῶς. "Ἄλλοι καπνίζουν καὶ τραγουδοῦν. Εἶναι ἀπίστευτο μὲ ποιὰ εὐχαρίστησι κάνει τὸν πόλεμο αὐτὸν ὁ Ἑλληνικὸς στρατός. Τὸν αἰσθάνεται σὰν ἔνα ἀληθινὸ πανηγύρι καὶ παραπονιοῦνται μόνον ὅσοι δὲν λαμβάνονται μέρος."

Ανεβαίνοντας μὲ τὸν σιδηρόδρομο στὸ Χατζῆ-Μπεντίκη συναντήσαμε τρεῖς ἀμαξοστοιχίες, ποὺ ἔφερναν ἐπιστρά-

τους. "Ηταν νέοι χληρωτοί Ρουμελιῶτες καὶ ἔσπευδαν νὰ συμπληρώσουν τὰ κενά, ποὺ ἀφησαν οἱ μάχες τῆς Δοϊράνης, τῆς Στρώμυντσας καὶ τοῦ Δεμιρό - Ισάρο."

Οἱ νεαροὶ ἐπίστρατοι, παιδιὰ ἀμούστακα ἀκόμη, δὲν ἔδειχναν πώς ἐπήγαιναν στρατιῶτες σὲ ἔναν ἀπὸ τοὺς πιὸ αἰματηροὺς πολέμους. Ἐφαίνοντο σὰν νὰ ἐπήγαιναν ἐκδρομὴν ἢ σὲ γάμο ἢ σὲ κανένα πανηγύρι!

Οἱ ἀμαξοστοιχίες, ποὺ τοὺς μεταφέρουν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκη στὴν πρώτη γραμμή, σταματοῦν λίγο ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν μιὰ δόλοκληρη ὥρα, ἔως ὅτου νὰ περάσῃ κάποια ἄλλη ἀμαξοστοιχία. Ξέρετε πῶς περνοῦν τὴν ὥρα αὐτή; Κάνουν σωστὴ λεηλασία στὶς ἀκακίες τοῦ δάσους, ποὺ εἶναι ἐκεῖ κοντά, καὶ στολίζουν μὲ πελώριους κλώνους τὰ βαγόνια τοῦ σιδηροδρόμου. Καὶ μερικὰ ἀπ' αὐτὰ οὔτε φαίνονται ἀπὸ τὸν πλούσιο καὶ πυκνὸ στολισμό. Καὶ μέσα ἀπ' αὐτὰ τὰ κινούμενα δάση οἱ "Ἐλληνες στρατιῶτες τραγουδοῦν τὸ τρα-

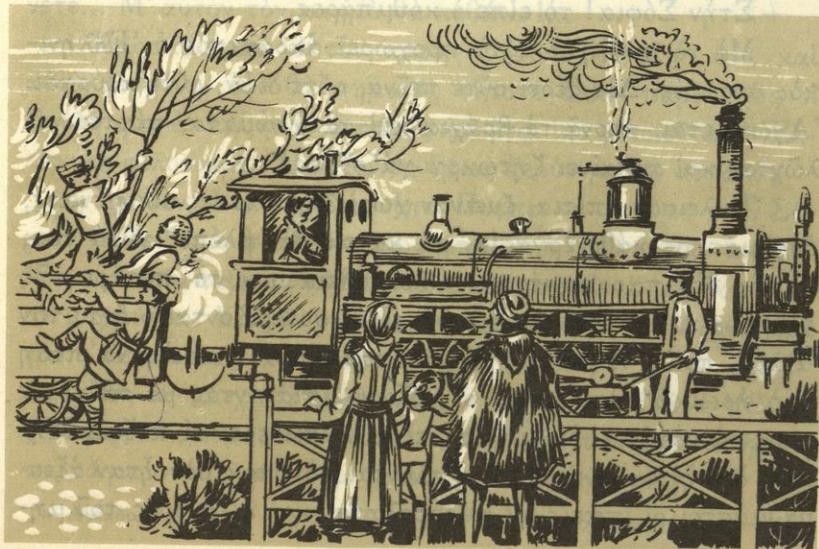

γούδι τῆς ἐποχῆς, ποὺ τὸ ἔκαμε κάποιος λαϊκὸς ποιητὴς τοῦ στρατοῦ:

Στὴν Βουλγαρία θὰ πᾶμε
νὰ πολεμήσωμε.

Στὴν Σόφια θὲ νὰ μποῦμε
νὰ τοὺς νικήσωμε...

Πράγματι, τὸ σύνθημα τοῦ στρατοῦ εἶναι νὰ μπῇ στὴ Σόφια. Αἰώνων μῖσος τῆς φυλῆς, ποὺ ἔκοιμόταν στὰ βάθη τῆς Ἐλληνικῆς ψυχῆς, ἔξύπνησε ξαφνικὰ καὶ ἐπετάχθηκε ἀκράτητο. "Ολοὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶτες, ἀκόμη καὶ ἐγγράμματοι, κρύβουν μέσα τους κάτι ἀπὸ τὸ δίκαιο μῖσος τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Τὰ δργια τῶν Βουλγάρων ἔναντίον τῶν Ἐλλήνων ἐπὶ τόσους αἰῶνες, οἱ σφαγὲς τοῦ Δεμίρ - Ισάρ καὶ τοῦ Δοξάτου, ἡ καταστροφὴ τῶν Σερρῶν, ἡ ἄνανδρη σφαγὴ τῶν δώδεκα αἰχμαλώτων εὐζώνων ἐζωντάνευσαν τὸ μῖσος! Καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν Ἐλλή-

νων καὶ τῶν Βουλγάρων δὲν μοιάζει μὲ τὸν πόλεμο ποὺ
ἔγινε ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες μὲ τοὺς Τούρκους. Εἶναι πόλε-
μος ἔξοντώσεως.

Νὰ προσθέσετε σὲ ὅλα αὐτὰ καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ στρα-
τοῦ γιὰ τὸν βασιλέα Κωνσταντīνο, ποὺ τὸν λατρεύουν σὰν
Θεό τους, γιὰ νὰ καταλάβετε τὸν ἡρωισμὸν καὶ τὰ θαύματα.

— Στὴν Σόφια! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος.

„Ο κουμπάρος εἶναι ὁ Βασιλιᾶς, ἀφότου ὁ Κωνσταντī-
νος ἐπῆρε γιὰ νονούς τῆς κόρης του τὸν στρατὸν καὶ τὸν στό-
λο. Ἀπὸ τότε καὶ ὁ τελευταῖος φαντάρος καὶ ὁ τελευταῖος
βουνήσιος εὔζωνος καὶ ὁ ἐθελοντής, ποὺ ἦλθε νὰ πολεμήσῃ
ἀπὸ τὸ μακρινὸ σημεῖο τοῦ κόσμου, τὸν ὀνομάζει κουμπάρο. „Εχουν πιὰ πρὸς τὸν Βασιλέα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους ἐκεί-
νη τὴν πνευματικὴν συγγένεια τῶν κουμπάρων, ποὺ μόνον
στὴν Ἑλληνικὴν ἐκκλησία καὶ στὰ πατροπαράδοτα Ἑλληνι-
κὰ ἔθιμα τὴν εύρισκομε. Πουθενὰ ἀλλοῦ. Σε καμιὰ ἄλλη
θρησκεία καὶ σὲ κανενὸς ἄλλου λαοῦ τὰ ἔθιμα. „

+ Στὴν Σόφια! τὸ εἶπε ὁ κουμπάρος.

Μὲ τὸ σύνθημα αὐτὸν προχωρεῖ ἀκράτητος ὁ Ἑλληνι-
κὸς στρατός. Δὲν ξέρει οὕτε πεῖνα, οὕτε δίψα, οὕτε κούρασι.
„Αγωνίζεται, περνᾷ τὰ βράχια καὶ τὰ ὑψώματα, πέφτει γε-
λῶντας καὶ πεθαίνει ζητωκραυγάζοντας!

„Εκλεισαν σπίτια, ἔμειναν χωρὶς προστάτες οἰκογένειες,
έσταμάτησε κάθε ἐργασία, μὰ κανεὶς δὲν βλέπει γῦρό του,
κανεὶς δὲν παραπονέται. „Ολοι ἀδειάζουν τὸ ποτήρι τῆς
θλίψεως καὶ πηγαίνουν ἐμπρός. „Καὶ συνερίζονται ὁ ἔνας τὸν
ἄλλον, ποιὸς νὰ πεθάνῃ χωρὶς παράπονο ἢ ποιὸς νὰ πέσῃ
πιὸ ἡρωικά. Θαυμάσιοι οἱ εὔζωνοι πιάνοντας μὲ τὰ χέρια
τους τὰ κανόνια. Μὰ μήπως εἶναι κατώτεροι οἱ πεζοί; Μή-
πως δὲν ἥταν γενναῖοι οἱ ἐθελονταί; Μήπως δὲν ἥταν ἀξιο-
θαύμαστοι οἱ ιππεῖς, οἱ πυροβοληταί καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ μη-

χανικοῦ; Ποιός ἔμεινε πίσω στὸν ἀγῶνα αὐτόν, ποὺ ἐθύμιζε τὴν φιλοτιμία τοῦ Σπαρτιάτη, τὴν ἀπόλυτη περιφρόνησι στοὺς κόπους, στοὺς πόνους καὶ στὸν θάνατο;

Μόνο μιὰ ταπεινωτικὴ ὄμοιογία τῆς Βουλγαρίας θὰ μποροῦσε νὰ σταματήσῃ τὸν ἀνθρώπινο αὐτὸν χείμαρρο νὰ μὴ χυθῇ καὶ καταπνίξῃ τὴν Σόφια! Καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος φόβος τοῦ στρατοῦ.

"Ἐνας λεβέντης εὔζωνος, γαλατᾶς στὴν Ἀθήνα πρὶν διαβάζοντας στὶς ἐφημερίδες στὸ Χατζῆ Μπενηλίκ ὅτι ἡ Βουλγαρία ἐγονάτισε καὶ παρακαλεῖ τὶς Μεγάλες Δυνάμεις, ἐσήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ ρώτησε:

— Πόσες ἡμέρες δρόμος εἶναι ἀπὸ ἐδῶ ἕως τὴν Σόφια, πατριώτη;

— Μά... ὀκτώ - δέκα, ἀπήντησα.

‘Ο εὔζωνος ἔκτυπησε τὸ χέρι στὸ γόνατό του ἀγανακτημένος καὶ εἶπε:

— Δὲν θὰ προφθάσωμε!... ”Αχ, σκυλόφραγκοι, τί μᾶς κάνετε... Μ' αὐτὸν τὸν καημὸ θὰ πεθάνω!...

Προσπάθησα νὰ τὸν παρηγορήσω. Τοῦ εἶπα ὅτι, καὶ αὐτὸ ἀν γίνῃ, δὲν θὰ σημαίνῃ τίποτε ἄλλο παρὰ πώς οἱ Βούλγαροι ἐνικήθηκαν ἐντελῶς καὶ ἔτσι ἰκανοποιεῖται ἡ ‘Ελληνικὴ φιλοτιμία. ‘Ο εὔζωνος ὅμως ἔκούνησε τὸ κεφάλι:

— Αμ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, εἶπε. Πρέπει νὰ μποῦμε στὴν Σόφια, νὰ δείξωμε σ' αὐτοὺς πώς μπαίνει ὁ “Ελλην σὰν νικήσῃ.” Οχι ὅπως μπαίνουν αὐτοί. Νὰ μποῦμε καὶ νὰ μὴ πατήσωμε μυρμήγκι. Καὶ ἀν πιοῦμε ἔνα καφέ, νὰ τὸν πληρώσωμε καὶ ν' ἀφήσωμε καὶ μιὰ δεκάρα στὸ παιδί!..

Νά, ὄλόκληρη ἡ ‘Ελληνικὴ ὑπερηφάνεια. Νά, ὅπιδεύγενικὸς πολιτισμὸς τοῦ κόσμου σὲ μιὰ φράσι ἐνὸς ἀσήμαντου, ἀγνωστου, ταπεινοῦ γαλατᾶ τῶν Ἀθηνῶν!..

“Ανέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων” ^{τοῦ} Ἡλ. Οἰκονομόπουλος (Διασκευὴ)

Ελισά, 21 Σεπτεμβρίου 1913

Άδελφέ,

Μου γράφεις ἀν ύποφέρω. Οι κόποι καὶ τὰ βάσανα δὲν ἔχουν καμιαὶ σημασία γιὰ μᾶς. Ἐλησμονήσαμε ὅτι εἴμαστε ἄνθρωποι. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, ὅτι μᾶς ἐλησμόνησε καὶ ἡ φύσις, ἡ ὁποίᾳ ἔκουράσθηκε νὰ μᾶς πειράζῃ μὲ τὶς ἀρρώστειες τῆς. Ο βίος ἐδῶ εἶναι εὐχάριστος. Μόνον ἡ ἴδεα, ὅτι μᾶς ἀπειλοῦν οἱ γείτονες, μᾶς ἔχει σκυλιάσει ὅλους. | Εμεῖς δὲν εἴμαστε γι' αὐτοῦ πλέον. Ἐδῶ εἶναι ἡ θέσις μᾶς καὶ ὁ τάφος μᾶς. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πληρωμένα μὲ αἷμα. Κάθε βουνὸ καὶ κάμπος εἶναι στολισμένα μὲ σταυρούς. Κοιμῶνται ἐκεῖ οἱ σύντροφοί μᾶς. "Ας μὴν ἀνησυχῇ κανείς. "Οσο εἶναι ἐδῶ ὁ στρατός, ἡ μεγάλη Ἑλλὰς θὰ εἶναι ἀπρόσβλητη. Εμάθαμε πλέον τὸ μυστικὸ τῆς νίκης. Ἐχομε τὸ μονοπώλιο τῆς παλληκαριᾶς. "Ας τὸ μάθουν ὅλοι, αὐτό.

— Τί δουλειὰ κάνεις;

— Πολεμῶ, ἀπαντᾷ ὁ ἔρωτώμενος στρατιώτης.

Σὲ φιλῶ
ὁ ἀδελφός σου,

« Ἀνέκδοτα τῶν δύο μας πολέμων »

·Ηλ. Οἰκονομόπουλος

49. ΤΟ ΕΠΟΣ 40-41

Τρεῖς ὥρες μετὰ τὴν κήρυξι τοῦ πολέμου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ὁ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀείμνηστος Ἰωάννης Μεταξᾶς ἀπηγύθυνε τὸ ἔξῆς διάγγελμα:

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

‘Η στιγμὴ ἐπέστη, ποὺ θὰ ἀγωνισθῶμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμὴν της. Μολονότι ἐτηρήσαμεν τὴν πλέον αὐστηρὰν οὐδετερότητα καὶ ἵσην πρὸς δόλους, ἡ Ἰταλία, μὴ ἀναγνωρίζουσα εἰς ἡμᾶς τὸ δικαίωμα νὰ ζῶμεν ὡς ἐλεύθεροι Ἐλληνες, μοῦ ἔξητησε σήμερον τὴν 3ην πρωινὴν τὴν παράδοσιν τμημάτων τοῦ ἑθνικοῦ ἐδάφους, κατὰ τὴν ἴδιαν αὐτῆς βούλησιν, καὶ ὅτι πρὸς κατάληψιν αὐτῶν ἡ κίνησις τῶν στρατευμάτων της θὰ ἤρχιζε τὴν 6ην πρωινήν.’ Απήντησα εἰς τὸν Ἰταλὸν πρέσβυν, ὅτι θεωρῶ καὶ τὸ αἴτημα αὐτὸ καθ’ ἔσυτὸ καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον γίνεται τοῦτο ὡς κήρυξιν πολέμου τῆς Ἰταλίας κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τώρα θὰ ἀποδείξωμεν, ἐὰν πράγματι εἴμεθα ἀξιοι τῶν προγόνων μας καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὅποιαν μᾶς ἐξησφάλισαν οἱ προπάτορές μας. “Ολον τὸ Ἐθνος ἡς ἐγερθῇ σύσσωμον. Ἀγωνισθῆτε διὰ τὴν Πατρίδα, τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά σας καὶ τὰς ιεράς μας παραδόσεις.

«Νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγών».

Ιωάννης Μεταξᾶς

Μετὰ μίαν ὥραν δὲ Βασιλεὺς Γεώργιος δὲ Β' ἀπηγόθυνε τὸ δικό του διάγγελμα:

Πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν,

‘Ο Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως σᾶς ἀνήγγειλε πρὸ δὲ λίγου ὑπὸ ποίους ὄρους ἡναγκάσθημεν νὰ κατέλθωμεν εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἐπιβουλευθείσης τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν στιγμὴν εἶμαι βέβαιος ὅτι κάθε “Ἑλλήν καὶ κάθε Ἑλληνὶς θὰ ἔκτελέσουν τὸ καθῆκόν των μεχρι τέλους καὶ θὰ φανοῦν ἀντάξιοι τῆς ἐνδόξου ἡμῶν ἴστορίας.

Μὲ πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς τὸ “Ἐθνος σύσσωμον καὶ πειθαρχοῦν ως εἰς ἀνθρωπος θὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Ἐν τοῖς Ἀνακτόροις τῶν Ἀθηνῶν, 28 Ὁκτωβρίου 1940

Γεώργιος Β'

Καὶ πράγματι τὸ “Ἐθνος ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσι, ποὺ ἔδωσε δὲ Βασιλεὺς πρὸς δλον τὸν κόσμον: Ἀγωνίσθηκε ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν μέχρι τῆς τελικῆς νίκης.

Καὶ ἡ ἀναγνώρισις ἤλθε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ στρατάρχου λόρδου Οὐέιβελ, ἀρχιστρατήγου τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων τῆς Μέσης Ανατολῆς κατὰ τὰ σκοτεινὰ ἔτη 1940-41.

‘Ιδού τί εἶπε δὲ στρατάρχης ἀπὸ τὸν Ραδιοφωνικὸ σταθμὸ τοῦ Λονδίνου τὸ βράδυ τῆς 27 Ὁκτωβρίου 1947, παραμονὴ τῆς ἐβδόμης ἐπετείου τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον μας:

“Απὸ τὴν μακραίωνα καὶ περίλαμπρον ἴστορίαν της ἡ Ἑλλὰς πολλὰς ἐπετείους δύναται νὰ ἔορτάζῃ καὶ νὰ ἐνθυμῆται μὲ ὑπερηφάνειαν. Καμμία δύμως δὲν εἶναι λαμπροτέρα ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἔκεινην, πρὸ ἐπτὰ ἔτῶν, δταν, εἰς τελείως ἀπρόκλητον ἐπίθεσιν ἐνὸς ἄρπαγος τυράννου καὶ ἐνὸς κενοδόξου λαοῦ, ἡ Ἑλλὰς σύσσωμος ἀντέταξε

τὸ θρυλικὸν ΟΧΙ. Χωρὶς νὰ διστάσῃ οὔτε στιγμήν, ἐδέχθη, ὅπως καὶ εἰς τὸ παρελθόν, νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Περιεφρόνησε τὰς θυσίας. Ἡδιαφόρησε διὰ τὴν τεραστίαν ὑλικὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀντιπάλου. Καὶ ἡνωμένη ἡ Ἑλλὰς ὡς εἰς ἄνθρωπος ὑπερήσπισε τὴν παναρχαίαν κληρονομίαν της.

»Τὴν ἡμέραν ἐκείνην προσετρέξατε, "Ἑλληνες, ὡς σύμμαχοι μας, οἱ μόνοι μας σύμμαχοι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Εύρωπης καὶ ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου. Σᾶς προσεφέραμεν πᾶσαν δυνατὴν βοήθειαν ἀπὸ τὰς περιωρισμένας δυνάμεις μας. Ἐπὶ ἔξι μῆνας ἐπολεμήσαμεν ὁ εἰς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἄλλου, μέχρις ὅτου ἡ Ἑλλὰς ὑπέκυψεν εἰς τὴν συντριπτικὴν ὑπεροχὴν τῆς Γερμανίας, ἡ ὅποια ἐν τῷ μεταξύ, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἡττωμένην Ἰταλίαν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

»Ἐχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν τότε συμπολεμιστῶν μου τοῦ Στρατηγείου τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἀν βεβαιώσω, ὅτι ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσωμεν καὶ δὲν θὰ παύσωμεν ποτὲ νὰ θαυμάζωμεν τὴν ἀνδρείαν, τὴν καλωσύνην καὶ τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ τὴν γοητείαν τῆς ἐνδόξου χώρας του.]

»Σᾶς εὐχόμεθα ὅλοι ἡμεῖς, οἱ παλαιοὶ συμπολεμισταὶ σας, εὐτυχῆ διέξοδον ἀπὸ τὰ σημερινά σας δεινά. Σᾶς εὐχόμεθα νὰ εἰσθε καὶ τώρα ἡνωμένοι, ὅπως ἥσθε ἡνωμένοι καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν».

Καὶ ἐπρόσθεσε Ἑλληνικὰ ὁ Οὐέιβελ:
Ζήτω ἡ Ἑλλάς!

'Εκ τοῦ βιβλίου τοῦ 'Αχ. Κύρου «'Η Ἑλλὰς ἔδωσε τὴν νίκην»

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ BION

50. ΣΤΟΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΧΡΟΝΟ

(Άκροστιχις)

X- ρόνε, όλοι σε ραίνουν μ' όμορφα λουλούδια,

P- ιγος στὸν καθένα δίνεις στὴν ματιά σου,

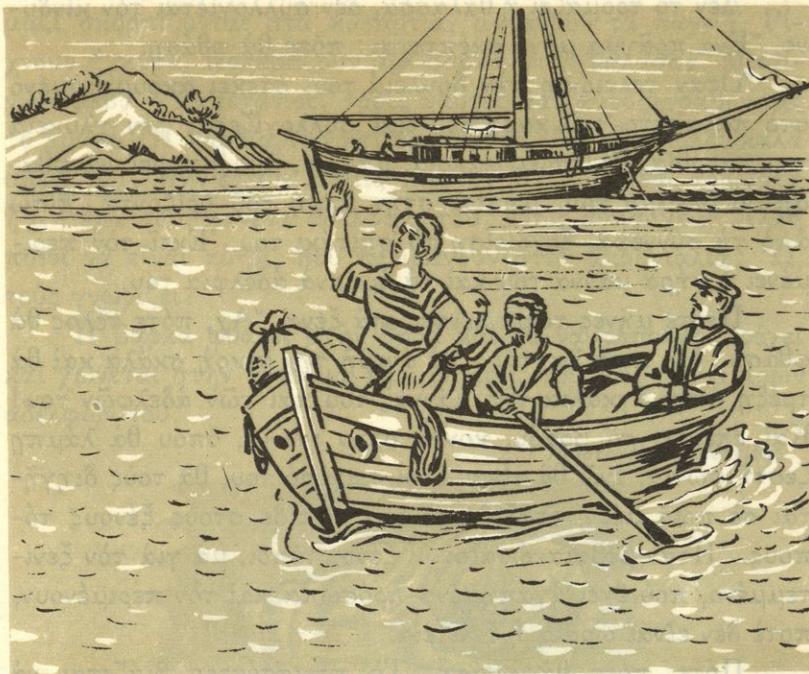
"Ο- λοι σὲ προσμένουν μὲ χαρᾶς τραγούδια,

N- ἀρθης νὰ σκορπίσης μέσ' ἀπ' τὴν καρδιά σου

"Ο- λες τὶς χαρές σου σὰν γλυκὰ ἀγγελούδια

Σ- τὴν ψυχή μας πάνω γιὰ χαρίσματά σου.

51. ΤΟ ΝΑΥΤΟΠΟΥΛΟ
ολλό δτ ήγ ωτημάθησεν επικρατείσαν τών οτ ήγ Π. μτάκ
έν δ Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα τὸ ναυτόπουλο. Σω-
στοὺς πέντε μῆνες!... "Αχ, πόσο ἐπεθύμησε τὴν πατρίδα
του!"

Τὸ καράβι, ὅπου δουλεύει, ἐπῆγε σὲ μακρινόν τόπους,
ἐσταμάτησε σὲ πολλὰ λιμάνια καὶ τώρα γυρνᾷ πίσω. Νύκτα
καὶ μέρα ταξιδεύουν. Μόνον οὐρανὸν καὶ θάλασσα βλέπουν.
Οἱ ἀέρας σφυρίζει μέσα στὰ ἄρμενα, φουσκώνει τὰ παννιά,
τὰ κύματα κτυποῦν τὸ καράβι, μὰ τὸ ναυτόπουλο δὲν τρο-
μάζει. Εἶναι γενναῖο ναυτόπουλο καὶ, μόλις προστάξῃ ὁ κα-
πετάνιος, σκαρφαλώνει στὰ ξάρτια καὶ λύνει ἢ δένει τὰ
παννιά.

Δὲν τὸ τρομάζει ἡ θάλασσα, δὲν συλλογιέται τὸν κίνδυνο. "Ἐνα πρᾶγμα μόνο σκέπτεται: πότε θὰ φθάσῃ.

"Οταν τελειώσῃ τὴν δουλειά του, στέκει ἀκουμπισμένο στὸ παραπέτο τοῦ καραβιοῦ καὶ συλλογίζεται" τὴν γλυκειά του πατρίδα. Κοιτάζει μακριά, μακριά, ὅσο μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ βλέμμα του, μήπως στὴν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντα, πίσω ἀπὸ τὰ σύνυνεφα, ξεχωρίσῃ τὸ σπιτάκι του. 'Εκεῖ τὸν περιμένει ἡ χήρα μάννα του καὶ τὰ ὄρφανὰ ἀδέλφια του.

Πέντε μῆνες τώρα λείπει στὰ ξένα. "Αχ, πότε τέλος θὰ φθάσῃ; Μὲ ποιά λαχτάρα θὰ ἀνεβῇ τὴν μικρὴ σκάλα καὶ θὰ τρέξῃ στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάννας του καὶ τῶν ἀδελφῶν του! Καὶ ἔπειτα, τὸ βράδυ, κοντὰ στὴν γωνιά, ὅπου θὰ λάμπῃ ζεστὴ φωτιά, ἐνῷ θὰ εἶναι ὅλοι τριγῦρο του, θὰ τοὺς διηγήται σὲ ποιὰ μέρη ἑταξίδευσε καὶ τὶ εἶδε στοὺς ξένους τόπους. 'Ηταν βέβαια ώραῖοι οἱ ξένοι τόποι, μὰ γιὰ τὸν ξενιτεμένο, ποὺ ἔχει ἀγαπημένα πρόσωπα καὶ τὸν περιμένουν, ποτὲ δὲν εἶναι ώραία ἡ ξενιτειά.

Πότε, πότε θὰ φθάσῃ; Τὸ περισσότερο βιάζεται νὰ φθάσῃ γιατὶ μὲ τὸν μισθὸ ποὺ ἐπῆρε, ἀγόρασε γιὰ ὅλους κάτι. Γιὰ τὸ ἔνα ἀδελφάκι ἀγόρασε ὑποδήματα, γιὰ τὸ ἄλλο καπελλάκι καὶ γιὰ τὴν μητέρα μερίκα μέτρα πανιὶ γιὰ νὰ ράψῃ φόρεμα. Μὲ ποιά χαρὰ θὰ δώσῃ στὸν καθένα τὸ δῶρό, του καὶ μὲ ποιά χαρὰ θὰ τὸ πάρῃ ὁ καθένας! Καὶ θὰ βγάλῃ αἴφνης ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ ναυτικοῦ πανταλονιοῦ, δεμένα στὸ μαντήλι του, τὰ χρήματα, ποὺ τοῦ ἔμειναν. Αὐτὰ θὰ τὰ δώσῃ στὴν δυστυχισμένη τὴν μητέρα του, νὰ ἀγοράσῃ σιτάρι, κρέας καὶ ὅ,τι ἄλλο θέλει.

'Ἐνῷ σκέπτεται ὅλα αὐτά, κοιτάζει καὶ στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας, ποὺ ἀπλώνεται ἐμπρός του, καὶ τί διακρίνει; Τὴν πατρίδα του! Τὸ καράβι σχίζει γρήγορα τὰ κύματα. 'Ολοένα πλησιάζουν. Νά, φαίνονται τὰ σπίτια. Οἱ ναῦτες καὶ αὐτὸς

μαζὶ σκορπίζονται στὰ κατάρτια, μαζεύουν τὰ παννιά. Ρίχνουν ἄγκυρα. Κατεβάζουν μιὰ βάρκα στὴν θάλασσα. Μπαίνουν μέσα ὁ καπετάνιος, τρεῖς ναῦτες καὶ αὐτὸς τραβῶντας τὸ κουπί. Ἡ καρδιά του κτυπᾷ δυνατά. Νὰ εἶναι ὅλοι καλὰ σπίτι του; Μήν γέπαθε κανεὶς τίποτε; Μήπως εἶναι ἄρρωστη ἡ μητέρα του, κανένα ἀδελφάκι του; Πῶς ἀνησυχεῖ! Ἀλλὰ ποιοί νὰ εἶναι αὐτοί, ποὺ περιμένουν στὴν ἀκρογιαλιά; "Ω, τοὺς γνωρίζει!

"Ἡ βάρκα φθάνει στὴν ξηρὰ καὶ τὸ ναυτόπουλο τρέχει καὶ χώνεται στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας του καὶ τῶν μικρῶν ἀδελφῶν του.

Αριστοτέλης Κουρτίδης

52. Ο ΕΛΛΗΝ ΝΑΥΤΗΣ

Τὰ νέφη ἀστράφτουν στὸ βουνό,
βροντοῦν καὶ μπουμπουνίζουν,
ἐσκέπασκαν τὸν οὐρανό,
τὸ κῦμα φοβερίζουν.

Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ τὸ παννί του σιάζει:
—'Εγώ μαὶ Ἐλληνικὸ παιδί,
τὸ νέφος δὲν μὲ σκιάζει.

Αγέρας πέφτει στὰ παννιά,
τὰ σχίζει καὶ τ' ἀρπάζει,
καὶ σβιντζίνιζει τὰ σχοινιά
καὶ τὸ κατάρτι σπάζει.

Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
παρών, ὅπου προστάζουν:

— Εγώ μαι Ἑλληνικὸ παιδί,
ἀνέμοι δὲν μὲ σκιάζουν.

Η θάλασσα λυσσομανᾶ
καὶ κυματεῖ κι ἀφρίζει,
τὸ πλοιό του καταπονᾶ,
τὸ σπᾶ καὶ τὸ σκορπίζει.

Ο νέος ναύτης τραγουδεῖ
καὶ μιὰ σανίδα ἀρπάζει:

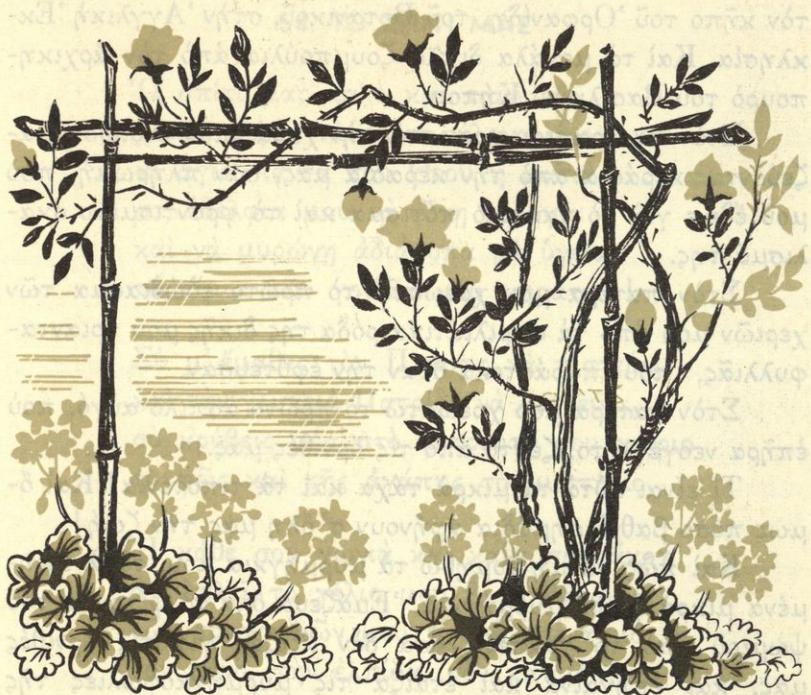
— Εγώ μαι Ἑλληνικὸ παιδί,
φουρτούνα δὲν μὲ σκιάζει.

Τὸ ἔνα κῦμα τὸν πέτᾳ
καὶ τ' ἄλλο τόνε χάρτει
κι ἡ μαύρη θάλασσα ζητᾶ
νὰ καταπιῇ τὸν ναύτη.

Μὰ αὐτὸς ἀκόμη τραγουδεῖ
καὶ κολυμπᾶ καὶ πάει:

— Εγώ μαι Ἑλληνικὸ παιδί
κι ὁ Πλάστης μὲ φυλάει.

Γεώργιος Βιζυηνός

53. ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΜΑΣ ΠΕΡΙΒΟΛΙ

Τί νὰ πρωτοθυμηθῶ ἀπὸ τὸν κόσμο τὸν ζωντανὸν καὶ τὸν φυτικὸν τοῦ μικροῦ περιβολοῦ καὶ τῆς αὐλίτσας μας! Ὁ πατέρας μου εἶχε μεγάλη ἀγάπην καὶ στὰ δέντρα καὶ στὰ ἄνθη καὶ στὰ χορταρικά. Καὶ κοντὰ σ' αὐτά, στὰ ζωντανά, ὅσα μποροῦσε νὰ θρέψῃ, χωρὶς νὰ τοῦ χαλοῦν τὰ φυτεμένα.

Ἄπὸ ὅλα ἥθελε νὰ ἔχῃ κατὶ διαλεκτὸν καὶ ἔχρησιμοποιοῦσε τὶς φιλίες του καὶ στὰς Ἀθήνας καὶ στὶς ἐπαρχίες, γιὰ νὰ τὰ προμηθεύεται. "Ετσι εἶχε φέρει διάφορες λεμονιές ἀπὸ τὸν Πόρο, μιὰ κοντούλα κιτριὰ ἀπὸ τὴν Νάξο, δυὸ κερασιές ἀπὸ τὴν Κηφισιά. Τὶς τριανταφυλλιές του τὶς εἶχε ἀπὸ τὸν περίφημο ἀνθόκηπο τοῦ Ἰλισσοῦ, τοὺς διπλοῦς μενεζέδες ἀπὸ

τὸν κῆπο τοῦ Ὁρφανίδη, τοῦ Βοτανικοῦ, στὴν Ἀγγλικὴ Ἐκκλησία. Καὶ τὰ μεγάλα διπλᾶ ζουμπούλια ἀπὸ τὸν ἀρχικηπουρὸ τοῦ Βασιλικοῦ Κήπου.

Στὸν πατέρα μου χρεωστῷ τὴν χαρά, ποὺ ἔνοιωσα μα-
ζεύοντας κεράσια ἀπὸ τὴν κερασιά μας, σὰν πληρωμή, ποὺ
μοῦ ἔδινε γιὰ τὸ τακτικὸ πότισμα καὶ τὸ φροντισμένο σκά-
λισμά της.

Στὸν πατέρα μου χρεωστῷ τὸ πρῶτο εὐώδιασμα τῶν χεριῶν μου ἀπὸ τὰ ἀπρίλιάτικα ρόδα τῆς δικῆς μου τριανταφυλλιᾶς, ποὺ ἐπαράστεκα ὅταν τὴν ἐφύτευσαν.

Στὸν πατέρα μου χρεωστῷ τὸ πρῶτο ἀσπιλο αὐγό, ποὺ
ἐπῆρα νεογέννητο, ζεστὸ ἀπὸ τὶς ὄρνιθες μας.

Τί είναι αύτά τὰ μικρὰ τάχα καὶ τὰ τιποτένια! Καὶ ὅμως πόσο βαθιὰ σημάδια ἀφήνουν σ' ὅλη μᾶς τὴν ζωήν!

Καὶ πῶς νὰ μὴ θυμηθῶ τὰ μυρμήγκια μου, τὰ ἀγαπη-
μένα μικρὰ ξανθὰ μυρμήγκια. Ἐμάζευα ὅλα τὰ ψίχουλα τοῦ
ψωμιοῦ ἀπὸ τὸ τραπέζι, ὅσα δὲν ἀξιζαν γιὰ τὶς ὅρνιθές
μας, καὶ ἐπήγαινα καὶ ἐτάιζα τὶς μυρμηγκοφωλιές τῆς
αὐλῆς! Ἡτο παιδικὴ πλάνη ἡ μὲν ἐγνώρισαν καὶ μὲ ἐπρόσ-
μεναν τὴν συνηθισμένη μεσημεριάτικη ὥρα καὶ ἐπαραφύλα-
γαν στὴν ἄκρη τῆς τρύπας τὸν ἔρχομό μου; Καὶ πόσες
φορὲς δὲν ἔμεινα πεσμένος κάτω μὲ τὸ σαγόνι στὶς δύο
παλάμες καὶ τοὺς ἀγκῶνες στὶς πλάκες τῆς αὐλῆς, παρακο-
λουθῶντας τοὺς δρόμους σας, τὶς φροντίδες σας, τὰ κρυφο-
μιλήματά σας, ὅταν κάτι, ἔξαιρετικὸ βέβαια, σᾶς ἔκανε νὰ
ζητᾶτε τὴν γνώμη ἡ τὴν βοήθεια καὶ ἄλλων μυρμηγκιῶν τῆς
φωλιᾶς σας!

«Σκόρπια φύλλα τῆς ζωῆς μου» Γεώργιος Δροσίνης (Διασκενή) ήταν ο ποίης που συνέβαψε την Ελλάδα με την απόλυτη διαφορά της στην ποίηση.

54. ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΑΣ

Ω σπίτι μας καλὸ καὶ τιμημένο,
χίλιες φορὲς νὰ εῖσαι εὐλογημένο
κι ἄγια πάντα τοῦ Θεοῦ ἡ ματιὰ
στ' ἀδέλφια μου νὰ δίνῃ εὐλογία
καὶ νὰ μυρώνῃ ἀδιάκοπα μὲ ὑγεία
τὰ τίμια τῶν γονιῶν μου γηρατειά!

Σὺ μ' ἔμαθες τὸν Πλάστη νὰ πιστεύω
καὶ τὴν γλυκειὰ Πατρίδα νὰ λατρεύω,
σὺ κρύβεις μέσ' στὸ λατρευτό σου κτίριο
τὸ φῶς καὶ τῆς ἀγάπης τὸ μυστήριο.

Ἡ κάθε σου γωνιὰ καὶ κάθε σου ἄκρη
ἀντιλαλεῖ τὸ γέλιο μου ἢ τὸ δάκρυ,
τῶν τραγουδιῶν μου ἥχο ἢ στεναγμό,
τὸν πόνο, τὴν ἐλπίδα, τὸν καημό.

Καὶ τ' ἀψυχα ὅλα ἀκόμα μὲ γνωρίζουν
κι ἀγάπης λόγια γῦρο ψιθυρίζουν
τραπέζι, εἰκονοστάσι καὶ σταυροί.
Χαμόγελο μοῦ δείχνει κάθε εἰκόνα,
καὶ τὴν ἀγκάλη ἀνοίγει ἢ πολυθρόνα,
ποὺ κάθονται οἱ γονιοί μου οἱ σεμνοί.

Γεώργιος Στρατήγης

Εικόνα

55. Η ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΤΟΥ ΝΑΥΑΡΧΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΚΑΝΑΡΗ

Τὸ 1859 ἐταξίδευσε στὴν Ἑλλάδα ἡ Σουηδὴ περιηγήτρια Φρειδερίκη Μπρέμερ, ἡ ὅποια ὅσο λίγοι ξένοι εἶδε μὲ δέξιδέρκεια τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα. "Οταν ἔφθασε στὰς Ἀθήνας, τὸ πρῶτο ποὺ ἐθεώρησε χρέος τῆς νὰ κάμη ἵτο νὰ ἐπισκεψθῇ τὸν ἐνδοξότερο ἀπὸ τοὺς ζῶντας ἀγωνιστάς, τὸν Κωνσταντῖνο Κανάρη. Τὸν ηὗρε στὴν πτωχική του κατοικία, στὴν συνοικία Κυψέλην.

"Η ζωηρὴ ἐντύπωσις ἀπὸ τὸν πυρπολητή, ποὺ ἐδόξασε τὴν Ἑλλάδα, ὅσο ἵσως τὴν ἐδόξασε μόνον τὸ Μεσολόγγι, δὲν ἐσκίασε τὴν ἐπίσης ζωηρὴ ἐντύπωσί της ἀπὸ τὴν γυναικα τοῦ Κανάρη. Καὶ ἴδου τὶ μᾶς λέγει γι' αὐτήν:

"Ἡ κυρία Κανάρη ἐστέκετο σιωπηλὴ καὶ ἄκουε τὴν διήγησι τοῦ συζύγου τῆς μὲ συμπάθεια καὶ ἐγδιαφέρον. Ἔπροχώρησα πρὸς αὐτήν καὶ τὴν ἐρώτησα μὲ τὸν διερμηνέα μου, ποιὰ ἥσαν τὰ συναισθήματά της, ὅταν ὁ Κανάρης ἔψυγεν ἀπὸ τὸ νησὶ γιὰ νὰ ἐπιχειρήσῃ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἐπικινδύνους του ἄθλους. Μοῦ ἀπήντησεν ὅτι θὰ ἥθελε νὰ μὴ ἔμενε μόνη, ἀλλὰ νὰ ἵτο μαζί του εἰς τὸ πυρπολικόν. «Μόνον ἡ σκέψις τῆς πατρίδος μ' ἐσυγκρατοῦσε», ἐπρόσθεσε.

"Καὶ ἔξακολουθεῖ: «Ἐκείνη τὴν νύχτα ποὺ ὁ Κανάρης ἐτίναξε στὸν ἀέρα τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καπετάν Πασᾶ, ἐγένηνησε μὲ μεγάλους πόνους τὸ πρῶτο τῆς παιδί. Καὶ ὅταν ἄκουσε ὅτι ὁ λαὸς ἐπευφημοῦσε καὶ μὲ ἀναμμένες λαμπάδες

συνώδεις τὸν πυρπολητὴ στὴν ἐκκλησία τῶν Ψαρῶν, μὲ δυ-
σκολία οἱ γυναικες, ποὺ παράστεκαν στὸν τόκετο τῆς, κα-
τώρθωσαν νὰ τὴν ἐμποδίσουν νὰ τρέξῃ καὶ ἐκείνη κοντά του.
Καὶ συμπληρώνει ἡ Δέσποινα: «"Οταν ἔπειτα ἥλθε ὁ Κων-
σταντῆς στὸ σπίτι καὶ ἐκατάλαβα ἀπὸ τὰ καψίματα στὸ δέρ-
μα καὶ τὰ φρύδια τὸν κίνδυνο ποὺ διέφυγε, τότε δὲν ἦμπόρε-
σα νὰ κρατηθῶ. Μοῦ ἔτρεχαν ποτάμι τὰ δάκρυα καὶ τόση
ἥτο ἡ συγκίνησίς μου, ὥστε μόλις καὶ μετὰ βίας ἦμπόρεσα
νὰ αἰσθανθῶ καὶ ἐγὼ τὴν χαρὰ τοῦ ἀνδρός μου, ποὺ ἔπαιρ-
νε στὰ χέρια του τὸ πρῶτο παιδί μας".

»Μὲ βαθειὰ συναίσθησι τοῦ τί ἔλεγε καὶ μὲ περιπαθῆ ἀ-
πλότητα μοῦ διγγήθη ὅλα αὐτὰ ἡ γηραιὰ κυρία», λέγει ἡ
περιηγήτρια. Καὶ καταλήγει συγκινημένη ἡ Μπρέμερ:

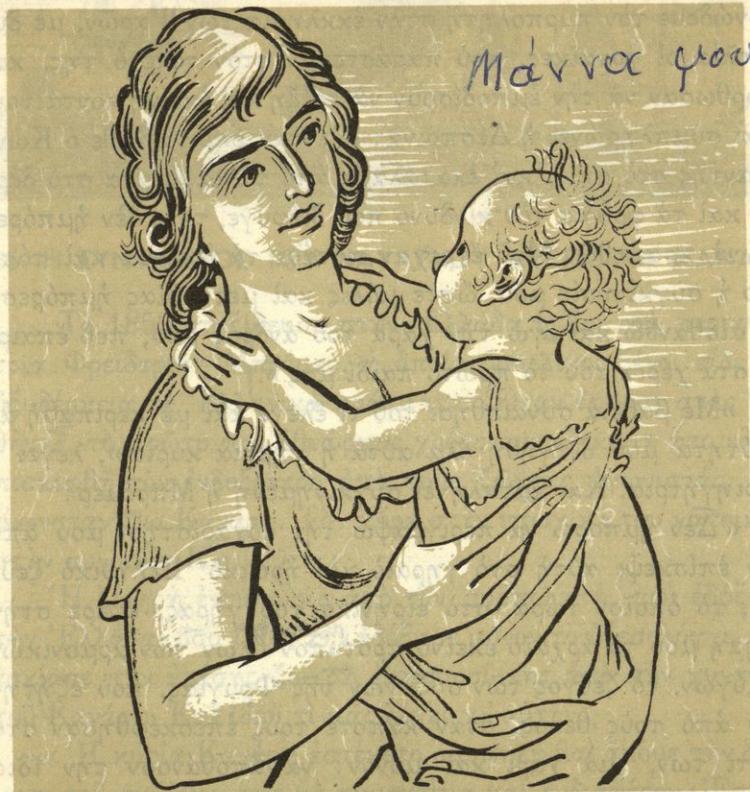
«Δὲν ἦμπορῶ νὰ περιγράψω τὴν εὐχαρίστησὶ μου ἀπὸ
τὴν ἐπίσκεψι αὐτὴ στὸ γηραιὸ καὶ ἡρωικὸ Ἑλληνικὸ ζεῦ-
γος, τὸ ὁποῖον τώρα, στὸ εἰρηνικὸ του γῆρας, ἔφερε στὴν
μνήμη μου τὸ ἀρχαῖο ἐκεῖνο πρότυπον ὅλων τῶν ἀρμονικῶν
συζύγων, τὸ ζεῦγος τῶν συζύγων τῆς Φρυγίας, ποὺ ἐζήτη-
σαν ἀπὸ τοὺς θεούς, ὅταν κάποτε τοὺς ἐπεσκέψθησαν στὸ
σπίτι των, μιὰ χάρι καὶ μόνον: νὰ ἀποθάνουν τὴν ἴδια
ἥμέρα!»

‘Ωραία καὶ γενναία γυναῖκα καὶ μὲ χαρίσματα πολλὰ καὶ
μὲ ἔνα παιδί πάντοτε στὴν ἀγκαλιὰ ἐμφανίζουν οἱ περιηγη-
ταὶ τὴν Δέσποινα Κανάρη. Καὶ ὅταν τῷ 1881 ἔκλεισε τὰ μά-
τια, μία ἐφημερὶς τῆς ἐποχῆς περιγράψει τὴν διάσωσί της
κατὰ τὴν καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν καὶ σημειώνει:

|| ‘Ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως τοῦ πυρὸς, καὶ τοῦ σιδήρου,
καίτοι ἥτο ἔγκυος, λαβοῦσσα τὰ δύο τέκνα αὐτῆς, ἐρρίφθη, εἰς
τὴν θάλασσαν — διότι ἥτο ἀρίστη κολυμβήτρια — καὶ ἐσώσε-
ταῦτα, σωθεῖσα καὶ αὐτὴ ἐν τῇ λέμβῳ τοῦ πενθεροῦ τῆς». ✓

“Ἐλληνικός Ἐρυθρὸς Σταυρὸς Νεότητος”

Ε. Π. Φωτιάδης

Μάννας γου,

56. M ANNA

Μάννα! Δέν βρίσκεται

λέξι καμιά

νά χη στὸν ἥχό της

τόση ἀρμονία.

Σὰν ποιός νὰ σ' ἄκουσε

μὲ στῆθος κρύο,

ὄνομα θεῖο;

Παιδί ἀπὸ σπάργανα
ζωμένο ἀκόμα,
μὲ χάρι ἀνοίγοντας
γλυκὰ τὸ στόμα,
γυρνάει στὸν ἄγγελο,
ποὺ τ' ἀγκαλιάζει,
καὶ Μάννα κράζει.

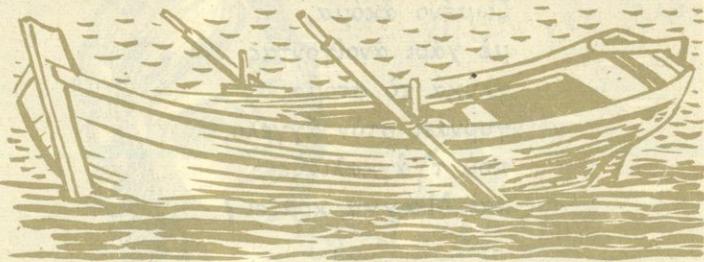
Στὸν κόσμο τρέχοντας
δέ νέος διαβάτης
πέφτει στ' ἀγνώριστα
θρόχια τ' εἰς ἀπάτης,
κι ἀναστενάζοντας
Μάννα μου! λέει,
Μάννα! Καὶ κλαίει.

Τῆς νιότης φεύγουνε
τ' ἀνθια κι ἡ χάρι,
τριγῦρο σέρνεται
μ' ἀργὸ ποδάρι,
ῶσπου στὴν αλίνη του,
σὰν βαρεμένος
πέφτει ὁ καημένος.

Καὶ πρὸν τὴν ὑστερη
πνοή του στείλη,
ἀργὰ ταράζοντας
τὰ κρύα του χείλη,
καὶ μὲ τὸ Μάννα μου!
πρώτη φωνή του,
πετᾶ ἡ ψυχή του.

Γεράσιμος Μαρκολάς

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

57. ΤΟ ΚΟΥΠΙ ΚΑΙ ΤΟ ΤΙΜΟΝΙ

‘Ησύχας’ ή θάλασσα. Τὸ κουπὶ θυμώνει,
στρέφεται περήφανο, λέγει στὸ τιμόνι:
—Σκλάβος ἀλευθέρωτος πάντοτε δουλεύω,
σέρνω βάρη ἀσήκωτα καὶ τὰ κουβαλῶ,
μανιωμένα κύματα σχίζω καὶ παλεύω,
βγαίνω στὸ γιαλό.

Καὶ ἐνῷ μερόνυκτα στὴ δουλειὰ πεθαίνω,
ἐσὺ πάντα ξέγνοιαστο καὶ ξεκουρασμένο
ἀκουμπᾶς στὴν πρύμνη σου, καὶ δουλειά σου μόνη
νὰ γυρίζῃς ἥσυχο καὶ καμαρωτό...
Φύγε, ξεφορτώσου με, ἀχρηστό τιμόνι,
εἶσαι περιττό!

Τρικυμία πλάκωσε καὶ τὸ κῦμ’ ἀφρίζει,
τὸ κουπὶ ἀνδρειεύεται, τὸν ἀγῶνα ἀρχίζει.
Μανιωμέν’ ή θάλασσα, σὰν θεριό, φουσκώνει
κι ἀψηφᾶ στὴν λύσσα της χίλια δυὸ κουπιά...
Τὸ κουπὶ ραγίζεται: «Πρόφθασε, τιμόνι,
δὲν ἀντέχω πιά!»

Ιωάννης Πολέμης

58. ΡΟΔΙΑ ΚΑΙ ΠΕΥΚΟΣ

Ο πεῦκος φουντωτὸς ἐκαμάρωνε στὴν πόρτα ἀπέξω τοῦ περιβολοῦ.

Μιὰ μέρα εἶδε μέσ' ἀπὸ τὸν φράκτη νὰ προβαίνῃ μιὰ κοντὴ ροδιά. Ποιὸς τὴν ἔφερε κεῖ πέρα, κανεὶς δὲν ξέρει· μήτε κι ὁ πεῦκος, ποὺ ἐφύλαγε τὴν πόρτα.

Καθὼς τὴν εἶδε ὁ πεῦκος τὴν ροδιὰ κοντὴ ἔτσι μὲ τὰ πτωχὰ τὰ φυλλαράκια της, τὴν ἐπεριφρόνησε· δὲν ἐκαταδέχθηκε νὰ τὴν προσέξῃ.

Ἐπύκνωνε αὐτὸς τὰ ἀμέτρητα τὰ φύλλα του, γιατὶ ἦταν ἀνοιξι. Ἀνυπόμονος ἐβιαζόταν νὰ φουντωθῇ πιὸ πολὺ ἀκόμη καὶ νὰ καμαρώσῃ.

Τὴν κοντούλα τὴν ροδιὰ δὲν τὴν ἔβλεπε καθόλου.

Μιὰν αὐγὴ ὅμως ἡ ροδιὰ εὑρέθηκε ἀν-

θισμένη στὰ κόκκινα, στὰ φλόγινα ντυμένη. Ὡς φορεσιά της ἔθαμπωσε τὸν πεῦκο.

Στὴν ἀρχὴν αὐτὸς ἐπαρακενεύθηκε πολὺ, ἀφῆσε τὴν ὑπερηφάνεια καὶ ἔσκυψε καὶ ἐπρόσεχε, ὅλο ἐπρόσεχε τῆς ροδιᾶς τὴν τόσο φουντωμένη ἀνθοβολιά. Καὶ δὲν ἔνοιωσε, πῶς ἔτσι ἐπροσκυνοῦσε τὴν ταπεινούλα τὴν ροδιά.

Τῆς ροδιᾶς ὅμως ὅλη ἡ προσοχὴ τῆς καὶ ἡ λατρεία τῆς ἦταν στὰ ἄνθη, τὰ παιδιά τῆς.

— Τί καμάρι! ἔλεγε ὁ πεῦκος. Οὔτε γυρίζει νὰ μὲ ἴδῃ.

Καὶ ἐψυσμανοῦσε, ἐσειόταν καὶ ἐλυγιόταν, γιὰ νὰ τὴν κάμη νὰ προσέξῃ. Τέλος παρηγορήθηκε μὲ τὴν ἐλπίδα πῶς θὰ ρέψῃ γρήγορα στὸ χῶμα τῆς ροδιᾶς ἡ ὑπερηφάνεια.

Καὶ ἡ ὥρα αὐτὴ φαίνεται πῶς ἐρχόταν στ' ἀλήθεια. Τὰ ἄνθη τῆς ροδιᾶς ἔνα - ἔνα ἔσβηναν καὶ ἔχάνονταν.

Τοῦ πεύκου ἡ χαρὰ ἦταν τώρα πολυθόρυβη.

— Τὴν ἐπαθεῖς καλά! εἴπε ὁ πεῦκος. Τὸ ἐπερίμενα.

“Ομως τί ἔγινε πάλι μιὰν αὔγη; Ἐξύπνησε ὁ πεῦκός μας καὶ τί νὰ ἴδῃ; Στὸν τόπο τῶν πεσμένων λουλουδιῶν εἰχαν προβάλει ρόδια μικρά, μεγάλα, φλόγινα, κόκκινα καὶ στρογγυλὰ καὶ παχουλὰ σὰν τοῦ μικροῦ παιδιοῦ τὰ μάγουλα.

Τότε πιὰ ἐπῆγε ὁ πεῦκος νὰ χλωμιάσῃ ἀπὸ τὸ κακό του. «Εβλεπε τὰ δικά του τὰ παιδιά, τὰ κουκουνάρια, καὶ δὲν ἔξερε ποῦ νὰ τὰ κρύψῃ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια του. Μὰ ἔκανε ὑπερηφάνεια τὴν ὑπερηφάνεια τὴν φαντασμένη τὴν ροδιά.

Τέλος ἔφθασε ἡ ἡμέρα, ποὺ ἔπρεπε καὶ ὁ πεῦκος νὰ χαρῇ λιγάκι. Καὶ νὰ παρασταθῇ στῆς ροδιᾶς τὴν συμφορά.

Κορίτσια ἐμπῆκαν καὶ ἔκοψαν ὅλα τῆς ροδιᾶς τὰ ρόδια. Καὶ τὴν ἐξεγύμνωσαν καὶ τὴν ἀφησαν πεντάρφανη. Καὶ ἦταν ἀληθινὰ γιὰ κλάμματα ἡ ὄψι τῆς ροδιᾶς.

‘Ο πεῦκος ἐσείσθηκε καὶ ἀναταράχθηκε ἀπὸ τὴν χαρά του.

— "Ομορφη είσαι τώρα! είπε στήν ροδιά. Παρηγορήσου, αυτή ήταν ή μοιρά σου, και δὲν την έγλυτωσες! Τί ένόμισες;
— 'Ψυχλότατέ μου άρχοντα! είπε ή ροδιά. Θαρρεῖς πώς
έχω λύπη γιὰ τὸν θησαυρό μου, ποὺ μοῦ ἐτρύγησαν; Αύτή
ήταν ζισια - ζισια ή χαρά μου! Τῆς ζωῆς μου ὁ μόνος λόγος
είναι νὰ μοιράζω τὰ καλά μου σ' ὅσους τὰ χρειάζονται και
ὕστερα ἄλλα πιὸ ομορφα νὰ τοὺς έτοιμάζω.

59. ΤΙ ΘΕΛΩ

Δέν θέλω του κισσού τὸ πλάνο ψήλωμα,
σὲ ξένα ἀναστηλώματα δεμένο.

· "Ας είμαι ἔνα καλάμι, ἔνα χαμόδενδρο,
μὰ ὅσο ἀνεβαίνω, μόνος ν' ἀνεβαίνω.

Δέèν θέλω τοῦ γιαλοῦ τὸ λαμπροφέγγισμα,
ποὺ δείχνεται ἀστρο μὲ τοῦ ἥλιοῦ τὴ χάρι.
Θέλω νὰ δίνω φῶς ἀπὸ τὴν φλόγα μου . —
κι ἀς εἴμαι ἔνα ταπεινὸ λυχνάρι.

Γεώργιος Δροσίνης

60. ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

ΣΑΜΟΥΤΛΑ ΓΚΡΙΝΤΑΛΕ^Υ ΧΑΟΥ^Ω
 ΣΑΜΟΥΤΛΑ ΓΚΡΙΝΤΑΛΕ^Υ ΧΑΟΥ^Ω

Στήν Βιβλιοθήκη τοῦ Πανεπιστημίου Μπράουν (Brown) τῆς Πολιτείας Ρόντ 'Αιλαντ τῆς Αμερικῆς είναι κρεμασμένη στὸν τοῖχο ἡ εἰκόνα ἐνὸς νέου φουστανελλοφόρου. Τὸ πρόσωπό του ἔχει δυνατὴ ἔκφρασι καὶ φλογερὴ ματιά. "Αν εἶχε μουστάκι καὶ γένεια, θὰ νόμιζες ὅτι είναι "Ελληνας ἥρωας τοῦ 1821. Είναι ὁ Χάου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Σαμουήλ Γκρίντλεϋ Χάου είναι ἀναπόσπαστα δεμένο μὲ τὴν νεώτερη ἱστορία τῆς Χώρας μας. Μεταξὺ τοῦ 1825 καὶ 1867 ὁ Χάου ἦλθε τέσσαρες φορὲς στὴν 'Ελλάδα καὶ ἐργάσθηκε μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ αὐταπάρνησι γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι καὶ τὸ μεγάλωμά της.

Μέσα στὸ διάστημα αὐτὸν ἔλαβε μέρος σ' ἔκστρατεῖς, πολέμησε, περιποιήθηκε τραυματίες καὶ ἀσθενεῖς, ἔκαμε μεγάλο φιλανθρωπικὸν ἔργο γιὰ πτωχοὺς καὶ εὔεργέτησε μὲ πολλοὺς τρόπους τὴν 'Ελλάδα.

'Ο Χάου ἐσπούδαζε τὴν ἰατρικὴ στὴν 'Αμερική, ὅταν οἱ 'Ελληνες ἐξεσηκώθηκαν καὶ ἀρχισαν ἀγῶνα γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν μακρόχρονη δουλεία. Τὸ σύνθημα «'Ελευθερία ἢ Θάνατος», ποὺ ἐκήρυξαν οἱ ἐπαναστάτες, συνέκινησε βαθιὰ τὴν εὐαίσθητη ψυχὴ τοῦ Χάου καὶ ἄλλων 'Αμερικανῶν.

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1824, γιατρὸς πιά, φεύγει γιὰ τὴν ἐπαναστατημένη 'Ελλάδα, ἀφήνοντας πίσω του γονεῖς καὶ φίλους. 'Ηταν Δεκέμβρης, ὅταν ἔφθασε στὴν Μάλτα. 'Απ' ἐκεῖ στέλνει ἔνα γράμμα σὲ κάποιο φίλο του καὶ μαζὶ μὲ ἄλλα τοῦ γράφει: «Οἱ πιθανότητες γιὰ νὰ γυρίσω δὲν είναι πολλές, ἀλλὰ λίγο μὲ μέλει γι' αὐτό».

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1825 βγαίνει στὴν Μονεμβασία καὶ ἀπ'

έκει πηγαίνει στὸ Ναύπλιο. Χωρὶς χρονοτριβή, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησι τὸν διορίζει ἱατροχειρουργὸ γιὰ τὸ στρατόπεδο τῆς Παλαιᾶς Πάτρας. Ἔτσι ἀρχίζει νὰ μετέχῃ στὸν Ἑλληνικὸ ἀγῶνα καὶ νὰ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του ὡς γιατρὸς καὶ στρατιώτης.

Ἡ τύχη του πιὰ εἶναι κοινὴ μὲ τὴν τύχη τοῦ Ἑλληνος στρατιώτη. Μαζί του εἶναι στὶς πορείες, στὰ στρατόπεδα, στὶς κακουχίες, στὶς μάχες, στὶς ἀγωνίες, στὴν πεῖνα, στὶς στερήσεις.

Οἱ μάχες, οἱ κινήσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ ἔχθροῦ, ἡ διαγωγὴ καὶ ἡ συμπεριφορὰ τῶν ἀρχηγῶν, ἡ κατάντια καὶ ἡ ἐξαθλίωση τῶν κατοίκων, οἱ καταστροφές, τὸν συγκινοῦν βαθιά. Δοκιμάζει ἐνθουσιασμοὺς γιὰ τὶς νίκες τῶν Ἑλλήνων καὶ θλῖψι γιὰ τὶς ἥττες.

Στὸ ἡμερολόγιο του, γραμμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, περιγράφει μὲ μεγάλη δύναμι τὶς χαρὲς καὶ τὶς συγκινήσεις του γιὰ τὴν συμμετοχή του στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι καὶ ὄμιλει μὲ συμπάθεια καὶ ἀγάπη γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ Λαό, ποὺ γιὰ χάρι του τόσα ὑπέφερε.

«Γρήγορα συνθήζει κανείς, γράφει στὸ ἡμερολόγιο του, στὴν ζωὴ τοῦ Ἑλληνος στρατιώτη. Εἶναι τώρα δύο μῆνες, ποὺ δὲν ἔβγαλα τὰ ροῦχά μου τὴν νύκτα. Γιὰ στρῶμα ἔχω τὸ πάτωμα καὶ γιὰ σκέπασμα μιὰ κουβέρτα. Καὶ ὅμως κοιμᾶμαι βαθιά, σὰν στὸ ποιουπολένιο στρῶμα μὲ τὰ λινὰ σινδόνια.

» Σὲ λίγον καιρὸ μπόρεσα νὰ παραβγῶ μὲ τοὺς βουνήσιους στρατιώτες στὴν ἵκανότητα νὰ ὑποφέρω κούρασι, πεῖνα καὶ ἀγρυπνία. Μποροῦσα νὰ κουβαλῶ τὸ τουφέκι μου καὶ τὴν βαρειὰ ζώνη μὲ τὸ γιαταγάνι καὶ τὰ πιστόλια ὅλη τὴν ἥμέρα, σκαρφαλώνοντας στὶς κλεισούρες. Μποροῦσα νὰ τρώγω ξυνῆθρες καὶ σαλιγκάρια ἢ νὰ μὴ φάγω τίποτε καὶ τὴν νύκτα

νὰ ξαπλώνωμαι κατὰ γῆς, τυλιγμένος μονάχα μὲ τὴ μαλ-
λιαρή κάπα, καὶ νὰ κοιμᾶμαι σὰν ψόφιος.
» Μοῦ ἥρεσε οὐ περβολικὰ ἡ ἔξαψι τοῦ πολέμου. Οἱ κίνδυ-
νοι τοῦ ἔδιναν οὐσία. Ὡμουν πολὺ εύτυχισμένος, ὅσο μπο-
ροῦσαν νὰ μὲ κάμνουν εύτυχισμένο τὰ νιάτα, ἡ ὑγεία, ὁ εύ-
γενῆς σκοπὸς τοῦ ἀγῶνος καὶ μιὰ πολὺ καθαρὴ συνείδησι.
Δὲν ἐσκεπτόμουν ἄλλη δόξα παρὰ μονάχα τὴν ἐπιδοκιμασία
τῶν γῦρό μου.

» Εἶχα κοινὲς τὶς κακουχίες μὲ τὸν Ἐλληνικὸν Λαὸν καὶ
Στρατόν. Ἐτσι ἐπέτυχα νὰ μ' ἀγαποῦν οἱ χωρικοὶ καὶ στρα-
τιῶτες. Εἶχα πολλοὺς φίλους ἀνάμεσα στοὺς ταπεινοὺς τῆς
ζωῆς. Ὁ Θεὸς νὰ τοὺς βοηθῇ!

» Μπορῶ νὰ εἰπῶ εἰλικρινὰ ὅτι εύρηκα τοὺς "Ἐλληνας μὲ
μεγάλα αἰσθήματα. Εἶναι τίμιοι καὶ δὲν ξεχνοῦν τὸ καλό, ποὺ
τοὺς κάνεις. Ἄξιζουν νὰ τοὺς ἔχῃς ἐμπιστοσύνη.

» Δὲν ἐφόρεσα ἀκόμα τὴν Ἐλληνικὴ ἐνδυμασία. Ἐχω ἔνα
ἀρκετὰ σεβάσμιο μουστάκι. Σιγά-σιγά ἀρχίζω νὰ μιλῶ τὴν
Ἐλληνικὴ γλῶσσα, μὰ εἶναι ἔξαιρετικὰ δύσκολη».

Σὲ ἐπιστολὴ στὸν πατέρα του γράφει:

» Οἱ "Ἐλληνες στρατιῶτες εἶναι κακοντυμένοι. Μὰ δὲν
ἔχουν καὶ τροφές. Μισθὸ δὲν παίρνουν. Εἶναι ἀμαθεῖς. Ἐνας
στοὺς εἴκοσι ζέρει νὰ διαβάζῃ ἡ νὰ γράφῃ. Ἄλλα εἶναι πολὺ¹
ἔξυπνοι, ζωηροί, σὰν τὶς γίδες στὰ Βουνά, καὶ ἀνδρεῖοι, ἂν
τοὺς ἀφήσῃς νὰ πολεμήσουν μὲ τὸ δικό τους τρόπο, πυροβο-
λῶντας πίσω ἀπὸ βράχους καὶ δένδρα. Οἱ ναῦτες μποροῦν νὰ
συγκριθοῦν μὲ τοὺς ναῦτες ὅλου τοῦ κόσμου. Πάντοτε νικοῦν
τοὺς Τούρκους στὶς ναυμαχίες. Ἐχω πλήρη ἐμπιστοσύνη
στὴν ὑπεροχὴ τους».

Ο Χάου δὲν ἔκλεινε τὰ μάτια του στὰ σφάλματα, ποὺ
ἐγίνονταν. Ἐδυσανασχετοῦσε γιὰ κάθε ἀταξία, τὶς διχόνοιες,
τὴν ἀδράνεια, τοὺς ἐγωισμούς. Γιὰ ὅλα ὅμως εὔρισκε ἐλα-

φρυντικὸ τὸν ξένο σκληρὸ ζυγό. Κάποτε ἐγράφηκαν ἀπὸ Ἀμερικανούς λόγια πικρὰ γιὰ σφάλματα στὸν ἄγωνα καὶ γιὰ ἐλαττώματα, ποὺ εἶχαν "Ελληνες καπεταναῖοι καὶ στρατιῶτες. Σ' αὐτοὺς ὁ Χάου ἀπήντησε:

"Πρέπει ὅλοι τους νὰ σκεφθοῦν, πῶς γιὰ τετρακόσια χρόνια ἡ Ἑλλὰς ἐπιεζόταν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τυραννίας πιὸ συντριπτικῆς καὶ ἀπὸ τὴν δουλεία τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν. Καὶ ὅμως μπορῶ νὰ εἰπῶ, χωρὶς φόβο νὰ μὲ διαψεύσῃ κανείς, πῶς ὁ Νεοέλλην, παρ' ὅλη τὴ δουλεία, εἶναι πιὸ ἐνάρετος καὶ ἀπὸ τὸν Σικελό, τὸν Ἰταλό, τὸν Ἰσπανὸ ἢ τὸν Ρῶσο καὶ πῶς ἔχει περισσότερη εὐφύτα καὶ ἀντίληψι καὶ τὴν ἴδια ἰκανότητα, ποὺ ἔχει ὁ καθένας, ποὺ κατοικεῖ στὴν Εὐρώπη".

"Ο Χάου ἐδοκίμασε μεγάλη εύτυχία καὶ χαρά, γιατὶ ἡ Ἑλλὰς τοῦ ἀνεγνώρισε τὶς ὑπηρεσίες του. Τῷ 1835 ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τοῦ ἐδωσε τὸν Σταυρὸ τοῦ Σωτῆρος. Στὸ ἔγγραφο ποὺ ἔλαβε ὁ Χάου μαζὶ μὲ τὸ παράσημο, ἀπήντησε μὲ ταπεινοφροσύνη:

"Οἱ πτωχὲς προσωπικὲς ὑπηρεσίες, ποὺ προσέφερα στὴν Ἑλλάδα τὴν ζιφερή της ὥρα, δὲν ἦταν τέτοιες ποὺ νὰ ἀξίζουν ἀνταμοιβή. Ἀρκετὴ ἀμοιβὴ μοῦ ἦταν ἡ ἰκανοποίησις, ὅτι μπόρεσα νὰ δώσω κάτι στὴν Ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Φιλανθρωπίας. Ἀν δὲν εἶχα τὴν ἰκανότητα, εἶχα τὴν διάθεσι νὰ ὑπηρετήσω στὴν ὑπόθεσι τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς συμπατριῶτές μου ἐδοκίμασα μεγάλο ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸν ἱερὸ σκοπό της. Καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐμεγάλωσε μὲ τὴν παραμονὴ μου στὴν κλασσικὴ γῆ καὶ τὴν γνωριμία μου μὲ τοὺς ζωντανούς της πατριῶτες".

"Ἀμερικανοὶ Φιλέλληνες"

Θάνος Βαγενᾶς—Ἐνρούδ. Δημητρακοπούλου
(Κατά διασκευὴν Θ. Παρασκευοπούλου)

—εἴδος σύστησης της ιατρικής σχολής της Αθηναϊκής οργάνωσης

61. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

παροίμιες αράδευ

Αγαθοεργία. Κάμε καλὸ κι ἀς κοίτεται. Κάμε τὸ καλὸ καὶ
ρίξ' το στὸ γιαλό.

Άδικία. Άδικίας σπειρὶ σπαρμένο, κι ἄν φυτρώσῃ, δὲν στα-
χυάζει. Άδικομαζωμένα, ἀδικοσκορπίσμενα. Άνεμομα-
ζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα.

Άληθεια καὶ ψεῦδος. "Οταν λέγγης τὴν ἀλήθεια, τὸν Θεό ἔχεις
βοήθεια. Ή ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.

Άλληλοβοήθεια. Τό' να χέρι νίβει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ
πρόσωπο. Βάστα με νὰ σὲ βάστω, ν' ἀνεβοῦμε στὸ βουνό.

"Οποιος δὲν ξέρει νὰ βοηθάῃ, μένει κατάμονος καὶ δυ-
στυχάει.

παροίμιας αράδευ
Άλογιστος ἐνεργεια. "Οποιος δὲν βλέπει ποῦ πατεῖ, στὴν
λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.

Άνταρόδοσις. Ο καθένας, δπως δουλεύει, πληρώνεται. Ο
Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲ λησμονεῖ.

Bία. "Οποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορα ἀποσταίνεται.

"Οποιος βιάζεται σκοντάφτει. Η βιάση ψήνει τὸ ψωμί,
μὰ δὲν τὸ καλοψήνει. "Οσο βιάζεται ἡ γριά, τόσο κόβε-
ται ἡ κλωστή.

Γερόντων πεῖρα. "Ακούει γέρου συμβουλή καὶ παιδεμένου γνώμη.

Εἰς Θεὸν πίστις. 'Ο Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά.

'Αρνί, ποὺ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει. Δὲν ἔχει ὁ φτωχός, μὰ ἔχει ὁ Θεός. Μὴν ἀπελπίζης ἀνθρωπο μὲ τὴ δική σου γνῶσι, γιατὶ δὲν ξέρεις ὁ Θεὸς τί ἔχει νὰ τοῦ δώσῃ.'

Ἐργασία—ἀργία. 'Η δουλειὰ νικάει τὴν φτώχεια. 'Εκατσε ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα κι ἐκυνήγησε τὴν φτώχεια. 'Ο δουλευτὴς ποτέ του δὲν πεινάει. 'Η πεῖνα περνάει ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ δουλευτῆ καὶ μέσα δὲν μπαίνει. 'Η ἀργία γεννᾷ κάθε ἀμαρτία. 'Ο ἀργὸς κάθε μέρα τὸ ἔχει γιορτή. *Εὐγένεια.* "Αν χάθηκαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιὰ ἀπομένει. 'Η ἀρχοντιὰ μυρίζει ἀπὸ μακριά. Βασιλικὸς κι ἀν μαραθῆ, τὴν μυρουδιὰ τὴν ἔχει.

Οκνηρία. "Οποιος βαριέται, πολλὰ στερένεται. 'Ακαμάτης νέος, γέρος διακονιάρχης. 'Ακαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα. "Αν πεινάῃ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεσι δὲν ἔχει.

Πονηρῶν καταστροφή. "Οποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πίτουρα τὸν τρῶν οἱ κόττες.

Σύνεσις. Τὰ γράμματα εἶναι καλά, μὰ νά' χῃ νοῦ καὶ γνῶσι. *Λ*

· Απὸ τὴν σύλλογὴν παροιμιῶν N. Πολίτου

62. ΔΗΜΩΔΗ ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ

1. Τὸ μάτι.

Ἄνοιγοκλειοῦν οἱ κάμαρες
καὶ κρότος δὲν γροικιέται.

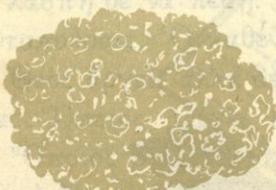
2. Ὁ καπνός.

Απὸ μητέρα κόκκινη
γεννιέμαι παιδὶ μαῦρο·
φτερὰ δὲν ἔχω, μὰ πετῶ,
τὰ σύγνεφα γιὰ νά' βρω.

3. Τὸ κεφάλι.

Ἐχω ἐδῶ ἔνα κουτί
κι ἔχει μέσα κάτι τι·
σὰν ἐβγῆ τὸ κάτι τι,
τί τὸ θέλω τὸ κουτί;

4. Ὁ σπόγγος.

Χιλιοτρύπητο λαγήνι
καὶ σταλιὰ νερὸ δὲν χύνει.

Ε'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΖΩΗΝ

63. Ο ΤΡΥΓΟΣ

‘Η ἐποχὴ τοῦ τρύγου εἶναι μία περίοδος τῆς ζωῆς μας, που ὁμοιάζει μὲν ἔορτὴ πολυήμερη. Παντοῦ σὲ δόλους τοὺς τόπους, που πρασινίζουν ἀπὸ τὰ ἀμπέλια, σκορπίζεται κάποια ἄλλιωτικη χαρά. Τίποτε ἄλλο δὲν ἀκοῦς ὅλη τὴν ἡμέρα παρὰ φωνὲς χαρούμενες, τραγούδια, γέλια, θόρυβο. Παντοῦ βασιλεύει ἡ ἀνοικτὴ καρδιά. Οἱ τρυγηταί, ἀνδρες καὶ γυναικες, γέροι καὶ νέοι, μ' ὅλη τὴν κούρασι τῆς δουλειᾶς καὶ σὰν νὰ μὴν ἐσκέπτονταν τίποτε ἄλλο πετοῦν ὁ ἔνας στὸν ἄλλο τὰ χοντροκομμένα τους ἀστεῖα καὶ σκορπίζουν τὸ γέλιο τους. Ἐνῷ μεταφέρουν τὰ σταφύλια μέσα στὰ πλεκτὰ καλάθια καὶ τὰ πηγαίνουν στὰ πατητήρια, στοὺς ληνούς, ἀλ-

ληλοπειράζονται, χοροπηδοῦν, φωνάζουν σὰν νὰ θέλουν νὰ χαιρετίσουν ἔτσι τὸ καινούργιο κρασί, ἀμα θὰ γίνη στὸν καιρό του. Καὶ φαίνεται πώς στὸ ξέσπασμα τῆς τέτοιας χαρᾶς τοὺς σπρώχνει ἡ μαγευτικὴ δύναμις, ποὺ κλείνει μέσα της ἡ φύσις τῆς ἔξοχῆς.

Κάθε ἡμέρα στὰ ἀμπέλια, τὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου, βλέπομε συνήθειες τῆς ζωῆς, ποὺ μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι ἐσώθηκαν μέχρι σήμερα ἀπὸ τὰ μυθικὰ χρόνια τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. "Ο, τι γίνεται σήμερα στὸν τρύγο ἐγινόταν καὶ χιλιάδες χρόνια πρίν." Ιδιες καὶ ἀπαράλλακτες καὶ τὸ ἵδιο ζωηρὲς οἱ συνήθειες. Οἱ πρόγονοι μας ξαναζοῦν μέσα στὸ ἀμπέλι. Στέκεις δίπλα σήμερα στοὺς τρυγητὰς καὶ βλέπεις τὴν δική τους τὴν ζωή, ποὺ δὲν ἔχει ἀλλάξει καθόλου.

Οἱ ἀρχαῖοι "Ἑλληνες μὲ τοὺς χόροὺς καὶ τὰ τραγούδια τους στὴν ὥρα τοῦ τρύγου, μὲ τὰ παιγνίδια τους καὶ τὰ ἀστεῖά τους ἐγιόρταζαν καὶ τὸν θεὸ Διόνυσο, ποὺ ἦταν κύριος τῆς φύσεως, ἡ ὁποία ἔδειχνε ὅλη τὴν δύναμι καὶ τὸ μεγαλεῖό της.

"Ο θεὸς αὐτὸς τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ θορύβου, ποὺ ἀργότερα τὸν εἶπαν θεὸν «'Ἑλευθερωτήν», ἐσκόρπιζε παντοῦ τὴν χαρά του γεμάτη θόρυβο, στεφανωμένος μὲ κισσό καὶ μὲ δάφνη. Καὶ μὲ τὴν ἀκολουθία του ἐπερνοῦσε θριαμβευτικὰ μέσα ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὶς λαγκαδιές. Τέτοιο θεὸ δὲν ἦταν δυνατὸν παρὰ μὲ θόρυβο, τραγούδια καὶ φωνὲς νὰ τὸν χαιρετίσουν οἱ βοσκοί, οἱ ἀμπελουργοί καὶ ὅλοι ὅσοι ἔζουσαν στὴν ἔξοχή. Καὶ πολὺ περισσότερο οἱ τρυγηταὶ τοῦ σταφυλιοῦ, τοῦ καρποῦ, ποὺ ἔχαρισε στοὺς ἀνθρώπους δὲ θεὸς Βάκχος, καὶ ποὺ δὲ χυμός του ἀργότερα θὰ ἔφερνε καὶ σ' αὐτοὺς κάποια δυνατώτερη χαρά.

Τὴν τρελλὴ αὐτὴ χαρὰ οἱ χωρικοὶ τῆς μυθικῆς Ἑλλάδος καὶ ξεχωριστὰ τῆς Ἀττικῆς τὴν ἐφανέρωναν καὶ μὲ τὴν

παράξενη γιορτή, που τὴν ἔλεγαν «ἀσκώλια». Στὴν ὥρα τοῦ τρύγου ἐφούσκωναν ἔνα ἀσκὶ ἀπὸ δέρμα τράγου καὶ τὸ ἄλειφαν ἀπὸ ἔξω μὲ λάδι. Οἱ νέοι ἔχόρευαν καὶ ἐπηδοῦσαν ἐπάνω στὸ ἀσκὶ μὲ τὸ ἔνα πόδι καὶ ὅποιος κατώρθωνε νὰ σταθῇ ὅρθιος ἐπάνω στὸ ἀσκὶ ἦταν ὁ νικητὴς καὶ ἔπαιρνε βραβεῖο ἔνα ἄλλο ἀσκὶ γεμάτο μοῦστο. "Οποιος ἔπεφτε κάτω, ἀκούε τὰ πειράγματα καὶ τὰ περιπαίγματα τῶν ἄλλων. Τὸ παιγνίδι αὐτὸ ἐλεγόταν «ἀσκωλιασμός»." Υστερα οἱ τρυγηταὶ καὶ οἱ ἄλλοι χωρικοὶ ἐγύριζαν μέσα στὰ ἀμπέλια τῆς περιοχῆς, ὅπου ἐγίνονταν τὰ ἀσκώλια, τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου καὶ ἐκρεμοῦσαν ἀπὸ τὰ δένδρα μικρές εἰκόνες τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ξύλο ἢ ἀπὸ κερί.

Οἱ τέτοιες καὶ ἄλλες ἔξοχικὲς ἑορτὲς ἐγεννοῦσαν στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τὸν Διονυσιακὸ ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὶς ἀλλαγὲς τῆς φύσεως, που τὴν ἔθεοποιοῦσαν.

Τὸν τρύγο, που ἦτο μία ἀπὸ τὶς ὁμορφότερες καὶ σπουδαιότερες σκηνὲς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ τὸν τραγουδήσουν οἱ ποιηταί.

‘Ο “Ομηρος, που καμμιὰ λεπτομέρεια τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἀφησε χωρὶς νὰ τὴν περιγράψῃ, ἀφιέρωσε καὶ στὸν τρύγο μερικοὺς στίχους. Στὸ ποίημά του, τὴν Ἰλιάδα, δίνει ζωηρὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου καὶ τραγουδεῖ :

Κι ἀμπέλι μέσα σκάλισα σταφύλια φορτωμένο,
χρυσὸ κι ὅμορφο, κι ἦτανε μαῦρα σταφύλια ἐπάνω.
Στηρίζονταν τὰ κλήματα σὲ φοῦρκες ἀσημένιες.

Κι ἔνα μονάχα βρίσκονταν στ’ ἀμπέλι μονοπάτι,
ἀπ’ ὅπου περνοδιάβαιναν οἱ τρυγητάδες, ὅταν
τ’ ἀμπέλι αὐτὸ τρυγούσανε, καὶ τρυφερὲς παρθένες.

Κι ἀγόρια ὅλ' ἀνοιχτόκαρδα μέσος σὲ πλεκτὰ καλάθια
ἐκουβαλοῦσαν τὸν καρπὸν ποὺ εἶναι γλυκός σὰν μέλι.
Κι ἀνάμεσά τους ἔπαιζε μαγευτικὰ ἐν' ἀγόρι
τὴν ἄρπα τὴν γλυκόφωνη, ἐνῷ τ' ὥραῖο τραγούδι
τοῦ Λίνου τὸ τραγούδαγε μὲ τὴν γλυκειὰ φωνή του.
Κι ἔκεινοι ἀντάμα ρυθμικά, κτυπῶντας μὲ τὰ πόδια
τὴν γῆ, ἀκολουθούσανε μ' ἀλαλητὰ καὶ πήδους.

Τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου ἦταν ὁ θρῆνος γιὰ τὸν ἄδικο
θάνατο τοῦ γλυκόφωνου τραγουδιστῆ ἀπὸ τὸν Ἀπόλλωνα.

Νὰ καὶ μερικοὶ στίχοι γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Λίνου, ποὺ
ἐσώθηκαν ἵσαμ' ἐμᾶς ἀπὸ τὰ λεγόμενα «Δημοτικὰ τραγού-
δια» τῶν ἀρχαίων.

Ω Λίνε ποὺ σὲ τίμησαν περίσσια

ὅλ' οἱ θεοί, γιατὶ σὲ σένα πρῶτα
ἐδώσανε τὴν χάρι, στοὺς ἀνθρώπους
νὰ τραγουδήσῃς ὅμορφο τραγούδι

μὲ τὴν γλυκειὰ σου τὴν φωνή. Μὰ ὁ Φοῖβος
ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ζήλεια σὲ σκοτώνει.

Κι οἱ Μοῦσες τώρα σὲ πικροθρηγοῦνε.

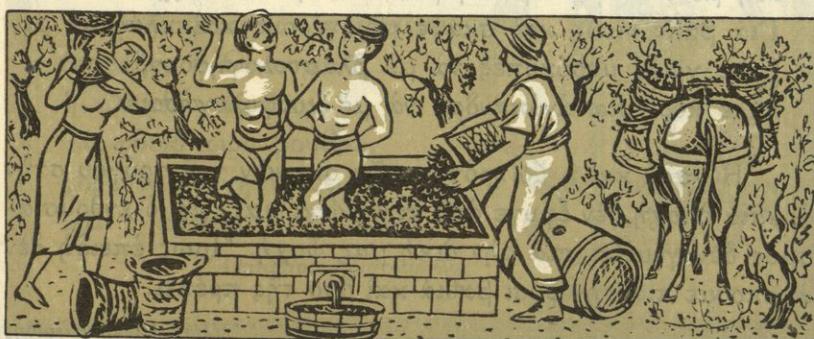
Τὸν τρύγο περιγράφει καὶ ἄλλος ἀρχαῖος ποιητής, ὁ Ησίοδος, σ' ἕνα του ποίημα:

Τ' ἀμπέλια ἄλλοι τρυγούσανε κρατῶντας κλαδευτήρια
κι ἀπ' τὰ μεγάλα κλήματα, ποὺ ἤταν γεμᾶτα φύλα,
κι ἀσημοκληματόβεργες, μαῦρα σταφύλια κι ἀσπρά
οἱ τρυγητάδες ἔκοβαν· κι ἄλλοι τὰ κουβαλοῦσαν
μέσ' στὰ καλάθια...

Νὰ καὶ μιὰ ἄλλη, πολὺ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ τρύγου, ποὺ
μᾶς δίνει ἔνας ἀρχαῖος μυθιστοριογράφος, ὁ Λόγγρος:

«Καὶ ὅταν εἶχε πιὰ μπῆ τὸ φθινόπωρο καὶ εἶχαμε τρύ-
γο, ὅλοι στὴν ἐξοχὴν βρίσκονταν σὲ δουλειά. "Ἐνας διώρθωνε
τὰ πατητήρια, ἄλλος τὰ κοφίνια καὶ ἄλλος ἐκαθάριζε τὰ βα-
ρέλια. "Ἐνας ἀκόνιζε τὰ κλαδευτήρια του, γιὰ νὰ κόβῃ στα-
φύλια καὶ ἄλλος ἐφρόντιζε γιὰ πέτρα, ποὺ νὰ μπορῇ νὰ
λειώνῃ τὰ τσίπουρα τῶν σταφυλιῶν.

»Καὶ ὁ Δάφνις καὶ ἡ Χλόη, ἀφοῦ ἀφησαν τὰ πρόβατα
καὶ τὰ γίδια, ἐβοηθοῦσαν καὶ αὐτοί... Ἐκεῖνος ἔφερνε στα-
φύλια μὲ τὰ κοφίνια καὶ τὰ ἐπατοῦσε, ρίχνοντάς τα στὰ πα-
τητήρια, καὶ ἔφερνε τὸν μοῦστο στὰ δοχεῖα. Ἐκείνη ἐτοίμαζε
φαγητὸ γιὰ τοὺς τρυγητὰς καὶ τοὺς ἐκερνοῦσε κρασὶ παλιὸ
καὶ ἐτρυγοῦσε ἀπὸ τὰ κλήματα τὰ πιὸ χαμηλά.

»Στὴν Λέσβο ὅλα τὰ κήληματα εἶναι χαμηλὰ καὶ ὅχι στηλωμένα καὶ οἱ κληματόβεργες ἀπλώνονται χάμω στὴν γῆ καὶ σέρνονται σὰν κισσοί. Μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ σταφύλι καὶ παιδί, που μόλις ἔχουν λυθῆ τὰ χέρια του ἀπὸ τὰ σπάργανα. Καὶ καθὼς ἡτο συνήθεια στὴν ἑορτὴ τοῦ Διονύσου καὶ στὸ φτειάσιμο τοῦ κρασιοῦ, εἶχαν φωνάξει καὶ γυναῖκες ἀπὸ τὰ κοντινὰ κτήματα».

”Οταν διαβάζωμε τὶς περιγραφὲς αὐτές, δὲν νομίζομε ὅτι βλέπομε ὅσα γίνονται σήμερα στὰ ἀμπέλια καὶ στὰ πατητήρια; Τὰ γέλια, τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα, που περιγράφονται, εἶναι τὰ ἴδια ποὺ θὰ ἀκούσωμε μόλις βρεθοῦμε σ' ὅποιοδήποτε ἀμπέλι, που τρυγοῦν. Καὶ ἂν δὲν ἴδοῦμε τὰ «ἀσκώλια», θὰ ἴδοῦμε ἄλλα παιγνίδια τῶν τρυγητῶν, που δομοιάζουν. Καὶ ἂν δὲν ἀκούσωμε τὸ τραγούδι τοῦ Λίνου, θὰ ἀκούσωμε ἄλλα σημερινὰ δικά μας δημοτικὰ τραγούδια, που τὰ τραγουδοῦν γλυκόφωνοι τρυγηταὶ καὶ τρυγῆστρες, ὅπως τὸ παρακάτω, που λέγεται «’Αμπέλι»:

—’Αμπέλι μου πεντάφυλλο καὶ κοντοκλαδεμένο,
γιὰ δὲν ἀνθεῖς, γιὰ δὲν καρπεῖς, σταφύλια γιὰ δὲν
βγάνεις;

Μοῦ χάλασες, παλιάμπελο, κι ἐγὼ θὰ σὲ πουλήσω.
—Μή μὲ πουλᾶς, ἀφέντη μου, κι ἐγὼ σὲ ξεχρεώνω.

Γιὰ βάλε νιούς καὶ σκάψε με, γέρους καὶ κλάδεψέ με,
βάλε γριές μεσόκοπες νὰ μὲ βλαστολογήσουν,
βάλε κορίτσια ἀνύπανδρα νὰ μὲ κορφολογήσουν.

‘Η χαρὰ καὶ ἡ ζωηρότης τῶν σκηνῶν τοῦ τρύγου στὴν ἀρχαία ἐποχὴ δὲν ἔψυγε ἀπὸ τὴν χώρα μας, μὰ ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν γεμίζει πιὰ τὴν δική μας ψυχή. ”Ισως ἐπειδὴ δὲν ἀγαποῦμε πιὰ τὴν φύσι βαθιὰ καὶ ὅσο τῆς πρέπει.

”Ηλίας Π. Βουτιερίδης

64. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Καλῶς μᾶς ἥλθες, Αὔγουστε,
μὲ τὰ γλυκά σου δῶρα.
Τοῦ Τρυγητοῦ ἡ ὄρα,
μᾶς κράζει ἡ χαρά!
Λυγίζονται τὰ κλήματα
χλωρὰ καὶ φουντωμένα,
σταφύλια φορτωμένα
καὶ φύλλα δροσερά.

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει,
ἐορτάζει ἡ Οίκουμένη,
ἡ φλογέρα ἀχολογᾷ!
Τὸ φθινόπωρο βουίζει,
χορευτὰ πανηγυρίζει
καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγᾶ.

Αθανάσιος Χριστόπονλος

1. Η ΑΝΟΙΞΙΣ

Ποιά εῖμαι ὥγω δὲν ἔχω χρεία
νὰ σᾶς πῶ, καλές Κυράδες·
μὲ τὴν μόνη μου εὐώδια
φανερώνομαι ἀρκετά.

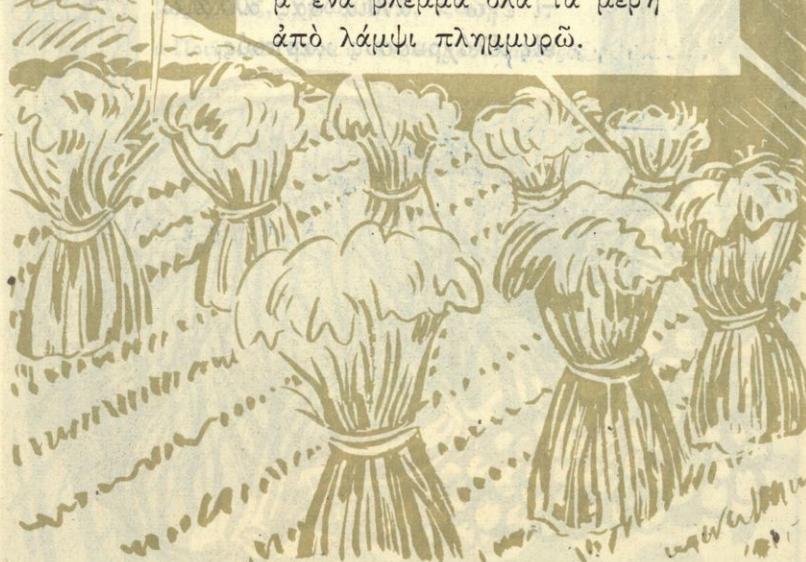
Ναί· τὴν ἄνοιξι, ποὺ τώρα
φεύγει ράχες καὶ πεδιάδες,
όλοστόλιστη, ἀνθοφόρα
ξαναβλέπετε ἐμπροστά.

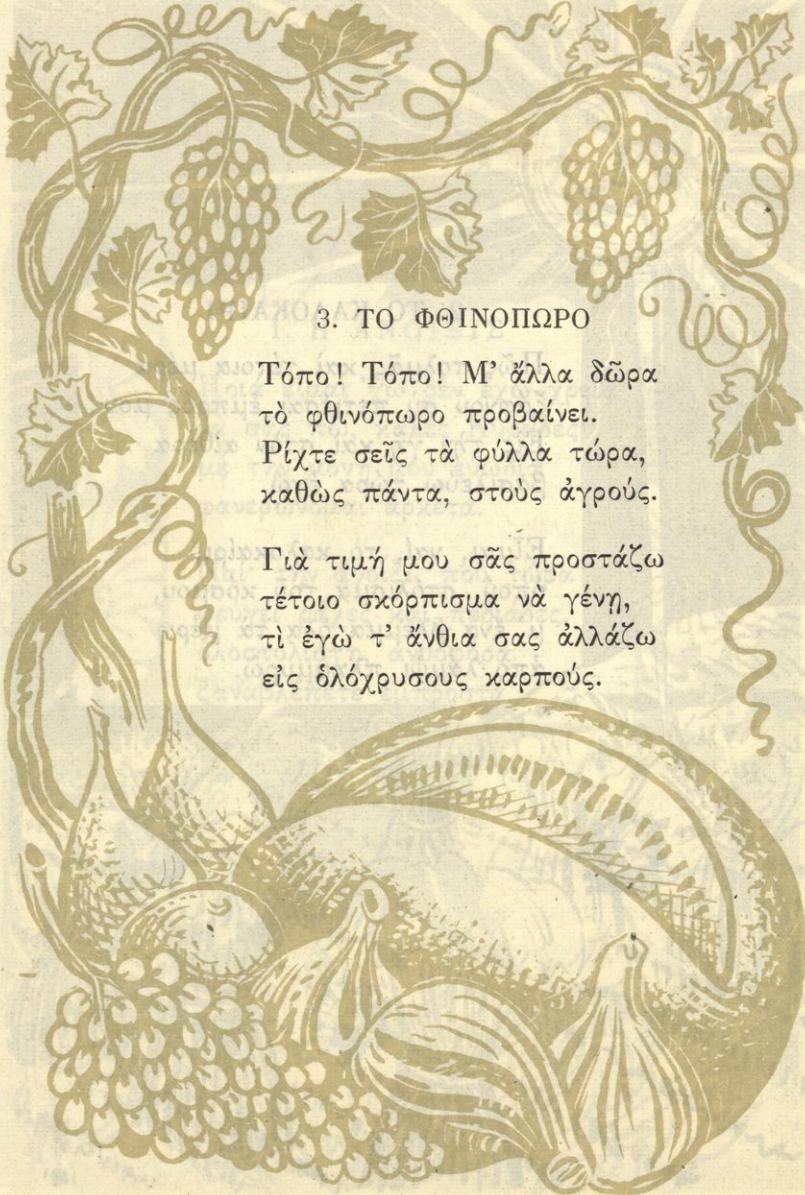

2. ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πᾶς τολμᾶς καὶ τέτοια μέρα
ξάφνου σὺ πετιέσαι ἐμπρός μου;
Εἰς τὴν γῆ καὶ στὸν αἰθέρα
βασιλεύω τώρα ἐγώ.

Εἶμαι, ναί, τὸ καλοκαίρι,
ὅπου, στόλισμα τοῦ κόσμου,
μ' ἔνα βλέμμα ὅλα τὰ μέρη
ἀπὸ λάμψι πλημμυρῶ.

3. ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

Τόπο! Τόπο! Μ' ἄλλα δῶρα
τὸ φθινόπωρο προβαίνει.
Ρίχτε σεῖς τὰ φύλλα τώρα,
καθὼς πάντα, στοὺς ἀγρούς.

Γιὰ τιμή μου σᾶς προστάζω
τέτοιο σκόρπισμα νὰ γένη,
τὶ ἐγὼ τ' ἄνθια σας ἀλλάζω
εἰς δλόχρυσους καρπούς.

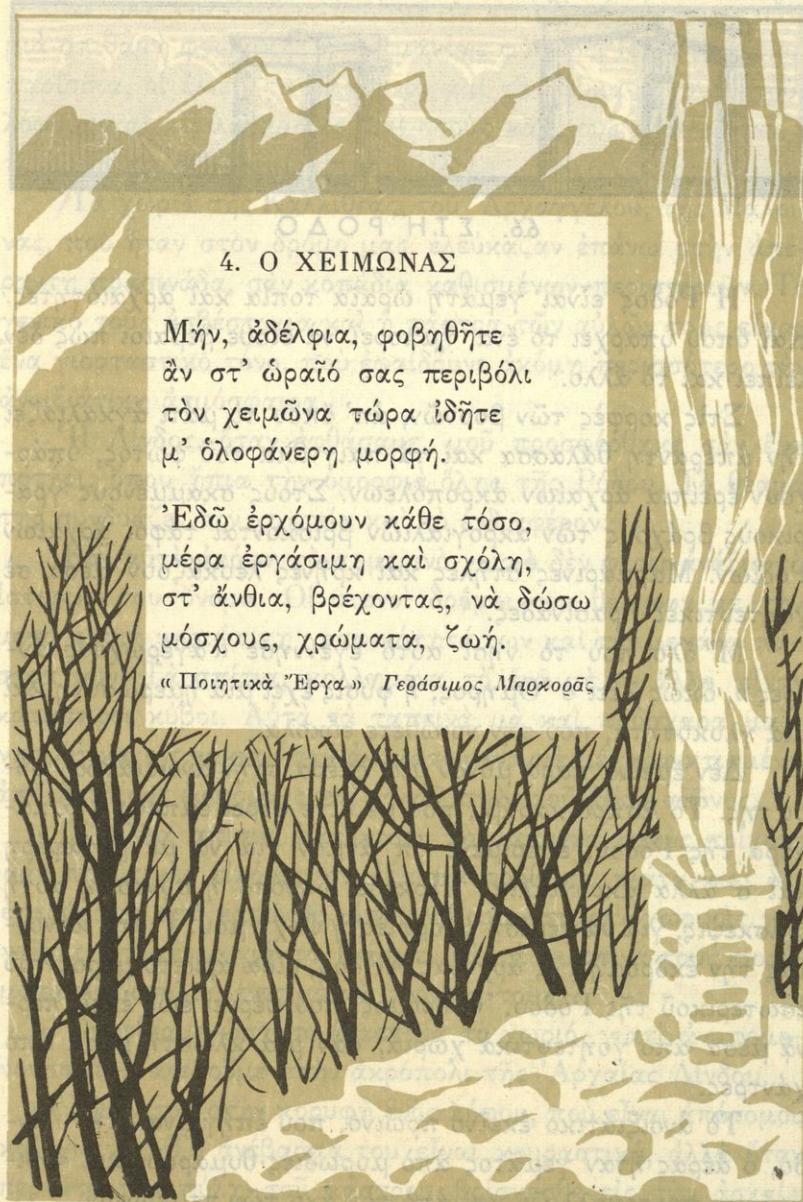
ΟΔΟΦΗΓΗΣ ὁδοῦ

4. Ο ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Μήγ, ἀδέλφια, φοβηθῆτε
ἀν στ' ὠραιό σας περιβόλι
τὸν χειμῶνα τώρα ιδῆτε
μ' ὄλοφάνερη μορφή.

Ἐδῶ ἔρχόμουν κάθε τόσο,
μέρα ἔργασιμη καὶ σχόλη,
στ' ἄνθια, βρέχοντας, νὰ δώσω
μόσχους, χρώματα, ζωή.

«Ποιητικά Ἐργα» Γεράσιμος Μαρκοδᾶς

66. ΣΤΗ ΡΟΔΟ

Ἡ Ρόδος εἶναι γεμάτη ὥραῖα τοπία καὶ ἀρχαιότητες. Καὶ ὅπου ὑπάρχει τὸ ἔνα, ἥμπορει νὰ εἰσθε βέβαιοι πῶς δὲν λείπει καὶ τὸ ἄλλο.

Στὶς κορφὲς τῶν βουνῶν, ἀπ' ὅπου τὸ μάτι ἀγκαλιάζει τὴν ἀπέραντη θάλασσα καὶ τὰ παιγνίδια τοῦ φωτός, ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίων ἀκροπόλεων. Στοὺς σκαμμένους γραφικοὺς βράχους τῶν ἀκρογιαλιῶν βρίσκονται τάφοι ἀρχαίων Ροδίων. Μαρμάρινες στῆλες καὶ κρῆνες λευκάζουν μέσα σὲ γοητευτικὲς πρασινάδες.

Μ' ὅλο ποὺ τὸ νησὶ αὐτὸ ἐγέννησε «ἀγέρωχους ἄνδρες», ὅπως λέει ὁ «Ομηρος, ἡ φύσις ἔχει μιὰ ἡμερωσύνη καὶ μιὰ γλυκύτητα, ποὺ τὴν νοιώθετε εύκολα.»

Δὲν ἔμεινα παρὰ μόνον μιὰ ἡμέρα στὴν ἀνοιξιάτικη φύσι της. Τὸ ἀσπρὸ καράβι, ποὺ μὲ εἶχε φέρει ἐμπρὸς στὰ κάστρα τῆς Ρόδου, ἐπερίμενε ὑπ' ἀτμὸν γιὰ νὰ μὲ μεταφέρῃ καὶ σ' ἄλλα ἀκρογιαλια. «Ηρκεσε ὠστόσο ἡ σύντομη αὐτὴ ἐπίσκεψις, γιὰ νὰ γεμίσῃ δύμορφιές ἡ ψυχή μου. Γιατί, κάνοντας τὴν ἐκδρομὴ τῆς ἀρχαίας Λίνδου, εἰδα ἀρκετὸ μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ρόδου. Ο δρόμος, ποὺ φέρνει ἔως ἐκεῖ, περνᾷ μέσα ἀπὸ γοητευτικὰ χωριά, σὰν μιὰ κλωστὴ μέσα ἀπὸ χάντρες.»

Τὸ ἀνοιξιάτικο ἐκεῖνο πρωινό, ποὺ ἐπήγαινα στὴν Λίνδο, δ' ἀέρας ἦταν γεμάτος ἀπὸ μυρωδιές θυμαριῶν καὶ ἀνθισμένων πορτοκαλλιῶν καὶ ἀπὸ τὸν ἀχὸ τῶν πευκώνων.

Σ' ὅλη τὴν διαδρομὴ τὰ μάτια μου δὲν ἀντίκρυσαν οὔτε
μιὰ σπιθαμὴ φτωχικῆς ἢ ἀσήμαντης φύσεως. Παντοῦ τὰ κυ-
παρίσσια, οἱ ἐλιές, τὰ πλατάνια καὶ τὰ πεῦκα ἔντυναν τοὺς
λόφους καὶ τὶς λαγκαδιές, καὶ στοὺς κάμπους ἀπλωνόταν ἡ
τρυφερὴ πρασινάδα τῶν περιβολιῶν.

Τὰ χωριὰ τῆς Καλλιθέας, τοῦ Ἀρχαγγέλου, τῆς Μάλω-
νας, ποὺ ἦταν στὸν δρόμο μας, ἐλεύκαζαν ἐπάνω στὴν ἀπέ-
ραντη πρασινάδα, σὰν κοπάδια καθισμένων περιστεριῶν. Τὸ
γενικό τους ἀσβέστωμα καὶ ἡ πάστρα τῶν αὐλῶν τους εἶχαν
ἔνα γιορταστικὸ τόνο, ποὺ ἐφαίδρυνε ἀκόμη περισσότερο τὴν
ἀνοιξιάτικη ἀτμόσφαιρα.

‘Η Λίνδος, ὅταν ἐφθάσαμε, μοῦ προσφέρθηκε σὰν ἔνα
ποτήρι, ὅπου ἦπια τὴν ὄμορφιὰ ὅλης τῆς Ρόδου. Τὸ θέαμά
της συνδυάζει τὴν γοητεία καὶ τὸ ἐνδιαφέρον.

Καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ σημερινὸ χωριὸ δὲν φέρει ἀνάξια τὸ
ἱστορικό του ὄνομα. Οἱ στενοὶ δρόμοι του θέλγουν μὲ τὴν
μεσογειακὴ νησιώτικη γραφικότητά των καὶ τὴν μεγάλη πά-
στρα των. Τὰ σπίτια, χολλημένα τὸ ἔνα μὲ τὸ ἄλλο, εἴναι
κάτασπροι κύβοι. Αὐτὰ τὰ ταπεινὰ μὰ καὶ πρόσχαρα μαζὶ¹
γησιώτικα σπιτάκια ἦταν ἀνακατωμένα μὲ μέγαρα κτίσμένα
ἀπὸ Λινδίους ἐμπόρους καὶ ἐφοπλιστάς τοῦ 16ου αἰῶνος.

Σ' ἄλλα σπίτια ἔθαυμασα, κρεμασμένα στοὺς τοίχους
σὰν πολύτιμες εἰκόνες, τὰ ἔξαίσια ροδίτικα πιάτα, καὶ δὲν
ἐπεράσαμε ἀπὸ κατώφλι, ὅπου νὰ μὴν ἔστεκαν χωρικὲς γυ-
ναικεῖς, ντυμένες γιὰ τὸ Πάσχα, μὲ τὰ γιορτινά τους φορέ-
ματα καὶ στολισμένες μὲ τὰ φλουριά τους.

Ἐγυρίσαμε ώστόσο βιαστικὰ τὸ χωριό, γιατὶ ἀνυπομο-
νούσαμε ν' ἀνεβοῦμε στὴν ἀκρόπολι τῆς Ἀρχαίας Λίνδου.

Ὕψωνεται στὴν κορυφὴ ἐνὸς λόφου, ποὺ εἴναι ἀπότομος
καὶ γυμνός. Τὸ ἀνέβασμά του εἴναι κουραστικό, ἀλλὰ ὅταν
περνᾶτε τὴν πύλη τοῦ κάστρου βρίσκεσθε εἰς τὴν ἀρχαία

Ἐλληνικὴ Ἀκρόπολι καὶ σᾶς ὑποδέχονται σὰν πυργοδεσπό-
τες ἡ Ὁμορφιά καὶ ἡ Ἰστορία.

Ἐκεῖ ὑψωνόταν ὁ περίφημος στὴν ἀρχαιότητα ναὸς τῆς
Λινδίας Ἀθηνᾶς καὶ τὴν ἀκρόπολιν ἐστόλιζαν προαύλια,
βωμοὶ ἄλλων θεῶν, ἑκατοντάδες ἀγάλματα καὶ ἀναρίθμητες
μαρμάρινες ἐπιγραφές μὲν ψηφίσματα τῶν ἀρχαίων Λινδίων.
Ἐπέρασα στὴν ἀρχαίᾳ ἀκρόπολι τῆς Λίνδου μίαν ὥρα καὶ
εἶχα τὴν αἰσθήσι ὅτι ἔζουσα μέσα στὸ παρελθόν. Κάτω ἀπὸ
τὸ φωτεινὸν καὶ γαλάζιο οὐρανὸν ἐβασίλευε μιὰ γαλήνη αἰώ-
νιότητος. "Ἐνα ἀπέραντο τοπίο στεριᾶς καὶ θαλάσσης ἀπλω-
νόταν κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου. Ὁ ἥλιος ἐχρύσιζε τὴν Ὁμορ-
φιά του. Τὰ μάτια μου περιφέρονταν σὰν ἀναποφάσιστα, σὰν
νὰ μὴν ἥξευραν νὰ διαλέξουν τὸ σημεῖο, ποὺ θὰ τοὺς ἀρεσε
περισσότερο νὰ σταθοῦν.

Ἐβλεπα τὸ λιμάνι, ἀπὸ ὅπου ἔξεκίνησε μιὰ ἡμέρα μὲ
τὶς τριήρεις του ὁ βασιλιᾶς Τληπόλεμος, γιὰ νὰ λάβῃ μέρος
στὸν Τρωικὸ πόλεμο, τὸν τάφο τοῦ Κλεοβούλου, ἐνὸς ἀπὸ
τοὺς «έπτὰ» σοφοὺς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὶς ἀκτές, ποὺ
ἔμπαιναν βαθιὰ μέσα στὴ θάλασσα.

Τὸ σημεῖο, ὅπου ἐπὶ τέλους ἐσταμάτησα, ἦταν ἔνας μι-
κροσκοπικὸς ὄρμος, κάτω ἀπὸ τὸν λόφο, κλειστὸς σὰν δα-
κτυλίδι, ποὺ ἐγυάλιζε σὰν μιὰ μεγάλη ζαφειρόπετρα. Σ' αὐ-
τόν, λένε, ἐβγῆκε ὁ ἀπόστολος Παῦλος γυρίζοντας ἀπὸ τὴν
Ρώμη καὶ κατήχησε τοὺς Ροδίους στὴ θρησκεία τοῦ Ναζω-
ραίου. Μὰ ὁ νοῦς μου ἐπέταξε ἀμέσως σὲ μιὰν ἄλλη μορφή.

Σ' αὐτὸν ἐκεῖ τὸν ὄρμίσκο, ἐσκέφθηκα, θὰ ἀποβιβάσθη-
κε δίχως ἄλλο ἡ Ἐλένη τοῦ Μενελάου, ὅταν, ὅπως λέει ὁ
Θρῦλος, ἤλθε στὴν Λίνδο, ἀφοῦ ἐπεσε ἡ Τροία. Ποῦ ἄλλο
παρὰ σ' αὐτὴ τὴν ἀγκαλιὰ θὰ εῦρισκε καλύτερο καταφύγιο
ἀπὸ τὴν τρικυμία καὶ τοὺς ἀνθρώπους;

Κατὰ διασκευὴν Θ. Παρασκευοπούλου

Κώστας Οὐράνης

67. Η ΔΗΛΟΣ

Είχαμε πάει νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴν Δῆλο. Τὸ ταξίδι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνῃ κανεὶς κάθε ἡμέρα. Ἡ Δῆλος εἶναι σήμερα ἀκατοίκητη. Συγκοινωνία μὲ τὸ νησὶ δὲν ὑπάρχει καὶ γιὰ νὰ πάῃ κανεὶς νὰ ἴδῃ τὰ ἀρχαῖα ἢ πρέπει νὰ περάσῃ μὲ κατὰς ἀπὸ τὴν Σῦρο ἢ νὰ πετύχῃ καμμιὰ εὔκαιρία ἐκδρομῆς μὲ βαπόρι. Τέτοιες ἐκδρομὲς κάνουν, πότε - πότε, διάφοροι σύλλογοι, ναυλώνοντας ἐπίτηδες βαπόρια. Καὶ μιὰ τέτοια εὔκαιρία ἐπετύχαμε καὶ ἐμεῖς.

Είχαμε μεγάλη ἐπιθυμία νὰ ἴδοῦμε τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴ Πομπηία. Γιατί, ὅπως ἡ Πομπηία στὴν Ἰταλία, ποὺ ἐσκεπάσθηκε ἀπὸ τὴν λάβα τοῦ Βεζουβίου, ὅταν τὴν ἐξέθαψαν, εὑρέθηκε ὅπως ἦταν τὴν στιγμὴ τῆς καταστροφῆς, ἔτσι καὶ ἡ Δῆλος διατηρεῖται μὲ τὰ σπίτια της καὶ τοὺς δρόμους της, ὅπως ἦταν τὸν ἀρχαῖο καιρό. Μισογκρεμισμένα βέβαια καὶ ἀλλαγμένα ἀπὸ τὸν καιρό, ἀλλὰ ὅχι ἀφανισμένα καὶ ἀγνωριστα, ὅπως σὲ ἄλλους ἀρχαίους τόπους.

Περπατῶντας κανεὶς στοὺς δρόμους της καὶ μπαίνοντας μέσα στὰ σπίτια, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ νομίζεις πῶς χθὲς ἀκόμη τὰ ἀφῆκαν οἱ παλιοὶ της κάτοικοι, φαντάζεσαι πῶς ξαναζῆς στοὺς παλιοὺς καιροὺς καὶ ξανάγυρίζεις μὲ τὴν

φαντασία σου στὰ χρόνια, ποὺ τὸ νησὶ αὐτὸ μὲ τὸ μεγάλο του ἐμπόριο καὶ τὸ πολυκάραβο λιμάνι του καὶ τοὺς ὥραίους ναούς του ἦταν κατοικία πλουσίων ἀνθρώπων καὶ περαστικῶν ξένων.

"Ἐτσι ἔνα ὥραῖο καλοκαιρινὸ πρῷ ἀποβιβασθήκαμε στὸ ἔρημο σήμερα ἀκρογιάλι τῆς Δήλου, ὅπου ἄλλοτε ἔχαλοῦσε ὁ κόσμος ἀπὸ τὴν κίνησι τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ταξιδιωτῶν. "Ἐνας ἀρχαιολόγος, ποὺ ἦταν μαζί μας, ἐμπῆκε μπροστά μας νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὰ ἀρχαῖα καὶ νὰ μᾶς ἔξηγήσῃ τὸ κάθε τι, ποὺ θὰ ἐβλέπαμε. Αὔτοὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, βλέπετε, στοὺς ἀρχαίους τόπους εἶναι σὰν νὰ βρίσκωνται στὸ χωριό τους. Καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιθυμήσωμε καλύτερον ὀδηγὸ ἀπ' αὐτούς. Αὔτοὶ εἶναι σὰν ντόπιοι ἐκεῖ καὶ ἐμεῖς οἱ ἄλλοι σὰν ξένοι, ποὺ μᾶς φιλοξενοῦν στὸν τόπο τους.

"Οταν προχωρήσαμε λιγάκι, ὁ ἀρχαιολόγος ἐσταμάτησε καὶ μᾶς εἶπε:

— Βλέπετε ἐκεῖ ἐπάνω μιὰ μικρὴ λίμνη, ποὺ γυαλίζει μέσα στὰ καλάμια; Λοιπὸν ἐκεῖ κοντά, κάτω ἀπὸ μιὰ φοινικιά, ἐγένενησε ἡ καημένη ἡ Λητὼ τὸν Ἀπόλλωνα. "Οταν ἐπλησίαζε νὰ γεννήσῃ, τὴν ἔφεραν γρήγορα - γρήγορα ἐδῶ καὶ ἐλευθερώθηκε ἡ γυναῖκα μ' ἔνα χαριτωμένο ξανθὸ ἀγοράκι, ποὺ ἦταν ὁ θεὸς Ἀπόλλων, καὶ ἔνα ὅμορφο κοριτσάκι, τὴν Ἀρτεμι.

"Οπως μᾶς ἐμιλοῦσε ὁ ἀρχαιολόγος καὶ ὅπως ἐβλέπαμε τὰ μέρη, ἐνομίζαμε, πῶς χθὲς ἀκόμη εἶχαν γεννητούρια στὸ νησί. Πολλοὶ μάλιστα ἐνόμισαν, πῶς εἶχαν ἀκούσει τὶς φωνοῦλες τῶν μωρῶν.

'Αφήνοντας πίσω καὶ τὸ ἔρημο λιμάνι, ἐπροχωρήσαμε πρὸς τὴν πόλι. 'Επερνούσαμε ἀνάμεσα ἀπὸ μάρμαρα ναῶν, στῆλες, στοὺς καὶ ἀγάλματα. 'Ο σοφός μας ὀδηγὸς μᾶς ἔξηγησε τί ἦταν τὸ ἔνα καὶ τί τὸ ἄλλο.

Επειτα έπήγαμε στὸ μουσεῖο, γεμάτο ἀπὸ ὥραια ἀγάλματα καὶ ἐπιγραφές.

— Τώρα, μᾶς εἶπε ὁ ὀδηγός μας, ἀφοῦ εἴδαμε τοὺς ναοὺς καὶ τὶς στοές καὶ τὴν ἀγορά, πᾶμε νὰ κάνωμε καὶ ἔναν περίπατο μέσα στὴν πόλι. Οἱ ἀνθρωποι μόνο λείπουν νὰ μᾶς καλοδεχθοῦν. "Ολα τὰ ἄλλα μένουν στὸν τόπο τους. Τὰ σπίτια, ὅπου ἔζησαν οἱ ἀνθρωποι, τὰ δρομάκια, ὅπου ἐπερπατοῦσαν, τὰ μαγαζιά, ὅπου ἔκαναν τὰ ψώνια τους.

— Ανεβήκαμε στὸν λόφο, ὅπου ἦταν κτισμένη ἡ πόλις, ἀφοῦ ἐκάναμε ἔνα γῦρο στοὺς ἀρχαίους δρόμους. Ο ὀδηγὸς μᾶς εἶπε:

— "Ας μποῦμε τώρα σ' αὐτὸ τὸ ἀρχοντόσπιτο. Χωρὶς ἄλλο τὸ σπίτι αὐτὸ θὰ ἦταν σπίτι κάποιου ἀρχαίου ἐφοπλιστοῦ. Δὲν εἶναι ἐδῶ ὁ ἴδιος νὰ μᾶς δεχθῇ, ἀλλὰ δὲν πειράζει.

— Επροχωρήσαμε, ἀνεβήκαμε τὰ μαρμαρένια σκαλοπάτια καὶ βρεθήκαμε στὴν εὐρύχωρη αὐλή, στρωμένη ὅλη μὲ ὥραια μωσαϊκά.

— Δὲν σᾶς τὸ ἔλεγα ἔγώ, πώς εἶναι σπίτι ἐφοπλιστοῦ; μᾶς εἶπε ὁ ὀδηγός μας. Νὰ καὶ τὸ ἔμβλημά του, ίστορημένο ἐπάνω στὸ ψηφιδωτό. Μιὰ ἀγκυρὰ καὶ ἔνας Τρίτων. Σύμβολα ναυτικὰ καὶ τὰ δυό.

— Εσταθήκαμε καὶ ἐκαμπάρωναμε τὸ ἀρχοντόσπιτο.

— Κρῆμα νὰ μὴν εἶναι ὁ ἴδιος νὰ μᾶς περιποιηθῇ.... εἶπε ὁ ὀδηγός μας. "Ενα γλυκό καὶ ἔνα ποτήρι νερὸ θὰ ἀξιέται, τι πῆς αὐτὴν τὴν ὥρα.

— Ενας μικρὸς ἀπὸ τὸν τόπο, ποὺ μᾶς εἶχε ἀκολουθήσει, πουλῶντας λουκούμια συριανὰ καὶ κρύο νερό, ἔτρεξε τότε νὰ μᾶς περιποιηθῇ, σὰν νὰ εἶχε καταλάβει τὴν ἐπιθυμία μας καὶ σὰν νὰ ἥθελε νὰ βγάλῃ ἀσπροπρόσωπο τὸν νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ.

— Λουκούμια καὶ νερό, κύριοι...

Τὰ ἔδεχθήκαμε μὲ τὴν μεγαλύτερη εὐχαρίστησι. Κάποιος τότε ἐγύρισε στὸν μικρὸ καὶ τοῦ εἶπε:

— Δὲν μοῦ λές, παιδί μου, ἀρχαῖος εἶσαι ἐσύ;

‘Ο μικρὸς δὲν ἔκατάλαβε.

— Μάλιστα, κύριε... εἶπε.

Καὶ καθὼς τὸ παιδάκι τοῦ πέμπτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ, ὅπως τὸ εἶχαμε φαντασθῆ, ἐμοίραζε ὀλόγυρα λουκούμια, καὶ νερά, ἐνομίζαμε πώς τὴν περιποίησι μᾶς τὴν ἔκανε στὸ σπίτι του ὁ φιλόξενος νοικοκύρης του. Τότε κάποιος ξένος, ποὺ ἦταν μαζί στὴν ἐκδρομή, ἔβγαλε τὸ σημειωματάριό του καὶ ἐσημείωσε:

«Στὰ σπίτια τῆς ἀρχαίας Δήλου προσφέρονται στοὺς ἐπισκέπτας ὡραῖα συριανὰ λουκούμια καὶ δροσερὸ νεράκι».

— Απὸ ποῦ πᾶνε στὸ ἐπάνω πάτωμα, παιδί μου; ἐρωτήσαμε τότε τὸν μικρό.

— Ορίστε, κύριοι, ἡ σκάλα, μᾶς εἶπε, σὰν ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ. Δὲν τὴν βλέπετε;

Μπροστά μας πραγματικὰ ἦταν ἡ σκάλα, ποὺ ἔφερνε στὸ ἐπάνω πάτωμα. Ἀνεβήκαμε, σὰν νὰ ἤμαστε στὸ σπίτι μας. ‘Εξαφνα σ’ ἔναν τοῖχο εἴδαμε κάτι ὄρνιθοσκαλίσματα, σὰν τὰ κακογραμμένα γράμματα, ποὺ γράφουν καὶ σήμερα τὰ παιδιά στοὺς τοίχους. Εσκύψαμε καὶ ἐδιαβάσαμε:

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΥΦΛΟΣ ΟΥΔΕ ΒΛΕΠΕΙ
ΟΥΔΕΝ ΠΑΙΖΩΝ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ ΕΚΛΕΨΕΝ
ΑΥΤΩΝΕΡΜΙΑΣ ΑΣΤΡΑΓΑΛΟΥΣ

— Καταλαμβάνετε τί τρέχει ἐδῶ; μᾶς εἶπε ὁ ἀρχαιολόγος. Τὰ παιδιὰ τοῦ 450 π.Χ. εἶχαν τὴν κακὴ συνήθεια, ὅπως καὶ τὰ σημερινά, νὰ γράφουν ἐπάνω στοὺς τοίχους. ‘Ο μικρὸς ‘Ερμίας λοιπὸν ἔπαιζε τὰ κότσια μὲ τὸν μικρούλη τὸν Δημήτριο, παιδιὰ χρηματιστῶν καὶ τὰ δύο, καὶ ὁ ‘Ερμίας ἔκανε ζαβολιές στὸν Δημήτριο, χωρὶς νὰ παίρνῃ εἰδῆσι ἐκεῖνος.

Κάποιος ἄλλος πονηρὸς μικρὸς ὅμως, ποὺ εἶχε μυρισθῆ τὴν ζαβολιά, ἐπιασε καὶ ἔγραψε στὸν τοῦχο αὐτά, ποὺ ἐδιαβάσατε.

Καὶ ὁ ἀρχαιολόγος μᾶς ἐξήγησε τὴν ἀρχαία ἐπιγραφὴν τοῦ τούχου:

‘Ο Δημήτριος εἰναι στραβός καὶ δὲν βλέπει τίποτε, δταν παῖζη τὰ κότσια. Ο Ερμίας τοῦ ἔκλεψε μερικὰ κότσια.

Κάποιος τότε ἀπὸ μᾶς ἐγύρισε καὶ εἶπε αὐστηρὰ στὸν μικρὸν μὲ τὰ λουκούμια:

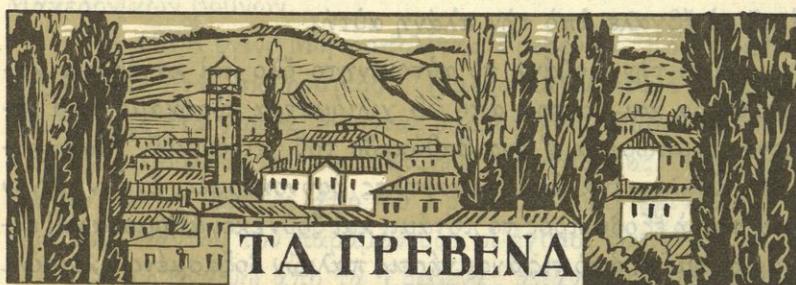
—Ἐσύ τὰ ἔγραφες αὐτά;

‘Ο μικρὸς τὰ ἔχρειασθηκε.

—“Οχι, μπάρμπα, ἐφώναξε. Δὲν τὰ ἔγραφα ἐγώ.

Σὲ λίγο ἐφεύγαμε μὲ τὸ γρήγορο βαπόρι, ἀφήνοντας πίσω μᾶς τὸ φωτολουσμένο νησί τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ δὲν ἤταν σὰν νὰ ἐφεύγαμε ἀπὸ μιὰ νεκρὴ πολιτεία. Κάτι μᾶς ἔλεγε μέσα μᾶς, πῶς εἴχαμε ξαναζήσει, γιὰ λίγες ὥρες, μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχαίους κατοίκους τοῦ ἱεροῦ νησιοῦ καὶ πῶς εἴχαμε παίξει κότσια μαζὶ μὲ τὸν κουτὸ Δημήτριο καὶ τὸν τετραπόνηρο τὸν Ερμία.

Παῦλος Νικβάνας

“Οταν, μικρὸ παιδὶ ἀκόμη, ἀκουα στὰ κλέφτικα τραγούδια καὶ τ’ ὄνομα τῶν Γρεβενῶν, τὰ ἐφανταζόμουν σκαρφαλωμένα στὰ κατσάβραχα τῆς Πίνδου, ἐκεῖ στὰ ἀπάτητα

λημέρια τοῦ Ζιάκα καὶ ὅλης τῆς δοξασμένης κλεφτουριᾶς.
Φοβᾶμαι, ἀλήθεια, ὅτι πολλὰ Ἑλληνόπουλα δὲν ἔχουν
ἀκούσει οὔτε τ' ὄνομα τῆς ἀρματωλικῆς οἰκογενείας τοῦ Ζιά-
κα. Καὶ ὅμως κάθε κορυφὴ τῆς Ρούμελης ἀντιλαλεῖ τὶς παλ-
ληκαριὲς καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια τῶν Ζιακαίων.

Τέσσαρα ἀδέλφια εὐρέθηκαν στὸν μεγάλο χαλασμὸν τοῦ
Μεσολογγιοῦ. Γιὰ τὸν ἀρματωλὸν Γιαννούλα τραγουδοῦμε ἀ-
κόμη στὴν Ρούμελη:

Γράφει ὁ Γιαννούλας μιὰ γραφὴ κι ἔνα καημένο γράμμα
σὲ σᾶς, Γερόντοι ἀπ' τ' Ἀγραφα, σὲ σᾶς κοτζαμπασῆδες,
γρήγορα τὸ μουρασαλὲ ἀπ' τὴν Ὁξενὰ καὶ κάτω...

Κι ὅταν στὸ Σπήλαιο, κοντὰ στὰ Γρεβενά, ἐσκοτώθηκε
στὰ 1854 ὁ τελευταῖος Ζιάκας, τὸ κλέφτικο τραγούδι διαλά-
λησε παντοῦ τὸν μεγάλο χαμό καὶ ἐπρόσταξε καὶ τὰ πουλιὰ
ἀκόμη νὰ πενθήσουν:

'Εσεῖς, πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν κι ἀηδόνια τοῦ Μετσόβου,
φέτο νὰ μὴ λαλήσετε, παρὰ νὰ βουβαθῆτε.

Γι' αὐτό, ὅπως εἶπα παραπάνω, ἐφανταζόμουν τὰ Γρε-
βενὰ πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸν κάμπο. "Ἐνα ταξίδι ὅμως ἔως
ἔκει μὲ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν πλάνη αὐτή.

'Απὸ τὴν Κοζάνη τὸ αὐτοκίνητο ὅλο καὶ κατέβαινε χα-
μηλότερα καὶ ὕστερα ἀπὸ 55 χιλιόμετρα εὐρήκαμε τὰ Γρε-
βενά, τρυπωμένα σ' ἔνα βαθύπεδο τοῦ γειτονικοῦ Ἀλιάκμο-
νος. Κυκλωμένα ἀπὸ πανύψηλες βουνοκορφές, ἔχουν μόνον
μιὰ στενὴ ἔξοδο πρὸς τὸ ποτάμι, καὶ ζοῦν ἔκει ἀπόμερα καὶ εύ-
χαριστημένα ἀπὸ τὶς ἀναμνήσεις παλιῶν δοξασμένων καιρῶν.

Τὸ ἔργο τῆς παλιᾶς κλεφτουριᾶς τῶν Γρεβενῶν συνέχι-
σαν στὸν καιρό μας τὰ παλληκάρια τῶν Μακεδονικῶν ἀγώ-
νων, λίγα χρόνια πρὶν γίνη ἐλεύθερη καὶ πάλι ἡ Μακεδονία
μας. Καὶ οἱ ἀθηναϊκὲς ἐφημερίδες τοῦ 1911 πολλὲς ἡμέρες

έγραφαν γιὰ τὸν τραγικὸ θάνατο τοῦ Μητροπολίτη τῶν Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ. Καὶ ἀφοῦ εὐρέθηκα στὴν Κοζάνη, εῖχα τὸν πόθο νὰ προσκυνήσω τὸ ἄγιο χῶμα, ποὺ ἐδέχθηκε τὸ ταλαιπωρημένο σῶμά του.

Ἡταν σούρουπο, ὅταν φθάσαμε στὰ Γρεβενά· στὴν πλατεῖα τῆς μικρῆς πολιτείας λαμποκοποῦσε ἡ μαρμαρένια προτομὴ τοῦ μαρτυρικοῦ Δεσπότη. Μὲ συγκίνησι βαθειὰ ἀντίκρυσα καὶ προσκύνησα τὴν ἀδείλιαστη μορφὴ τοῦ Αἰμιλιανοῦ καὶ μὲ πιὸ πολλὴ συγκίνησι ἀκουσα τὸ βράδυ ἀπὸ εὐγενικὸ φίλο ὅλη τὴν ἴστορία του.

Ο Αἰμιλιανὸς ἐγεννήθηκε στὸ Ἰκόνιο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας στὰ 1874 καὶ ἐσπούδασε στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. "Αμα ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του, ἔγινε διάκος κοντὰ στὸν Μητροπολίτη τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ καθηγητὴς στὸ Ἑλληνικὸ γυμνάσιο.

Σὲ λίγον καιρὸ ἔγινε ἐπίσκοπος καὶ βοηθὸς τοῦ Μητροπόλιτου. Καὶ ὅχι μόνον βοηθὸς στὰ θρησκευτικά του καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ σύντροφος καὶ δεξἱοῦ χέρι στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας τοῦ Παύλου Μελᾶ καὶ τῶν ἀλλών παλληκαριῶν τῶν Μακεδονικῶν βουνῶν.

Στὰ 1908 ἔγινε Μητροπολίτης Γρεβενῶν. Ἐδῶ οἱ ἔθνικοι ἀγῶνες ἦταν σκληρότεροι. Ἡμέρα καὶ νύκτα ὁ Αἰμιλιανὸς ἐγύριζε στὰ χωριά, δίνοντας θάρρος στοὺς βασανισμένους ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες χριστιανούς. "Ολοι τοῦ ἔλεγαν νὰ μὴ βγαίνῃ ἀπὸ τὰ Γρεβενά, γιατὶ ἐκινδύνευε ἡ ζωὴ του· παντοῦ τὸν παραμόνευαν οἱ ἔχθροί του.

—Νὰ μὴ βγαίνω ἀπὸ τὰ Γρεβενά; ἀπαντοῦσε μὲ ὑπερφάνεια ὁ Αἰμιλιανός. Μήπως εἴμαι Μητροπολίτης μονάχα στὰ Γρεβενά; Τὰ χωριά μου θὰ μείνουν χωρὶς τὸν πατέρα τους;

Καὶ ἐξακολουθοῦσε ἀτάραχος τὶς περιοδεῖες του. Οἱ

χριστιανοί έμάθαιναν τὰ σχέδια τῶν ἔχθρῶν, ἀλλὰ δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ λένε τίποτε στὸν Αἰμιλιανό. Καὶ τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1911, γυρίζοντας ἀπὸ τὸ Σχίνοβο, ἐδολοφονήθηκε μὲ τὸν ἀγριώτερο τρόπο, μαζὶ μὲ τὸν διάκο τού καὶ τὸν ἀγωγιάτη του.

"Τσερα ἀπὸ πέντε ήμέρες εύρηκαν κρεουργημένα τὰ πτώματά τους...

"Ολα τὰ χωριὰ ἔξεχίνησαν γιὰ τὴν πολιτεία ἐπήγαιναν νὰ προσκυνήσουν τὸ χιλιοβασανισμένο σῶμα τοῦ ἀλησμονήτου Δεσπότη. Καὶ μὲ θρήνους καὶ μὲ δάκρυα τὸ ἔθαψαν δίπλα στὴν Μητρόπολι.

Δημ. Κοντογιάννης

-πετρόν θερόν τελείων μοσχών ιεράς πατέρων αγιότην
-δτ ο θεοτοκούν θυμάτων θεοτοκούν θεού θεούν θεούν
-θεούν θεούν θεούν θεούν θεούν θεούν θεούν θεούν

69. ΤΟ ΔΡΥΟΚΑΣΤΡΟΝ

Σὲ μιὰ στροφὴ τοῦ δρόμου, σὰν ζωγραφιὰ ἀπὸ τεχνίτη
χέρι ιστορημένη, ξεπροβάλλει μέσα στὴν καρδιὰ τῆς Βορείου
Ἡπείρου τὸ θυρλικὸν Ἀργυρόκαστρο.

Πόλις μεσαιωνική, ποὺ ὑψώνεται ἀνάμεσα σὲ βουνά ἄ-
γρια, ἀπλησίαστα, ἀδενδρα καὶ σκυθρωπά. Ἐπάνω σὲ τρεῖς
γιγάντιους βράχους εἶναι κτισμένα τὰ σπίτια της· καὶ μπρο-
στά, στὸν πιὸ ψηλὸν βράχο, κάθεται βαρὺ τὸ ὑπερήφανο Κά-
στρο, ἀπὸ τὸν καιρὸν μαυρισμένο, μὲ τὶς ἐπάλξεις καὶ τὶς πο-
λεμίστρες του βουβές, τὶς τοξωτές του πόρτες ἀνοικτές, τοὺς
πύργους του ἔτοιμορροπούς.

Νομίζεις πῶς ξάφνου ἀπὸ τὶς ὄλαγοικτες πόρτες θὰ ξε-
χυθοῦν μελίσσαι οἱ βυζαντινοὶ ἀκρίτες, σιδερόφρακτοι καβαλ-
λάρηδες, μὲ σπαθιὰ γυμνὰ καὶ μακριὰ κοντάρια, γιὰ νὰ κτυ-
πηθοῦν μὲ Νορμανδούς καὶ Σλαύους ἐπιδρομεῖς.

Χρόνοι ἡρωικοὶ καὶ θρῦλοι παλαιοὶ ζωντανεύουν στοῦ
κάστρου τὸ ἀντίκρυσμα.

· Καὶ πλησιάζεις... Οἱ στοές, οἱ φυλακές, οἱ πολεμίστρες γεμάτες ἀγριόχορτα καὶ παπαροῦνες. Γεράκια κρώζουν καὶ ζυγιάζονται ἀπὸ πάνω σου· κοιτάζουν κάτω μὲ βλέμμα διαπεραστικό. "Επειτα, ξαφνικά, δρομοῦν σὰν βέλη καὶ χύνονται πρὸς τὴν πεδιάδα.

Σοῦ φαίνεται πῶς ζῆς σ' ἄλλους παλιοὺς καιρούς, στὸν μεσαίωνα. Σοῦ φαίνεται πῶς βρίσκεσαι σὲ κεῖνα τὰ θρυλικὰ βυζαντινὰ κάστρα, ποὺ οἱ Ἀκρίτες ἔκτιζαν στὰ μακρινὰ σύνορα τῆς χώρας σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύσι, γιὰ νὰ ὑπερασπίζουν τὴν Πατρίδα τους ἀπὸ τοὺς λογῆς-λογῆς βαρβάρους.

Ἐδῶ νοιώθει κανεὶς καλύτερα ὅσα ἔτυχε νὰ διαβάσῃ στὴν ἴστορία. Τώρα καταλαβαίνει πόσοι ἀγῶνες, πόσες θυσίες θὰ ἔγιναν γῦρο στὰ κάστρα αὐτά, γιὰ νὰ κρατηθῆ ὁ τόπος ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν βαρβάρων. Καὶ φαντάζεται κανεὶς πόσον ἄγρυπνη καὶ καρτερικὴ πρέπει νὰ ἦταν ἡ φρούρησις ἀπὸ τὰ ψηλὰ αὐτὰ κάστρα. Ἐρχόταν ὥρα, καὶ πολὺ συχνά, ποὺ τὸ φρούριο ὅλο ἐτράνταζε ἀπὸ τὸν κρότο τῶν σιδερένιων ὅπλων, ἀπὸ τὰ προστάγματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἀπὸ τὸ ποδοβολητὸ καὶ τὰ χρεμετίσματα τῶν ἀλόγων.

· Ο Διγενής Ἀκρίτας, ὁ Ἡρακλῆς τῆς βυζαντινῆς Ἑλλάδος, ζωντανεύει ὀλόκληρος μπροστὰ στὰ μάτια σου στοῦ κάστρου τὸ ἀντίκρυσμα. "Ετσι καὶ τὸ ἀντίκρυσμα τῶν γῦρο βουνῶν φέρει στὴν θύμησί σου ὀλοζώντανες κάποιες ἄλλες μορφές, πιὸ κοντινὲς καὶ γνώριμες, τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς εὐζώνους τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ποὺ ἀγωνίσθηκαν καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμά τους στὰ βουνὰ αὐτά, γιὰ νὰ διώξουν κάποιους ἔχθρούς, τοὺς Λύκους καὶ τοὺς Κενταύρους καὶ τὰ τσακάλια τῆς Ἀλβανίας.

Γ. Α. Μέγας

70. Η ΚΕΡΚΥΡΑ

Ποιός μπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ τὸ γαλανὸ πανέμορφο χρῶμα τοῦ ἀττικοῦ οὐρανοῦ; Ποιός ἄλλος ἥλιος κατώρθωσε ποτὲ νὰ χρυσώνῃ τοὺς παλιοὺς λίθους τῆς Ἀκροπόλεως νὰ ξαναζωντανεύῃ τὴν παλιά τους ψυχή; Ποιός δὲν ἐθαύμασε καὶ δὲν ἐχάρηκε τὰ μενεζεδένια δειλινὰ παιγνίδια τοῦ ἥλιου μὲ τὶς πλαγιές τοῦ Ὑμηττοῦ;

Ἄλλὰ ἡ φύσις ἐλησμόνησε νὰ σκορπίσῃ ἀφθονα στὸ δοξασμένο κάμπο τῆς Ἀττικῆς ἐνα χρῶμα, τὸ πράσινο.

Οποιος κατοικεῖ στὸ γλυκὸ νησὶ τοῦ Ἰονίου — στὴν ὥραία Κέρκυρα — πνίγεται μέσα στὸ πράσινο. Δὲν χρειάζεται νὰ πάρῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλι. Τὰ τελευταῖα σπίτια ἀγκαλιάζονται μὲ εὔκαλύπτους καὶ ἴτιὲς καὶ τὰ μπαλκόνια σκιάζονται ἀπὸ περιπλοκάδες καὶ κισσούς, καὶ δυὸ βήματα πάρα πέρα βασιλεύει παντοῦ τὸ πράσινο.

Ο ἀπέραντος ἐλαιιῶνας εἶναι μιὰ ἀκράτητη πλημμύρα. Γεμίζει κάθε κοιλάδα μὲ τὸ σταχτοπράσινο χρῶμα του καὶ κατεβαίνει μὲ τὶς γέρικες ἐλιές του νὰ ἀνταμώσῃ τὴν θάλασσα, ποὺ φιλεῖ τὶς ρίζες τους καὶ καθρεφτίζει τὶς κορυφές τους.

Κι ἀνάμεσα στὶς φυλλωσίες ἔπειροβάλλει πότε μιὰ σειρὰ κυπαρίσσια, πότε μιὰ γωνία ἀπὸ ἐπαύλεις, πότε μιὰ στέγη ἀπὸ καλύβα καπνοστεφχωμένη.

Παρέκει σὲ μιὰ κοιλάδα, προφυλαγμένη ἀπὸ τοῦ βαριᾶ τὰ χαιδέμματα, ἀγριαλιασμένες πορτοκαλλιές μὲ λευκιές, δάσος ὄλοκληρο. Καὶ ἡμα ἀνέβωμε στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου, πιὸ πέρα, ἀλλη εἰκόνα ἔτευλιγεται ἐμπρός μας.

"Ἐνα ποταμάκι ἥσυχο κυλᾶ τὰ καθάρια νερά του μέσα σὲ καλαμίες καὶ σγῆνα καὶ πιὸ πέρα ξαπλώνεται τὸ ἀπέραντο λιβάδι ὡς κάτω στὴ θάλασσα. "Ἐνα πράσινο χαλί σημίγει μὲ τὸ ἄλλο, τὸ γαλάζιο ἀσπρα σημάδια στὸ ἔνα φαίνονται οἱ γλάροι, μαῦρες καὶ κίτρινες πινελιές στὸ ἄλλο οἱ ἀγελάδες.

"Ἐκεῖ κάτω κοντὰ — λέει τὸ πανάρχαιο ὥραιο παραμύθι — ἔφθασε ταλαιπωρημένος ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἀποκοινήθηκε κάτω ἀπὸ μιὰν ἐλιά. "Ἐκεῖ, στὴν ὅχθη τοῦ μικροῦ ποταμοῦ, στέλλει καὶ ἡ Ἀθηνᾶ τὴν βασιλοπούλα μὲ τὶς ὑπηρέτριες της νὰ πλύνουν καὶ νὰ λευκάνουν. Καὶ ὅταν ὁ ναυαγὸς ξυπνᾷ ἀπὸ τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν γυναικῶν, ποὺ παίζουν τὴν σφαῖρα, ἡ θεὰ τοῦ δίνει μιὰ λάμψι θεϊκὴ στὸ πρόσωπο.

"Ἐκεῖ τώρα στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο, ἀντὶ ν' ἀκούσῃς τὰ χρυσᾶ κουδουνάκια καὶ τ' ἀσημένια χάμουρα ἀπὸ τὰ ὄκτω μουλάρια, ποὺ τραβοῦν τὸ ἀμάξι τῆς Ναυσικᾶς, ἀφήνει τὴν βενζίνα του ἔνα αὐτοκίνητο. Καί, ἀντὶ τὶς φωνές καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν, ἀντηχεῖ βαρειά ἡ φωνὴ τοῦ ζευγολάτη.

Τρέχει καὶ σήμερα ἥσυχα τὸ ποταμάκι, ἀλλ' οὔτε παλάτια φαίνονται μακριὰ οὔτε νεράδες παίζουν στὶς ὅχθες του. Μερικές ἐλιές σκαρφαλώνουν σὲ κάτι χαριτωμένους λοφίσκους. Ποιός ξέρει μήπως ἀπὸ τὴν ἐλιά, ποὺ ἔκοψε ὁ Ὀδυσσεὺς ἔνα κλαρί γιὰ νὰ σκεπασθῇ, δὲν ἔπιασαν παρακλάδια, καὶ βρίσκονται ἀκόμη καὶ σήμερα ἔκει!

"Ολη ἡ Κέρκυρα εἶναι μιὰ ἀπέραντη θάλασσα μὲ τὸ χρῶμα τῆς ἐλιᾶς καὶ μὲ τὰ τεράστια κύματα, τοὺς ὄλοπράσινους λόφους.

Μέσα στὴν πόλι βρίσκεται τὸ χαριτωμένα λιμανάκι τῆς Γαρίτσας. Ἀληθινὸς παιγνίδιος τῆς φύσεως. Ὁ ἥλιος τὴν στολίζει μαγευτικὰ σὰν καλλιτέχνης καὶ ποιητής. Τρέχει νὰ κρυφθῇ πίσω ἀπὸ τὰ βουνά καὶ σὰν ἀποχαιρετισμὸς ἀφήνει ἀπὸ πάνω τῆς ἔνα πελώριο φωτοστέφανο. Ἀπέναντι οἱ γιονισμένες καρυφές τῶν βουνῶν τῆς Ἡπείρου ὅμοιάζουν σὰν τριαντάφυλλα στὸ ὑστερὸν χάιδεμα τοῦ ἥλιου.

Πέντε - ἕξι ψαροπούλες μὲ ἀναμμένα φαναράκια γυρίζουν, ὑστερὰ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ἡμέρας, ν' ἀράζουν στὸ λιμανάκι, καὶ στὴν ἀκρογιαλιὰ ἀντηχεῖ ἡ φωνὴ τῶν ψαράδων, ποὺ τραβοῦν τὰ δίχτυα τους.

"Ἐνας περίπατος μισῆς ὥρας σὲ φέρνει ἀπὸ τὴν πόλι σὲ μιὰ γωνιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ μαγευτικὲς καὶ τοῦ νηστοῦ καὶ ἴσως ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ἐνα πελώριο κανόνι, λείψανο παλαιοῦ πυροβολείου, δίνει τὴν ὄντας τιὰ τῆς θέσεως· εἶναι τὸ «Κανόνι».

Δεξιὰ μιὰ λιμνοθάλασσα, μὲ τὸ διβάρι καὶ τὶς καλαμίες του στὸ βάθος, ἡσυχὴ σὰν καθρέπτης. Ἀριστερὰ τὸ ἀνοικτὸ πέλαγος μ' ἔνα φρικίασμα σιγανό, ἀνεπαίσθητο. Στὰ δριὰ τῶν δύο, ἔνα μοναστηράκι, ἐπάνω σὲ ἔνα βράχο ἐπίπεδο, καὶ πιὸ πέρα τὸ Ποντικονήσι. Λέγουν πῶς εἶναι τὸ πλοϊο τοῦ Ὀδυσσέως ἀπολιθωμένο. Σήμερα εἶναι μιὰ πινελιὰ πράσινη μέσ' στὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς θάλασσας. Καὶ ἀντίκρυ στὴν σειρὰ φαίνονται λόφοι καταπράσινοι, ποὺ ἀνεβαίνουν σὰν κρεμαστοὶ κῆποι ὧς τὸ Γαστούρι.

. Μακριὰ σ' ἔναν ἀπὸ κείνους τοὺς κρεμαστοὺς λόφους, ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴν θάλασσα πρὸς τὸ Γαστούρι, μιὰ βασανισμένη ψυχή, ἡ βασίλισσα τῆς Αὔστριας Ἐλισάβετ,

έφαντάσθηκε μιὰ ἡμέρα ἔνα καταφύγιο, ἔνα ἄσυλο μακριὰ
ἀπὸ τὸν θόρυβο τῆς ζωῆς, μέσα στὸ πράσινο, μέσα στὴν
φύσι, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ ζήσῃ ἥσυχα. Καὶ ἔκτισε τὸ παλάτι
της. Τὸ ἐστόλισε μὲ ἀγάλματα κι εἰκόνες. Καὶ ἔξεφύτρωσαν
ἐκεῖ θεοὶ καὶ ἡμίθεοι. Νύμφες καὶ Μοῦσες, μέσα σὲ πίδακες
καὶ σὲ σπηλιές. Καὶ ἔκει ἔζουσε καὶ ἡ ψυχὴ ἔκεινη μιὰ ζωὴ
χαριτωμένη τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν, ὡσπου ἀπέθανε.

Τώρα τὸ παλάτι τοῦ Γαστουριοῦ εἶναι ἑλληνικό. Εἶναι
ἔνα ἀπὸ τὰ στολίσματα τοῦ πανέμορφου νησιοῦ.

Λαύρας

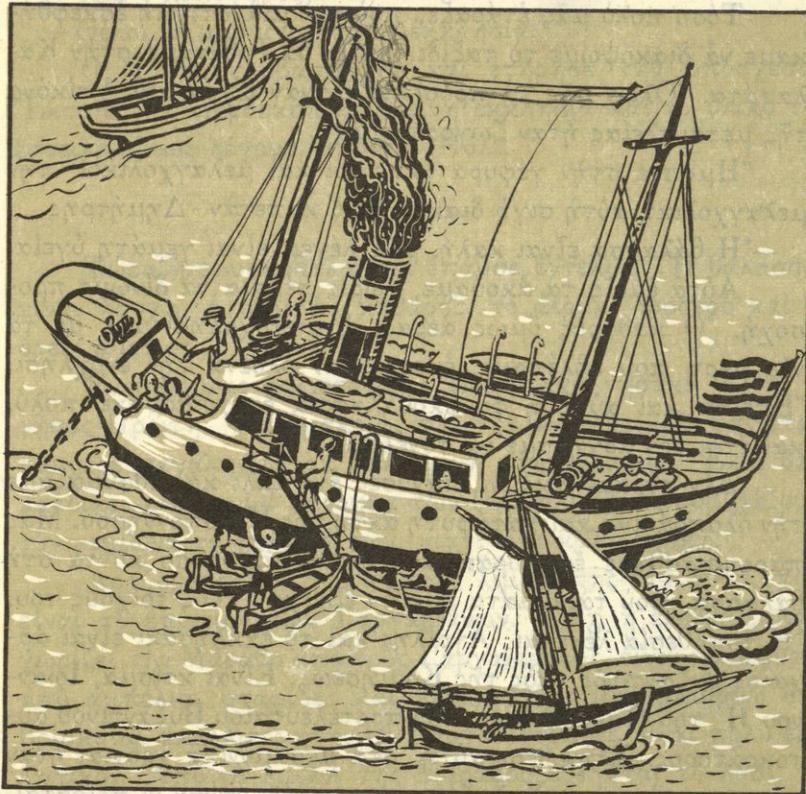
71. ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΥΡΟ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ὸ λιμάνι τῆς Κυπαρισσίας εἶναι μικροσκοπικό. Δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσι νὰ φιλοξενῇ ὑπερωκεάνια οὔτε τεράστια πολεμικά, καθὼς τὰ φιλοξενεῖ σχεδὸν κάθε χρόνο τὸ θεόκτιστο λιμάνι τῆς Πύλου. Ἐδῶ μόνον μικρὰ κατκια μὲ κατάλευκα πανιά, σὰν ὥραιοι κύκνοι, ἀργοκίνητα καὶ ναζιάρικα, μπαινοβγαίνουν ἀπὸ τὸ ἥσυχο λιμανάκι μας. Κάθε Κυριακὴ πρωὶ ἀκούγεται καὶ σφύριγμα βαπτοριοῦ. Εἶναι τὸ μικρὸ ἐπιβατικὸ ἀτμόπλοιο «Ἀγία Βαρβάρα», ποὺ ἔκτελει τακτικὰ τὸν γῦρο τῆς Πελοποννήσου.

Μόλις ἀγκυροβολεῖ τὸ τριγυρίζουν οἱ βάρκες. Ὁ γερανὸς (τὸ βίντσι) δουλεύει, ἐπιβάτες ἐπιβιβάζονται· ἀλλοὶ βγαίνουν νὰ πιοῦν κρύο νερὸ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ πηγὴ τοῦ Διονύσου, ποὺ ἐνώνει τὰ νερά της μὲ τὰ ἀλμυρὰ κύματα. Ἀπὸ τὰ ἀφθονα αὐτὰ κρυόνερα πάντα τὸ ἀτμόπλοιο παίρνει νερὸ γιὰ τοὺς ἐπιβάτας, ὡσπου νὰ φθάσῃ στὸν Πειραιᾶ.

Δὲν περνᾷ μιὰ ὥρα καὶ τὸ σφύριγμα ἀκούγεται πάλι.
‘Ο ἔλικας αὐλακώνει τὰ νερά καὶ τὸ πλοϊο μᾶς ἀποχαιρετᾷ,
γιὰ νὰ μᾶς ξαναεπισκεψθῇ τὴν ἐρχομένη Κυριακή.

Μιὰ ἀπ’ αὐτὲς τὶς Κυριακὲς ἀποφασίσαμε καὶ ἐμεῖς νὰ γίνωμε ταξιδιῶτες. ‘Ο πλοίαρχος καπετάν - Δημήτρης μᾶς ἐδέχθηκε μὲ καλωσύνη. ‘Ο καμαρῶτος μὲ πολλὴ εὐγένεια μᾶς ἔδωσε καθίσματα ἐπάνω στὴν γέφυρα καὶ ἐμεῖς παραγγείλαμε τὸ πρωινὸ καφεδάκι.

Μόλις ἐκάμψαμε τὸν λιμενοβραχίονα, ἀρχισε νὰ ταλαντεύεται τὸ πλοϊο μᾶς σὰν καρυδόφλουδο, ἐνῷ ἄνεμος δὲν ἔ-

φυσοῦσε, οὕτε κύματα εἶχε ἡ θάλασσα. Τὸ πλοῖο ὅλο ἐσάλευε καὶ ἡ πρῷρά του ἀνεβοκατέβαινε σὰν νὰ προσκυνοῦσε τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο.

Τόσο πολὺ μᾶς ἐτάραξε, ποὺ γιὰ μιὰ στιγμὴ ἐσκεφθήκαμε νὰ διακόψωμε τὸ ταξίδι, μόλις θὰ ἐφθάναμε στὴν Καλαμάτα. "Ολων μας τὰ πρόσωπα ἔγιναν ὠχρὰ καὶ ἡ εἰκόνα τῆς μεταμελείας ἦταν ζωγραφισμένη.

"Ημαστε στὴν γέφυρα ἀκίνητοι καὶ μελαγχολικοί· τὴν μελαγχολικὴ αὐτὴ σιγὴ διακόπτει ὁ καπετάν - Δημήτρης.

— Ή θάλασσα εἶναι καλή, μᾶς λέγει, εἶναι γεμάτη ύγεια.

Αὐτὰ ἐμεῖς τὰ ἀκούαμε, χωρὶς βέβαια νὰ δίνωμε προσοχή. 'Ο καθαρὸς ὅμως ἀέρας, ἡ ἀπασχόλησί μας μὲ τὰ νέα μέρη ποὺ ἐβλέπαμε, ἐμετρίαζαν ὀλοένα τὴν ἐνόχλησι. "Επειτα καὶ αὐτὴ ἡ φουσκωθαλασσιὰ ἐμετριάσθηκε πολύ, καὶ ἔτσι δὲν ἀργήσαμε νὰ συνέλθωμε.

Δὲν εἶχαμε ἀκόμη διανύσει ἔνα μίλι καὶ ἐθαυμάζαμε τὴν ὄλοπράσινη καὶ κατάφυτη ἀκτὴ τῆς Πελοποννήσου. Μᾶς παρουσιάσθηκε ἔνα ὥραιότατο ἐκκλησάκι τόσο κοντά στὴ θάλασσα, ποὺ τὰ κύματα σχεδὸν ἔβρεχαν τοὺς τοίχους του. 'Η τοποθεσία λέγεται 'Αγρίλης καὶ τὸ ἐκκλησάκι εἶναι ἀρχαῖος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Κοιμήσεως. Εἶναι κτίσμα 'Ιωάννου Η' του Παλαιολόγου, τοῦ προτελευταίου Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος. Στὴν θέσι αὐτή, στὰ μεσαιωνικά χρόνια, ἦταν τὸ σημερινὸν χωριό Χαλαζόνι, ποὺ κατέστρεψαν οἱ πειραταί. Οἱ χωρικοὶ ἀφησαν τὴν θέσι αὐτὴ καὶ ἔκτισαν τὸ χωριό δύο μίλια μακρύτερα ἀπὸ τὴν θάλασσα, ἐκεῖ ὅπου εἶναι τώρα. "Υστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὸ ἐρειπωμένο χωριό καὶ τὴν γκρεμισμένην ἐκκλησία ἀσκήτευε ἔνας καλόγερος. Μιὰ ἡμέρα ἐπέρασε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ 'Ιωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὅταν ἀκόμη ἦτο Δεσπότης (ἡγεμὼν) τοῦ Μυστρᾶ. 'Ο καλόγηρος προσποιήθηκε πώς δὲν τὸν ἔγνωριζε καὶ τοῦ λέγει:

—'Εσύ θὰ βασιλεύσης...

—"Αν βασιλεύσω, τοῦ ἀπαντᾷ ὁ Ἰωάννης, τί θέλεις νὰ σου κάνω;

Καὶ ὁ καλόγυρος εἶπε:

—Θέλω νὰ μοῦ κτίσῃς τὴν ἐκκλησία.

‘Ο Ἰωάννης ἐβασίλευσε καὶ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσι.

"Ἐκτισε τὴν μικροσκοπικὴν ἐκείνην ἐκκλησία καὶ τὸ ὄλικὸ τὸ ἔστειλε, ὅπως λέγουν, ἀπὸ τὴν Πόλι.

Τώρα ἡ φουσκόθαλασσιὰ ἔπαινε ἐντελῶς. Ἡ θάλασσα εἶναι ἥσυχη, ὁ οὐρανὸς καθαρός, τὸ ἀεράκι δροσερὸ καὶ ἡ ὥρεξι αὐξάνει.

'Εμπρός μας φαίνεται ἔνα ώραιότατο νησάκι. Εἶναι ἡ νῆσος Πρώτη. 'Απὸ μακριά, ποὺ τὴν βλέπομε, μᾶς φαίνεται σὰν μιὰ μεγάλη σαύρα ἀπλωμένη στὴ θάλασσα. 'Εκεῖ δὲν κατοικεῖ κανείς. Οἱ κάτοικοι τῶν Γαργαλιάνων ἀποβιβάζουν τὸν χειμῶνα τὰ ποιμνιά των, γιατὶ ἔχει καλὴ βοσκή.

'Αράζομε τώρα στὸ ἀνοικτὸ λιμάνι τῆς Μαράθου, ποὺ εἶναι τὸ ἐπίνειον τῶν Γαργαλιάνων. "Ολη ἡ ἔκτασις, ποὺ χωρίζει τὴν Μάραθο ἀπὸ τοὺς Γαργαλιάνους, εἶναι κατάφυτη ἀπὸ ἀμπέλια, σταφίδες καὶ ἐλιές. Οὔτε μιὰ σπιθαμὴ δὲν βρίσκεται ἀκαλλιέργητη. Οἱ Γαργαλιανῶτες εἶναι πολὺ ἐργατικοί. 'Απὸ τὸ λιμάνι τῆς Μαράθου ἐξάγεται τὸ λάδι, τὸ κρασὶ καὶ ἡ σταφίδα τῶν Γαργαλιάνων καὶ τῶν περιχώρων.

Τὸ πλοϊοῦ φεύγει καὶ σὲ λίγο ἐμπρός μας ἀρχίζει νὰ φαίνεται ἡ Σφακτηρία.

Εἶναι ἔνας τεράστιος λιμενοβραχίων, ποὺ προφυλάττει τὸν λιμένα τῆς Πύλου ἀπὸ τὴν ὁργὴ τῶν κυμάτων, ὅταν εἰναι κακοκαιρία. "Ομως τὰ κύματα μὲ τὴν ὑπομονὴ των κατατρώγουν ὀλοένα τὰ πλευρά της. 'Αποκόπτουν πελώρια

πέτρινα βουνά και τὰ καταποντίζουν στὸν βυθό. Καὶ ἔτσι ἀνοίγουν δρόμο πρὸς τὸν λιμένα. Δύο ἀπομονωμένοι βράχοι σχηματίζουν εἶσοδο στὸ λιμάνι.

Τὸ πλοϊό μας ἔχει γραμμὴ πρὸς τοὺς δύο αὐτοὺς γίγαντας, ποὺ στέκονται ὑπερήφανοι καὶ κατάμαυροι. Καὶ μπαίνομε στὸ λιμάνι.

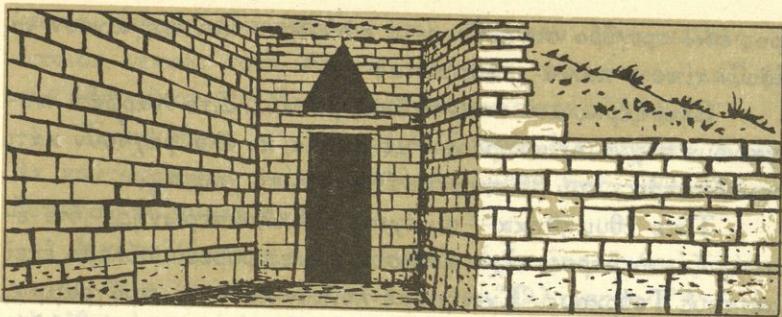
Δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀσφαλέστερο λιμάνι. Ἐδῶ πολλὲς φορὲς καταφεύγουν οἱ μεγάλοι εύρωπαικοὶ στόλοι τῆς Μεσογείου, δταν κάνουν μεγάλα γυμνάσια. Βρισκόμαστε στὰ βασίλεια τοῦ Ὁμηρικοῦ Νέστορος. Ἐκεῖ ἐκάηκε ὁ ὑπερήφανος Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ τὰ πολεμικὰ τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Καὶ ἔτσι ἔληξαν τὰ βάσανα τοῦ μεγάλου μας Ἀγῶνος.

Σήμερα οἱ ψαρᾶδες μαζὶ μὲ τὰ ψάρια τραβοῦν καὶ κανένα σιδερικὸ ἀπὸ τὰ σουλτανικὰ καράβια, ποὺ σαπίζουν στὸν πυθμένα. Ἐπάνω σ' ἔνα βράχο, ποὺ τὸν δέρνουν ἀδιάκοπα τὰ κύματα, ὑψώνεται τὸ μνημεῖο τοῦ φιλέλληνος Σανταρόζα. Σ' ἄλλο βράχο τὸ μνημεῖο τῶν Ρώσων καὶ πλησίον ὁ τάφος τοῦ δοξασμένου Τσαμαδοῦ. Παρέκει λάμπει κάτασπρο τὸ περίλαμπρο μνημεῖο τῶν Γάλλων. Οἱ "Ελληνες, ποὺ πάντα εὐγνωμονοῦν, ὕψωσαν παντοῦ στοὺς ξένους, ποὺ ἀγωνίσθηκαν γιὰ τὴν ἐλευθερία, τὰ μνημεῖα τῆς εὐγνωμοσύνης.

Ἄπὸ τὸ πλοϊό μας βλέπομε τὸ «Νεόκαστρο», τὸ φρούριο, ποὺ σώζεται ἀκέραιο, γιατὶ στὰ 1828 τὸ εἶχε ἐπισκευάσει ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μαιζών. Ἐχει ἐπάλξεις, πολεμίστρες, δεξαμενές, προμαχῶνες. Βλέπομε ἀκόμη τὴν ἐκκλησία τῆς Μεταμορφώσεως, ποὺ ἐπίσθηκε ἐπὶ φραγκοκρατίας. Ἐπειτα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔγινε τζαμί καὶ ἀπὸ τὴν Μεγάλη Ἐπανάστασι ἔγινε Ὁρθόδοξος ναός.

«Ημερολόγιον Μεγάλης Ἐλλάδος»

N. Μαρτίνης (Διασκευή)

72. ΟΙ ΠΑΛΙΟΠΕΤΡΕΣ

‘Ο Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὁ γυιδὸς τοῦ «Γέρου τοῦ Μωριᾶ», ὑπασπιστὴς τῶν πρώτων βασιλέων τῆς Ἑλλάδος ‘Οθωνος καὶ Ἀμαλίας, ἀφηγεῖτο κακόποτε μετὰ τὴν ἔξωσί των, τὴν ἔξης ἱστορία, ἔνα ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα τῆς πίστεως τῶν πρώτων μας βασιλέων στὴν ἀρχαία παράδοσι τοῦ ‘Ἐθνους.

Κατὰ τὴν πρώτη περιοδεία τῶν βασιλέων στὴν Πελοπόννησο — λέγει ὁ ὑπασπιστὴς των — μόλις ἐφθάσαμε στὸ Ναύπλιο, μὲ ἐκάλεσε ὁ βασιλεὺς καὶ μοῦ εἶπε:

— Πρέπει νὰ ἐπισκεφθοῦμε καὶ τὰς Μυκήνας, κύριε Κολοκοτρώνη. Σεῖς ποὺ γνωρίζετε τὸν τόπο, παρακαλῶ νὰ φροντίσετε. Αὔριο θὰ γίνη ἡ ἐκδρομή. Γνωρίζετε τὸ μέρος;

• — Μυκήνας εἴπατε, Μεγαλειότατε; Μάλιστα, θὰ φροντίσω!

‘Ἐπῆγα — συνεχίζει ὁ Γενναῖος — στὴν ἀγορὰ καὶ ἐρωτοῦσα νὰ μάθω ποὺ εἶναι αὐταὶ αἱ Μυκῆναι. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν μποροῦσε νὰ μὲ διαφωτίσῃ.

— Πρώτη φορὰ ἀκοῦμε τὸ ὄνομα αὐτό, μοῦ ἔλεγαν. Τί τόπος εἶναι αὐτός;

‘Ἀπηλπισμένος πηγάίνω νύκτα στὸ γειτονικὸ χωριὸ καὶ συναντῶ στὸ δρόμο βοσκοὺς ποὺ ἐγύριζαν.

— Ελάτε ἐδῶ, παιδιά, τοὺς λέγω. Πῆγτε μου, σὲ ποιό μέ-

ρος ἐδῶ τριγῦρο συνήθιζουν οἱ «λόρδοι» καὶ πηγαίνουν νὰ
ἰδοῦν τίποτε παλιὰ χαλάσματα;

—Ἐγώ ξέρω, μοῦ ἀπαντᾷ ἔνας βοσκός. Στὸ Χαρβάτι πη-
γαίνουν συχνὰ οἱ «λόρδοι» μὲ βιβλία κι ὅλο ψάχνουν κάτι
παλιόπετρες, ποὺ βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ χωριό.

Τότε ἐθυμήθηκα — συνέχισε δὲ Κολοκοτρώνης — ὅτι ἐ-
γνώριζα τὸ μέρος, εἴχα μάλιστα κάμει φοβερὸ πόλεμο ἐκεῖ
μὲ τοὺς Τούρκους. Ἐκινήσαμε λοιπὸν κατὰ τὸ πρόγραμμα,
τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωί. Ἐφιππος ἦγώ, καμαρωτός, ὡδή-
γησα τὴν βασιλικὴ συνοδεία στὸ Χαρβάτι καί, ὅταν ἐφθά-
σαμε, ἐσήκωσα τὸ δεξί μου χέρι καὶ ἔδειξα τὶς παλιόπετρες.

— Ιδού αἱ Μυκῆναι, εἶπα.

Οἱ συνάδελφοι μου ἔμειναν μὲ ἀνοικτὸ τὸ στόμα, ἐκ-
πληκτοὶ γιὰ τὴ σοφία μου. Ἀλλὰ καὶ δὲ Ὁθων εὐχαριστήθηκε.

— Οἱ κύριοι Κολοκοτρώνης, εἶπε, εἶναι ἔξ ὅλων μας δὲ λογι-
ώτατος καὶ δὲ περισσότερον κάτοχος ἀρχαιολογικῶν γνώσεων.

— Αλλὰ καὶ ἡ Ἀμαλία, λογία ὅσον καὶ δὲ Ὁθων, «πλή-
ρης Ἐλλάδος», ὅπως καὶ ἐκεῖνος, δὲν ἐλάτερε λιγότερο
τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα. Καὶ τῆς ἀρεσενὸν νὰ ἐκτελῇ χρέη
«ἔξηγητον» τῶν ἀρχαιοτήτων στοὺς φιλοξενουμένους τῆς,
συνοδευομένη ἀπὸ τὸν εὐφυέστατο ὑπασπιστή τῆς Καρα-
τάσσον, τὸν ἔνδοξον Ἀγωνιστήν, δὲ οποῖος τῆς ἔλεγε κάποτε
στὴν Ἀκρόπολι:

— Μὴ τοὺς λέσ τόσα πολλά, βασίλισσα. Θὰ τοὺς παλαβώ-
σης αὐτοὺς τοὺς κουτόφραγκους. Καὶ θὰ κουβαλήσουν ὅλες
τὶς παλιόπετρες στὰ σπίτια τους καὶ θὰ βουλιάξῃ τὸ καρά-
βι. Ἄμ’ θὰ τοὺς χωρίσουν καὶ οἱ γυναικεῖς τους, γιατί, ἀντὶ^τ
στολίδια, θὰ τοὺς πᾶνε πέτρες... (Διότι οἱ ξένοι συνήθιζαν
νὰ φεύγουν ἀπὸ τὶς ἀρχαιότητες καὶ μὲ μία... πέτρα).

Τὰ λόγια αὐτὰ τοῦ θυμοσόφου ὑπασπιστοῦ τῆς μετέ-
φρασε ἡ Ἀμαλία στὸν τότε ἀρχιδοῦκα τῆς Αὐστρίας, τὸν ἐ-

τριωθι

πειτα ἀτυχῆ αὐτοκράτορα τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανό, ὁ
ὅποῖος, νεαρὸς τότε, ἔκαμνε τὸν γυρό του κόσμου μαζὶ μὲ
τὸν ἀδερφό του καὶ ἦτο φιλοξενούμενος στὰς Ἀθήνας.

— "Εγεις δίκιο, λέγει ὁ ἀρχιδούλης στὸν Καρατάσσο. Εἴμεθα κουτόφραγκοι καὶ γι' αὐτὸς ἐρχόμεθα στὴν Ἑλλάδα νὰ ξυπνήσῃ τὸ μυαλό μας." //

Καὶ τοῦ ἀπαντᾶ δὲ Ἀγωνιστής, δὲ δόποῖος, ἀνὰ καὶ ἀγράμματος, ἥξερε πολὺ καλά, ὅπως ὅλοι οἱ Ἐλληνες τοῦ Ἀγῶνος, τὴν ἐθνικὴν σημασίαν τῆς ἀρχαίας Ἐλληνικῆς παραδόσεως:

Ἄς τὰ λέμε ἐμεῖς αὐτά, Ψυηλότατε. Τὸ ξέρομε καλά,
πώς σ' αὐτὰ τὰ λιθάρια χρωστοῦμε τὴν ἐλευθερία μας. Αὐτὰ
ἐδόξασκαν τοὺς παλιοὺς καὶ γι' αὐτὰ ἐσύμπαθησε ή Εύρωπη
τὸν ἀγῶνά μας.

Ἐφημερίς «Στρατιωτικά Νέα» Ε. Π. Φωτιάδης (*Διασκευή*)

73. Η ΠΕΡΔΙΚΑ

"Αν ιδῆτε πέρδικα νὰ περπατῇ, θὰ πῆτε ὅτι πιὸ ἀρμονικό, πιὸ ρυθμικό, πιὸ εὐχάριστο περπάτημα είναι ἀδύνατο νὰ ἔχουν καὶ οἱ ἄγγελοι.

Οι κυνηγοί, ἂμα τὴν βλέπουν νὰ περπατῇ, τῆς σφύρι-
ζουν ὅπως τὰ σκυλιά. Αὐτή, ἔχοντας πεποιθησι στὴν τέχνη

νὰ γυρίζῃ ἀνάποδα γιὰ νὰ μὴ φαίνεται, στέκεται ἢ βουβαίνεται ἢ ἀναποδογυρίζεται. Καὶ ὁ κυνηγὸς σφυρίζοντας τὴν πλησιάζει ἀπ' ἐκεῖ ποὺ θὰ τοῦ ἔλθῃ βολικὰ νὰ τὴν τουφεκίσῃ, ἐκτὸς ἀν τὸν γελάση καὶ χαθῆ ἀπότομα ἀπὸ τὰ μάτια του. Τὰ περδικόπουλα ἔχουν τόση τέχνη νὰ γίνωνται ἐνα μὲ τὸ χῶμα, γιατὶ τὰ βοηθεῖ τὸ χρῶμα τους, ποὺ τὰ χάνετε μπροστὰ στὰ μάτια σας. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ κυνήγι τῆς πέρδικας εἶναι τὸ πιὸ δύσκολο στοὺς κυνηγούς.

'Η πέρδικα κάνει τὴν φωλιά τῆς σὲ χαμηλὰ ριζοσπήλια. Μὰ τὸ τραγούδι λέει:

Ἐπάνω στὴν τριανταφυλλιὰ
φτειάνει ἡ πέρδικα φωλιά
μὲ σύρματα καὶ μὲ φλωριὰ
καὶ μὲ σαράντα πέντε αὔγα.

Κι ἀνετραντάχθη ἡ πέρδικα
καὶ πέσαν τὰ τριαντάφυλλα.
Τό μαθαν οἱ ἀρχόντισσες
καὶ πᾶν νὰ τὰ μαζέψουν,
νὰ φτειάσουν ἄνθινο νερό,
νὰ λούσουν νύφη καὶ γαμπρό.

Κλωσσᾶ τὸ πουλὶ δώδεκα αὔγα, ἐνῷ ἡ ζωολογία τοῦ λαοῦ λέγει πως φθάνει ὥς τὰ σαράντα πέντε. Τὰ αὔγα ὅχι μονάχα τρώγονται, μὰ τὰ βάζουν καὶ στὴν φωλιά τῆς κόττας καὶ τὰ κλωσσᾶ ὅπως καὶ τὰ δικά της. Τὰ κοττοπερδικόπουλα ὅμως φεύγουν στὴν ἔρημιὰ σὰν μεγαλώσουν. Καὶ γι' αὐτὸ φροντίζουν ἐνωρὶς νὰ τὰ κλείσουν στὰ κλουβιά. Μὰ καὶ ἐκεῖ μόλις ἀκούσουν περδικολάλημα, κτυποῦν τὰ σύρματα τοῦ κλουβιοῦ μὲ τέτοια μανία, ποὺ ματώνονται. Οἱ κυνηγοὶ μεταχειρίζονται τὰ κοττοπερδικόπουλα ἀκριβῶς γι' αὐτὸν

τὸν σκοπό. Ἀφοῦ μεγαλώσουν λίγο, τὰ παιρνουν μὲ τὰ κλουβιά τους καὶ τὰ τοποθετοῦν σὲ μέρη περδικοσύχναστα. Ἐκεῖ βάζουν ἐπάνω στὰ κλουβιά ἔνα πανί κόκκινο, ποὺ κάνει τὴν πέρδικα νὰ λαλῇ ἀδιάκοπα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ξεγελιοῦνται οἱ ἄλλες πέρδικες καὶ πλησιάζουν τὰ κλουβιά, ὅπου οἱ κυνηγοὶ τὶς περιμένουν κρυμμένοι πίσω ἀπὸ βράχους ἢ κλαδιά.

Ἔ Η πέρδικα τρώγει ἀπὸ ὅλα τὰ χορταρικά. Ἀπαραίτητη ὁμοια τροφή της εἶναι τὸ χαλίκι γιὰ χωνευτικὸ ἢ γιὰ νὰ καθαρίζῃ τὴν φωνή της, ὅπως λέγουν. Ἐλησμόνησα νὰ σᾶς πῶ, ὅτι ἡ πέρδικα ἔχει ἀδυναμία καὶ στὰ σταφύλια. "Ἐνα ἀπὸ τὰ ἄπειρα τραγούδια της λέει :

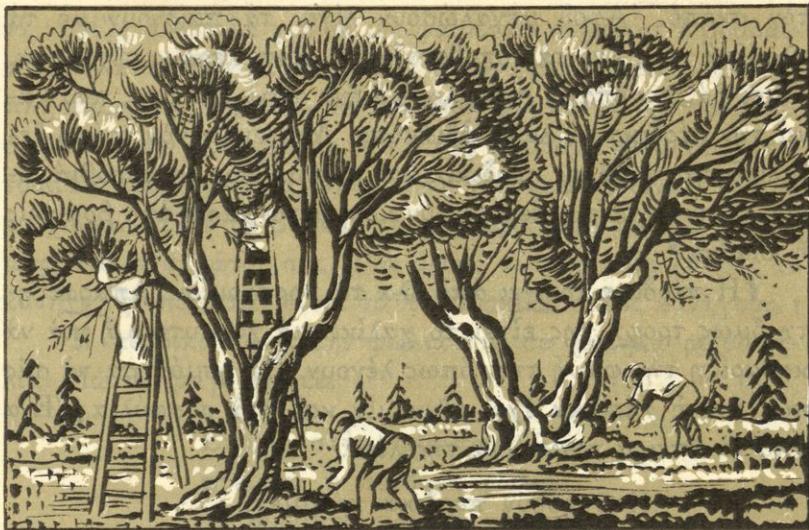
- Ποῦ ἥσουν πέρδικα γραμμένη
κι ἤλθες τὸ πρωΐ ^{βρεμένη};
- "Ημουνα πέρα στὰ πλάγια
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια.
- Τί ἔτρωγες πέρα στὰ πλάγια
στὶς δροσιές καὶ στὰ χορτάρια;
- "Ετρωγα τὸν Μάη τριφύλλι
καὶ τὸν Αὔγουστο σταφύλι..

Τὰ περισσότερα τραγούδια τῶν γάμων καὶ τῶν ἀρραβώνων δανείζονται εἰκόνες ὁμορφιᾶς καὶ δροσιᾶς ἀπὸ τὴν πέρδικα. Εἶναι τὰ πιὸ ποιητικά, σύμβολα τῆς ὁμορφιᾶς, τῆς γιορτῆς, τῆς δροσιᾶς. Ο ἴδιος ποιητὴς σὲ κάποιους στίχους παρακαλεῖ τὰ νύχια του:

Νύχια μου καὶ νυχάκια μου
καὶ νυχοποδαράκια μου,
τὴν πέρδικα ποὺ πιάσατε
νὰ τελέσετε.

«Τ' ἄγρια καὶ τὰ ἥμερα»

Στέφανος Γρανίτσας

74. Η ΕΛΙΑ

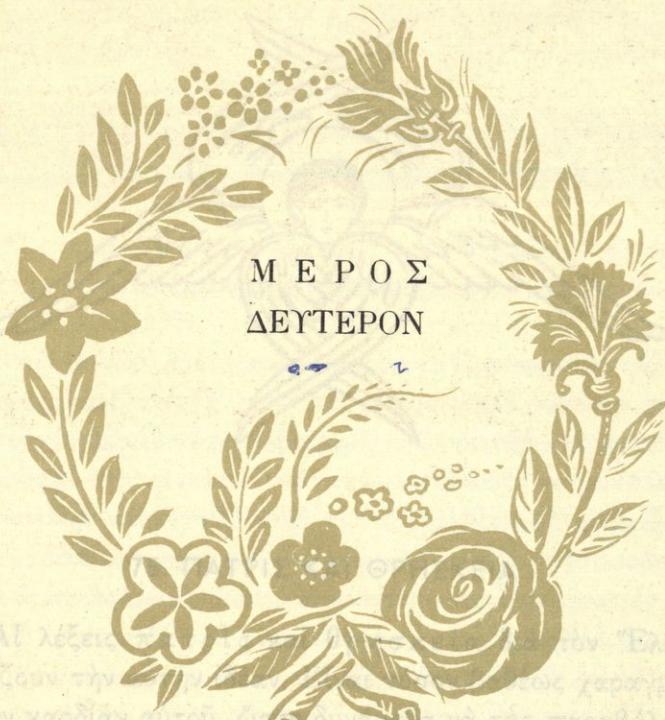
Εύλογημένο νά' ναι, ἐλιά, τὸ χῶμα ποὺ σὲ τρέφει,
κι εύλογημένο τὸ νερό, ποὺ πίνεις ἀπ' τὰ νέφη,
κι εύλογημένος τρεῖς φορὲς αὐτός, ποὺ σ' ἔχει στείλει
γιὰ τὸ λυχνάρι τοῦ φτωχοῦ, γιὰ τ' ἄγιου τὸ καντήλι.
Δὲν εἶσαι σὺ περήφανη σὰν τ' ἄλλα καρποφόρα,
ποὺ βιαστικά, ἀνυπόμονα, δὲν βλέπουνε τὴν ὥρα
πότε μὲ τ' ἀγθολούλουδα τοὺς κλώνους νὰ σκεπάσουν
καὶ μὲ μιὰ πρόσκαιρη ὁμορφιὰ τὰ μάτια νὰ ξυπάσουν. //
'Εσύ' σαι πάντα ταπεινή πάντα δουλεύτρα σκύβεις,
μ' ὅλα τὰ πλούτη, ποὺ κρατεῖς, μ' ὅλο τὸ βιό, ποὺ κρύβεις.
Γι' αὐτὸ ἀπ' τὰ πρῶτα νιάτα σου, ποὺ τὰ φιλοῦν οἱ ἀνέμοι,
ώς τὰ βαθιὰ γεράματα, ποὺ τὸ κορμί σου τρέμει
καὶ γέρνει κάθε σου κλαδὶ καὶ κάθε παρακλάδι,
μέσα στὸν κούφιο σου κορμὸ δὲν σου λειψε τὸ λάδι.

«Τὸ παλιὸ βιόλι»

Ιωάννης Πολέμης

Α' ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

Μ Ε Ρ Ο Σ
ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Αι λέξεις που ακολουθούν είναι από τον "Βακτρα
έπιφράζον τὴν θεότηταν τῆς θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ τῶν ψαρά μεν
εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, διὸ συνεπειταχά τὰς παραθύμωνεν
μὲ τὰς δύο χριστέρας κινήσας αὔτες ἀμελητηρίᾳ τὴν πατρίδα
με τὴν συστολὴν τῆς καρδίας καὶ τὴν θρησκείαν μὲ τὴν
διαστολὴν αὐτῆς, εἰς τρόπον διστε ἡ ὄπιστες τῆς μᾶς (τῆς
πατρίδος) προϋποθέτε τὴν θαρξὺν τῆς δλῆης (τῆς θρη-
σκείας).

Εἰς ὅλα τὰ ἔθνικά καὶ ιδματα οἱ Ἑλληνες Θλαψον πάντο-
τε ἵς αύθημα τὸ ὑπὲρ πλοτεως καὶ πατρίδος. Οι πρώτοι
μάρτυρες τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἦσαν οἱ ἁρπαγοί τῆς
θρησκείας, πατριαρχητικοί ἀρχιερεῖς.

Δ. Π. Τυπάλδος — Φορέας (Διάκονη)

Ελληνική Επιτροπή στην Αιγαίον Διάζωμη της Ελληνικής Μαρίνης,
και ελλουγμένη από την Επιτροπή της Ελληνικής Μαρίνης στην οποία
τα τέλη περιφέρει την Ελληνική Μαρίνη στην Αιγαίον Διάζωμη.
Είναι έτσι στην περιφέρεια της Αιγαίου Διάζωμης
που διαδίχει, ανυπόμονα, την Ελληνική την Αρχή
πότε με την ιδιολογία της κληρούς την ακετάσουν
και με μάλιστα προτεχνετική μεταρρίζει τη μάτια της Αιγαίου Διάζωμης.
Είναι σαι πάγια ταπεινή, πάντα δουλεύεται σκύβεις,
με μάτια τα πλούσια, πολύ χρατετά, μ' ήλο το βιό, πολύ χρυσέτες.
Γι' αύτο ἀπ' τα πρότα γέτει σου, ποὺ τὰ φύλοιν οἱ λόγοι,
ως τὰ βαθιά γεράματα, ποὺ τὸ μέρι σου τρέμει
καὶ γέρνει κάθε σου κλεψί καὶ κάθε παρακλέδη,
μέσα τέλον καύσιμα, σού χοριά δὲν οἶμ' λέιψει τὸ λάθι.

• Τέλοις τοῦ π.

Ιωάννης Παλλήνης

Α'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

75. ΠΑΤΡΙΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Αι λέξεις πατρίς και θρησκεία διὰ τὸν "Ελληνα ἐκφράζουν τὴν αὐτὴν ἰδέαν. Εἶναι τόσον βαθέως χαραγμέναι εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, ὡστε δυνάμεθα νὰ τὰς παραβάλωμεν μὲ τὰς δύο κυριωτέρας κινήσεις αὐτῆς δηλαδὴ τὴν πατρίδα μὲ τὴν συστολὴν τῆς καρδίας καὶ τὴν θρησκείαν μὲ τὴν διαστολὴν αὐτῆς, εἰς τρόπον ὡστε ἡ ὑπαρξίς τῆς μιᾶς (τῆς πατρίδος) προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν τῆς ἄλλης (τῆς θρησκείας).

Εἰς ὅλα τὰ ἔθνικὰ κινήματα οἱ "Ελληνες ἔλαβον πάντοτε ὡς σύνθημα τὸ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Οἱ πρωτομάρτυρες τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς θρησκείας, πατριάρχαι καὶ ἀρχιερεῖς.

Δ. Π. Τυπάλδος — Φορέστης (Διασκευή)

76. ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΑΙ

Ἡ τριακοστή Ἰανουαρίου εἶναι ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀκόμη αἰώνων ἀφιερωμένη εἰς τοὺς Τρεῖς Ιεράρχας: τὸν Βασιλείον τὸν Μέγαν, τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, τὸν ἐπικαλούμενον Θεολόγον, καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Καίτοι δὲ καθεὶς τούτων ἔχει ἴδιαιτέραν ἡμέραν ἑορτῆς, ὅμως τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου ἑορτάζονται ἀπὸ κοινοῦ, διότι οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι συνετέλεσσαν, ὅσον ἵσως μόνον ὁ Ἀθανάσιος ὁ Μέγας, εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῆς Πίστεως. Συνετέλεσσαν δὲ ἐξ ἄλλου ὅσον οὐδεὶς εἰς τὴν ἐναρμόνισιν τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς πνευματικῆς κληρονομίας μὲ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τῶν ψυχῶν — τὸν Χριστιανισμὸν — καὶ τὸ θεῖον δίδαγμα τῆς ἀγάπης.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡ κοινὴ πρὸς τιμήν των ἑορτὴς καθιερώθη ἀπὸ τοῦ 1100 ὡς ἑορτὴ τῆς Παιδείας, ὡς ἑορτὴ τῶν σπουδαστῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων, ὡς ἑορτὴ ἐπίσης τῶν διδασκάλων. Ἡ ἑορτὴ τῶν μεγάλων τούτων ιεραρχῶν εἶναι ἡ ἑορτὴ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Χριστιανικῶν γραμμάτων, ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ ἰδεώδους, τοῦ ὅποιού πιστοὶ εἶναι ὅλοι ὅσοι πιστεύουν εἰς τὸν ἀνώτερον ἀνθρώπινον. Βίον.

Μεγάλοι θεολόγοι οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ κήρυκες τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, μεγάλοι φιλόσοφοι καὶ λόγιοι, μεγάλοι, ἀκόμη, ἱατροί, δὲν ὑπῆρξαν μόνον θεωρητικοὶ ἄνδρες. Ὑπῆρξαν καὶ μεγάλοι ἄνθρωποι τῆς πρακτικῆς δράσεως, πολυτιμοὶ καὶ ἀκούραστοι. Ὑπῆρξαν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν πλήρη προσωπικότητα. Ἐπομένως ἔξηγούμεν εὐκόλως, διατί οἱ ἄνδρες αὐτοὶ κατώρθωσαν ὅσα κατώρθωσαν μεγάλα καὶ θαυμαστά.

"Αφοβοι ἥρχοντο εἰς ρῆξιν μὲ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς ἡμέρας καὶ ἔξηρχοντο ἀπὸ τὸν ἀγῶνα πάντοτε νικηταί. Ἀνέπτυξαν ἐπίσης οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι φιλανθρωπικὴν δρᾶσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ γίνουν, αὐτοὶ κυρίως, οἱ ἡγήτορες τῆς μεγάλης κοινωνικῆς πολιτικῆς τοῦ Βυζαντίου, ὅμοιαν τῆς ὁποίας, ὅπως εἶπεν Εύρωπαῖος ἴστορικός, δὲν ἐγνώρισε μέχρι τοῦδε ὁ κόσμος.

Καὶ διὰ νὰ μὴ νομισθῇ τὸ τελευταῖον τοῦτο ὑπερβολή, ἀρκεῖ νὰ ὑπενθυμίσωμεν, ὅτι εἰς τὴν μεγάλην Μεσαιωνικήν μας Αὐτοκρατορίαν ὅλα τὰ ὄρφανὰ εὕρισκον θέσιν εἰς τὰ ὑποδειγματικῶς ὠργανωμένα ὄρφανοτροφεῖα· αἱ γῆραι ἐτύγχανον ἰδιαιτέρας περιθάλψεως εἰς εἰδικὰ ἰδρύματα· αἱ πτωχαὶ ἐπίτοκοι γυναικεῖς εἰσήγοντο εἰς μαιευτήρια· τὰ ἐγκαταλελειμμένα βρέφη είχον ἀσύλον τὰ βρεφοκομεῖα· οἱ πένητες γέροντες εὕρισκον ἡρεμον τέρμα εἰς τὰ γηροκομεῖα· οἱ φυλακισμένοι παντοιοτρόπως ἐπροστατεύοντο εἰς τὰς φυλακάς.

"Αρκεῖ ἀκόμη νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι οἱ ἀπόμαχοι (οἱ «παλαιοὶ πολεμισταί», ὅπως λέγομεν σήμερον) καὶ οἱ ἀνάπηροι τῶν πολέμων ἐτύγχανον, αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι των, συνεχοῦς προστασίας καὶ στοργῆς. Ὑπῆρχε ταμεῖον πρὸς ἔξαγορὰν τῶν αἰχμαλώτων, πλεῖστα ἐπίσης νοσοκομεῖα λοιμωδῶν νόσων (ώς λ.χ. λεπροκομεῖα).

"Αλλὰ τί πρῶτον καὶ τί δεύτερον νὰ σημειώσῃ κανεὶς

ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν εἰς τὸ
Βυζάντιον!

’Αλλ’ ἀς ἐπανέλθωμεν εἰς τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας. ”Ανθρώποι τοιαύτης θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς δράσεως, ἵτο φυσικὸν ὅχι ἀπλῶς νὰ θίξουν, ἀλλὰ ἐμβριθῶς νὰ ἀσχοληθοῦν περὶ τὰ μεγάλα ἡθικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς τῶν. Προκειμένου π.χ. περὶ τῆς ἴδιοκτησίας διακηρύττουν, ἀπὸ συμφώνου καὶ οἱ τρεῖς, ὅτι, δσάκις αὕτη δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀρπαγὴν ἢ ἀμαρτίαν, ὅταν δηλαδὴ ἢ προέλευσίς της εἶναι καθαρά, τότε καὶ μόνον εἶναι ἡθικῶς καὶ θρησκευτικῶς δεκτή. Πρέπει δὲ νὰ τὴν θεωρῶμεν ἀπλῶς δᾶρον τοῦ Θεοῦ, περιουσίαν τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τῆς ὁπίας ἡμεῖς ἔχομεν δικαίωμα χρήσεως, εἴμεθα ἀπλοῦ διαχειρισταὶ καὶ τίποτε ἄλλο. Διότι «πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἔστι καταβαῖνον ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων». Κακὸν ἄρα, κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, δὲν εἶναι αὕτη αὕτη ἡ ἴδιοκτησία, ἀλλὰ ἡ κακὴ προέλευσις ἢ ἡ κακὴ διαχείρισις αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς Πατέρας τούτους εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸ δικαίωμα· νὰ ἔχῃ ἴδικήν της περιουσίαν. Η περιουσία αὕτη—πολὺ μεγάλη κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους—διετίθετο εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πασχόντων. ”Οθεν καὶ «περιουσία τῶν πτωχῶν» ἔχαρακτηρίζετο.

’Αλλ’, ἂν καταφέρωνται ἐναντίον τῶν κακῶν πλουσίων οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι, τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι συμπαραστάται οἰουδήποτε πτωχοῦ. «Δὲν εἶναι πτωχὸς—λέγει ὁ Χρυσόστομος—ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τίποτε. Πτωχὸς εἶναι ὅποιος ἐπιθυμεῖ πολλά. Δὲν εἶναι πλούσιος ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πολλά, ἀλλ’ ἐκεῖνος δὲν ὅποιος τίποτε δὲν ἔχει ἀνάγκην».

Δριμύτατα διμιούργησαν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι καὶ κατὰ παντὸς κέρδους μὴ συμβιβαζομένου πρὸς τὸν ἡθικὸν νόμον: “Οταν

ἀπὸ κακὴν πρᾶξιν κερδήσης, νὰ εἴσαι βέβαιος ὅτι ἔχεις ἀρ-
ραβωνισθῇ τὴν δυστυχίαν», λέγει ὁ Μ. Βασίλειος. *Fαρε's*

‘Ως τὸ ἄριστον καὶ κυρίως θεμιτὸν μέσον πρὸς ἔξεύρε-
σιν τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς τὸ ζῆν καὶ πρὸς ἀπόκτησιν πε-
ριουσίας θεωροῦν οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι τὴν ἐργασίαν. “Οχι δὲ
μόνον διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν καθ’ ἔαυτὴν
τὴν ἐργασίαν θεωροῦν πρᾶξιν καλήν. Κηρύττουν αὐτὴν λαμ-
πρὸν μέσον πρὸς ἀσκησιν, πρὸς διαπαιδαγώγησιν εἰς τὸ κα-
λόν, πρὸς ἰσορροπίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, πρὸς τὴν
ὑγείαν γενικῶς. Καὶ καταφέρονται συνεχῶς ἐναντίον τῆς ἀρ-
γίας ὡς μητρὸς πάσης κακίας. «Κατεσκεύασεν δὲ Θεὸς τὴν
ψυχὴν διὰ νὰ ἐργάζεται», λέγει ὁ Χρυσόστομος. Καὶ συμ-
πληρώνει: *«Η ἐργασία εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν φύσιν τῆς*
ψυχῆς, ἡ ἀργία εἶναι παρὰ τὴν φύσιν αὐτῆς». ‘Ως εἰδὴ δὲ
ἐργασίας συνιστοῦν οἱ μεγάλοι ἑκεῖνοι Πατέρες τὰ διάφορα
κυρίως χειροτεχνικὰ ἐπαγγέλματα, τὴν ὑφαντουργίαν, τὴν
ἐπεξεργασίαν τῶν ἐκ χαλκοῦ ἀντικειμένων, τὴν οἰκοδομικήν,
κατ’ ἔξοχὴν δὲ τὴν γεωργίαν. Ἀλλὰ καὶ ὅτιδήποτε ἄλλο,
ἀρκεῖ νὰ μὴ δημιουργῇ θήμικὸν κίνδυνον, ὅπως *λ.χ.* τὸ ἐπάγ-
γελμα τοῦ τοκογλύφου ἢ τοῦ μονομάχου. *Τόσον δὲ περισ-*
σότερον εἶναι οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι θιασῶται τῆς σωματικῆς
ἐργασίας, ὅσον διότι πρέπει νὰ καταρρίψουν τὴν ἐξ ὥρισμέ-
*νων λόγων πρόληψιν τῆς Ἀρχαιότητος ἐναντίον τῆς τοιαύ-
της φύσεως τῆς ἐργασίας:* «Καὶ τὸν κατασκευαστὴν σφη-
νῶν νὰ θεωρῇς ἀδελφόν, λέγει ὁ Χρυσόστομος. Καὶ ὅταν τὸν
βλέπῃς νὰ κόπτῃ ξύλα, νὰ κτυπᾷ μὲ τὸ σφυρί, νὰ εἴναι
μουντζουρωμένος, ὅχι μόνον νὰ μὴν τὸν περιφρονῆς, ἀλλὰ
νὰ τὸν θαυμάζῃς».

‘Ο ἄριστος δέ τρόπος τῆς χρήσεως τῶν ἐπιγείων ἀγα-
θῶν εἶναι, κατὰ τοὺς Τρεῖς Ἱεράρχας, ἡ ἀγαθοεργία, ἡ σπά-
ταλος, ἡ ἀνευ φειδοῦς ἀγαθοεργία. «Τὰ χρήματα εἶναι κα-

λά, έὰν μὲ αὐτὰ παύης τὴν πενίαν τοῦ πλησίον σου», λέγει
ὁ Χρυσόστομος.

Συνιστῶντες δύμας οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι τὴν ἀπεριόριστον
ἀγαθοεργίαν καὶ στηλιτεύοντες μὲ τὰ μελαγώτερα χρώματα
τὴν πολυτέλειαν, δὲν ζητοῦν ἀπὸ τὸν ἔχοντα νὰ ἐγκαταλεί-
ψῃ ἔκατόν: «Οὐχὶ νὰ ζῆς δπως ὁ Διογένης ὁ Κυνικός, ποὺ
ἔφοροῦσε ράκη καὶ ἐκατοικοῦσεν εἰς πίθον καὶ, ἐνῷ ἔξέπληξε
πολλούς, δὲν ὠφέλησε κανένα», λέγει ὁ Χρυσόστομος. Καὶ
προσθέτει: «Ο Παῦλος δὲν ἔκαμε τίποτε ἀπὸ αὐτά. Καὶ
κοσμίως ἐνεδύετο καὶ ἐνοίκιον ἐπλήρωνε τῆς οἰκίας, ὅταν ἔ-
μενεν εἰς τὴν Ρώμην».

| Ή ἐλεημοσύνη καὶ ἡ εὔρυτέρα φιλανθρωπία εἶναι τὸ
κορύφωμα τοῦ κηρύγματος τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Συνιστοῦν
τὴν ἐλεημοσύνην ἀδιακρίτως καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἡθικῆς
ποιότητος τῶν ἐλεούμενῶν καὶ θεωροῦν τὸ καθῆκον τῆς ἐ-
λεημοσύνης ἀνώτερον καὶ τῆς νηστείας καὶ τῶν προσευχῶν
καὶ τῶν δωρεῶν εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ πάσης ἄλλης ἀρετῆς. |
Πρῶτοι δὲ αὐτοὶ παρέχουν τὸ μέγα παράδειγμα τοῦ ἐλεή-
μονος καὶ τοῦ φιλανθρώπου:

‘Ο Βασίλειος, ὁ πρῶτος συστηματικώτερον ὄργανώσας
τὴν Χριστιανικὴν φιλανθρωπίαν, ἴδρυε μὲ ίδιας δαπάνας,
περὶ τὸ 370, καὶ συντηρεῖ πλησίον τῆς Καισαρείας τὸ πρῶ-
τον ἀρτιον συγκρότημα φιλανθρωπικῶν ἴδρυμάτων, περι-
λαμβάνον νοσοκομεῖον, γηροκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον, πτω-
χοκομεῖον, λεπροκομεῖον καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἴδρυμάτα, τὴν
περίφημον «Βασιλειάδα». Αὐτὸς δὲ ὁ Βασίλειος ίδιοχείρως
περιεποιεῖτο ἐκεῖ τοὺς λεπρούς!

‘Ο Χρυσόστομος περιορίζει εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰς δαπά-
νας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κτί-
ζει μὲ τὰ περισσεύοντα χρήματα νοσοκομεῖα. |

‘Ο Γρηγόριος ἀφήνει τὴν περιουσίαν τοῦ ὄκοκληρον

εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ναζιανζοῦ χάριν τῶν πτωχῶν!
Γνησίαν Ἐλληνικὴν παιδείαν, γνησίαν Χριστιανικὴν
ἀρετὴν, ἀκαταπόνητον δραστηριότηταν ὑπέρ τῆς δυστυχίας,
πίστιν εἰς τὸν ἔξαγιασμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ίδού τί τι-
τιμῶμεν εἰς τὸ πρόσωπον τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τῶν «λαμ-
πρῶν Φωστήρων»: τοῦ «ὑψίνου» Βασιλείου, τοῦ «πυρί-
πνου» Γρηγορίου, τοῦ «χρυσοῦ τὴν γλῶτταν» Ἰωάννου.

«Ἐλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς τῆς Νεότητος»

E. P. Φωτιάδης

77. ΔΕΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟΝ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ *

Φθάνει, Κριτὰ δικαιότατε, φθάνει. "Εως πότε οἱ δυστυ-
χεῖς Ἐλληνες θὰ εύρισκωνται εἰς τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας καὶ
μὲ ὑπερήφανον πόδα θὰ πατῇ τὸν λαιμὸν τῶν ὁ βάρβαρος
κατακτητής; "Εως πότε Γένος τόσον ἔνδοξον καὶ εὐγενὲς θὰ
προσκυνῇ τὸν θρόνον ἐνὸς ἀθέου τυράννου; "Εως πότε αἱ
χῶραι ἔκειναι, εἰς τὰς ὄποιας ἀνατέλλει ὁ ὄρατὸς "Ηλιος, θὰ
κυβερνῶνται ἀπὸ τὴν ἡμισέληνον;

Σὲ ἵκετεύω νὰ ἐνθυμηθῆς, ὅτι εἴσαι ὅχι μόνον Κριτής,
ἀλλὰ καὶ πατήρ, καὶ ὅτι παιδεύεις, ἀλλὰ δὲν θανατώνεις τὰ
τέκνα Σου.

"Αν αἱ ἀμαρτίαι τῶν Ἐλλήνων ἔγιναν ἀφορμὴ τῆς δι-
καίας ὄργῆς Σου, Σύ, ὅστις εἴσαι πολυεύσπλαγχνος, συγχώ-
ρησον αὐτοὺς καὶ μὴ τοὺς ἀφανίσῃς ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς
οἰκουμένης.

'Ἐνθυμήσου, Θεάνθρωπε Ἰησοῦ, ὅτι τὸ Ἐλληνικὸν Γέ-
νος ἤνοιξε πρῶτον τὰς ἀγκάλας του, διὰ νὰ δεχθῇ τὸ θεῖόν
Σου Εὐαγγέλιον. Κατέρριψε πρῶτον αὐτὸ τὰ εἴδωλα καὶ Σὲ
προσεκύνησεν ὡς Θεόν, κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ τιμίου ξύλου
τοῦ Σταυροῦ.

* Η δέησις αὕτη ἐγράφη πρὸ τοῦ 1684.

Πρῶτον πάλιν τὸ Γένος τοῦτο ἀντέστη κατὰ τῶν τυ-
ράννων, οἱ ὅποιοι μὲ φοβεροὺς διωγμοὺς καὶ μαρτύρια ἐ-
ζήτουν νὰ ἔκριζώσουν ἀπὸ τὸν κόσμον τὴν Πίστιν καὶ ἀπὸ
τὰς καρδίας τῶν Χριστιανῶν τὸ Θεῖόν Σου ὄνομα. Διὰ τοῦ
αἷματος τῶν Ἑλλήνων ηὔξανε, Χριστέ μου, εἰς ὅλην τὴν
οἰκουμένην ἡ Ἐκκλησία Σου.

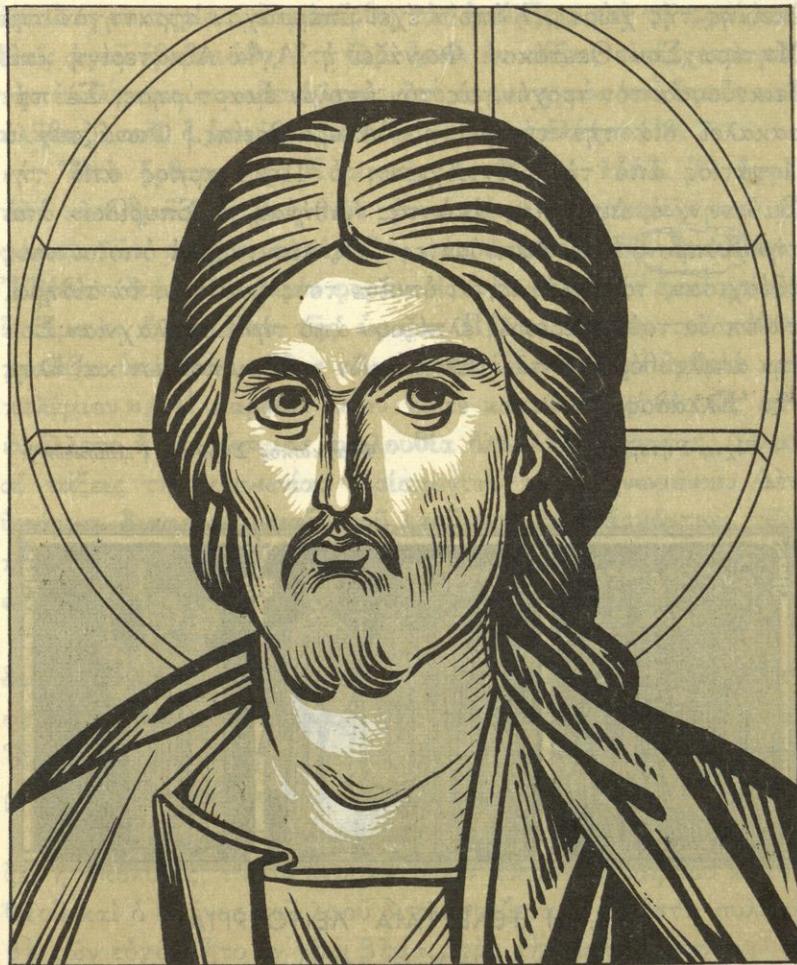
Οἱ Ἑλληνες ἐπλούτισαν αὐτὴν μὲ τοὺς θησαυροὺς τῆς
σοφίας καὶ τὴν ἐπροστάτευσαν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης,
διὰ τῶν συγγραμμάτων των καὶ διὰ τῆς ιδίας ζωῆς των.
‘Ωδηγοῦντο μὲ ἀπειρον μεγαλοψυχίαν καὶ εἰς τὰς φυλακὰς
καὶ εἰς τὰ βασανιστήρια καὶ εἰς τὰς ἔξοριάς. ’Ηγωνίσθησαν
διὰ νὰ σβήσουν τὰς πλάνας, διὰ νὰ ἔξαπλώσουν τὴν πίστιν,
διὰ νὰ Σὲ κηρύξουν Θεάνθρωπον καὶ διὰ νὰ λάμψῃ ἡ δόξα
τοῦ Σταυροῦ.

‘Ως εὔσπλαγχνος λοιπὸν καὶ παντοδύναμος, σῶσον αὐ-
τοὺς ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς βαρβαρικῆς αἰχμαλωσίας. ‘Ως φιλό-
δωρος δὲ καὶ πλουσιοπάροχος ἀνταποδότης, ἀνοιξε τοὺς θη-
σαυροὺς τῶν θείων Σου χαρίτων καὶ ὑψώσε πάλιν εἰς τὴν
προτέραν δόξαν τὸ Γένος καὶ δώρησε εἰς αὐτὸ τὸ σκῆπτρον
καὶ τὸ βασίλειον.

Ναί, Σὲ παρακαλῶ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χαῖρε ἐκείνου,
ποὺ ἔφερε τὴν χαρὰν εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὸ ὄνομα τῆς Θεί-
ας Ἐνσαρκώσεώς Σου, εἰς τὴν ὅποιαν, ἐνῷ ἥσο Θεός, ἔγι-
νες ἀνθρωπος, διὰ νὰ φανῆς εἰς τοὺς ἀνθρώπους φιλάνθρω-
πος. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Βαπτίσματος, μὲ τὸ ὅποιον μᾶς ἐπλυ-
νεῖς ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Σταυροῦ Σου, μὲ
τὸν ὅποιον μᾶς ἤνοιξες τὸν Παράδεισον. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ
θανάτου Σου, μὲ τὸν ὅποιον μᾶς ἔδωσες τὴν ζωήν. Εἰς τὸ
ὄνομα τῆς ἐνδόξου Ἀναστάσεώς Σου, ἡ ὅποια μᾶς ἀνεβί-
βασεν εἰς τὰ οὐράνια.

Ἐὰν ὅμως αἱ φωναί μου αὗται δὲν Σὲ παρακινοῦν

εἰς εὐσπλαγχνίαν, ἃς Σὲ παρακινήσουν τὰ δάκρυα, τὰ ὄποια
τρέχουν ἀπὸ τοὺς ὄφθαλμούς μου. Καὶ ἐν δὲν φθάνουν καὶ
ταῦτα, ἃς Σὲ παρακινήσουν αἱ παρακλήσεις τῶν Ἅγιων

Σου, οἱ ὄποιοι φωνάζουν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς, ὑπεδούλου
Ἐλλάδος! |

Φωνάζει ἀπὸ τὴν Κρήτην ὁ "Ἄγιος Ἄνδρεας, ὁ ἀρχιε-

πίσκοπος αὐτῆς, καὶ Σὲ παρακαλεῖ νὰ ἔξολοθρεύσῃς τοὺς
 Ἀγαρηγούς λύκους. Φωνάζει ἀπὸ τὴν Πόλιν δ' Ἀγιος Χρυ-
 σόστομος καὶ Σὲ παρακαλεῖ νὰ ἐκδιώξῃς τοὺς ἔχθρους ἐξ
 ἐκείνης τῆς χώρας, ἡ ὁποία ἔχει ὑπέρμαχον στρατηγὸν τὴν
 Μητέρα Σου Θεοτόκον. Φωνάζει ἡ Ἀγία Αἰκατερίνη καὶ,
 δεικνύουσα τὸν τροχόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμαρτύρησε, Σὲ πα-
 ρακαλεῖ διὰ τὴν τύχην τῆς Ἀλεξανδρείας. | Φωνάζουν δὲ
 Ἰγνάτιος ἀπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ Πολύκαρπος ἀπὸ τὴν
 Σμύρνην, ὁ Διονύσιος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ Σπυρίδων ἀπὸ
 τὴν Κύπρον. Καὶ, δεικνύοντες τοὺς λέοντας, οἱ ὁποῖοι τοὺς
 ἔξεσχισαν, τὰς φλόγας, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἔκαυσαν, τὰ σίδηρα,
 τὰ ὁποῖα τοὺς ἐθέρισαν, ἐλπίζουν ἀπὸ τὴν Εὐσπλαχνίαν Σου
 τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλληνικῶν τούτων πόλεων καὶ ὅλης
 τῆς Ἑλλάδος.

« Τέχνη Ρητορικῆς »

Φραγκίσκος Σκοῦφος (Διασκευὴ)

78. Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

(29η Μαΐου 1453)

‘Η συγκινητικωτέρα σκηνὴ ἀπὸ ὅσας ἀναφέρει ἡ ιστο-
 ρία τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ συνέβη ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς

‘Αγίας Σοφίας, ὀλίγας ὥρας προτοῦ τὸ γένος τῶν Ἐλλήνων παραδοθῆ εἰς τὴν τετρακοσιετή δουλείαν.

‘Ο αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἀν καὶ δὲν εἶχε πλέον ἐλπίδας σωτηρίας, ἐπεσκέψθη τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰ φρουρια. Καὶ, ἀφοῦ ἔβεβαιώθη ὅτι ὅλα ἡσαν ἐν τάξει, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν συναδεύμενος ἀπὸ στρατηγούς καὶ ἵερεῖς καὶ πλῆθος λαοῦ, ὁ ὄποιος ἐφώναζε: «Κύριε ἐλέησον!».

‘Ητο ὅρθρος τῆς Κυριακῆς 27 Μαΐου 1453. ‘Ο ἥγος τῶν κλαυθμῶν, ἡ βοὴ τῶν γυναικείων γογγυσμῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν παιδῶν ἐσκέπαζον τὰς δεήσεις τῶν διασόνων. Ἐδέοντα διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ιστάμενοι ἔμπροσθεν τῆς ὥραίς Πύλης, «ὑπὲρ τοῦ καθυποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν Ὁρθοδόξων πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον». Αἱ καρδίαι ὅλων ἡσαν καταλυπημέναι, ὡς ἐὰν ἐψάλλετο ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ὀλοκλήρου γενεᾶς. ‘Ολοι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας εύρισκονται τώρα ἡνωμέναι. Δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀρχόντων, τῶν πτωχῶν καὶ τῶν πλουσίων. ‘Ολοι ἐναγκαλίζονται ἀλλήλους, ὡς ἐὰν εὐρίσκωνται εἰς τὸ χεῦλος κοινοῦ τάφου!

‘Ο ιερώτατος ναὸς τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ καύχημα καὶ ἡ δόξα τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἴναι τώρα ἀφωτιστος, ἀκαλλώπιστος, σκυθρωπός. Παρουσιάζει τὴν εἰκόνα τῆς δυστυχοῦς Ἐλλάδος, ἡ ὄποια μετ’ ὀλίγας ὥρας ἦτο πεπρωμένον νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν ἀλλοπίστων.

‘Οσον περισσότερον προχωρεῖ ἡ λειτουργία καὶ πλησιάζει ἡ ἀπόλυσις, τόσον περισσότερον αὐξάνει ἡ βοὴ τοῦ κλαυθμοῦ καὶ ὁ θρῆνος τοῦ λαοῦ διπλασιάζεται. ‘Εκάστη συλλαβὴ τῶν εὐχῶν ἦτο ἐν νέον βῆμα πρὸς τὴν καταστροφήν.

‘Οτε ἐψάλλετο τὸ κοινωνικόν, οἱ ἐκκλησιαζόμενοι καὶ οἱ σωματοφύλακες παραμερίζουν καὶ ἐμφανίζεται ὁ Κωνσταντῖνος. Φορεῖ πτωχὴν καὶ παλαιὰν βασιλικὴν στολὴν καὶ

προχωρεῖ πρὸς τὸ ἄγιον βῆμα ἀσκεπής, κατηφής, μὲ δακρυ-
σμένους ὁφθαλμούς,

Οἱ στεναγμοὶ καὶ ὁ θόρυβος τοῦ πλήθους καταπαύουν.
Εἰς ὅλον ἔκεινον τὸν ἀπέραντον ναὸν δὲν ἀκούεται εἰμὴ ἡ
φωνὴ τοῦ λειτουργοῦ, τοῦ προσκαλοῦντος τοὺς Χριστιανοὺς
νὰ προσέλθουν μετὰ πίστεως καὶ ἀγάπης εἰς τὴν θείαν κοι-
νωνίαν.

Οἱ αὐτοκράτωρ προσεύχεται ἐπὶ πολλὴν ὥραν. Γονυπε-
τεῖ τρεῖς φοράς ἐνώπιον τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ καὶ τῆς Θεο-
μήτορος. Καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ ἐμποδίσῃ
τοὺς λυγμούς, οἱ ὅποιοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναβαίνουν
ἀπὸ τὴν καρδίαν του.

"Ἐπειτα, στραφεὶς πρὸς τὸν λαόν, λέγει μεγαλοφώνως:
— Χριστιανοί, συγχωρήσατε τὰς ἀμαρτίας μου καὶ ὁ Θεὸς
ἄς συγχωρήσῃ τὰς ἰδιαίς σας!

Παραλαμβάνει δέ, ὡς ἦτο συνήθεια, ἀπὸ τὰς χεῖρας
τοῦ Ἀρχιερέως τὰ ἄχραντα μυστήρια καὶ μεταλαμβάνει.
"Ολοὶ τότε ἐφώναξαν:

— "Εσο συγχωρημένος!"

Μετὰ ταῦτα παρακινεῖ ὅλους νὰ κοινωνήσουν ἀδελφι-
κῶς καὶ νὰ ἐνθυμηθοῦν, ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα, κατὰ τὴν ὅποιαν
θὰ ἀγωνισθοῦν τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα. Καὶ ὅτι, ἐὰν δὲν ἔχῃ
ὅρισει ὁ Θεὸς νὰ σώσουν διὰ τῆς θυσίας των τὴν ἀγαπητὴν
πατρίδα, διφέλουν τούλαχιστον νὰ ἀφήσουν εἰς τοὺς ἀπογό-
νους μνήμην ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς.

Οἱ λόγοι τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπαναλαμβανόμενοι ἀπὸ
στόματος εἰς στόμα, ἀντηχοῦν εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ὡς οἱ
τελευταῖοι λόγοι τῆς διαθήκης τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Πί-
στεως. Καὶ εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς προστίθενται μὲ περισσό-
τέραν ὄρμὴν οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὁδυρμοὶ τῶν προσερχομένων
εἰς τὴν Ἀγίαν Μετάληψιν.

— Ο ἥχος τῆς σάλπιγγος διακόπτει τὴν τραγικὴν σκηνήν. Αἱ μητέρες ἀποχαιρετοῦν τὰ τέκνα τῶν, αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν συζύγων. Οἱ τελευταῖοι ἀσπασμοὶ συγχέονται μὲ τὸν κρότον τῶν ξιφῶν καὶ τῶν ἀσπίδων.

Κατ’ ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἔκοινώνησαν ὅλοι μετὰ πίστεως, ἀγάπης καὶ ἐλπίδος. Καὶ ὅλοι τὸν αὐτὸν ὄρκον ὡρίσθησαν καὶ βασιλεὺς καὶ ἄρχοντες καὶ λαός καὶ ἵερατεῖον.

Δὲν ἤκουε κανεὶς ἄλλο τι παρὰ φωνὰς περὶ ἀμοιβαίας συγχωρήσεως τῶν ἀμαρτημάτων καὶ ὄρκους πίστεως εἰς τὸ Εἴθος καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ:

— «Συγχώρησόν με ἀδελφέ!» εἶς ἐφώναζεν ἐδῶ.

— «Ο Θεός ἀς σὲ συγχωρήσῃ!» ἀπεκρίνοντο οἱ ἄλλοι.

— Η ἀμοιβαία συγχώρησις τῶν ἀμαρτιῶν ἐξηκολούθησε σχεδὸν μέχρι τῆς αὐγῆς.

Τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα τέλος περικυκλώνουν τὸν βασιλέα. Ο Κωνσταντῖνος, μαχόμενος μέχρις ἐσχάτων, ὑστατος πράγματι ὑπερασπιστὴς τῆς Πόλεως, βλέπων τὸν ἄφευκτον θάνατόν του, κραυγάζει πρὸς τοὺς ὀπαδούς του:

— Δὲν εἶναι κανεὶς ἐδῶ, ὅστις νὰ λάβῃ τὴν κεφαλήν μου;

Οὐδεὶς ζωντανὸς ἦτο πλησίον του. Επὶ τέλους δέχεται καὶ αὐτός, τελευταῖος ὄλων, τὸν οὐράνιον στέφανον. Πληγωθεὶς εἰς τὸν ὕμον, πίπτει εἰς τὸ τεῖχος τῆς Ορθοδοξίας ἡμιθανής, κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔνατον ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ μετ’ ὀλίγον ἀποθνήσκει.

“Οτε διεδόθη ἡ εἰδησίς ὅτι ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων ἐκυριεύθη, πλῆθος ἀναρίθμητον Χριστιανῶν ὄρμησε διὰ νὰ προφυλαχθῇ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας. “Ανωκαὶ κάτω καὶ εἰς τὰ προαύλια καὶ εἰς τὰς στήλας καὶ εἰς τὸ θυσια-

στήριον καὶ εἰς πάντα τόπον ἥτο λαὸς ἀναρίθμητος. Κλεί-
σαντες δὲ τὰς θύρας μὲ δόλολυγμούς καὶ θρήνους καὶ κραυγὰς
ἀπελπισμοῦ, ἵκετευον σωτηρίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ μετ’
ὅλιγον οἱ Τοῦρκοι, λεγλατοῦντες, σφάζοντες, αἰχμαλωτίζον-
τες, φθάνουν εἰς τὸν ναόν. Εὑρίσκουν τὰς πύλας κλεισμένας.
Καὶ ἐπιχειροῦν νὰ τὰς ρίψουν διὰ πελέκεων.

Ποῖος δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν τρομερὰν ἐκείνην
στιγμήν; Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ κτυπήματος τοῦ πελέκεως
βροντωδέστεροι ἀκούονται οἱ θρῆνοι, αἱ φωναὶ τῶν νηπίων,
τὰ μοιρολόγια τῶν μητέρων, οἱ ὀδυρμοὶ τῶν πατέρων καὶ
τὰ δάκρυα τῶν Ἑλληνίδων παρθένων.

Αἰφνιδίως καταπαύουν οἱ θρῆνοι, διότι ἀκούεται βρον-
τώδης φωνή:

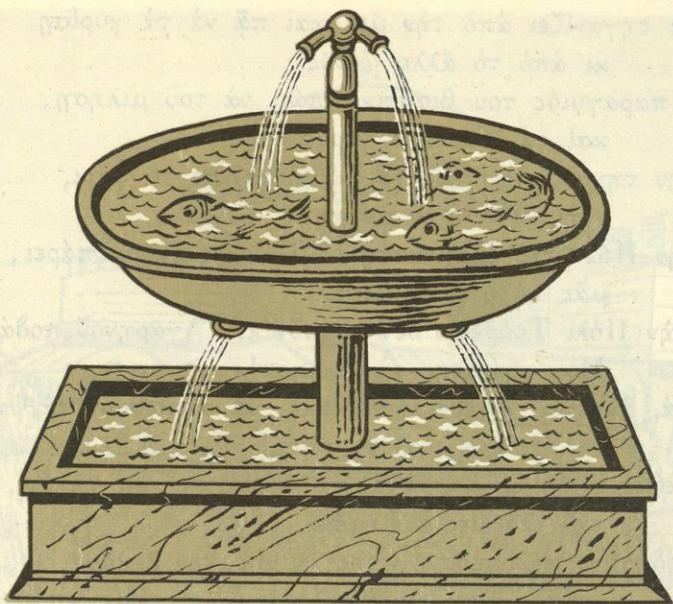
—“Οσοι πιστοί, παύσατε τοὺς αλαυθμούς καὶ ἀκούσατε
τοὺς λόγους μου!

—“Ητο ἡ φωνὴ τοῦ κατόπιν Πατριάρχου Γενναδίου. “Ορ-
θιος ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος, μὲ τὰς χεῖρας ὑψωμένας ὑπεράνω μυ-
ρίων κεφαλῶν. —“Ησαν οἱ τελευταῖοι Χριστιανικοὶ λόγοι, οἴ-
τινες ἥχησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Σοφίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ,
τὴν 29ην Μαΐου 1453.

Οἱ Τοῦρκοι, εἰσελθόντες ξιφήρεις ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ
ἰδόντες τὸν πολυάριθμον λαόν, ἔκαστος ἔλαβε τὸν ἴδιον του
αἰχμαλωτὸν. Ἡχμαλωτίζετο δούλη μετὰ κυρτᾶς, δεσπότης
μετὰ δούλου, ἱερεὺς μετὰ λαϊκοῦ, ἀρχιμανδρίτης μετὰ θυ-
ρωροῦ.

Εισαγωγὴ εἰς τὰ «Δημοτικὰ Ἀσματα»

Σπυρίδων Ζαμπέλιος

79. ΤΟ ΜΠΑΛΟΥΚΛΙ

(ΤΑ ΨΑΡΙΑ ΤΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ)

Σαράντα μέρες πολεμᾷ ὁ Μωχαμέτ νὰ πάρη
τὴν Πόλιν τὴν μεγάλην.

Σαράντα μέρες ἔκαμεν ὁ γούμενος τὸ ψάρι
στὰ χείλη του νὰ βάλῃ.

‘Απ’ τὶς σαράντα κι ὕστερα πεθύμησε νὰ φάγῃ
τηγανισμένο ψάρι.

—[¶]Αν μᾶς φυλάγῃ ἡ Παναγιά, καθὼς μᾶς ἐφυλάξει,
τὴν Πόλιν ποιός θὰ πάρῃ;

Ρίχνει τὰ δίχτυα στὸν γιαλό, τρία ψαράκια πιάνει:
—Θεὸς νὰ τὰ βλογήσῃ! —

Τὸ λάδι βάλλει στὴν φωτιὰ μέσ’ στ’ ἀργύρῳ ταφένι,
γιὰ νὰ τὰ τηγανίσῃ.

Τὰ τηγανίζει ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ πᾶν νὰ τὰ γυρίσῃ
κι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος.

‘Ο παραγυιός του βιαστικὰ πάει νὰ τοῦ μιλήσῃ,
καὶ τὰ χασεν ὁ γέρος.

—Μήν τηγανίζεις, γέροντα, καὶ μόσχισε τὸ ψάρι,
στὴν Πόλι τὴν μεγάλη.

Τὴν Πόλι τὴν ἔξακουστὴ οἱ Τούρκοι ἔχουν πάρει,
μᾶς κόβουν τὸ κεφάλι!

—Στὴν Πόλι Τούρκων δὲν πατοῦν κι’ Ἀγαρηνοῦ ποδάρια!
Μοῦ φαίνεται σὰν ψέμμα!

Μά, ἀν εἶναι ἀλήθεια τὸ κακό, νὰ σηκωθοῦν τὰ ψάρια,
νὰ πέσουν μέσ’ τὸ ρέμα!

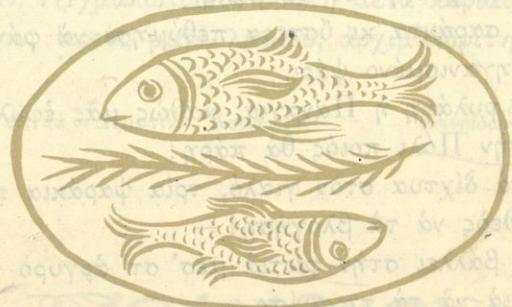
‘Ακόμη ὁ λόγος βάσταγε, τὰ ψάρια ἀπ’ τὸ τηγάνι,
τὴν μιὰ μεριὰ ψημένα,
πηδήσανε καὶ πέσανε στῆς λίμνης τὴν λεκάνη,
γερά, ζωντανεμμένα.

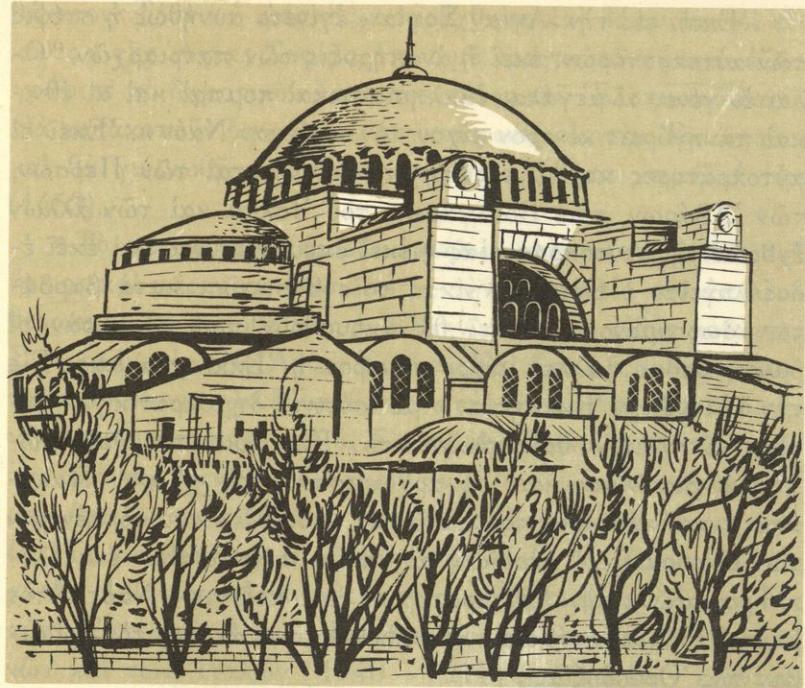
‘Ακόμη ὡς τώρα πλέουνε, κόκκιν’ ἀπὸ τὸ μέρος,
ὅπου τὰ εἶχε ψήσει.

Φυλάνε τὸ Βυζάντιο ν’ ἀναστηθῇ, κι’ ὁ γέρος
νὰ τ’ ἀποτηγανίσῃ.

« Ἀτθίδες Αἴραι »

Γεώργιος Βιζυηρός

80. ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Οι ἔνδεκα καὶ πλέον αἰῶνες τοῦ Ἐλληνικοῦ μεσαιωνικοῦ κράτους — τοῦ μεγαλυτέρου καὶ πλέον πολιτισμένου ἢ μᾶλλον τοῦ μόνου πράγματι πολιτισμένου κράτους τῶν μεσών χρόνων — οἱ ἔνδεκα αὐτοὶ αἰῶνες κέντρον ἔχουν τὴν «Μεγάλην Ἐκκλησίαν», τὸν «Μέγαν Ναόν», τὴν «Ἄγιαν Σοφίαν». Εἶναι τὸ τρίπτυχον, μὲ τὸ ὅποιον ὀνόμαζον αἱ εὐλαβεῖς βυζαντιναὶ ψυχαὶ τὸ ἀριστούργημα τῆς θρησκευτικῆς των λατρείας. «Ολοὶ οἱ θρίαμβοι καὶ ὅλαι αἱ συμφοραὶ σχετίζονται μὲ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἐξιστόρησις τῶν συμβάντων εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν εἶναι ἡ ἴστορία τῆς Μεσαιωνικῆς μας Αὐτοκρατορίας.

Ἐκεῖ, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ἐγίνετο συνήθως ἡ στέψις τῶν αὐτοκρατόρων, ἐκεῖ ἡ ἀνακήρυξις τῶν πατριαρχῶν. "Ολαι ἐν γένει αἱ μεγάλαι ἐκκλησιαστικαὶ πομπαὶ καὶ αἱ ἑθνικαὶ πανηγύρεις κέντρον εἶχον τὸν «Μέγαν Ναόν». Ἐκεῖ οἱ αὐτοκράτορες καὶ οἱ στρατηγοὶ — οἱ νικηταὶ τῶν Περσῶν, τῶν Ἀβάρων, τῶν Βουλγάρων, τοῦ Ἰσλάμ καὶ τῶν ἄλλων ἔχθρῶν τῆς Αὐτοκρατορίας — ἐκεῖ ἐπευφημοῦντο καὶ ἐκεῖ ἐδιξολογεῖτο ὁ Θεὸς δ «νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος». Ἐκεῖ θὰ ἀκουσθοῦν πρώτην φορὰν οἱ ὕμνοι, ὅσους ψάλλει μέχρι σήμερον ἡ Ἐκκλησία μας. / Εἰς τὴν «Μεγάλην Ἐκκλησίαν» μὲ ἰσότητα δημοκρατικήν, γυνησίως Ἑλληνικήν, θὰ στολίζουν τὸν Ἐπιτάφιον τοῦ Θεανθρώπου ἡ βασίλισσα καὶ αἱ ἀρχόντισσαι τοῦ «Ιεροῦ Παλατίου» καὶ αἱ κόραι τοῦ λαοῦ. 'Ο ναὸς θὰ εἴναι τὸ κέντρον τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων, αἱ δόποι αἱ συνετάραξαν ἔνα ὀλόχληρον αἰῶνα τὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ πρῶτος ὁ Ναὸς οὗτος βλέπει τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ ἀκούει τὸν θρίαμβον τῆς Ὁρθοδοξίας,

Ἐκεῖ συντελεῖται τὸ σχίσμα Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀγία Σοφία μὲ τὴν μυθικήν της μεγαλοπρέπειαν — ζωντανή, ἐνόμιζες, εἰκὼν τοῦ μεγαλείου τῆς Αὐτοκρατορίας — θὰ προσελκύσῃ καὶ θὰ ἐκχριστιανίσῃ τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς ἄλλους Σλαύους. Καὶ εἰς τὰς κρισίμους τοῦ κράτους στιγμὰς ἡ «Μεγάλη Ἐκκλησία» θὰ παραδίδῃ, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, τοὺς θησαυρούς της χάριν τῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν. Θὰ τὴν ληστεύσουν ἔπειτα οἱ Φράγκοι, ὅταν θὰ καταλάβουν τὴν Πόλιν (1204), καὶ θὰ τὴν μολύνουν μὲ τὰ ὅργια των

Καὶ ὅταν ὁ στρατιωτικώτερος κλάδος τοῦ Ἰσλάμ περιζώσῃ τὴν «πόλιν τῶν πόλεων», ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν «Μέγαν Ναὸν» τὸ σθένος διὰ τὸν ἥρωικὸν

θάνατον. Τότε «ἡ Δέσποινα ταράχθηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες» τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅπως μὲ τραγικὴν λιτότητα ἔζωγράφισε τὸ δημοτικὸν ἄσμα τὸν πόνον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Θὰ κατακοποῦν ὅσοι ἔχουν συγκεντρωθῆ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ θὰ γυμνωθῆ καὶ πάλιν ἀπὸ τὰ ἀμύθητα κειμήλια τῆς (1453).

• Τὸ μεγαλύτερον ὅμως κειμήλιον, τὴν κληρονομίαν τοῦ ἥρωος καὶ μάρτυρος Βασιλέως — τὴν πίστιν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν — θὰ τοποθετήσῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαός, εὐθὺς μετὰ τὴν Συμφοράν, εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν. Καὶ ὅπως ὁ μυθικὸς Ἀνταῖος ἀνενέωντε τὴν δύναμίν του ἀπὸ τὴν ἐπαφήν του μὲ τὴν γῆν, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ "Ἐλλην τῆς δουλείας θὰ συντηρῆται ἀπὸ τὴν Μεγάλην Ἀνάμνησιν. Εἰς τὴν ιερὰν αὐτὴν μνήμην ὀφείλονται τὰ ἔνδεκα μεγάλα ἀπελευθερωτικὰ κινήματα ἐπὶ Τουρκοκρατίας, εἰς αὐτὴν ὀφείλεται τὸ Εἰκοσιένα, εἰς αὐτὴν οἱ κατόπιν ἀπελευθερωτικοὶ πόλεμοι ἐνὸς αἰῶνος. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται ὁ ἀγὸν ἐναντίον τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν (1940—1944) καὶ κατόπιν ἐναντίον τῶν Σλαύων καὶ τῶν ὑπὸ τῶν Σλαύων κινουμένων κομμουνιστῶν (1946—1950).

"Απειροι εἶναι οἱ θρῦλοι, τοὺς ὅποιους ἔπλασεν ὁ λαός, μετὰ τὴν καταστροφήν, περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἀναφέρεται μία μυστηριώδης λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Πάσχα εἰς αὐτήν, ἡτις ἔγινε γνωστὴ εἰς τὸν σουλτάνον Σουλεϊμάν, ὁ ὅποιος τόσον ὀργίσθη, ὡστε διέταξε γενικὴν σφαγὴν τῶν Χριστιανῶν, ἡ ὅποια ὅμως ἀπετράπη ἀπὸ τὸν μέγαν Βεζύρην.

'Επιστεύετο γενικῶς, ὅτι καθ' ἔκαστον Πάσχα ἐγίνετο μυστικὰ ἡ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως ἀπὸ νεκροὺς σφαγέντας κατὰ τὴν "Αλωσιν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀπὸ ιερεῖς, οἱ ὅποιοι ἔζων μυστηριωδῶς μακρὰν τοῦ ἄλλου κόσμου.

"Ελεγον ἐπίσης οἱ θρῦλοι, ὅτι τὴν Μεγάλην Πέμπτην, ὅταν γίνεται ἡ βαφὴ τῶν αὐγῶν τοῦ Πάσχα, εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἀγίας Σοφίας φλοιοὶ ἀπὸ κόκκινα ϕά.

'Απὸ τὰς θρησκευτικάς μας ἑορτὰς λοιπὸν ἡ κατ' ἔξοχὴν ἐθνικὴ ἑορτὴ εἶναι τὸ Πάσχα, ὅπου ἀδελφώνεται ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου μὲ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἐθνους. Διὰ τοῦτο ἡ ἐθνικὴ ψυχή, ἐνῷ ἐδημιούργησε πολυαρίθμους θρύλους περὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅμως θρύλους διὰ θρησκευτικὴν ἑορτὴν (ἐν σχέσει, φυσικά, πρὸς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν) μόνον διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ἐδημιούργησε. Μόνον δηλαδὴ διὰ τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως. Καὶ τὸν πόνον αὐτὸν καὶ τὴν ἐλπίδα αὐτὴν τῆς Ἀναστάσεως—τῆς διπλῆς Ἀναστάσεως—ποὺ ἀλλαχοῦ θὰ ἥδυνατο καλύτερον νὰ τοποθετήσῃ ἡ ἐθνικὴ ψυχὴ παρὰ εἰς τὸν «Μέγαν Ναόν»;

«Στρατιωτικὰ Νέα»

Ε. Π. Φωτιάδης

81. Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΤΗΣ ΤΗΝΟΥ

Κατὰ τὸ ἔτος 1823, τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, σημαντικώτατον γεγονός συνέβαινεν εἰς τὴν Τῆνον. "Εμελλε δὲ τοῦτο νὰ συγκινήσῃ ὀλόκληρον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς καὶ νὰ καταστήσῃ περιώνυμον καὶ ἱερὰν τὴν ὁραίαν νῆσον τῶν Κυκλαδῶν.

Τὸ παράδοξον τοῦτο συμβάν ήτο ἡ εὔρεσις τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, τῆς ἐπονομασθείσης Παναγίας Τηνιακᾶς. 'Η εὔρεσις αὕτη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔγινεν ὡς ἔξης; /

Εἰς τὴν Τῆνον ὑπῆρχε μία παναρχαία γυναικεία μονὴ τῆς Παναγίας, τῆς Κυρίας τῶν Ἀγγέλων, κειμένη ἄνω τῆς πόλεως Τήνου εἰς τὴν πετρώδη κορυφὴν τοῦ Κεχροβουνίου. 'Εκεῖ, κατὰ Ιούνιον τοῦ 1822, μίαν Κυριακήν, ἐνῷ ἀκόμη,

δὲν εἶχε σημάνει ό "Ορθρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Μονῆς,
μία γραῖα μοναχή, εὐλαβής καὶ ἐνάρετος, Πελαγία καλουμέ-
νη, ἀνεπαύετο ἀκόμη εἰς τὸ πενιχρὸν κελλίον της. Κουρα-
σμένη ἀπὸ τὸν κανόνα της καὶ τὰς γονυκλισίας, ὧνειρεύετο
ἐντὸς τοῦ κελλίου της ἐκείνου παράδοξον καὶ μυστηριῶδες
ὄνειρον. Ἐφάνη πρὸς αὐτὴν μία γυνὴ ἄγνωστος, μεγαλο-
πρεπής καὶ ὡραιοτάτη. Καὶ εἶπεν εἰς αὐτὴν, ἀφοῦ συνεννοη-
θῇ μὲ τὸν ἐπίτροπον τῆς Μονῆς, νὰ σπεύσουν ἀμέσως καὶ νὰ
ἀνασκάψουν εἰς ἔνα εὑρύτατον ὑψηλὸν τοπίον, ἀνωθεν τοῦ

λιμένος τῆς Χώρας, καὶ ἐπὶ τοῦ τοπίου αὐτοῦ νὰ κτίσουν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἔνδοξον ναόν.

Τὸ ὄνειρον τοῦτο ἐπανελήφθη κατὰ τὰς δύο ἐπομένας Κυριακὰς εἰς τὴν μοναχὴν τὴν ἴδιαν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεπαύετο ἐντὸς τοῦ κελλίου της. Τὴν τρίτην ὅμιλον Κυριακὴν ἀκούει ἀλφνης τὴν χαρμόσυνον φωνὴν τῆς ξένης:

— Εὐαγγελίζου, γῆ, χαράν μεγάλην!

— Αἰνεῖτε, οὐρανοί, Θεοῦ τὴν δόξαν! συμπληρώνει ἡ μοναχὴ τὴν ἀγγεικὴν δοξολογίαν τῆς Θεομήτορος.

Ἐγείρεται τότε ἀμέσως ἐκ τῆς κλίνης της καὶ πλήρης χαρᾶς καὶ πίστεως εἰς τὴν καρδίαν, προσπαθεῖ, βλέπουσα ἐδῶ καὶ ἔκει εἰς τὸ μικρὸν κελλίον της, νὰ διακρίνῃ τὴν Κυρίαν ἔκεινην. 'Αλλ' ἡ Κυρία, ἥτις ἦτο ἡ 'Αγία Θεοτόκος, εἴ-χε γίνει ἄφαντος.'

'Απὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἡ γερόντισσα Πελαγία ἡσθάνετο ὅτι ἔγινεν ἄλλος ἀνθρωπος, ὅτι κάτι ἀνώτερον καὶ θεῖον περιέβαλεν αὐτήν. Τὸ πρόσωπόν της ἔλαμπεν ἀπὸ θαυμαστὴν ἀγαλλίασιν. Γεμάτη πλέον ἀπὸ θάρρος εἰς τὴν ψυχήν, παρουσιάζεται ἀμέσως εἰς τὴν ἡγουμένην. Τὴν ἐξυπνᾶ καὶ φανερώνει τὴν τριπλῆν ὄπτασίαν της.

'Η ἡγουμένη, γνωρίζουσα τὴν ἀρετὴν τῆς μοναχῆς καὶ τὴν εὐλάβειάν της, ἀμέσως ἐπίστευσε καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτὴν νὰ συναντήσῃ τὸν ἐπίτροπον καὶ νὰ διηγηθῇ τὸ παράδοξον συμβάν.'

'Ο ἐπίτροπος παρεδέχθη καὶ αὐτὸς ἀμέσως τὸ θεῖον ὄνειρον τῆς Πελαγίας, χωρὶς δισταγμόν, καθὼς καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου Γαβριήλ, ὁ ὅποιος ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς νήσου νὰ ἔλθουν ὅλοι, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐργασία τῆς ἀνασκαφῆς. Τοιουτοτρόπως διὰ συρροῆς πλείστων χωρικῶν ἡρχισεν ἡ ἐκσκαφὴ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1822, ἀλλ' ἀνευ ἀποτελέσματος.

Ανευρέθησαν μόνον παλαιά ἐρείπια ναοῦ καὶ φρέαρ ξηρόν, ἀλλ' ἡ πολυπόθητος εἰκὼν τῆς ὁπτασίας δὲν εύρεθη. Δι' αὐτὸν ἐγκατέλειφθη ἡ πρόδος τοῦ ἔργου.

Τυχαίως ὅμως ἐνεφανίσθη ἐπιδημία τῆς φοβερᾶς νόσου πανώλους εἰς ὀλόκληρον τὴν νῆσον καὶ πολλοὶ ἐντόπιοι καὶ ξένοι ἀπέθυνγοσκον. Ἐφαντάσθησαν τότε πολλοὶ εὔσεβεῖς Χριστιανοί, ὅτι θὰ ἥτο τοῦτο ὄργη Θεοῦ διὰ τὴν παραμέλησιν τοῦ ἔργου τῆς καλογραίας καὶ ἀμέσως ἐπανελήφθη ἡ ἀνασκαφὴ εἰς τὸ αὐτὸν μέρος, μὲ περισσότερον ζῆλον καὶ μὲ θερμοτέραν προσπάθειαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίσχυεν αὐτοὺς ὁ φόβος τῆς φοβερᾶς νόσου.

Εἶχον κατέλθει ἐξ ὅλων τῶν χωρίων ἀναρίθμητοι Τηνιακοὶ ὡς εἰς πανήγυριν καὶ ἥρχισαν ἀμέσως νὰ καταβάλλουν τὰ θεμέλια νέου ναοῦ. "Οτε δὲ ὁ Ἀρχιερεὺς ἐζήτησεν ὕδωρ διὰ νὰ τελέσῃ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀγιασμοῦ, εύρεθη παραδόξως πλῆρες ὕδατος τὸ ξηρὸν ἐκεῖνο φρέαρ, τὸ ὅποιον διατηρεῖται μέχρι σήμερον. Εἶναι πλῆρες δροσεροῦ ἀγιάσματος, κάτω εἰς τὴν Εὔρεσιν, εἰς τὸν ὑπόγειον ναόν, τοῦ ὅποιου ἀνευρέθησαν, ὅπως εἴδομεν, τὰ θεμέλια.

Τοιουτορόπως ἐθεμελιώθη ὁ ναὸς εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, διὰ τὸ ὕδωρ, τὸ ὅποιον ἀνέβλυσεν ἀπὸ τὸ ξηρὸν φρέαρ.

Ἐξηκολούθουν δὲ πολυπληθεῖς ἔργαται νὰ ἀνασκάπτουν καὶ νὰ ἴσοπεδώνουν τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Τέλος τὴν 30 Ιανουαρίου τοῦ 1823, ἐορτὴν τῶν Τριῶν Ιεραρχῶν, ἀνεῦρον τὴν πολυπόθητον εἰκόνα τῆς ὁπτασίας, μίαν ὀργυιὰν μακρὰν ἀπὸ τὸ φρέαρ, μέσα εἰς λασπώδη χώματα, διαμελισμένην εἰς δύο τεμάχια. Διότι οἱ ἔργαται, κτυπῶντες τὴν σκαπάνην, διεμέλισαν τὴν εἰκόνα εἰς δύο. Καὶ τὸ μὲν ἐν μέρος φέρει τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, τὸ δὲ ἄλλο τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, διότι ἡ ὅλη εἰκὼν παριστᾶ τὸν Εὐαγγελισμὸν

τῆς Θεοτόκου. Ὁ ἐργάτης δὲ ὁ εύρων αὐτὴν ἐφήρμοσεν ἀμέσως τὰ δύο τεμάχια, τὰ ὅποια παραδόξως προσεκολλήθησαν τελειότατα, ὡς ἐὰν ἦτο τεχνίτης εἰδικός.

Κατ’ αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἀνευρέθη ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας τῆς Τήνου. Ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι μικρά, καλύπτεται δὲ σήμερον ύπὸ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ πολυτελεστάτου ἐπενδύματος. Κρέμανται δὲ ἐπ’ αὐτῆς χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κειμήλια, ἐνώπια καὶ περιδέραια καὶ στέμματα, μὲ ἀλύσεις, μὲ ἀδάμαντας καὶ παντοειδῆ πετράδια στολισμένα, ὅλα δῶρα καὶ ἀναθήματα τῶν εὐλαβῶν Χριστιανῶν ἀπὸ ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

Ἡ εἰκὼν εἶναι τοποθετημένη ἐντὸς τοῦ θεμελιωθέντος τόπε μεγαλοπρεπεστάτου ναοῦ, ὃστις εἶναι κατάφορτος ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἀργυρὸν καὶ πολυελαίους καὶ κανδήλας καὶ λοιπὰ κοσμήματα. Λάμπει ὀλόκληρος εἰς τοὺς τοίχους ἀπὸ τὴν λάμψιν τῶν πολυειδῶν ταξιμάτων, τὰ ὅποια ἐνθυμίζουν τὰ ἀναρίθμητα θαύματα, τὰ ὅποια ἔκαμε καὶ κάμνει εἰς ἔγραφα καὶ θάλασσαν.

Οἱ προσκυνηταὶ συγκεντρώνονται κατὰ χιλιάδας εἰς τὴν μαρμαρόστρωτον αὐλὴν τοῦ ναοῦ δἰς τοῦ ἔτους, τὴν 25 Μαρτίου καὶ τὴν 15 Αὐγούστου, ὡς εἰς δύο μεγαλοπρεπεῖς διαδήλωσεις τῶν Πανελλήνων. Συνωστιζόμενοι ἐκεῖ ὑγιεῖς καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἥδη ἔχουν θέραπευθῆ, διακηρύττουν εἰς τὸν κόσμον τὴν βαθυτάτην πίστιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν, ἐν μέσῳ τῆς φιλοξένου χώρας τῶν εὐτυχῶν Τηνίων.

Οἱ Τήνιοι εἶχον τὴν ὑπερτάτην τιμὴν νὰ περιποιῶνται μὲ ἔξαιρετικὴν εὐλάβειαν ἔνα ἀπὸ τοὺς πλέον ὀνομαστοὺς εἰς τὸν κόσμον τῆς Ἀνατολῆς ναοὺς τῆς Ἀειπαρθένου. Αἰσθάνονται δὲ ἴδιαιτέραν χαρὰν ὑποδεχόμενοι τοὺς Πανέλληνας εὐλαβεῖς Χριστιανούς, ἴδιας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς

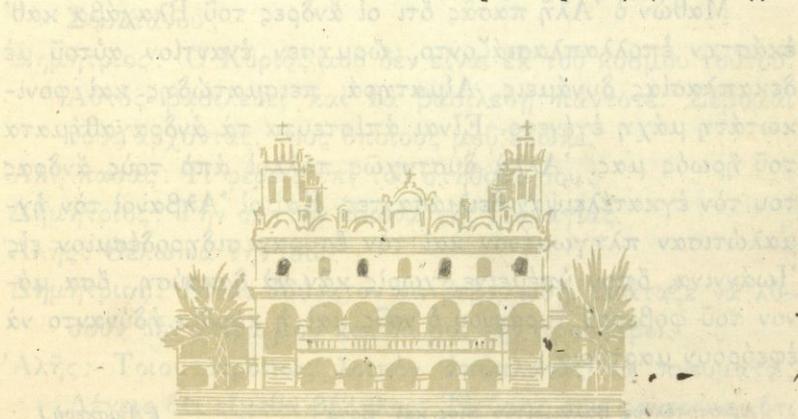
Ασίας, εἰς συγκεντρωμένον πολύγλωσσον προσκύνημα, τὸ
όποιον ἔρχεται δεύτερον μετὰ τὸ προσκύνημα τοῦ Παναγίου
Τάφου,

Τοῦ πανδέπτου τούτου Ναοῦ τὴν χάριν καὶ τὸν πλοῦτον,
τὸν ὄποιον ὁ εὐσεβὴς λαὸς ὀνομάζει Ἐπίγειον Παλάτιον τῆς Παναγίας, ἀπήθανάτισεν ἐνωρὶς ἡ εὐσεβὴς Μοῦσα
τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ εἰς τὸ ἑξῆς τρυφερώτατον τετράστιχον: *Ἄρ.*

Ω Παναγίᾳ μον Τηνιακά,
μὲ τὰ πολλὰ καντήλια,
φύλαγε τὸ παιδάκι μον,
νὰ σοῦ τὰ κάμω χίλια... *Ἄν.*

Τὸ τετράστιχον τοῦτο, ὡς νανούρισμα γλυκύτατον ἀντηχεῖ μελῳδικῶς, ίδίως εἰς τὰς νήσους, πλησίον τοῦ λίκνου τοῦ βρέφους εἴτε πλησίον τῆς ἑστίας, ὅταν πνέῃ ὄγριος καὶ παγωμένος βορρᾶς, εἴτε κάτω ἀπὸ τὴν σκιάν τῆς ἀμυγδαλῆς, κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνοίξεως, ἀπὸ τὰ τρυφερὰ χείλη τῆς μητρός!

Αλέξανδρος Μωραΐτης (Διασκενή)

1' Ο παπᾶ - Εύθυμιος Βλαχάβας, τὸ προσφιλές τοῦτο τέκνον τῶν Θεσσαλικῶν ὄρέων, ἐγεννήθη, ἡνδρώθη καὶ ἀπέθηνε χωρὶς κανεὶς ποτὲ ν' ἀκούσῃ τὸ ὄνομα τῶν γονέων του.

'Εστρατοπέδευε πάντοτε εἰς τὴν Πίνδον, τὸν "Ολυμπὸν καὶ τὴν "Οσσαν! Ἐκεῖθεν ἐξ ἐνέδρας ἐπιπτε κατὰ τοῦ 'Αλῆ πασᾶ καὶ πολλάκις κατέστρεψε τὰ στρατεύματά του. Ἡπειλεὶ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ 'Ιωάννινα, ὅπου ἐφώλευεν ὡς εἰς σπήλαιον ἡ αἰμοβόρος τίγρις.²

Μαζί του συνεπολέμει πάντοτε εἰς μοναχὸς Δημήτριος, γνωστὸς εἰς ὅλην τὴν Θεσσαλίαν διὰ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Πατρίδα.

Οἱ δύο οὗτοι σύντροφοι, μακρὰν τῶν τυράννων, εἰς τὴν σκληρὰν ἔρημίαν των, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καὶ εἰς τὴν σιωπὴν τῶν μυροβλήτων 'Ελληνικῶν κοιλάδων, συνέλαβον τὴν μεγάλην ἴδεαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας.

Ποῖος ἤδύνατο νὰ δειλιάσῃ μαχόμενος, ἀφοῦ ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὴν σπάθην τοῦ Βλαχάβα καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Δημητρίου;

Μαθὼν ὁ 'Αλῆ πασᾶς ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ Βλαχάβα καθ' ἑκάστην ἐποιλλαπλασιάζοντο, ὥρμησεν ἐναντίον αὐτοῦ μὲ δεκαπλασίας δυνάμεις. Αἰματήρα, πεισματώδης καὶ φονικῶτάτη μάχη ἐγένετο. Εἶναι ἀπίστευτα τὰ ἄνδραγαθήματα τοῦ ἥρως μας. 'Αλλὰ δυστυχῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας του τὸν ἐγκατέλειψαν δειλιάσαντες. Καὶ οἱ 'Αλβανοὶ τὸν ἥκμαλώτισαν πληγωμένον καὶ τὸν ἔσυραν σιδηροδέσμιον εἰς 'Ιωάννινα, ὅπου ὑπέμεινε, χωρὶς καὖν γὰ δακρύσῃ, ὅσα μόνον τοῦ φοβεροῦ τυράννου ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία ἤδύναντο νὰ ἐφεύρουν μαρτύρια..

'Αριστοτέλους Βαλαωρίτου Βίος καὶ "Ἐργα

(Διασκενή)

83. Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Τῷ 1808 ἔξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ παπᾶ Εύθυμίου Βλαχάβα, ὁ ὄποῖος, ὅπως εἴδομεν, σκληρῶς ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ιωαννίνων. Μετὰ τοῦ Βλαχάβα συνέλήφθη ὑπὸ τοῦ τυράννου τούτου καὶ εἰς ἀπεριγράπτους ὑπεβλήθη βασάνους ὁ μοναχὸς Δημήτριος.

‘Ο Δημήτριος, καταγόμενος ἐκ Σαμαρίνης τῆς Πίνδου, περιήρχετο τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκήρυττεν ἐν καιρῷ τῆς ἐπανάστασεως, πρὸς κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων. Κατηγγέλθη ὅμως ψευδῶς ὡς ἐπαναστάτης καὶ συλληφθεὶς ὡδηγήθη δέσμιος πρὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. ‘Ο Ἀλῆς προσεπάθησε τότε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπ’ αὐτὸν ὁμολογίαν περὶ τῶν συνενόχων τοῦ Βλαχάβα, διότι εἶχε τὴν ὑποψίαν ὅτι συνένοχοί του ἦσαν οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Θεσσαλίας.

Μετὰ τοῦ ἀγίου μοναχοῦ καὶ τοῦ αἵμοβόρου σατράπου διημείφθη τότε ὁ ἔξῆς διάλογος:

‘Αλῆ πασᾶς: ’Ἐκήρυττες τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπομένως τὴν πτῶσιν τῆς Ἰδικῆς μας θρησκείας καὶ τοῦ Σουλτάνου;

Δημήτριος: ‘Ο Κύριός μου δὲν εἶναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Αὔτὸς βασιλεύει καὶ θὰ βασιλεύῃ πάντοτε. Σέβομαι τοὺς ἀρχοντας, τοὺς ὄποίους μοῦ ἔδωκε.

‘Αλῆ πασᾶς: Τί φέρεις ἐπὶ τοῦ στήθους σου;

Δημήτριος: Τὴν σεπτὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας.

‘Αλῆς: Θέλω νὰ τὴν ἴδω!

Δημήτριος: Εἶναι ἀδύνατον νὰ βεβηλωθῇ. Διάταξε νὰ λύσουν τὴν χειρά μου καὶ θὰ σοὶ τὴν προσφέρω.

‘Αλῆς: - Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἀποπλανᾶς τὰ πγεύματα; Λέγεις ὅτι εἴμεθα βέβηλοι; Τὸ ὑφος σου φανερώνει ὅτι

εῖσαι ἀπόστολος τῶν ἐπισκόπων, οἱ ὅποιοι προσκαλοῦν
τοὺς Ρώσους διὰ νὰ μᾶς ὑποδουλώσουν. Ὁμολόγησε
τοὺς συνενόχους σου.

Δημήτριος: Συνένοχοί μου εἶναι τὸ καθῆκον, τὸ ὅποιον μὲ
ὑποχρεώνει νὰ παρηγορῶ τοὺς χριστιανούς καὶ νὰ τοὺς
διδάσκω νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους.

Αλῆς: Εἰπὲ εἰς τοὺς ἴδικούς σας νόμους, σκύλε χριστιανέ.

Δημήτριος: Αὐτὸ τὸ ὄνομα ἀποτελεῖ τὴν δόξαν μου.

Αλῆς: Φέρεις, λέγουν, τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, εἰς τὴν
ὅποιαν ἀποδίδουν τερατουργήματα.

Δημήτριος: Εἰπὲ θαύματα. Ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου με-
σιτεύει πάντοτε ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὸν ἀθάνατον υἱόν της.
Πάντοτε θαυματουργεῖ καὶ πάντοτε ἐπικαλοῦμαι τὴν
προστασίαν της.

Αλῆς: Νὰ ἴδωμεν, ἂν θὰ σὲ σώσῃ καὶ τώρα. Δήμιοι, βασα-
νίσατέ τον.

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τοῦ 'Αλῆ, τοὺς ὅποιους εἴπε
μετὰ μανίας, οἱ δήμιοι ἀρπάζουν τὸ θῦμα καὶ τὸ ρίπτουν εἰς
τοὺς πόδας τοῦ τυράννου. Καὶ ἔκεινος πτύει κατὰ τοῦ γεν-
ναίου ὄμολογητοῦ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως. Ἀποσποῦν
παρ' αὐτοῦ τὴν ἱερὰν εἰκόνα καὶ ἐμπηγνύουν σιγὰ — σιγὰ
καλαμίνους ἀκίδας (ἀγκίδας) εἰς τοὺς ὄνυχας τῶν χειρῶν
καὶ τῶν ποδῶν καὶ τοῦ διατρυποῦν τοὺς βραχίονάς του. Ὁ
μάρτυς, παρ' ὅλους τοὺς πόνους τοὺς φοβερούς, ποὺ ὑπέφε-
ρεν, οὐδὲν ἔλεγεν ἐναντίον τῶν βασανιστῶν του, ἐπεκαλεῖτο
δὲ μόνον τὸ ἔλεος τοῦ Κυρίου:

Κύριε, ἐλέησον τὸν δοῦλόν σου!

Βασίλισσα τῶν οὐρανῶν, ἵκέτευε ὑπὲρ ἡμῶν!

Ἄφοι ἐτελείωσεν ἡ βάσανος διὰ τῶν καλάμων, σφίγ-

γουν τὴν κεφαλὴν του μὲ σιδηρᾶν ἄλυσιν καὶ τὸν διατάσσουν νὰ ὁμολογήσῃ τοὺς συνενόχους του. Ὑπομένει καὶ αὐτὸ τὸ μαρτύριον καὶ λυπεῖται μόνον, διότι ἀκούει τοὺς βασανιστάς του νὰ ὑβρίζουν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Παναγίαν.

Ἐπὶ τέλους οἱ δῆμιοι ἀναβάλλουν τὴν συνέγειαν τῶν βασανιστηρίων διὰ τὴν ἐπαύριον καὶ τὸν ρίπτουν εἰς τὰ βάθη μιᾶς ὑγρᾶς φυλακῆς.

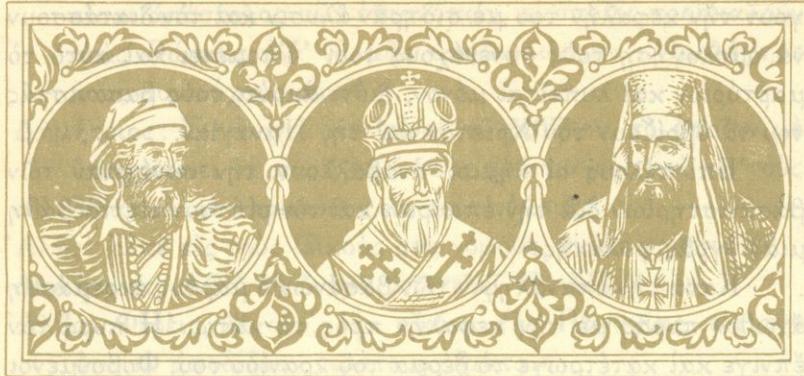
Κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν βασάνων ὁ μάρτυς ἐκρεμάσθη ἀνωθεν πυρᾶς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω. Ἡ πυρὰ τὸν ἔπνιγε καὶ κατέτρωγε τὸ δέρμα τοῦ κρανίου του. Φοβούμενοι ὅμως οἱ δῆμιοι μήπως ἀποθάνῃ ταχέως, τὸν ἀποσύρουν. Τὸν ρίπτουν χαμαὶ καὶ θέσαντες ἐπὶ τοῦ στήθους του σανίδα πηδοῦν ἐπάνω εἰς αὐτήν, διὰ νὰ συντρίψουν τὰ ὄστα του,

"Ολα ταῦτα ὅμως τὰ βασανιστήρια δὲν ἡδυνήθησαν νὰ νικήσουν τὸ φρόνημα τοῦ Χριστιανοῦ μάρτυρος. Κτίζουν τότε αὐτὸν ἐντὸς τοίχου καὶ ἀφήνουν μόνον τὴν κεφαλὴν ἐλευθέραν, διὰ νὰ παρατείνουν τὴν ἀγωνίαν. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τοῦ δίδουν καὶ τροφήν. Ὁ μάρτυς ὅμως, ἔχων ἐλευθέραν τὴν κεφαλὴν καὶ ἀναπνέων, διαρκῶς προσηγέρετο. Καὶ τέλος τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς ἀγωνίας του ἐξέπνευσεν.

Ἡ θαυμαστή του ὑπομονὴ κατὰ τὸ μαρτύριον του κατέπληξε τὴν "Ἡπειρὸν καὶ ἀμέσως ὁ Δημήτριος ὡς ἄγιος ἐδοξάσθη. Ἐλέγετο ὅτι καὶ θαύματα ἔγιναν μόνον διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὄντος του. Εἰς ἐκ τῶν Τούρκων, οἱ ὄποιοι παρηκολούθησαν τὸ μαρτύριον τοῦ Δημητρίου, ἐκ Καστοριᾶς, προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη. Ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐβασανίσθη καὶ ἐμαρτύρησεν ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

« Οἱ Νεομάρτυρες »

† Χρυσόστομος Παπαδόπονλος (Διασκευὴ)

84. Ο ΚΛΗΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821

"Η Ἐκκλησία κατά τοὺς χρόνους τῆς δουλείας προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως. Ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπρωτοστάτησε πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τυραννικοῦ ζυγοῦ. Καὶ προσέφερεν ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἱερῶν προσπαθειῶν τοῦ Γένους.

"Απειροι εἶναι οἱ κληρικοί, οἱ ὄποιοι ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγὴν ὠδηγήθησαν εἰς τὸ μαρτύριον ὑπὸ τῶν αἰμοδιψῶν κατακτητῶν. Μόλις διεδίδετο ἡ φήμη ὅτι προηγητοιμάζετο ἔξεγερσις ἢ ἀνηγγέλλετο νίκη τοῦ σουλτάνου, ἀκράτητος ἔξεσπα ἢ μανία τῶν κατακτητῶν ἐναντίον τοῦ ἀόπλου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἴδιως ἐναντίον τῶν κληρικῶν.

Πρῶτον θῦμα τῆς σουλτανικῆς θηριωδίας ἐπεσε, κατὰ τὴν 10ην Ἀπριλίου τοῦ 1821, ὅτε ἐωρτάζετο τὸ Πάσχα, ὁ σεπτὸς οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε'. Ταυτοχρόνως συνεμπλήρησαν καὶ οἱ Μητροπολῖται Ἐφέσου Διονύσιος, Νικομηδείας Ἀθανάσιος, Ἀγχιάλου Εὐγένιος καὶ

Δέρκων Γρηγόριος. / Επὶ σειρὰν ἡμερῶν, ἑβδομάδων καὶ μηνῶν προσεφέροντο εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος αἱ Ἱεραὶ κεφαλαὶ ἐθνομαρτύρων ἵεραρχῶν καὶ ἄλλων κατωτέρων ἀλητικῶν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ μαρτυρίου ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀκόλουθον ὥραῖον δημοτικὸν ἄσμα. Εἰς τοῦτο περιγράφεται ἡ εἰσβολὴ τῶν Ἀράβων τοῦ Ἰμπραήμ, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1826, εἰς τὸν Δηρὸν τῆς Μάνης καὶ τὸ μαρτύριον καὶ ἡ κατάρα τοῦ ἐκεῖ πρωτοσυγκέλλου:

• Στὸ ῥημοκλήσι τοῦ Δηροῦ λειτούργα ὁ πρωτοσύγκελλος, οὐδετερός τοῦ οὐδετεροῦ προσώπου, καὶ τὸ ἄχραντα μυστήρια ἔφερνε στὸ κεφάλι του, φάλλοντας τὸ χερουβικό. Μόνον ἔξαφνα κι ἀνέλπιστα

Τοῦρκοι τὸν περιλάβανε, κι ἔλαβε μόνον τὸν καιρὸν καὶ σήκωσε τὰ χέρια του,

κι εἶπεκε: «Παντοδύναμε, δυνάμωσε τοὺς Χριστιανούς, δύναμε τοὺς Αγαρηνούς, τὴν σημερινὴν ἡμέραν!»

Οἱ Τοῦρκοι ἀντισταθήκασι κι ἤσαν στὴν ἄκραν τοῦ γιαλοῦ, μὰ στὸ στερνὸ δειλιάσασι, καὶ πέφτωσι στὴν θάλασσα, σὰν τὰ τυφλὰ τετράποδα.

Γιατ' ἦταν θέλημα Θεοῦ νὰ σακουσθῇ· ἡ παράκλησις τὸ ἀγίου πρωτοσύγκελλου.

Ἐκατοντάδες σελίδες θὰ ἔχρειάζοντο διὰ νὰ ἀναγραφοῦν αἱ θανατώσεις καὶ τὰ μαρτύρια, ὅσα ὑπέστησαν οἱ κληρικοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἰς ἐξ χιλιάδας ἀναβιβάζονται τὰ ἡρωῖκὰ αὐτὰ θύματα, τὰ ὄποια ὑπέμειναν μὲ γαλήνην καὶ γενναιότητα τὸ ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος μαρτύριον.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει νὰ παρουσιάσῃ, ἐκτὸς τῶν θυμάτων, καὶ πλῆθος κληρικῶν καὶ μοναχῶν, οἱ ὄποιοι προέταξαν τὰ στήθη των κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἔγιναν ἀρχηγοὶ στρατιωτικῶν σωμάτων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Ο Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν κινδυνεύουσαν πόλιν τῶν Πατρῶν.

Ο ἐπίσκοπος Κιρνίτζης Προκόπιος ὑψώσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐπάνω εἰς τὰ μουσουλμανικὰ τεμένη (τζαμιά) τοῦ Γαστουνίου. Καὶ προσεκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς Ἡλιδος πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος.

Ο Ἀθανάσιος Διάκος ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὸ ξίφος τοῦ πολεμιστοῦ μαζὶ μὲ τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος.

Ο ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαΐας ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀλαμάνας.

Οι μοναχοὶ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου διεκρίθησαν διὰ τὸν ἡρωισμόν, μὲ τὸν ὄποιον ἀπέκρουσαν τὰς στρατιὰς τοῦ Ἰμπραήμ.

Ο ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ ἐπονομασθεὶς Παπαφλέσσας, εἰς τοὺς κινδύνους ἀπότόλτος καὶ εἰς τὴν δόξαν ἀκάθεκτος, ἥτο ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς Ἐπαναστάσεως. Οὗτος ἔπεσεν ἡρωικῶς παρὰ τὸ Μανιάκι τῆς Μεσσηνίας, τὴν 20ὴν Μαΐου 1825, μαχόμενος μετὰ τῶν τριακοσίων του ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰμπραήμ.

Ο Καρύστου Νεόφυτος, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἥτο ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Καρύστου.

Ο Ταλαντίου Νεόφυτος καὶ ὁ Ἀνδρούσης Ἰωσήφ ἔλα-
βον ἐνεργὸν μέρος εἰς διαφόρους μάχας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος
τῆς Σάμου ἐπίσης, ὁ περίφημος ὡσαύτως ἐπίσκοπος τῶν
Ρωγῶν Ἰωσήφ, ὁ ὄποιος προσέφερε τὸν ἑαυτόν του θυσίαν
κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου.

Ο Βρεσθένης Θεοδώρητος ἔσπευσεν εἰς Βαλτέτσιον ἐπὶ
κεφαλῆς 800 Ἀγιοπετριτῶν καὶ Τσακώνων.

Καὶ πόσοι ἄλλοι!

«Ημερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος» Δημήτριος Μπαλάνος (Διασκενή)

— φετά γάτα γρατσούσιον ιελλάδει τοστό διατρίψει τρικυνθέει τητ
— υπά μακ-γρατσούσιον γάτα γρατσούσιον ιελλάδει τρικυνθέει τητ

— γρατσούσιον γάτα γρατσούσιον ιελλάδει τρικυνθέει τητ
— γρατσούσιον γάτα γρατσούσιον ιελλάδει τρικυνθέει τητ

νέδη γετνέζει τρικυνθέει τητ
— γρατσούσιον γάτα γρατσούσιον ιελλάδει τρικυνθέει τητ

— γρατσούσιον γάτα γρατσούσιον ιελλάδει τρικυνθέει τητ
— γρατσούσιον γάτα γρατσούσιον ιελλάδει τρικυνθέει τητ

— γρατσούσιον γάτα γρατσούσιον ιελλάδει τρικυνθέει τητ
— γρατσούσιον γάτα γρατσούσιον ιελλάδει τρικυνθέει τητ

85. ΤΟ ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκεμβρίου 1949 ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀπένειμε τὸ Χρυσοῦν Μετάλλιον αὐτῆς — ὑπερτάτη τιμὴ — εἰς τοὺς μάρτυρας "Ελληνας Ἱερεῖς, τοὺς ἀπὸ τοῦ 1941 μέχρι καὶ τοῦ 1949 θυσιασθέντας εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας.

Ο τότε Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας ἀείμνηστος καθηγητὴς Γεώργιος Π. Οἰκονόμος εἶπε τὰ ἔξῆς:

«Χρυσοῦν Μετάλλιον ἀπονέμει ὁμοθύμως ἡ Ἀκαδημία μετὰ θάνατον εἰς τὴν ἀιδίου μνήμης σεπτὴν ὅμάδα τῶν Ἑλλήνων Ἱερέων, οἱ ὄποιοι ἀπὸ τοῦ 1941 μέχρι σήμερον ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐμαρτύρησαν ἐκ τούτων ἄλλοι ἐτυφε-

κίσθησαν, ἄλλοι ἐσταυρώθησαν, ἄλλοι κατεκρεουργήθησαν
καὶ ἄλλοι ἐτάφησαν ζῶντες.

» Εἰς τὴν πολυάριθμον στρατιὰν τῶν καλλιγίκων μαρτύρων τῆς Ἐλληνικῆς ὀρθοδόξου Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος νέα κατὰ τὸν πρόσφατον ἀγῶνα τοῦ "Εθνους προσετέθη ἐκατόμβη" αὕτη ἐλάμπρυνε τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐλληνικῆς Ἑκκλησίας.⁴ Η νέα αὕτη σειρὰ τῶν θυσιῶν τοῦ Κλήρου μετὰ τῶν θυσιῶν τῶν ἐνόπλων δυνάμεων καὶ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ ἀποτελεῖ ἀληθῶς λαμπρὸν καὶ φωτοβόλον μνημεῖον τῆς ἑθνικῆς ἐνότητος, τὸ ὅποιον μέλλει νὰ διδάσκῃ τὰς ἐπερχομένας Ἐλληνικὰς γενεὰς τὴν ὄδὸν πρὸς ἀρετὴν καὶ εὐκλειαν.⁵

„Η Ἀκαδημία δὲν ήτο δυνατὸν νὰ παραβλέψῃ τὰς σκληρὰς θυσίας τῶν ιερέων, οἱ όποιοι καὶ μόνοι εὑρεθέντες δὲν ἔκλονισθησαν οὔτε εἰς τὴν χριστιανικὴν αὐτῶν πίστιν οὔτε εἰς τὴν βαθεῖαν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα: ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀθανασίου Διάκου καὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν μαρτύρων, ἔπεισαν ως γνήσιοι Χριστιανοὶ καὶ "Ελληνες. I

»Ἐκεῖ, παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἔθνομάρτυρος ἱεράρχου Σμύρνης Χρυσοστόμου, θὰ ἀνεγερθῇ κάποτε, ἀσφαλῶς, ἀντάξιον μνημεῖον τῆς θυσίας ταύτης τῶν ἱερέων.

»Τὸ μετάλλιον καταπιστεύει ἡ Ἀκαδημία εἰς χεῖρας τοῦ Μακαριωτάτου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Κυρίου Σπυρίδωνος, ὡς Ἀρχιγοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἵνα παραμένῃ αἰώνια τῶν μαρτύρων ἱερέων ἡ μνήμη».¹⁰

«Η Ἐκκλησία εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας» K. A. Βοβολίνης (Διασκευή)

Μόνο οι Μαραθωνομάχοι
δέν σ' ἐδόξασαν, Πατρίδα·
δέν σ' ἐδόξασαν, μονάχοι
οι τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα. ✓

Ἐβαστάξαν τὰ παιδιά σου,
παλληκάρια διαλεγμένα,
πάντα σὰν τὴν ^{θεού} δρῦ τοῦ δάσου,
σὰν τοὺς βράχους ἔνα κι ἔνα. ✓

"Ομοια ἀκλόνητοι κι ἀγνάντια
στῶν ἔχθρῶν τὴν ἄγρια φόρα
κι ὅμοια στέρεοι στὴν γιγάντια
καὶ κακὴ τῆς τύχης μπόρα. ✓

Αλλ' ἀκόμη πιὸ μεγάλη,
τῶν παιδιῶν σου ἡ δόξα ἐφάνη
σὰν μιὰν ἄλλην ἄγρια πάλη,
γιὰ ἔνα πιὸ ὅμορφο στεφάνι.

Εἰς τὴν πάλη, ὅπου τὸ πνεῦμα
τ' οὐρανοῦ νικᾷ τὸν "Ἄδη,
τῆς ἀλήθειας μὲ τὸ ψέμα,
τοῦ φωτὸς μὲ τὸ σκοτάδι. ✓

Λορέντζος Μαβίλης

87. ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Σημ. Τὰ Παναθήναια ἡσαν ἡ μεγίστη ἔορτὴ τῶν Ἀθηνῶν. Διεκρίνοντο εἰς μεγάλα καὶ μικρὰ Παναθήναια. Τὰ μικρὰ ἐωρτάζοντο κατ' ἔτος, τὰ μεγάλα ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος καὶ διήρκουν περισσοτέρας ἡμέρας ἀπὸ τὰ μικρά.

Τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἔορτῆς τῶν μεγάλων Παναθηναίων ἐγίνοντο διάφοροι μουσικοί, γυμνικοί καὶ ιππικοί ἀγῶνες. Εἰς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας ἀπηγγέλλοντο τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου. Καὶ ἡγωνίζοντο μεταξύ των αὐληταί, κιθαρισταί καὶ ἀοιδοί καὶ ἔψαλλον μὲ συνοδείαν αὐλοῦ ἢ κιθάρας. Οἱ γυμνικοὶ ἀγῶνες περιελάμβανον τὰ ἀγωνίσματα τοῦ δρόμου, τῆς πάλης, τοῦ παγκρατίου, τοῦ πεντάθλου. Εἰς τοὺς

ἀγῶνας αὐτοὺς ἡγωνίζοντο χωριστὰ οἱ ἀνδρες, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ παιδες. Οἱ ἵππικοὶ ἦσαν ἀγῶνες ἵππων μετ' ἀναβάτου ἢ ἵππων, οἱ δποῖοι ἐσυρον ἄρματα.

Ἐκτὸς τούτων ἀναφέρονται ἀκόμη καὶ οἱ ἔξης ἀγῶνες: ἡ πυρρίχη, δηλαδὴ ὅρχησις μὲν ὅπλα, καὶ ἡ λαμπαδήδρομία, ἥτοι δρόμος ἀνδρῶν, οἱ δποῖοι ἐκράτουν ἀνημμένας λαμπάδας. Ἀναφέρεται καὶ ὁ ἀγῶν εὐαγδρίας, κατὰ τὸν δποῖον ἐκάστη τῶν δέκα φυλῶν παρουσίαζε μερικοὺς γέροντας· καὶ ἐνίκα ἐκείνη ἡ φυλή, ἥτις ἐπεδείκνυε τοὺς θαλερωτέρους καὶ ἀκμαιοτέρους.

Τὰ βραβεῖα, τὰ δποῖα ἐλάμβανον οἱ νικηταί, ἦσαν στέφανοι, χρήματα καὶ ἔλαιον ἀπὸ τὰς ιερὰς ἐλαίας τῆς Ἀθηνᾶς, αἱ δποῖαι ἦσαν εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἀκαδημίας, πλησίον τοῦ Κολωνοῦ.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν προσέφερον οἱ Ἀθηναῖοι μὲν μεγάλην πομπὴν τὸν πέπλον, τὸν δποῖον ὑφαινον εὐγενεῖς παρθένοι τῶν Ἀθηνῶν, λεγόμεναι ἐργαστῖναι. Ἡ προσφορὰ αὐτοῦ ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἑορτῆς τῶν Παναθηναίων. Διὰ τοῦτο ἐφέρετο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲν μεγάλην τελετήν.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Ἀθηναῖοι ὅλοι καὶ πολλοὶ ξένοι συνηθοίζοντο εἰς τὸν ἔξω Κεραμεικὸν (πλησίον τῆς Ἀγίας Τριάδος) καὶ ἐκεῖ παρετάσσοντο εἰς τάξιν. Τὴν πομπὴν διγύθυνον ἴδιαίτεροι ἄρχοντες, λεγόμενοι ἐροποιοί. Ἐλάμβανον δὲ μέρος εἰς αὐτὴν καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Ἀθηνῶν, ιερεῖς καὶ ιέρειαι, μάντεις διὰ τὰς θυσίας καὶ κήρυκες, οἱ δποῖοι ἐφρόντιζον διὰ τὴν τάξιν! Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν πολιτῶν ἡκολούθουν ὡς δπλῖται. Ἔφερον δηλαδὴ ἀσπίδα καὶ λόγχην. Οἱ πλουσιώτεροι ἡκολούθουν ἔφιπποι καὶ μεταξὺ τούτων ἦσαν οἱ λαμπρότεροι καὶ ἀριστοκρατικώτεροι νέοι τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπ' αὐτοὺς συνεκρότειτο τὸ ἵππικὸν τῆς πόλεως. Τοὺς πεζοὺς ὠδήγουν οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ταξίαρχοι

καὶ τοὺς ἵππεῖς οἱ φύλαρχοι καὶ οἱ ἵππαρχοι. "Αλλοι τέλος ἥρχοντο καθήμενοι ἐπὶ τῶν πομπικῶν ζυγῶν, δηλαδὴ ἄρμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ εἶχον διαγωνισθῆ εἰς τοὺς ἵππικούς ἀγῶνας τῶν προηγουμένων ἡμερῶν.

Εἰς τὴν πομπὴν ἐλάμβανον μέρος καὶ αἱ κανηφόροι, εὐγενεῖς Ἀθηναῖαι παρθένοι, αἱ ὄποιαι ἔφερον κάνιστρα καὶ ἄλλα σκεύη χρήσιμα εἰς τὰς θυσίας. Ἀπὸ τοὺς ξένους ἡκολούθουν οἱ θεωροί, ἦτοι οἱ ἀντιπρόσωποι ξένων πόλεων, ἴδιας τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν συμμάχων. Μέγα μέρος τῆς τελετῆς ἀπετέλουν τὰ ιερεῖα, ἦτοι οἱ βόες καὶ τὰ πρόβατα, ποὺ προωρίζοντο διὰ τὰς θυσίας. Οἱ Ἀθηναῖοι προσέφερον ἐκ ατόμιβην (θυσίαν ἑκατὸν βοῶν). Αἱ ἀποικίαι καὶ αἱ πόλεις τῶν συμμάχων ἤσαν ὑποχρεωμέναι νὰ στέλλουν μίαν ἀγελάδα καὶ δύο πρόβατα ἑκάστη.

Ἡ πομπὴ αὕτη ἀνεχώρει ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν καὶ διὰ τοῦ Διπύλου εἰσήρχετο εἰς τὸν δρόμον. Ὁ δρόμος ἦτο πλατεῖα ὁδός, ἡ ὁποία ὠδήγει εἰς τὴν Ἀγορὰν (μεταξὺ Θησείου, στοᾶς Ἀττάλου καὶ Ἀρείου Πάγου), καὶ ἀπὸ τὴν Ἀγορὰν ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ πέπλος τῆς Ἀθηνᾶς ἔως ἐκεῖ ἐφέρετο κρεμάμενος ὡς ίστιον ἀπὸ τὰς κεραίας πλοίου, τὸ ὄποιον ἐκινεῖτο ἐπὶ τροχῶν. Ὅταν ἔφθανον εἰς τὴν εἰσοδον τῆς Ἀκροπόλεως, κατεβιβάζετο ὁ πέπλος καὶ ἐφέρετο εἰς τὸν ναόν. Τὰ ζῷα, βόες καὶ πρόβατα, ἀνέβαινον ἐπίσης εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐκεῖ ἐθυσιάζοντο. Καὶ τότε ὁ κῆρυξ μεγαλοφώνως ηὔχετο ὑπὲρ τῆς σωτηρίας καὶ ὑγείας τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων των. Κατόπιν τὰ κρέατα διεμοιράζοντο εἰς τοὺς πολίτας καὶ ἡ ἕορτὴ ἐτελείωνε διὰ γενικῆς εὐωχίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπινοεῖτο ἀπὸ μεγάλα ποτήρια, λεγόμενα Παναθηναϊκά.

"Η Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν"

Χρῆστος Τσούρτας (Λιασκενή)

88. ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝ

Δόξα στὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων,
παγκόσμιον φωτὸς πηγήν.
Δόξα στὸ πνεῦμα ἀνδρῶν νέων,
που δόξασαν αὐτὴν τὴν γῆν.

Μ' ἔκεινων τὴν λαμπρὰν σοφίαν,
μὲ τούτων τὴν ἀγία ὄρμή, νέαν
ἀς πλάσωμεν ιστορίαν,
γεμάτη δόξα καὶ τιμή.

"Ἐχει στεφάνια ἡ δόξα ἀκόμη
στὸ δένδρο τῆς τὸ ιερό,
ἀπάτητοι τῆς δόξης δρόμοι
προσμένουγ νέο τολμηρό.

Ἐμπρὸς στῶν ἕργων τὸν ἀγῶνα,
ἐκεῖ ὁ πύρινος παλμός,
ἐκεῖ τῆς νίκης ἡ κορώνα,
ἀθανασίας ἀσπασμός.

² Αριστομένης Προσβελέγγιος

περ.

‘Ο μοναχὸς οὗτος εἶναι τὸ τελευταῖον ὀλοκαύτωμα, τὸ ὅποιον προσφέρει τὸ Σούλι εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος τὴν ἡμέραν, ποὺ ἀποθνήσκει.

’Αφοῦ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀλῆ τοῦ Τεπελενλῆ, ὁ Μουχτάρ καὶ ὁ Βελῆς, ἐπέτυχον πολλοὺς ἐκ τῶν Σουλιωτῶν νὰ καταστρέψουν καὶ ἄλλους νὰ ἀπομακρύνουν, μόνος ἀπέμεινεν ὁ ἵερομόναχος Σαμουήλ. Ὁτοῦ ἀποφασισμένος νὰ ταφῇ μετὰ τῆς γλυκυτάτης πατρίδος του,

’Ανηρ ἀδάμαστος, ἀκαταμάχητος, μέχρι μανίας λατρεύων τοὺς ἑλευθέρους βράχους του. Ἐφιερωμένος ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας εἰς τὰ θεῖα, ἥνωσεν εἰς τὸν ἔκατόν του τὸν διπλοῦν χαρακτῆρα τοῦ πολεμιστοῦ καὶ τοῦ ἱερέως.

’Ωτο τὸ τελευταῖον νῆμα, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐκρέματο τὸ πολυπαθὲς Σούλι κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Δι’ αὐτὸν ἀνεκηρύχθη τότε ὁ Σαμουήλ πολέμαρχος καὶ ἀνέλαβε νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Σούλι μέχρι θανάτου.

Εἰς τὴν αἵματηρὰν καὶ φονικωτάτην ἔφοδον τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὸ Κακοσούλι ἀνεδείχθη ὁ Σαμουήλ ἄγγελος θανάτου. Καὶ ὅτε πᾶσα ἐλπὶς σωτηρίας ἐξέλιπεν, ἔθεσε τὸ σῶμά του φραγμὸν μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ ὀλίγων Σουλιωτῶν. Καὶ οἱ Σουλιωταὶ κατώρθωσαν μὲ τὴν γενναιότητα αὐτὴν τοῦ Σαμουήλ νὰ ὀπισθοχωρήσουν καὶ νὰ διαφύγουν τὴν μάχαιραν καὶ τὰ μαρτύρια.

’Ο Σαμουήλ, μαχόμενος πάντοτε μὲ πέντε μόνον συμπολεμιστάς του, ἐπρόφθασε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ Κούγκι, πύργον κτισμένον ἐπὶ ἀποτόμου βράχου. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἀποθήκη πυρίτιδος καὶ ὅπλων. Τὸν πύργον τοῦτον, ἐντὸς τοῦ ὅποιου ὑπάρχει καὶ ἐκκλησία εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, ἡ πατρὶς παρέδωκεν εἰς τὰς Ἱερὰς χεῖρας τοῦ Σα-

μουήλ. Καὶ ὁ μοναχὸς οὗτος εἶχεν ὄρκισθῆ ὄρκον θανάτου,
ὅτι καμμία ποτὲ ἀνθρωπίνη δύναμις δὲν θὰ τὸν ἡνάγκαζε νὰ
έγκαταλείψῃ τὸν πύργον.

Περικυκλωμένος ἀπὸ παντοῦ, ὑπέμενεν ὁ Σαμουὴλ
ὅσα ἡ ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονὴ τοῦ ἀνθρώπου ἥδυνατο νὰ ὑπο-
μείνῃ. Τὰ πολεμοφόδια ὠλιγόστευον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν.
Κουρασμένοι, τραυματισμένοι, δὲν εἶχον οὔτε σταγόνα ὕδα-
τος νὰ δροσίσουν τὰ κατάξηρα καὶ φλογισμένα των χείλη.
Ἡ στιγμὴ τῆς ἀγωνίας εἶχε φθάσει.

Τὴν 17ην Δεκεμβρίου τοῦ 1803 ὁ ἵερομόναχος Σα-
μουὴλ μετὰ τῆς ἀγίας πεντάδος ἀναβαίνουν εἰς τὸν οὐρανὸν
καὶ στεφανοῦνται ὑπὸ τοῦ Υἱοῦτοῦ ὡς μάρτυρες, ἀποθα-
νόντες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

«Βίος καὶ Ἐργα Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου» (Διασκευή)

90. Ο ΘΟΥΡΙΟΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν σήμερον ποίαν
ἐντύπωσιν ἐπροξένησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδούλων τότε
Ἐλλήνων τὰ πατριωτικὰ καὶ πολεμικὰ ἄσματα τοῦ Ρήγα.

Εἰς φιλέλλην διηγεῖται περὶ τούτου ἐπεισόδιον, τὸ
ὅποιον ἤκουσεν ἀπὸ "Ἐλληνα, ὅστις περιῆλθε τὴν Μακεδο-
νίαν, ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

"Ἐφθασεν εἰς ἐν χωρίον καὶ ἐκεῖ ἐφιλοξενήθη ἀπὸ ἔνα
ἀρτοποιόν, τοῦ ὅποίου τὸ ἀρτοποιεῖον ἐχρησίμευε καὶ ὡς
πανδοχεῖον. Βοηθὸς τοῦ ἀρτοποιοῦ ἦτο νέος τις Ἡπει-
ρώτης, τοῦ ὅποίου ἡ ἀθλητικὴ ἐμφάνισις πάρουσιάζε νέον
μὲ ἀνδρικὴν καὶ γενναίαν ψυχήν. Ὁ Ἡπειρώτης οὗτος εἰς

στιγμήν κατάλληλον ἐπλησίασε τὸν ὄδοιπόρον καὶ τὸν ἡρώ-
τησε:

- Ἡξεύρεις νὰ διαβάζῃς;
- Ναί, ἀπήντησεν ἔκεινος.
- Ελθὲ μαζί μου, τοῦ εἶπε τότε καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς
ἀπόκεντρον καὶ σκιερὸν ἄκρον τοῦ κήπου.

Ἐκεῖ ἐκάθισαν ἐπὶ μιᾶς πέτρας καὶ ὁ νεανίας ἔξήγαγεν
ἀπὸ τὸ στῆθός του μικρὸν καὶ πολὺ παλαιὸν φυλλάδιον, τὸ
ὄποιον ἐκρέματο ἀπὸ τὸν λαιμόν του μὲ ράμμα. Ἡτο τὸ
πολεμικὸν ἄσμα, δὲ θιούριος τοῦ Ρήγα, καὶ ἔζητησε νὰ τὸν
ἀπαγγείλῃ εἰς αὐτὸν μεγαλοφάνως.

Ἡρχισε λοιπὸν ὁ ὄδοιπόρος νὰ ἀπαγγέλῃ μὲ τὸν ἐν-
θουσιασμὸν ἔκεινον, τὸν ὄποιον οἱ στίχοι τοῦ Ρήγα διήγει-
ρον εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν. Αφοῦ δὲ ἐτελείωσε τὴν
ἀπαγγελίαν, ἔμεινεν ἔκπληκτος ἐμπρὸς εἰς τὸ θέαμα, τὸ
ὄποιον παρουσίαζεν ἡ ὅψις τοῦ νέου Ἡπειρώτου.

Εἶχε σηκωθῆ καὶ ἴστατο ἐνώπιόν του ὡς ἄλλος τέλειος
ἄνθρωπος, ὡς ὑπεράνθρωπος. Δὲν ἦτο ὁ ἀπλοϊκὸς ὑπηρέτης
τοῦ ἀρτοποιοῦ. Εἶχε μεταμορφωθῆ εἰς εἰκόνα ἥρωος. Τὸ
πρόσωπόν του ἔλαμπεν ὡς πῦρ φλέγον, οἱ ὀφθαλμοί του ἐ-
σπινθηροβόλουν, τὰ χείλη του ἔτρεμον, δάκρυα ἔβαπτον τὰς
παρειάς του καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του καὶ τοῦ γυμνοῦ
του στήθους εἶχον ὀρθωθῆ. Ιστατο ἀκίνητος, ὡς Ἀχιλλεύς.

— Πρώτην λοιπὸν φοράν ἀκούεις τὸν θιούριον τοῦ Ρήγα;
ἡρώτησεν δὲ ταξιδιώτης.

— Οχι· κάθε διαβάτην παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸν εἴπη καὶ
πολλὰς φοράς τὸν ἤκουσα.

— Καὶ πάντοτε μὲ τὴν συγκίνησιν αὐτήν;
Ναί, πάντοτε! ἀπεκρίθη δὲ Ἡπειρώτης μὲ φωνὴν στα-
θεράν καὶ νεῦμα ἀποφασιστικόν.

I. Γεννάδιος (Κατὰ διασκευὴν)

91. ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΠΑΡΑΜΟΝΑΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

‘Ο πατήρ μου — ἔλεγεν ὁ Μπαρμπαδῆμος — κατήγετο ἀπὸ χωρίον τῆς Παρνασσίδος. Ἐμενεν εἰς τὴν Ἀμφίσσαν καὶ ἐμπορεύετο ἐκεῖ μέχρι τοῦ ἔτους 1807. Τότε ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ διὰ νυκτὸς καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἰθάκην, διὰ τὸν ἔξῆς λόγον:

Εἰς Τούρκος ἀγᾶς, ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ἀμφίσσης, ἡγόρασε πολλὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Δὲν τὰ ἐπλήρωσεν ὅμως ἀμέσως καὶ ἡρνήθη ἔπειτα νὰ πληρώσῃ. Ο πατήρ μου ἐπέμενε καὶ ἔφερε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Τούρκον δικαστήν, τὸν κατῆν. Ἄλλ’ ὁ ἀγᾶς, ζητῶν πάντοτε πρόφασιν, ἔθεώρησε τοῦτο προσβολὴν. Τόσον δὲ ἔξηγριώθη, ὥστε ἡπείλησεν ὅτι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα μου καὶ θὰ καύσῃ τὸ κατάστημά του. Δὲν ἤθελε δὲ καὶ πολὺ διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλήν του. Καὶ ὁ πατήρ μου, ἀνησυχῶν ὅχι τόσον περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὃσον περὶ τῆς μητρός μου, τοῦ μικροτέρου ἀδελφοῦ μου καὶ ἐμοῦ, μᾶς ἐπῆρε μίαν νύκτα τοῦ Νοεμβρίου σκοτεινήν. / Ἐπῆρε καὶ τὰ πολυτιμότερα ἐμπορεύματά του καὶ κατέβημεν εἰς τὸ Γαλαξίδιον. Καὶ ἀπ’ ἐκεῖ, διὰ τοῦ πλοίου ἐνὸς συγγενοῦς του, μετὰ δύο ἡμερῶν ταξίδιον, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Ἰθάκην.

Τότε ἡμήν μόλις ὀκτὼ ἐτῶν, ἀλλ’ ἐνθυμοῦμαι πολὺ καὶ τὸ δυσάρεστον ἐκεῖνο ταξίδιον.

Εἰς τὴν Ἰθάκην εἰχόμεν πλήρη ἀσφάλειαν καὶ συγγενεῖς ἐκεῖ ἀπὸ τὴν μητέρα μου. Καὶ μὲ τὴν βοήθειάν των ἐστρωσαν δλίγον κατ’ δλίγον αἱ ἐργασίαι τοῦ πατρός μου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἤλαττωσε τὴν διαρκῆ λύπην του, ὅτι ἀφῆκε τὴν πατρίδα του. Καὶ ἔβραζε μέσα κρυμμένον τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Τούρκων. Μῆσος πατροπαράδοτον, τὸ ὄποιον ἐδυνάμωνεν ἡ τελευταία αὐτῇ περίστασις.

Εἰς τὴν Ἰθάκην δὲ πατήρ μου ἐφρόντισε πῶς νὰ ἐκπαιδεύσῃ τὸν ἀδελφόν μου Ἀθανάσιον καὶ ἐμέ. Ὁ Ἀθανάσιος ἦτο τρία ἔτη μικρότερός μου καὶ δὲ πατήρ μου ἤθελε νὰ γίνη ἴερεύς. Ἐμὲ ἤθελε νὰ μὲ κάμη ἔμπορον, βοηθὸν εἰς τὴν ἐργασίαν του. Μᾶς ἐστείλεν εἰς τὴν οἰκίαν ἐνὸς γέροντος διδασκάλου, ὃπου μὲ πέντε - ἕξ ἄλλους μικροὺς ἐμανθάνομεν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, κατήχησιν καὶ ἴστορίαν. Ὁ διδασκαλος αὐτὸς δὲν ἦτο πολυμαθής καὶ σοφός, εἶχεν ὅμως πολὺν ζῆλον. Ἐκτὸς τούτου, δὲν περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ μᾶς μάθῃ ἔηρὰ γράμματα, ἀλλ’ ἐφρόντιζε πῶς νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ δύο μεγάλα αἰσθήματα: ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα.

| Τὸν ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη μὲ τὴν λευκὴν γενειάδα, μὲ τὴν φαλακρὰν κεφαλήν του, τὸν ἐνθυμοῦμαι ποὺ ἐσπινθήριζον οἱ ὀφθαλμοί του, ὅταν μᾶς ὡμίλει διὰ τὴν πατρίδα μας τὴν δουλωμένην. Μᾶς διηγεῖτο πῶς ἦτο μεγάλη εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, πῶς αὐτὴ ἦτο πρώτη εἰς τὸν πολιτισμόν, ὅταν οἱ ἄλλοι ἥσαν βάρβαροι. Καὶ ἀνεστηλώνετο ἔξαφνα καὶ ἐφαίνετο νεώτερος, ὅταν μᾶς παρίστανε τὸν Λεωνίδαν νὰ πολεμῇ εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὸν Θεμιστοκλέα νὰ τρέπῃ εἰς φυγὴν τὸν Περσικὸν στόλον εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος, τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον νὰ κατακτᾷ τὴν Ἀσίαν. Καὶ ἔχαμήλωνε τὴν κεφαλήν καὶ δάκρυα ἔτρεχον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του, ὅταν ἥρχετο ἔπειτα εἰς τὰ μαῦρα ἔτη τῆς Ἑλληνικῆς ἴστορίας: τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου Παλαιολόγου, τὴν κατάκτησιν τῶν Τούρκων.

— Ἐχάθη πλέον ἡ Ἑλλάς, ἔλεγε μὲ ἀναστεναγμόν. Κατήγνησε ταπεινὴ δούλη τῶν Τούρκων, αὐτὴ ἡ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς!

— Ἀλλ’ ἔξαίφνης ἀνεσήκωνε τὴν κεφαλήν, ὥσπερ νὰ ἥκουε

μακρινήν φωνήν. Ἐκάρφωνε τὰ βλέμματα ὑψηλὰ πρὸς τὸν τοῖχον, ώσὰν νὰ διέκρινε μακρινὸν σημεῖον. Καὶ μὲ φωνὴν ζωηρὰν καὶ μὲ ὄψιν φωτισμένην ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν προσέθετεν:

— “Οχι! ὅχι! δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας. Ὁ σπόρος τοῦ Ρήγα θὰ φυτρώσῃ καὶ σεῖς θὰ θερίσητε τὸν καρπόν, ὅχι μὲ δρέπανα, ἀλλὰ μὲ ξίφη. Νὰ εἰπῆτε τὸν θούριόν του τώρα καὶ ἔπειτα νὰ σχολάσητε.

Καὶ ὁ γέρων διδάσκαλος μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν ἀπήγγελλε τοὺς φλογεροὺς στίχους καὶ ἡμεῖς ὅλοι μαζὶ τοὺς ἐπανελαμβάνομεν:

“Ως πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνά!!

‘Αλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν ὁ πατέρος μου, όν καὶ δὲν ἤξευρεν ιστορίαν, μᾶς ὡμίλει ὅμως διὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770. Μᾶς ὡμίλει διὰ τὸν ἥρωα Λάμπρον Κατσώνην καὶ τὸν μάρτυρα Ρήγαν Φεραίον, διὰ τὰς φοβερὰς σκληρότητας τῶν Τούρκων. Μᾶς ἔλεγεν, ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν ἤμπορει νὰ διαρκέσῃ πλέον ἐπὶ πολὺ. /Καὶ ὅτι ἵσως εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν τῶν νέων ἦτο γραμμένον νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ ‘Ελλάς. Καὶ ἡ μήτηρ μου ἀκόμη μᾶς εἶχε μάθει εἰς τὴν προσευχήν μας τὸ βράδυ νὰ προσθέτωμεν τὴν παράκλησιν:

— Παναγία μου, νὰ ἐλευθερώσης τὴν πατρίδα μας!

Καὶ δὲν ἤξεύρω διατί, ὅταν ἔλεγα τὰ λόγια αὐτὰ ἐμπρὸς εἰς τὰς εἰκόνας, ἡσθανόμην κάτι εἰς ὅλον μου τὸ σῶμα ώσάν νὰ μ’ ἔβρεχεν ἔξαφνα παγωμένον νερόν.

Απὸ τὸ 1814 ἤρχισα νὰ βοηθῶ τὸν πατέρο μου εἰς τὴν ἔργασίαν του. “Ολην τὴν ἡμέραν ἔμενα εἰς τὸ κατά-

στημά μας κάτω εἰς τὴν προκυμαίαν. Καὶ μόνον ὅταν ἐνύ-
κτωνεν ἐπηγγαίναμεν εἰς τὴν οἰκίαν. "Ανθρώποι πολλοὶ ἥρ-
χοντο εἰς τὸ κατάστημα. Οἱ περισσότεροι ἥρχοντο νὰ ἀγο-
ράσουν ἐμπορεύματα, μερικοὶ διὰ νὰ ἴδουν τὸν πατέρα μου
καὶ νὰ συνομιλήσουν ὄλιγον." Εγώ, ἀμα ἔβλεπα κανένα εἰς
τὴν θύραν, εὐθὺς ἐκάρφωνα τὸ βλέμμα· ἐπάνω του. Καὶ
ἄν ἔβλεπα ὅτι ἔρχεται διὰ νὰ ἀγοράσῃ τίποτε, ἔτρεχα νὰ
τὸν περιποιηθῶ. "Αν ὅμως ἥρχετο μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἀπλῆς
ἐπισκέψεως καὶ συνομιλίας, ἐγύριζα ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δυ-
σηρεστήμενος. Διότι ἥρχετο νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ χωρὶς λόγον."/

Μὲ μεγάλην περιέργειαν λοιπὸν εἶδα ἔνα πρωὶ τὸν
πρῶτον—πρῶτον ἄνθρωπον, δ ὁποῖος εἰσῆλθεν εἰς τὸ κατά-
στημά μας. "Ητο μεσῆλιξ, μὲ μαύρην γενειάδα, σκεπασμέ-
νος μὲ μακρὸν χονδρὸν ἐπανωφόριον καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἐ-
φόρει καλογερικὸν σκοῦφον. Ἐφαίνετο ὅτι ἦτο ξένος καὶ ὅτι
ἥρχετο ἀπὸ ταξίδιον.

"Αμα τὸν εἶδα, εἴπα μέσα μου:

—'Εδῶ θὰ κάνωμε καλὴ δουλειά! /

Καὶ ἔτρεξα γελαστὸς νὰ τὸν προϋπαντήσω. Αὔτὸς
ὅμως μοῦ λέγει μὲ σοβαρὸν ὑφος:

—Ποῦ εἶναι ὁ πατήρ σου;

—'Εδῶ εἶμαι ἐγὼ νὰ σᾶς ὑπηρετήσω εἰς ὅ,τι θέλετε·
προστάξατε.

—Καλά, παιδί μου, σὲ εὐχαριστῶ, ἀλλὰ θέλω τὸν ἴδιον
τὸν πατέρα σου, ἐπαναλαμβάνει ὁ ξένος μὲ σοβαρὸν καὶ
προστακτικὸν τρόπον. /

'Ο πατήρ μου ἦτο εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ καταστήματος.
Καὶ ἤνοιγε μερικὰ κιβώτια μὲ παννικά, τὰ ὁποῖα μᾶς εἰχον
ἔλθει ἀπὸ τὴν Τεργέστην. "Ἐτρεξα νὰ τὸν φωνάξω, πειραγ-
μένος ὄλιγον ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ ξένου, δ ὁποῖος δὲν ἔχρι-
νεν ἀξιον ἐμέ, ἀλλὰ ἤθελε τὸν πατέρα μου.

— Δέν πειράζει, είπεν ό ξένος, ἀφησέ τον εἰς τὴν ἐργασίαν του· πηγαίνω ἐγώ καὶ τὸν εύρισκω.

Καὶ ἐπροχώρησε κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ βάθος. Εἶδα ὅτι ἔδωκεν ἐν γράμμα εἰς τὸν πατέρα μου καὶ ὁ πατήρ μου τὸ ἀνεγίνωσκε μὲ προσοχήν. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν μοῦ ἐφάνη, ὅτι κάπως ἐταράχθη.

— Καθίσατε μίαν στιγμὴν καὶ τελειώνω, είπεν εἰς τὸν ξένον.

Τὸν ἔβαλε καὶ ἐκάθισεν ἐκεῖ πίσω εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν, ἀφοῦ μοῦ εἶπε:

— Δῆμο, ὅποιος μὲ ζητήσῃ, εἰπὲ ὅτι ἔχω δουλειὰ καὶ νὰ ξαναπεράσῃ. Τὸν νοῦν σου ἔσυ εἰς τὸ κατάστημα.

Τί ἔλεγον ὅπίσω ἀπὸ τὴν κλειστὴν θύραν ἐπὶ δύο ὥρας ὁ πατήρ μου καὶ ὁ ἄγνωστος, δὲν ἡξεύρω. Θὰ ἤσαν ὅμως πολὺ σοβαρὰ πράγματα. "Οταν ἐπὶ τέλους ἥνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἐξῆλθεν ὁ ξένος διὰ νὰ φύγῃ, ἡ φυσιογνωμία τοῦ προσώπου του μοῦ ἐφάνη πολὺ συλλογισμένη. 'Ο ξένος ἐπέρασε πλησίον μου, ἐστάθη ἐμπρός μου καὶ μὲ ἐκοίταξε μὲ προσοχήν." Επειτα μὲ ἐκτύπησε εἰς τὸν ὕμνον καὶ εἶπε

— Καρδιά, παλληκάρι μου!

Καὶ ἔχάθη.

'Ο τρόπος, μὲ τὸν ὅποιον μοῦ εἶπεν αὐτὰ τὰ λόγια, ἦτο παράξενος. 'Η ὅλη συμπεριφορὰ τοῦ ἄγνωστου μὲ ἔβαλεν εἰς ἀπορίαν καὶ ἀνησυχίαν. 'Επόλμησα νὰ ἐρωτήσω τὸν πατέρα μου.

— Τὶ ἀνθρωπος εἶναι αὐτός;

'Αλλ' ἐκεῖνος μοῦ ἀπεκρίθη ξηρὰ - ξηρὰ καὶ μοῦ ἐκοψε πᾶσαν ἄλλην ἐρώτησιν:

— Καλὸς πατριώτης· μοῦ ἔφερε ἔνα γράμμα ἀπὸ τὸν Δεσπότην μας 'Ησαΐαν.

"Εκτοτε δὲν τὸν εἶδα πλέον τὸν ἀνθρωπὸν αὐτὸν παρὰ

τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821. Εἰσῆλθε πάλιν μὲ τὸν ἵδιον τρόπον μίαν πρωίαν καὶ ὁ πατέρος μου τὸν ὀδήγησεν εἰς τὴν ἀποθήκην καὶ ἔμειναν ὡραν κλεισμένοι. "Επειτα ἐξῆλθε καὶ ἐστάθη ὀλίγον ἐμπρός μου. Μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶχε πολὺ καταβληθῆ καὶ γηράσει, ἀφότου τὸν εἶχον ἵδεῖ διὰ πρώτην φοράν. Τώρα δὲν μὲ ἐκτύπησεν εἰς τὸν ὄμμον μὲ ἔχαιρέτισε διὰ χειραψίας καὶ μοῦ εἶπε σιγαλά:

— Δῆμο, ὅτι σοῦ εἰπῆ ὁ πατέρας σου, εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ προσταγὴ τῆς πατρίδος!

Καὶ ἔχαθη πάλιν.

Τόσον μὲ ἐτάραξαν οἱ λόγοι αὐτοὶ τοῦ ξένου, ὥστε δὲν εἶχον νοῦν νὰ ἐργασθῶ ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὸν πατέρα μου δὲν ἐτόλμησα νὰ τὸν ἐρωτήσω. Τὸν ἔβλεπα καὶ ἐκεῖνον πολὺ συγχισμένον. Καὶ μίαν στιγμὴν μοῦ ἐφάνη, ὅτι μὲ τὸν δάκτυλον ἐσπόγγισε τοὺς δακρυσμένους ὀφθαλμούς του.

Τέλος πάντων. Τὴν ἑσπέραν, ὅταν ἦτο ὡρα νὰ κλείσωμεν, μοῦ λέγει:

— Κλεῖσε ἀπὸ μέσα τὴν θύραν, βάλε τὸν λύχνον ἐκεῖ καὶ ἔλα κάθισε νὰ σοῦ εἰπῶ.

'Αφοῦ ἔκαμα ὅπως μοῦ εἶπεν, ἀρχίζει μὲ φωνὴν τρέμουσαν ἀπὸ συγκίνησιν:

— Δῆμό μου, παιδί μου, ὅτι θὰ σοῦ εἰπῶ εἶναι μεγάλο μυστικόν. Γνωρίζω τὴν ψυχήν σου καὶ σοῦ τὸ ἐμπιστεύομαι. Δὲν εἶναι μυστικὸν ἴδιον μας· εἶναι τῆς πατρίδος! Δὲν θέλω νὰ μοῦ δρκισθῆς ὅτι θὰ τὸ κρατήσης. "Αν εἶχα τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν, δὲν θὰ σοῦ τὸ ἔλεγα. Λοιπὸν ἀκουσε. "Ολα εἶναι ἔτοιμα, εἰς ὀλίγον καιρὸν ἡ ἐπανάστασις θὰ ἀνάψῃ ἀπ' ἀκρου εἰς ἀκρον. Οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐκδιωχθοῦν καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τοὺς πυράννους της. Τότε θὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας νὰ περάσωμεν ἐκεῖ τὰς τελευταίας μας ἡμέρας, ἀν τὸ θελήσῃ ὁ Θεός!"

ξένος αὐτός, τὸν ὄποιον εἰδες σήμερον, εἶναι ἄξιος πατριώτης, ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας! Καὶ γυρίζει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀδελφώνει τοὺς ἄλλους πατριώτας εἰς τὴν ἴδεαν τῆς Ἐταιρείας. Σκοπὸς τῆς Ἐταιρείας εἶναι νὰ συνενώσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους πατριώτας καὶ νὰ ἐργασθοῦν ὅλοι μαζὶ καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ὁ καθεὶς διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Ἡ Ἐταιρεία ἔχει πολλοὺς καὶ μεγάλους προστάτας καὶ τὰ μέλη της μετροῦνται κατὰ χιλιάδας εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Τί λέγεις λοιπόν;

"Οταν ἥκουν αὐτά, τὸ αἷμα ἀνέβαινεν εἰς τὴν κεφαλήν μου, ἡ καρδιά μου ἐκτύπα δυνατὰ εἰς τὰ στήθη. Αντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως ἔπεσα εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ πατρός μου:

— Σὲ εὐχαριστῶ, πατέρα! ἐψιθύρισα.

Καὶ τὸν κατεφίλουν δακρυσμένος καὶ τὸν ηγχαρίστουν, καὶ διὰ τὴν χαρμόσυνον εἰδήσιν καὶ διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὄποιαν μοῦ ἐδείκνυε μὲ τὸ φανέρωμα τοῦ ιεροῦ μυστικοῦ.

"Ἐπειτα ἀνετινάχθην ἐπάνω. Μία ἴδεα ἥλθεν εἰς τὸν νοῦν μου:

— Πατέρα, ὅταν οἱ ἄλλοι θὰ πολεμοῦν ἐκεῖ, ἐγὼ θὰ καθημαι μὲ τὸν πῆχυν ἐδῶ εἰς τὸ κατάστημα;

— "Οχι, παιδί μου, αὐτὴν τὴν προσβολὴν δὲν θὰ τὴν κάμω εἰς σὲ καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν μας. Ἐγὼ εἴμαι ἀνίκανος πλέον, ὁ ἀδελφός σου ὁ Ἀθανάσιος μικρός καὶ φιλάσθενος. Ἐσὺ θὰ πηγαίνης δι' ὅλους μας, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα. Πρὸς τὸ παρὸν σιωπή! Ας πηγαίνωμεν τώρα νὰ μὴ ἀνησυχοῦν, διότι ἀργοῦμεν. Εἶσαι μεγάλος, δὲν εἶσαι τώρα πλέον μικρός. Θάρρος καὶ φρόνησις, Δῆμό μου!"

« 'Ο Μπαρμπαδῆμος »

Γεώργιος Δροσίνης

92. Ο ΟΡΚΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΙΚΩΝ

Τὸ ὑποψήφιον μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ὁ δόκιμος, ὅπως ἐλέγετο, ὁδηγεῖται ὑπὸ τοῦ κατηχητοῦ του εἰς ἀσφαλὲς μέρος. Ἔκει ὁ κατήχητὴς ἀναγινώσκει καὶ ὁ δόκιμος ἐπαναλαμβάνει «μὲ δλον τὸ ἀνῆκον σέβας εἰς τὴν Ἱερότητα καὶ τὴν μεγαλειότητα τοῦ πράγματος» τὸν μέγαν ὄρκον, τὸν ἔξῆς:

«Ὄρκίζομαι, ἐνώπιον τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, οἰκειοθελῶς, ὅτι θέλω εἶναι ἐπὶ Ζωῆς μου πιστὸς εἰς τὴν Ἐταιρείαν κατὰ πάντα. Νὰ μὴ φανερώσω τὸ παραμυκρὸν ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ λόγους τῆς μήτε νὰ σταθῶ κατ’ οὐδένα λόγον ἢ ἀφορμὴ τοῦ νὰ καταλάβωσιν ἄλλοι ποτέ, ὅτι γνωρίζω τι περὶ τούτων, μήτε εἰς συγγενεῖς μου, μήτε εἰς Πνευματικὸν ἢ φίλον μου.»

»Ὄρκίζομαι, ὅτι εἰς τὸ ἔξῆς δὲν θέλω ἐμβῆ εἰς καμμίαν ἄλλην Ἐταιρείαν, ὁποιαδήποτε καὶ ἀν εἶναι, μήτε εἰς κανένα δεσμὸν ὑποχρεωτικόν. Καὶ μάλιστα, ὁποιονδήποτε δεσμὸν καὶ ἀν εἶχα, καὶ τὸν πλέον ἀδιάφορον εἰς τὴν Ἐταιρείαν, θέλω τὸν νομίζει ώς οὐδέν.»

»Ὄρκίζομαι, ὅτι θέλω τρέφει εἰς τὴν καρδίαν μου ἀδιάλλακτον μῖσος ἐναντίον τῶν τυράννων τῆς Πατρίδος μου,

τῶν ὀπαδῶν καὶ τῶν ὄμοφρόνων μὲ τούτους. Θέλω ἐνεργεῖ
κατὰ πάντα τρόπον πρὸς βλάβην των καὶ αὐτὸν τὸν παντε-
λῆ δλεθρόν των, ὅταν ἡ περίστασις τὸ συγχωρήσῃ.

» Ὁρκίζομαι νὰ μὴ μεταχειρισθῶ ποτὲ βίᾳ διὰ νὰ συγ-
γνωρισθῶ μὲ κανέναν Συνάδελφον, προσέχων ἐξ ἐναντίας μὲ
τὴν μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν νὰ μὴ λανθασθῶ κατὰ τοῦτο,
γενόμενος αἴτιος ἀκολούθου τινὸς συμβάντος.

» Ὁρκίζομαι νὰ συντρέχω ὅπου εὕρω τινὰ Συνάδελφον μὲ
ὅλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν κατάστασίν μου. Νὰ προσφέρω
εἰς αὐτὸν σέβας καὶ ὑπακοήν, ἀν εἶναι μεγαλύτερος εἰς τὸν
βαθμόν, καί, ἀν ἔτυχε πρότερον ἔχθρός μου, τόσον περισ-
σότερον νὰ τὸν ἀγαπῶ καὶ νὰ τὸν συντρέχω, δσον ἡ ἔχθρα
μου ἥθελεν εἶναι μεγαλυτέρα.

» Ὁρκίζομαι, ὅτι, καθὼς ἐγώ ἔγινα δεκτὸς εἰς τὴν Ἑται-
ρείαν, νὰ δέχωμαι παρομοίως ἄλλον Ἀδελφόν, μεταχειριζό-
μενος πάντα τρόπον καὶ δλον τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν ἔω-
σοῦ τὸν γνωρίσω Ἔλληνα ἀληθῆ, θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς
Πατρίδος, ἀνθρωπὸν ἐνάρετον καὶ ἄξιον ὅχι μόνον νὰ φυ-
λάττῃ τὸ Μυστικόν, ἀλλὰ νὰ κατηχήσῃ καὶ ἄλλον ὄρθοῦ
φρονήματος.

» Ὁρκίζομαι νὰ μὴ ὠφελῶμαι κατ' οὐδένα τρόπον ἀπὸ
τὰ χρήματα τῆς Ἑταιρείας, θεωρῶν αὐτὰ ὡς Ἱερὸν πρᾶγμα
καὶ ἐνέχυρον, ἀνῆκον εἰς δλον τὸ Ἐθνος μου. Νὰ προφυ-
λάττωμαι παρομοίως καὶ εἰς τὰ λαμβανόμενα καὶ στελλόμε-
να ἐσφραγισμένα Γράμματα.

» Ὁρκίζομαι νὰ μὴ ἔρωτῷ ποτὲ κανένα ἐκ τῶν Φιλικῶν
μὲ περιέργειαν, διὰ νὰ μάθω ποῖος τὸν ὠδήγησεν εἰς τὴν
Ἑταιρείαν.

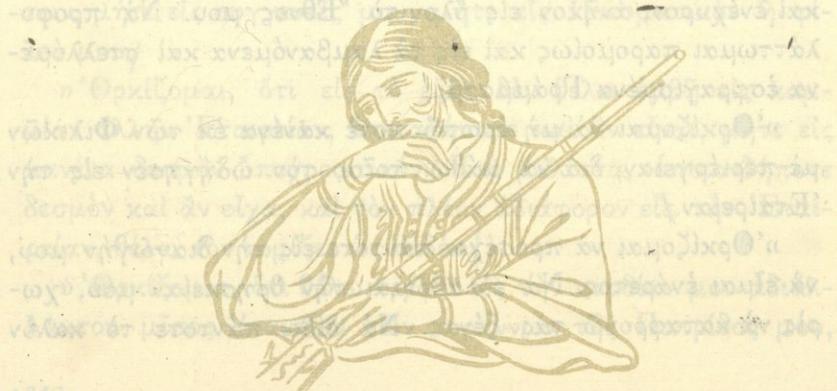
» Ὁρκίζομαι νὰ προσέχω πάντοτε εἰς τὴν διαγωγήν μου,
νὰ εἴμαι ἐνάρετος. Νὰ εὐλαβῶμαι τὴν θρησκείαν μου, χω-
ρὶς νὰ καταφρονῶ τὰς ξένας. Νὰ δίδω πάντοτε τὸ καλὸν

παράδειγμα. Νὰ συμβουλεύω καὶ νὰ συντρέχω τὸν ἀσθενῆ, τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν ἀδύνατον. Νὰ σέβωμαι τὴν διοίκησιν, τὰ ἔθιμα, τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς διοικητὰς τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὄποιον διατρίβω/παρούμενω

» Τέλος πάντων, ὥρκίζομαι εἰς Σέ, ὃ ἴερὸς πλὴν τρισαθλία Πατρίς! Ὦρκίζομαι εἰς τὰς πολυχρονίους βασάνους σου. Ὦρκίζομαι εἰς τὰ πικρὰ δάκρυα, τὰ ὄποια τόσους αἰῶνας ἔχυσαν καὶ χύνουν τὰ ταλαιπωρα τέκνα Σου· εἰς τὰ ἴδια μου δάκρυα, χυνόμενα κατὰ ταύτην τὴν στιγμήν, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν Ἐλευθερίαν τῶν ὁμογενῶν μου, ὅτι ἀφιερώνομαι ὅλος εἰς Σέ! Εἰς τὸ ἔξῆς σὺ θέλεις εἶσαι ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τῶν διαλογισμῶν μου. Τὸ ὄνομά σου εἶναι ὁ ὄδηγὸς τῶν πράξεών μου καὶ ἡ εὐτυχία σου εἶναι ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν κόπων μου. / Ή Θεία δίκαιοσύνη ἀς ἔξαντλήσῃ ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλήν μου ὅλους τοὺς κεραυνοὺς της, τὸ ὄνομά μου νὰ εἶναι εἰς ἀποστροφὴν καὶ τὸ ὑποκείμενό μου ἀντικείμενον τῆς κατάρας καὶ τοῦ ἀναθέματος τῶν ὁμογενῶν μου, ἀν ἵσως λησμονήσω εἰς μίαν στιγμὴν τὰς δυστυχίας των καὶ δὲν ἐκπληρώσω τὸ χρέος μου. Τέλος ὁ θάνατός μου ἀς εἶναι ἀφευκτος τιμωρία τοῦ ἀμαρτήματός μου διὰ νὰ μὴ μολύνω τὴν ἀγιότητα τῆς Ἐταιρείας μὲ τὴν συμμετοχήν μου.».

«Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας»

Ιωάννης Φιλήμων

93. Η ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ

“Ηλθεν ἡ ὥρα τῆς ἐπισήμου αηρύξεως τοῦ πολέμου.
“Ηλθεν ἡ ὥρα νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ ὄρκος τῶν Φιλικῶν.
‘Ο τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὑπερεμάχησε τῷ 1453 μὲ πεποίθησιν πρὸς τὸ θεῖον καὶ αὐταπάρνησιν, ἐνῷ ἔπιπτεν ἡ αὐτοκρατορία.

Μὲ τὴν αὐτὴν πίστιν πρὸς τὸ θεῖον καὶ μὲ τὴν ἴδιαν αὐταπάρνησιν, ὁ πρῶτος τῶν ἐπιζώντων Ὅψηλαντῶν Ἀλέξανδρος ρίπτεται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀναστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας καὶ ἀπευθύνει τὴν ἔξῆς προκήρυξιν: γ

✓ «Μάχου ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος!

» ‘Η ὥρα ἥλθεν, ὡς ἀνδρες Ἑλληνες! Πρὸ πολλοῦ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, πολεμοῦντες ὑπὲρ τῶν ἴδιων δικαιωμάτων καὶ ἐλευθερίας αὐτῶν, μᾶς προσεκάλουν εἰς μίμησιν. ¶

» Αὐτοί, καίτοι ὁ πωσοῦν ἐλεύθεροι, προσεπάθησαν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις των νὰ αὑξήσουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ δι’ αὐτῆς πᾶσαν αὐτῶν τὴν εὐδαιμονίαν. Οἱ ἀδελφοί μας καὶ φίλοι εἶναι πανταχοῦ ἔτοιμοι. Οἱ Σέρβοι, οἱ Σουλιώται καὶ ὅλη ἡ Ἡπειρός ὁ πλοιοφοροῦντες μᾶς περιμένουν. ¶ Ας ἐνωθῶμεν λοιπὸν μὲ ἐνθουσιασμόν! · ‘Η πατρὶς μᾶς προσκαλεῖ. · Ή Εὐρώπη, προσηγάλωνουσα τοὺς δρθαλμούς της εἰς ἡμᾶς, ἀπορεῖ διὰ τὴν ἀκινησίαν μας. · Ας ἀντηχήσουν λοιπὸν ὅλα τὰ ὅρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἥχον τῆς πόλεμικῆς μας σάλπιγγος καὶ αἱ κοιλάδες ἀπὸ τὴν τρομερὰν κλαγγῆν τῶν ὅ-

πλων μας. 'Η Εύρωπη θέλει θαυμάσει τὰς ἀνδραγαθίας μας,
οἱ δὲ τύραννοι ἡμῶν, τρέμοντες καὶ ὥχροί, θέλουν φύγει ἀπ'
ἐμπρός μας.

» Οἱ φωτισμένοι λαοὶ τῆς Εύρωπης ἀσχολοῦνται μὲ τὴν
ἀποκατάστασιν τῆς ἴδιας εὐδαιμονίας· καὶ πλήρεις εὐγνω-
μοσύνης διὰ τὰς πρὸς αὐτοὺς τῶν προπατόρων μας εὐεργε-
σίας, ἐπιθυμοῦν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. 'Ημεῖς, φαι-
νόμενοι ἄξιοι τῆς προπατορικῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ παρόντος
αιῶνος, εἴμεθα εὐέλπιδες νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ὑπεράσπισιν
αὐτῶν καὶ βοήθειαν. Πολλοὶ ἐκ τούτων φιλελεύθεροι θέλουν
ἔλθει διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν μὲ ἡμᾶς. Κινηθῆτε, ὁ φίλοι, καὶ
θέλετε ἵδει μίαν κραταιὰν δύναμιν νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια
μας. Θέλετε ἵδει καὶ ἔξ αὐτῶν τῶν ἔχθρῶν μας πολλούς, οἵ-
τινες, παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν δικαιάν μας αἰτίαν, νὰ στρέ-
ψουν τὰ νῶτα πρὸς τὸν ἔχθρὸν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ ἡμᾶς. "Ας
παρουσιασθοῦν μὲ εἰλικρινὲς φρόνημα· ἡ πατρὶς θέλει τοὺς
ἐγκολπωθῆ.

» "Ω ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλόψυχοι Ἑλληνες! "Ας σχηματι-
σθοῦν φάλαγγες ἔθνικαι· ἀς ἐμφανισθοῦν πατριωτικαὶ λε-
γεῶνες, καὶ θέλετε ἵδει τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους κολοσσοὺς
τοῦ δεσποτισμοῦ νὰ πέσουν ἔξ ἵδιων ἀπέναντι τῶν θριαμ-
βευτικῶν μας σημαιῶν. Εἰς τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγός μας
ὅλα τὰ παράλια τοῦ Ἰονίου καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους θέ-
λούν ἀντηγήσει· τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἐν καιρῷ ἐι-
ρήνης ἤξευραν νὰ ἐμπορεύωνται καὶ νὰ πολεμῶσι, θέλουσι
σπείρει εἰς ὅλους τοὺς λιμένας τοῦ τυράννου τὸ πῦρ καὶ τὴν
μάχαιραν, τὴν φρίκην καὶ τὸν θάνατον.

» Ποία Ἑλληνικὴ ψυχὴ θ' ἀδιαφορήσῃ εἰς τὴν πρόσκλη-
σιν τῆς πατρίδος; Εἰς τὴν Ρώμην εἰς τοῦ Καίσαρος φίλος,
σείων τὴν αίματωμένην χλαμύδα τοῦ τυράννου, ἐγείρει τὸν
λαόν. Τί θέλετε κάμει σεῖς, ὁ Ἑλληνες, πρὸς τοὺς ὄποίους

ἡ πατρὶς γυμνὴ μὲν δεικνύει τὰς πληγάς της, μὲ διακεκομένην δὲ φωνὴν ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῶν τέκνων της;

» Στρέψατε τοὺς ὄφθαλμούς σας, ὡς συμπατριῶται, καὶ ἔδετε τὴν ἐλεεινήν μας κατάστασιν! *

» Ἰδετε ἐδῶ τοὺς ναοὺς καταπατημένους, ἐκεῖ τὰ τέκνα μας ἀρπαζόμενα, τοὺς οἴκους μας γεγυμνωμένους, τοὺς ἀγρούς μας λεηλατημένους καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ἐλεεινὰ ἀνδράποδα! Εἶναι καιρὸς νὰ ἀποτινάξωμεν τὸν ἀφόρητον τοῦτον ζυγόν, νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα, τὰ κρημνίσωμεν ἀπὸ τὰ νέφη τὴν ἡμισέληνον, διὰ νὰ ὑψώσωμεν τὸ σημεῖον, δι' οὗ πάντοτε νικῶμεν, λέγω τὸν Σταυρόν, καὶ οὕτω νὰ ἐκδικήσωμεν τὴν πατρίδα καὶ τὴν ὄρθόδοξον ἡμῶν πίστιν ἀπὸ τὴν ἀσεβῆ τῶν βαρβάρων καταφρόνησιν.

* Μεταξὺ ἡμῶν εὐγενέστερος εἶναι ὅστις ἀνδρειοτέρως ὑπερασπίσῃ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος καὶ ὠφελιμωτέρως τὴν δουλεύση. Τὸ ἔθνος συναθροιζόμενον θέλει ἐκλέξει τοὺς δημογέροντάς του καὶ εἰς τὴν ὑψίστην ταύτην βουλὴν θέλουσιν ὑπακούει ὅλαι αἱ πράξεις μας. * Ας κινηθῶμεν λοιπὸν μὲ ἐν κοινὸν φρόνημα! Οἱ πλούσιοι ἀς καταβάλωσι μέρος τῆς ἴδιας περιουσίας, οἱ ιεροὶ ποιμένες ἀς ἐμψυχώσουν τὸν λαὸν μὲ τὸ ἴδιόν των παράδειγμα καὶ οἱ πεπαιδευμένοι ἀς συμβουλεύσουν τὰ ὠφέλιμα! Οἱ δὲ εἰς ξένας Αὐλάς ὑπουργοῦντες στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ ὁμογενεῖς, ἀποδίδοντες τὰς εὐχαριστίας, εἰς ἣν ἔκαστος ὑπουργεῖ δύναμιν, ἀς ὀρμήσουν ὅλοι εἰς τὸ ἀνοιγόμενον ἥδη μέγα καὶ λαμπρὸν στάδιον καὶ ἀς συνεισφέρουν εἰς τὴν πατρίδα τὸν χρεωστούμενον φόρον· καὶ ὡς γενναῖοι ἀς ὄπλισθοῦν ὅλοι, ἀνευ ἀναβολῆς καιροῦ, μὲ τὸ ἀκαταμάχητον ὄπλον τῆς ἀνδρείας, καὶ ὑπόσχομαι ἐντὸς ὀλίγου τὴν νίκην καὶ μετ' αὐτὴν πᾶν ἀγαθόν,

» Μὲ τὴν ἔνωσιν, ὡς συμπολῖται, μὲ τὰ πρὸς τὴν ιερὰν θρησκείαν σέβας, μὲ τὴν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς σερατηγγούς

ὑποταγήν, μὲ τὴν εὐτολμίαν καὶ σταθερότητα, ἡ νίκη μᾶς εἴ-
ναι βεβαία καὶ ἀναπόφευκτος. Αὕτη θέλει στεφανώσει μὲ
δάφνας ἀειθαλεῖς τοὺς ἡρωικοὺς ἀγῶνας μᾶς· αὐτὴ μὲ χαρα-
κτῆρας ἀνέξαλείπτους θέλει χαράξει τὰ ὄνόματα ὑμῶν εἰς
τὸν ναὸν τῆς ἀθανασίας διὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐπερχομένων
γενεῶν. Ἡ πατρὶς θέλει ἀνταμείψει τὰ εὔπειθη καὶ γνήσιά
της τέκνα μὲ τὰ βραβεῖα τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς, τὰ δὲ ἀ-
πειθῆ καὶ κωφεύοντα εἰς τὴν τωρινήν τῆς παράκλησιν θέλει
ἀποκηρύξει, ὡς νόθα καὶ ἀσιανὰ σπέρματα, καὶ θέλει παρα-
δώσει τὰ ὄνόματά των, ὡς ἀλλων προδοτῶν, εἰς τὸν ἀναθε-
ματισμὸν καὶ κατάραν τῶν μεταγενεστέρων.

»Ἄς καλέσωμεν λοιπὸν ἐκ νέου, ὃ ἀνδρεῖοι καὶ μεγαλό-
ψυχοι «Ελληνες, τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν κλασσικὴν γῆν τῆς
Ἐλλάδος. «Ἄς συγχροτήσωμεν μάχην μεταξὺ τοῦ Μαραθῶ-
νος καὶ τῶν Θερμοπυλῶν! «Ἄς πολεμήσωμεν εἰς τοὺς τάφους
τῶν πατέρων μᾶς, οἱ δόποιοι, διὰ νὰ μᾶς ἀφήσωσι ἐλευθέ-
ρους, ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθανον ἐκεῖ!»

»Τὸ αἷμα τῶν τυράννων δὲν εἶναι δεκτὸν εἰς τὴν σκιὰν
τοῦ Θηβαίου Ἐπαμεινῶνδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Θρασυβού-
λου, οἵτινες κατετρόπωσαν τοὺς τριάκοντα τυράννους, εἰς
ἐκείνας τοῦ Μιλιτιάδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Λεωνίδου
καὶ τῶν τριακοσίων, οἵτινες κατέκοψαν τοσάκις τοὺς ἀναρι-
θμήτους στρατοὺς τῶν Βαρβάρων Περσῶν, τῶν ὁποίων τοὺς
Βαρβαρωτέρους καὶ ἀνανδροτέρους ἀπογόνους πρόκειται εἰς
ἡμᾶς σήμερον μὲ πολὺ μικρὸν κόπον νὰ ἔχαφανίσωμεν ἐξ
ὅλοκλήρου.

»Εἰς τὰ ὅπλα λοιπόν, φίλοι, ἡ πατρὶς μᾶς προσκαλεῖ!

Τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1821

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

94. ΤΑ ΕΤΗ ΤΗΣ ΝΕΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΔΙΑΚΟΥ
περίων για

Δεκαεξής ἡ δεκαεπτά ἐτῶν ἦτο ὁ Ἀθανάσιος, ὅτε πρῶτον προσῆλθεν εἰς τὴν Μονὴν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Δέν προσῆλθε νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλὰ νὰ διδαχθῇ παρά τινος καλογήρου τὴν Ὁκτώηχον καὶ τὸ Ψαλτήριον. Ὁ καλόγηρος αὐτὸς ἔξεπλήρωνε χρέη διδασκάλου, ὅπως συνέβαινε καθ' ὅλην τὴν Ἐλλάδα ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ὑπηρέτει ὅμως ὁ Ἀθανάσιος κάποτε τὴν Μονὴν καὶ τοὺς καλογήρους καὶ ἐκάστην ἐορτὴν προσήρχετο καὶ ἔψαλλεν ἐκεῖ ἡ ἔλεγε τὸν Ἀπόστολον.

Μίαν φορὰν ἔτυχε νὰ περιοδεύῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα δὲ Δεσπότης Λιδωρικίου, ώς ἐλέγετο τότε ὄλόκληρος ἡ σημερινὴ Δωρίς, ὅστις ἤκουσε τὸν Ἀθανάσιον νὰ λέγῃ τὸν Ἀπόστολον. Ὁ Δεσπότης τόσον ἐμαγεύθη ἀπὸ τὸ σεμνὸν ἥθος τοῦ νεανίου καὶ τὴν ἔξαισίαν φωνήν του, ὥστε τοῦ ἐπρότεινε νὰ τὸν χειροτονήσῃ διάκονον. Ὁ νεανίας, δὲ ποιοῖς μόνον τὸν τίτλον ἀναγνώστου ὠνειρεύετο, ἐδέχθη χαίρων τὸν βαθμὸν τοῦ διακόνου, ἔμεινεν εἰς τὴν Μονὴν καὶ ἀφιερώθη εἰς τὸ μοναχικὸν στάδιον.

Μετὰ καιρόν, μίαν Κυριακήν, ἔτυχε νὰ γίνεται γάμος εἰς τὴν Ἀρτοτίναν, ὅπου ἐπυροβόλουν ὅλοι, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκεδάζοντες. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦλθε καὶ ὁ Διάκος ἀπὸ τὴν Μονὴν μὲ τὸν κοντὸν «τσάγγρον» του. Ἐκ τινος πυροβολισμοῦ συνέβη νὰ φονευθῇ ὁ υἱὸς τῆς Κουτσουγιάννανας. Αὕτη ἦτο ἐκ Κωσταρίσης, κώμης τῆς Δωρίδος, δύο ὥρας ἀπεχουσῆς τῆς Ἀρτοτίνης, ἐξ ἴσχυρᾶς οἰκογενείας. Ὁ φόνος ἀπεδόθη ὅμοφώνως παρ' ὅλων, Τούρκων καὶ Χριστιανῶν, εἰς τὸν Διάκονον, ὅστις ἤρχισε νὰ κρύπτηται εἰς τὰ πέριξ, ἔνεκα τῆς καταζητήσεως τῶν τουρκικῶν ἀποσπασμάτων. Δὲν ἐξεδύθη ὅμως τὰ ράσα καὶ ἔξηκολούθει τὴν διακονίαν του εἰς τὴν Μονήν.

Κατὰ τὴν 15ην Αὔγουστου ἐτελεῖτο εἰς Ἀρτοτίναν ἐπὶ Τουρκοκρατίας λαμπρὰ πάνηγυρις πρὸς τῷ μὴν τῆς Παναγίας. Κατ' αὐτὴν συνέρρεον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Δωρίδος πολυάριθμοι προσκυνηταί. Ὁ Διάκος, πληροφορηθεὶς ὅτι δὲν ὑπῆρχον τὰ ἀποσπάσματα εἰς τὴν πόλιν, ἐφανερώθη, καὶ ἤρχισε μετ' ἄλλων νέων νὰ ρίπτῃ τὸ «λιθάρι» εἰς τὸ «ἄπλωμα» τῆς κώμης. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι εἶχον κρυφθῆ εἰς τοὺς πλησίους βάλτους. Καὶ ὅτε ἐνόμισαν κατάλληλον τὴν περίστασιν, ὥρμησαν πολυάριθμοι καὶ συγέλαβον τὸν Διάκονο καὶ τὸν μετ' αὐτοῦ Καφέτζον, καταδιωκόμενον καὶ τοῦτον

δι' ἀλλα αἴτια. Αὐθημερὸν ἔφερον αὐτοὺς δεσμίους εἰς τὸν Φεράτ ἐφένδην, διοικητὴν Λιδωρικίου, ὁ ὅποιος ἔρριψεν ἀμφοτέρους εἰς μικρὰν φυλακήν, τῆς ὅποιας ἀκόμη σώζονται τὰ χαλάσματα.

‘Ο Διάκος εὐθὺς παρετήρησεν ὅτι τὸ σανίδινον κιγκλίδωμα τοῦ μικροῦ τῶν παραθύρου εἶχε σαπίσει καὶ τὴν νύκτα ἔθραυσε διὰ τῆς χειρός του ἀθορύβως δύο σανίδας καὶ, εὐσταλής καθὼς ἦτο καὶ λεπτός, ἐπήδησε πρὸς τὰ ἔξω, ἀφοῦ εἰδοποίησε καὶ τὸν σύντροφόν του. ‘Ο Καφέτζος ὅμως ἦτο χονδρὸς πολὺ καὶ δυσκίνητος καὶ ἦτο εἰς αὐτὸν ἀδύνατον νὰ ὀλισθήσῃ ἐκ τῆς μικρᾶς ἐκείνης ὀπῆς. ‘Ο Διάκος ὅμως, σύρων αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἔξω, ἡδυγήθη νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, ἀφοῦ ἔσπασε τὰ δεσμά του. ‘Ομοῦ τότε διὰ νυκτὸς ἔξηλθον ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν καὶ, ἀνελθόντες εἰς τὰ ὄρη, ἐφθασαν τὸ γλυκοχάραγμα εἰς τὸ «λημέρι» τοῦ ἀκουστοῦ εἰς τὴν Δωρίδα κλέφτου Τσάμ Καλογήρου.

‘Ο Τσάμ Καλόγηρος κατήγετο ἐξ Ἡπείρου. ‘Ο «ταϊφᾶς» του ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἑβδομήκοντα καλὰ παλληκάρια, μεταξὺ τῶν ὅποιων ἥσαν καὶ ὁ Γούλας καὶ ὁ Σκαλτσοδῆμος.

“Οτε οἱ δύο φυγάδες ἐφθασαν ἐκεῖ, ἐζήτησαν νὰ συγκαταριθμηθοῦν εἰς τὸν ταϊφᾶ. Καὶ τὸν μὲν Καφέτζον ἐδέχθησαν μετὰ χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ, διότι ἐκαμεν εἰς αὐτοὺς ἐντύπωσιν τὸ ἀρρεγωπὸν παράστημά του. Τὸν Διάκονον ὅμως ἐδέχθησαν κατὰ χάριν, λέγοντες ὅτι ἦτο καλὸς διὰ νὰ μεταφέρῃ ὕδωρ.

— “Αει, καλὸς εἶσαι καὶ σὺ γιὰ τ' ἀσκί, εἶπον περιφρονητικῶς.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐδόθη εἰς τὸν Διάκονον ἀφορμὴ νὰ ἀποδείξῃ ὅλως τὸ ἐναντίον. Διότι εἰς τὴν Σελίσταν, κώμην τῶν Κραβάρων, ἔγινε κρατερὰ συμπλοκὴ μεταξὺ κλεφτῶν καὶ πολυαρίθμων Τούρκων. Οἱ κλέφται διεσκορπίσθησαν νι-

κηθέντες ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας δυνάμεως τοῦ ἔχθρου καὶ ὁ κα-
πετάνιος ἐπληγώθη σοβαρῶς εἰς τὸν πόδα καὶ ἐκινδύνευσε
νὰ αἰχμαλωτισθῇ..

‘Ο Διάκος τότε κατώρθωσε διὰ τῆς τόλμης του νὰ λά-
βῃ ἐπ’ ὄμματα τὸν πληγωθέντα καὶ διερχόμενος διὰ μέσου
τῶν ἔχθρῶν ἵψηρός ἐπέτυχε νὰ φθάσῃ σῶσις μετ’ αὐτοῦ εἰς
Γραμμὴν Ὁξειάν. ‘Η τοποθεσία αὐτὴ εἶναι ράχις ὑψηλή,
κατάφυτος ἀπὸ ὅξιάς, ἀπέχουσα δύο ὥρας τῆς Ἀρτοτίνης.
Ἐπ’ αὐτῆς συνηθροίσθησαν καὶ οἱ διασπαρέντες κλέφται καὶ
ἐνώπιον ὅλων ὡμοιόγγησεν ὁ Τσάμη Καλόγηρος τὴν ἔξοχον
ἀνδρείαν τοῦ Διάκου καὶ τὸν ὑπέδειξεν ἐν ὥρᾳ θανάτου ὡς
διάδοχόν του.

‘Αλλὰ μετ’ ὀλίγον οἱ κλέφται, ἀναγκασθέντες ὑπὸ τῆς
ἐπιμόνου καταδιώξεως τῶν ἔχθρων ἀποσπασμάτων, διε-
μοιράσθησαν εἰς ἀποσπάσματα ἦ, ὡς ἐλέγοντο, «μπουλού-
κια». ‘Εν ἀπόσπασμα ἀπετέλεσαν τότε ὁ Διάκος, ὁ Γούλας
καὶ ὁ Σκαλτσοδῆμος, ἐξ Ἀρτοτίνης καὶ οὗτος. Περὶ αὐτοῦ
μάλιστα λέγεται ὅτι κατὰ τὸν ἀρματωλικόν του βίον καὶ ἔ-
πειτα ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ 1872, ὅτε ἀπέθανε,
δὲν «ἐπροσκύνησε καθόλου εἰς τοὺς Τούρκους».

Κατ’ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦλθεν εἰς τὸν Διάκονον ἡ εἰδη-
σις τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του καὶ ἐνὸς ἀδελφοῦ του, τοῦ
Ἀποστόλη. ‘Ο Διάκος εἶχε δύο ἀδελφούς, τὸν Δῆμον, ὁ ὁ-
ποῖος ἐπωνομάσθη Μασσαβέλας, καὶ τὸν Ἀποστόλην, καὶ
δύο ἀδελφάς, τὴν Καλομοίραν καὶ τὴν Σοφίαν. ‘Ο πατὴρ
μετὰ τοῦ Δήμου καὶ τοῦ Ἀποστόλη εἶχον ἀσπασθῆ τὸν ποι-
μενικὸν βίον καὶ ἔτυχε νὰ εἶναι τότε μετὰ τῶν ποιμνίων των
εἰς τὰ «χειμαδιά». Μίαν πρώίαν εἶχον ἐπισκεφθῆ αὐτούς δέ-
κα ἐκ τῶν πέριξ κλεφτῶν, εἰς τοὺς δύοιους πρόσεφερον τὴν
καρδάραν πλήρη γάλακτος νὰ πίουν. ‘Αλλὰ κατ’ ἐκείνην τὴν

ώραν ἔτυχε νὰ διέρχηται τὸν δρόμον ἀπόσπασμα ἐχθρικόν, κατὰ τοῦ ὁποίου ὥρμησαν οἱ ποιμενικοὶ κύνες ὑλακτοῦντες. Οἱ κλέφται ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ οἱ κύνες ἀφήσαντες τοὺς Τούρκους ὥρμησαν ἐναντίον αὐτῶν. Τότε οἱ Τούρκοι ἐπλησίασαν εἰς τὴν καλύβην καὶ παρατηρήσαντες τὴν καρδάραν, τὰ κοχλιάρια καὶ τὰς σειράς τοῦ γάλακτος ὑπώπτευσαν καὶ συλλαβθόντες τὸν γέροντα καὶ τὸν Ἀποστόλην ἔφερον αὐτοὺς δεσμίους εἰς τὴν Ὑπάτην. Ὁ Δῆμος ἔτυχε νὰ ἀπουσιάζῃ τότε καὶ τοιουτοτρόπως ἐσώθη. Οἱ δύο ὅμως οὗτοι τὴν αὐτὴν νύκτα ἀπέθανον εἰς τὴν φυλακὴν εἴτε διὰ φυσικοῦ θανάτου εἴτε φονευθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Διάκος, μαθὼν τὸν θάνατον αὐτῶν, ἤρχισε νὰ ζητῇ ἐκδίκησιν, ἐπιτιθέμενος ἐναντίον πολλῶν ἀποσπασμάτων, τὰ δόποῖα διεσκόρπιζον καὶ συνέτριβον οἱ κλέφται.

‘Απ’ ἐδῶ ἀρχίζει τὸ στάδιον τοῦ Διάκου ως ἀληθιοῦς ἀρματωλοῦ. Ἡ ἀρχηγία ἐδόθη εἰς τὸν Σκαλτσοδῆμον, καθὸ γεροντότερον καὶ σεβαστότερον, ὅστις ἡγήθη τοῦ πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαρνοποτάμου ἀποσπάσματος. Ὁ Γούλας καὶ ὁ Διάκος ἔλαβον τὴν ἡγεσίαν τῶν ἐπάνω ἀποσπασμάτων, τῶν ἐφορευόντων τὰ μέρη τὰ ἀκολουθοῦντα τὸν ροῦν τοῦ Μόρνου, ἀπὸ τῶν δύο πηγῶν του, ἀμφοτέρωθεν τῶν Βαρδουσίων.

Ἐπὶ δύο - τρία ἔτη ἔζησαν ἥσυχοι οἱ ἀρματωλοί, ἔκαστος εἰς τὴν περιοχὴν του, ἀναγνωρίζοντες ως σύντροφοι τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Σκαλτσοδῆμου καὶ σεβόμενοι αὐτὸν πάντοτε. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶχεν ἀρχίσει νὰ σκέπτηται ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων τὰ σχέδιά του ἐναντίον τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνεκάλεσεν εἰς τὴν ἔδραν του εἰς σύσκεψιν ὅλους τοὺς ὄπλαρχηγούς, Ἀλβανούς καὶ Χριστιανούς. Μεταξὺ τούτων ἐκάλεσε καὶ τὸν Σκαλτσοδῆμον, ως ἀντιπρόσωπον τοῦ ἀρματωλικίου.

τοῦ Λιδωρικίου. 'Αλλ' ὁ Σκαλτσοδῆμος ἔστειλεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Διάκονον, ὅστις ἔμεινεν εἰς τὴν Αὔλην τοῦ Ἀλῆ ἐπὶ τινα χρόνον. Ἐκεῖ ἐσχετίσθη πρώτην φορὰν τότε μετὰ τοῦ Ὁδυσσέως Ἀνδρούτσου καὶ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν.

"Οτε ὁ Διάκος ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ ἀρματωλίκι του, ἤρχισε νὰ ἀναφαίνηται ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἀνδρὸς καὶ νὰ ἐπισκιάζηται τὸ ὄνομα τοῦ Σκαλτσοδήμου. Ὁ λαός, Τοῦρκοι καὶ Χριστιανοί, ἐσέβοντο καὶ ἥγαπων αὐτόν. Οἱ πρόκριτοι τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησίν του χωρίων ἐπήνουν τὴν ἀμεμπτον διαγωγήν, τὸν γενναιόφρονα χαρακτῆρα καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Τὰ παλληκάρια του ἦσαν ἔτοιμα νὰ θυσιασθοῦν δι' αὐτόν. Ὁ Σκαλτσοδῆμος ἐμάνθανε πάντα ταῦτα καί, παρακινούμενος ἀπὸ ραδιούργους ἔχθρούς του Διάκου, ἤρχισε νὰ τὸν ὑποπτεύῃ ὅτι ἔμελέτα νὰ τὸν φονεύσῃ, διὰ νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν. Ἡ ὑποψία του αὗτη ἐφάνη κατὰ τὴν πανήγυριν τῆς Παναγίας, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1819, ὅτε συνηντήθησαν μέν, ἀλλ' ὁ Σκαλτσοδῆμος οὐδὲ ἔχαιρέτισε καν τὸν Διάκον. Καὶ δτε ὁ Διάκος ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ μάθῃ τὴν αἰτίαν τῆς ψυχρότητός του, ὁ Σκαλτσοδῆμος τοῦ εἶπε καθαρὰ τὰς ὑποψίας του. Ὁ Διάκος διεμαρτυρήθη ζωηρῶς, ζητῶν νὰ φέρῃ ἐμπρός του τὸν συκοφάντην νὰ δμολογήσῃ.

—Τί τὸ θές; εἶπεν ὁ Σκαλτσοδῆμος, δύο ἀτια σ' ἕνα ταβλᾶ δὲν κάνουν ἢ ἐγώ νὰ φύγω ἢ ἐσύ.

—Φεύγω ἐγώ, καπετάνιε, εἶπεν ὁ Διάκος εὐσεβάστως.
Καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἀποχαιρετίσας τὸν ἐπὶ τόσα ἔτη φίλον καὶ συναγωνιστήν του, παρητήθη τῆς ὀπλαρχηγίας καὶ ἔφυγε μεθ' ἑνὸς μόνον συντρόφου, τοῦ Περλίγα, εἰς Λεβάδειαν. Ἐκεῖ εῦρε τὸν φίλον του Ὁδυσσέα ὀπλαρχηγὸν τῆς Λεβαδείας ἀπὸ τοῦ 1816, ὅστις τὸν ἐφιλοξένησε μετὰ χαρᾶς καὶ τὸν διώρισε πρωτοπαλλήκαρόν του.

Ανδρέας Καρκαβίτσας (Διασκευή)

95. ΡΟΥΜΕΛΗ

Τὴν μάννα μου τὴν Ρούμελη ν' ἀγνάντευα τὸ λαχταρῶ...
Ψηλὰ ποὺ μὲ νανούριες, καημένο Καρπενήσι!
Τρανὰ πλατάνια ξεδιψοῦν στὶς βρύσες μὲ τὸ κρύο νερό,
Σαρακατσάνα ροβολάει καὶ πάει γιὰ νὰ γεμίσῃ.

Μὲ κρουσταλλένια σφυριχτὰ σὲ λόγγους φεύγουν σκοτεινούς
κοτσύφια καὶ βοσκόπουλα μὲ τὰ λαμπρὰ τὰ μάτια,
νερὰ βροντοῦνε στὸν γκρεμὸ καὶ πᾶνε πρὸς τοὺς οὐρανοὺς
ἴσια κι ὅρθιὰ σὰν τὴν ψυχὴ τῆς Ρούμελης τὰ ἐλάτια..²

Κάμπε Ἀττικέ, μὲ πλάνεψες κι ἐγώ γιὰ τὶς κορφὲς πονῶ
καὶ γιὰ τραχείες ἀνηφοριές σηκώνω τὸ κεφάλι...

Φυλακωμένη πέρδικα, ποὺ κλαίει γι' ἀλαργινὸ βουνό
δέρνει ἡ ψυχή μου στὸ κλουβὶ τὰ νύχια τῆς κοράλλι.

Εἰπον εἰ   *Ζαχαρίας Παπαντωνίου*

96. Τὸ ΦΙΛΗΜΑ

Ἐις τὸ Μανιάκι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ἐκ τῶν
τριακοσίων μαχητῶν δὲν ἀπέμεινεν οὔτε εἰς ζωντανός.

‘Ο ἥλιος, προβάλλων ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν βουνῶν, τοὺς ἐ-
γχαιρέτισεν ὅρθιους ὄλους. Ἐφώτισε τὰς λευκὰς φουστανέλ-
λας.’ Εγάιδευσε τὰς μαύρας κόμας των. Ἀπήστροψέν εἰς τοὺς ..

φλοιγερούς δόφθαλμούς των. Ἐχρύσωσε τὰς λαβάς τῶν ὅπλων των. Καὶ τώρα, δύων ἐκεῖ κάτω, μέσα εἰς τὸ πέλαγος, τοὺς ἀποχαιρετίζει λυπημένος νεκρούς, σκορπισμένους ἐπάνω εἰς τὸ χῶμα. Καὶ χάνεται ἀργά - ἀργά καὶ σβήνει, ώσταν νὰ θέλῃ νὰ ρίψῃ ἀκόμη τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους.

"Ολην τὴν ἡμέραν, ἀσιτοῦ καὶ ἀποτοῦ, ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν ἔχθρικῶν σφαιρῶν, ἀντέστησαν εἰς τὴν χάλαζαν τῶν βομβῶν. Κατήσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων. Ἐγχεύασαν τὴν ὄρμὴν τῆς ρομφαίας καὶ τὴν βίαν τῆς λόγχης. Ἀφοῦ ἔφαγον τὴν πυρίτιδα μὲ τὴν φούκταν ἀφοῦ καὶ τὸ τελευταῖον σπυρὶ τῆς ἐσώθη εἰς τὰς παλάσκας των ἀφοῦ ἐρράγισθη καὶ τοῦ τελευταίου ὅπλου των ἡ κάννη ἀφοῦ καὶ τὸ τελευταῖον γιαταγάνι ἔσπασεν εἰς τὰς χειράς των, ἔπεισαν. "Αψυχοι ναί, ἡττημένοι ὅχι."

Καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ὁ Παπαφλέσσας, ὁ πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν καὶ τελευταῖος σταματήσας, εὐρίσκετο ἐξηπλωμένος μὲ πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους. Κρατεῖ ἀκόμη μὲ σφιγκτὰ δάκτυλα τὸ θραυσμένον καὶ αἱμοστάζον γιαταγάνι του.

Καὶ ὁ Αἰγύπτιος ἀναβαίνει ἐν μέσῳ τοῦ καλπασμοῦ τῶν ἵππων καὶ τοῦ ἥχου τῶν τυμπάνων καὶ σαλπίγγων, ἐνῷ τὰ μισοφέγγαρα ἀστράπτουν ἐπὶ τοῦ καθαροῦ ὄρίζοντος τῆς δύσεως. Ἔπι τῆς ὑγρᾶς ἐκ τῶν αἱμάτων χῆς οἱ "Αραβες βαδίζουν μὲ πολὺν κόπον καὶ τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων γλιστροῦν. "Αλλ' ἡ χαρὰ διὰ τὴν ἀνέλπιστον νίκην εἶναι τόση, ώστε φέρει αὐτοὺς ταχεῖς πρὸς τὸν ἀνήφορον, ταχεῖς αὐτοὺς εἰς τὴν ράχιν.

"Ηδη ὁ ἀρχηγὸς των ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου ἀνέβη, καὶ ἐκεῖ ἐστάθη. Περιέφερε τὸ βλέμμα. Ἐκοιταζε τὸ κοκκινίσαν ἔδαφος, τὸ ὄποιον πίνει λαιμάργως τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων. Παρετήρησε τὸν ἀνερχόμενον στρατόν.

Εἶδε τοὺς πεσόντας. Καὶ μὲ ἀνοικτὸν τὸ ὄμμα ἀναμετρεῖ τοὺς ὑψηλούς κορμούς των καὶ τὰ εὐρέα στέρνα των, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα.

— Κρίμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες, συλλογίζεται.

Καὶ βλέπει πέριξ, βλέπει θαυμάζων, βλέπει ἀπορῶν, ὡσὰν νὰ μὴ πιστεύῃ ὅτι ἔχαθησαν τοιοῦτοι ἄνδρες. Φαίνονται ὡσὰν νὰ κοιμῶνται μόνον, διὰ νὰ ἔξυπνήσουν πάλιν φοβερώτεροι.

— Ποιός εἶναι δὲ Παπαφλέσσας;

Οἱ ὁδηγοί του ἔσπευσαν, ἔδειξαν τὸ πτῶμα, περιβρεχόμενον ἐκ τοῦ ἰδρῶτος τοῦ ἀγῶνος, μὲ κατερρακωμένα τὰ φορέματα, μαῦρον ἀπὸ τὸν καπνόν.

— Σηκῶστέ τον, πάρτε τον... πάρτε τον, πλύντε τον...
Πλύντε το τὸ παλληκάρι...

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἐσήκωσαν, τὸν ἐστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του καὶ ἐβάδισαν διευθυνόμενοι πρὸς τὴν πλησίον πηγήν. Ἐκεῖ τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον. Τὸν ἐκαθάρισαν ἀπὸ τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἰδρῶτα καὶ ἀπὸ τὸν κονιόρτον. Τὸν ἐσπόγγισαν, ἐτακτοποίησαν τὰ σχισμένα του ἐνδύματα καὶ ἐγύρισαν διάσω φέροντες αὐτόν.

— Στῆστέ τον ἐκεῖ ἀπὸ κάτω.

Οἱ ἄνδρες, κρατοῦντες αὐτὸν ἐκατέρωθεν, ἐπροχώρησαν πρὸς τὸ δένδρον, ποὺ τοὺς ἔδειξεν δὲ Ιμπράχμ, τὸν ἀπέθεσαν παρὰ τὴν ρίζαν, τὸν ψώσαν. Καὶ τὸν ἀκούμβησαν, τὸν ἐστέρεωσαν, τὸν ἴσορρόπησαν, ὡσὰν ζῶντα. Ἔπειτα ἀπεμακρύνθησαν καὶ τὸν ἀφῆκαν μόνον, βασταζόμενον ἀπὸ τὴν ἰδίαν δύναμιν. Τὸ πτῶμα ἐναπέμεινεν ἀκίνητον, εὔθυ, στηρίζοντὸν τοῦ κορμοῦ τὴν ράχιν. Οἱ θώρακες ἦτο προτεταμένος, αἱ χεῖρες κρεμάμεναι μὲ ἀναπόσπαστον τὴν λαβὴν τοῦ σπασμένου χαντζαριοῦ, τὰ σκέλη ἀνοικτὰ καὶ ἡ κεφαλὴ ὑψηλά.

Τότε δὲ Ἰμπραήμ πλησιάζει βραδέως πρὸς τὸ δένδρον.
Στέκεται καὶ προσβλέπει σιγῇ λός τὸ ἀπνουν σῶμα τοῦ ἀντί-
πάλου. Καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἥτις ἀνέτειλε τὴν
ώραν ἐκείνην αἰματόχρους, ὡσὰν νὰ εἴχε βαφῇ ἀπὸ τὸ αἷμα
τῆς μάχης, φιλεῖ μὲν θερμὸν φίλημα τὸν ὄρθιον νεκρόν.

«Ἐργα»

Μιχαήλ Μητσάκης (Διασκευή)

μηχαήλ φωτοαρχείο

97. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ

Ἐγνώριζον δὲ τὸ Μεσολόγγιον εἶναι πόλις μικρά. "Οτι
ἐκτίσθη ἐπὶ πηγῶντος ἐδάφους εἰς τὴν ἀκραν ἀβαθοῦς θα-
λασσολίμνης δὲ τὸ δὲν ἔχει οὔτε πύργους, οὔτε ἐπάλξεις, οὔτε
τίποτε ἀπὸ ὅσα περιμένει κανεὶς νὰ ἴδῃ εἰς ὁχυρὸν φρούριον.
Καὶ ὅμως ὄμολογῷ δὲ μὲ κατέλαβεν ἔκπληξις, δέταν, εἰσερ-
χόμενος εἰς τὴν πόλιν, διέβην τὴν ξηρὰν τάφρον καὶ εἶδον
τὸν μικρὸν τοῖχον πέριξ τῆς πόλεως.

Νομίζεις, δὲ βλέπεις περίφραγμα κήπου!
Τὸ τεῖχος τοῦτο ἐπεσκευάσθη καὶ ἀνεκαινίσθη μετὰ τὴν
Ἐπανάστασιν. Δὲν ἦτο τόσον στερεὸν τὸ τεῖχος, ἀπὸ τὸ
ὅποιον οἱ Ἑλλήνες ἀπέκρουσαν τοιαύτας ἐφόδους καὶ ἐκ τοῦ
ὅποιού τοσάκις ἐξώρυγησαν ἐν μέσῳ τοῦ σκάτους κατὰ τοῦ

έχθροι. Πώς! Τοῦτο εῖναι τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὄποιον δίξ
ἀντέστη εἰς τὰς δυνάμεις τοῦ Σουλτάνου; Αὐτὰ εῖναι τὰ με-
γαλώνυμα ὄχυρώματα, πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ πρὸς κυρίευ-
σιν τῶν ὄποιων τοσοῦτον αἷμα ἔχύθη;

‘Ο ἀγὼν τοῦ 1821 οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν μὲ δῆσα εἴδομεν
καὶ βλέπομεν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας. Τὰ τόσα σιδηρᾶ ἢ ὅρει-
χάλκινα πυροβόλα θὰ προεκάλουν τὸν γέλωτα τῶν σημερι-
νῶν πυροβολητῶν. Οἱ μαχηταὶ ἐκεῖνοι ἐμάχοντο συνήθως ἐκ
τοῦ πλησίου καὶ ἡ σπάθη δὲν ἔμενεν ἀχρηστος εἰς τὴν θή-
κην. Οἱ ἀντίπαλοι, προτοῦ συμπλακοῦν, ἡρεθίζοντο ἀμοι-
βαίως διὰ προκλήσεων καὶ ὕβρεων, καθὼς οἱ ἥρωες τοῦ ‘Ο-
μήρου. Τοιούτου εἴδους πολέμους καὶ πολιορκίας δυσκόλως
κανεὶς δύναται νὰ φαντασθῇ χωρὶς πύργους ὑψηλούς, πύλας
σιδηρᾶς, γεφύρας κρεμαστάς, βράχους μὲ ἐπάλξεις καὶ πυ-
ροβόλα φοβερὰ εἰς τὰς θυρίδας τῶν προμαχώνων.

‘Εδῶ ὅμως ἡ παντελὴς τούτων ἔλλειψις ἀνυψώνει ἀκό-
μη περισσότερον τὴν δόξαν τῶν ὑπερμάχων τοῦ Μεσολογ-
γίου. Βλέπει κανεὶς τὴν ταπεινὴν αὐτὴν πόλιν ἐξ ὀλοκλήρου
ἀνοχύρωτον.

“Οτε δὲ Μαυροκορδᾶτος ἐκλείσθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὴν
27ην Ὁκτωβρίου 1822, οἱ Τούρκοι, κύριοι τῆς Ἡπείρου καὶ
τῆς Ἀκαρνανίας, κατήρχόντο πλήρεις θράσους πρὸς κατά-
κτησιν τῆς ἐπιλοίπου Στερεάς καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἡ
Ἐπανάστασις κατεστρέφετο, ἐὰν δὲν ἡμποδίζετο ἡ ὁρμή
των. ‘Ο Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος ἐνόησεν ὅτι δὲ φραγμὸς
οὗτος ἦτο τὸ Μεσολόγγιον, ἀν καὶ ἦτο ἀκατάλληλον πρὸς ἀ-
μυναν. Ἀπὸ παντοῦ τὸν παρεκίνουν νὰ μὴ θυσιασθῇ ματαί-
ως. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπερασπίσῃ πόλιν τοσοῦτον ἀσθε-
νῆ ἐναντίον στρατιᾶς; Ἄλλ’ ἐκεῖνος ἔμεινεν ἀκλόνητος εἰς
τὴν ἀπόφασίν του:

— ‘Ἐὰν δὲν ἀντισταθῶμεν ἐδῶ, εἶπε, διέρχονται στὸ ἔχθρο!

έλευθεροι, κυριεύεται ἡ Πελοπόννησος καὶ χάνεται τὸ πᾶν.
Ἐγὼ θὰ ἀποθάνω ἐδῶ.

Εὔτυχῶς δὲν ἀπέθανεν, ἀλλ’ ἐδοξάσθη.

Τριακόσιοι ὅγδοήκοντα μόνον μαχηταὶ εύρισκοντο εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης μὲ τριάκοντα πέντε Σουλιώτας του. Δέκα χιλιάδες Ἀλβανοί περιεκύλωσαν τὸ Μεσολόγγιον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὁμέρου πασᾶ. Ἐπερπε, διὰ παντὸς τρόπου, νὰ κερδήσουν καιρὸν οἱ πολιορκούμενοι, μέχρις ὅτου ἔλθῃ βοήθεια, ὡς ἥλπιζον. Ἡ δλιγάριθμος φρουρὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποστῆ τὴν ἔφοδον τοσούτων ἔχθρῶν. Ἡτο χρεία, πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ περιτειχίσματος, δεκαπλασίου ἀριθμοῦ στρατιωτῶν. Ἐὰν δὲν θὰ ἀνέβαλλε βεβαίως τὴν ἔφοδον.

Διὰ νὰ τὸν ἔξαπατήσουν οἱ πολιορκούμενοι, ἔχωναν κατὰ διαστήματα λόγχας τουφεκιῶν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῶν τειχῶν, διὰ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὑπῆρχον καὶ τακτικὰ στρατεύματα ἐντὸς τῆς πόλεως. Καὶ δὲλλοτε ἔτουφεκίζον διὰ μιᾶς ἀπὸ ἐν μέρος τῶν τειχῶν, καί, τρέχοντες δρομαῖοι πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, ἔτουφεκίζον ὅλοι μαζὶ δευτέραν φοράν.

Εὔτυχῶς δὲν Ὁμέρος Βρυώνης, ἀπατηθείς, ἔκαμε προτάσεις περὶ παραδόσεως. Οἱ πολιορκούμενοι, διὰ νὰ κερδήσουν καιρόν, ἔως ὅτου φθάσουν αἱ ἀναμενόμεναι ἐπισχύσεις, ἔξηκολούθουν τὰς διαπραγματεύσεις, ἀν καὶ ἀπέρριψαν τὰς πατεινωτικὰς προτάσεις τοῦ Ὁμέρου. Καὶ ἐφεύρισκον καθημερινῶς καὶ νέας προτάσεις. Ἡλπιζον ὅτι θὰ φανῇ ἐπὶ τέλους ἡ βοήθεια, τὴν ὄποιαν ἀνέμενον μὲ μεγάλην ἀνυπομονησίαν. Τίποτε δύμως δὲν ἐφαίνετο. Ἡ θάλασσα ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν πλοίων τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Ἐπειτα δύμως ἀπὸ ἀγωνίαν εἴκοσι τεσσάρων ἡμερῶν, εἶδον τρελοὶ ἀπὸ χαρὰν τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ προσέγγι-

ζουν. Τὰ Τουρκικὰ ἐσκορπίσθησαν, ἡ θάλασσα ἔμεινεν ἐ-
λευθέρα καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἔδραμον πρὸς βοήθειαν τῶν
κινδυνευόντων ἀδελφῶν των. Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε τώρα ι-
κανούς ὑπερασπιστὰς πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐχθρικῆς ἐφό-
δου. Αἱ διαπραγματεύσεις περὶ συμβιβασμοῦ ἔπαισαν καὶ οἱ
“Ελληνες ἐμήνυσαν πρὸς τοὺς Τούρκους λακωνικῶς:

—Ἐάν θέλετε τὸ Μεσολόγγι, ἐλάτε νὰ τὸ πάρετε! τούρκοι

Ο πασᾶς, δργισθείς, ἥρχισε νὰ πυροβολῇ τὴν πόλιν
καὶ προητοιμάζετο διὰ τὴν ἔφοδον. “Ωρισε πρὸς τοῦτο τὴν
νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ὅπότε οἱ “Ελληνες, ἔορτάζοντες
ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, δὲν θὰ
ἥσαν ἐπὶ τῶν προμαχώνων. Καὶ ἡ ἄλωσις τότε θὰ κατωρ-
θοῦτο εὐκολώτερον. Ο ιστορικὸς τοῦ Ἀγῶνος Σπυρίδων
Τρικούπης διηγεῖται, πῶς οἱ πολιορκούμενοι εἰδοποιήθησαν
περὶ τοῦ κινδύνου.

Τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, λέ-
γει, ἔπλεε πλησίον τῆς “Ασπρης Ἀλυκῆς μονόξυλον, φέρον
ἀπὸ τοῦ Αἴτωλικοῦ εἰς Μεσολόγγι τὸν Θανάσην, γραμματέα
τοῦ Μακρῆ. Ο γραμματεὺς εἶδεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀνθρωπον
κινοῦντα μανδήλιον καὶ τὸν ἐπληγίσασε:

—Ἐγώ, εἶπεν ὁ ἄγνωστος, εἶμαι Χριστιανὸς καὶ πρόθυ-
μος νὰ πάθω διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου μου. Μὴ ἀπορή-
σῃς καὶ πίστευσε εἰς ὅσα θὰ ἀκούσῃς ἃς μὲ βλέπης ὅτι συν-
οδεύω τοὺς ἐχθρούς τοῦ Κυρίου μου. Η γυνή μου καὶ τὰ
τέκνα μου εἶναι εἰς τὴν ἔξουσίαν των, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ
μὲ δικαιώσῃ ἐνώπιόν σου. Ο Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ἡθέλη-
σε νὰ μάθω ὅσα οἱ ἐχθροὶ μελετοῦν κατὰ τοῦ λαοῦ του. Καὶ
περιφέρομαι ἀπὸ πρώίας ὡς κυνηγὸς εἰς σωτηρίαν τῶν ὁ-
μοπίστων μου. Τρέξε εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰπέ, ὅτι οἱ ἐ-
χθροὶ σκοπὸν ἔχουν νὰ οιφθοῦν ἐπάνω τῶν τὰ χαράγματα
διὰ τῆς πρὸς ἀνατολὰς πλευρᾶς τοῦ τειχώματος.

»Ταῦτα εἶπεν ὁ ἄγνωστος ἀνθρωπος, ὑψωσε τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔγινεν ἄφαντος».

Ο ἄγνωστος αὐτός, λέγει ὁ Τρικούπης, ἵτο Ιωαννίτης, καὶ ἕργον εἶχε τὴν προμήθειαν κυνηγίου διὰ τὴν τράπεζαν τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου,

Ο Βρυώνης, πληροφορηθεὶς ὅτι αὐτὸς ἵτο ποὺ ἐφανέρωσε τὸ μυστικὸν εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἔγινεν αἴτιος τῆς ἥττης του, ἐσφαξε τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του.. Ο δυστυχῆς κατώρθωσε νὰ σωθῇ εἰς Μεσολόγγιον, ἀλλ’ ὅτε ἐμαθε τὴν φοβερὰν τοῦ Όμερο ἐκδίκησιν, ἔγινε καλόγηρος. "Εἶησε καὶ ἀπέθανεν εἰς ταπεινὸν ἐρημητήριον, τοῦ ὁποίου τὰ ἔρειπια σφύζονται ἀκόμη πλησίον τῆς εἰσόδου τῆς Κλεισούρας πρὸς τὸ μέρος τοῦ Αγρινίου.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ Μεσολόγγιον ἵτο πολίχνη ἀσήμαντος καὶ τελείως ἄγνωστος ἔξω τῆς Ελλάδος. Όλόκληρος ἡ πεδιάς, ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ζυγοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐσκεπάζετο ἄλλοτε ἀπὸ δάση, κυρίως ἐλαιῶν ἀγρίων, τῶν ὅποιων ἔχνη ὑπῆρχον ἀκόμη μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Επαναστάσεως. Απὸ τοῦ 1822 αἰγλη ἀμαράντου δόξης περιβάλλει τὸ ἔως τότε ταπεινὸν καὶ ἄγνωστον Μεσολόγγιον.

Κατὰ τὸ 1824 ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νέαν λάμψιν τὸ ὄνομα τοῦ Βύρωνος. Εδῶ ἥλθεν ὁ Ἀγγλος ποιητής, ὅτε ἔλαβε τὴν γενναίαν ἀπόφασιν νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὸν Ελληνικὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Τὴν 5ην Ιανουαρίου ἀπειβάσθη εἰς Μεσολόγγιον, τὴν 18ην Απριλίου ἀπέθανεν. Αἱ τελευταῖαι του λέξεις ἦσαν διὰ τὴν θυγατέρα του καὶ διὰ τὴν Ελλάδα:

—Εἰς αὐτὴν ἀφιέρωσα τὰ πάντα, εἶπε προτοῦ ἐκπνεύσῃ τὸν καιρόν, τὴν περιουσίαν, τὴν ὑγείαν μου. Τώρα θυσιάζω εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ζωήν μου. Τί περισσότερον ἡδυνάμην;

Πολλὰ ἡδύνατο εἰσέτι νὰ πράξῃ, ἐὰν ἔζη. Ή Ελλάς

όλη ἐστήριζε τὰς ἐλπίδας τῆς εἰς αὐτόν. Εἰς αὐτὸν ὅλοι προσέτρεχον διὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, αἱ ὁποῖαι ἐσπάρασσον τὴν Ἑλλάδα.

‘Ο πρακτικὸς νοῦς τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἡ θεωρή φαντασία του, ἡ Ἀγγλικὴ ψυχραιμία του, τὸ μεγάλο ὄνομά του, τὰ πάντα ἐφαίνοντο ὅτι ἐδικαιολόγουν τὰς ἐλπίδας, ὅσας ἡ ἐλευσίς του εἰς Ἑλλάδα ἐγέννησεν.

Εἰς τὸ Μεσολόγγιον ἀπέθανεν. Ἐκεῖ ἡ καρδία του διετηρήθη ὡς ίερὸν κειμήλιον. Ἐκεῖ τὸν ἔθρηνησε νεκρὸν ἡ Ἑλλάς. Ἐκεῖ ἐστήθη καὶ ἀνδριάς εἰς τὸ μέσον τῶν μνημείων τῶν ὑπερμάχων τῆς ἡρωικῆς πόλεως.

Αλλὰ τὴν μεγαλυτέραν δόξαν τοῦ Μεσολογγίου ἀποτελεῖ ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1826 πτῶσίς του, μετὰ πολιορκίαν, ἡ ὅποια διήρκεσεν ἐπὶ ἓν δλόκληρον ἔτος.

‘Απὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν’ Δημήτριος Βικέλας (Διασκενή)

98. Ο ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ ΚΗΡΥΣΣΕΙ ΤΗΝ ΑΝΑΓΚΗΝ ΤΩΝ ΘΥΣΙΩΝ

✓ Αρχαὶ Ιουνίου 1826. Τὸ Μεσολόγγιον ἔχει πέσει — εὐγενῆς ἀπαρχὴ τῆς ἐλευθερίας — καὶ οἱ ἡρωικοὶ του πρόμαχοι, ὅσοι διέφυγον τὰς φλόγας καὶ τοὺς ἐχθρούς, τραγικὰ θύματα τοῦ λιμοῦ, τῆς ταλαιπωρίας καὶ τοῦ ἀπελπισμοῦ, ἔχουν συρρεύσει κατὰ χιλιάδας εἰς τὸ Ναύπλιον. Ζητοῦν ἀπὸ τὴν

Κυβέρνησιν, ώς μόνην ἀμοιβὴν τῆς ἐνδόξου θυσίας των, ἄρτον ξηρόν, διὰ νὰ τραφοῦν, καὶ πυρίτιδα, διὰ νὰ πολεμήσουν. Ἐλλάς' ἡ Κυβέρνησις εἶναι περίτρομος καὶ κρύπτεται. Καὶ οἱ πολῖται, περίτρομοι καὶ αὐτοί, περιμένουν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀρπαγή.

Δοκιμάζει ἡ Κυβέρνησις νὰ φέρῃ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς «ἀτάκτους» τοῦ Ἱτς-Καλέ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ δὲν ἔχουν λάβει τὸν μισθόν των καὶ εἶναι ἔξηγριωμένοι. Τὸ Ταμεῖον εἶναι κενὸν καὶ ἡ φοβερὰ κατάστασις ἔχει παραλύσει ὅλων τὰ νεῦρα. Τὸ ὀλοκαύτωμα τοῦ Μεσολογγίου ἐφάνη ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ως ἐπικήδειος λαμπάς τοῦ ἀγῶνος της. Ἡ Ρούμελη, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ προμαχῶνός της, ἥσθιάνθη τὰς δυνάμεις της ἔξηγντλημένας ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ. /Τὴν Πελοπόννησον ἐλεηλάτουν οἱ Αἰγύπτιοι τοῦ Ἰμπραήμ, χωρὶς νὰ συναντοῦν καμμίαν ἀντίστασιν. Ὁ κίνδυνος ἦτο περὶ τῶν ὅλων. Καὶ ἐπέκειτο γενικὴ καταστροφὴ καὶ διάλυσις, ἢν δὲν ἀπεστέλλετο στρατὸς νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς ἐχθρούς καὶ ἐμψυχώσῃ τοὺς μαχητὰς τῆς ἐλευθερίας.

Τότε τὴν κατάστασιν σώζει ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ ὄποιος καὶ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος καὶ κατόπιν ὑπῆρξεν ὁ ἐπιφανῆς καθηγητὴς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ συγγραφεὺς χρησιμωτάτων διδακτικῶν καὶ ἄλλων βιβλίων. Ὕπηρξεν ἐπίσης καὶ ὁ δραστήριος ἰδρυτὴς σχολείων, δρφανοτροφείων, ἄλλων ἰδρυμάτων κοινῆς ὡφελεῖας καὶ αὐτῆς τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου.

Κατόπιν μυστικῆς συνεννοήσεως μὲ τὴν Κυβέρνησιν, συγκαλεῖ εἰς τὰς 8 Ἰουνίου τὸν λαὸν καὶ τοὺς πειναλέους καὶ ἀπειλητικοὺς στρατιώτας εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Πλατάνου καὶ διμιλεῖ πρὸς αὐτοὺς μὲ τὴν στεντορείαν φωνήν του:

— 'Η πατρὶς καταστρέφεται, ὁ ἀγὼν ματαιοῦται, ἡ ἐλευθερία ἐκπνέει. Απαιτεῖται βοήθεια σύντομος. Πρέπει οἱ ἀνδρεῖοι αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἔφαγαν πυρίτιδα καὶ ἀνέπνευσαν φλόγας καὶ ἥδη μᾶς περιστοιχίζουν ἀργοὶ καὶ πεινῶντες, πρέπει νὰ σπεύσουν, ὅπου νέος κίνδυνος τοὺς καλεῖ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται πόροι καὶ οἱ πόροι λείπουν. Άλλ' ἀν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πατρίδα, ἀν εἴμεθα ἄξιοι νὰ ζῶμεν ἀνδρες ἐλεύθεροι, εὔρισκομεν πόρους. "Ας δώσῃ ὁ καθεὶς ὅτι ἔχει καὶ δύναται. Ιδούς ή πενιχρὰ εἰσφορά μου. "Ας μὲ μιμηθῇ, ὅποιος θέλει.

Καὶ ἐνῷ ἔχειροκρότει τὸ πλῆθος, κατέθεσε τὰς μικράς του οἰκονομίας: δικτὼ ἀγγλικὰς λίρας.

— 'Άλλ' ὅχι, συνέχισεν. 'Η εἰσφορὰ αὐτὴ εἶναι ἀσήμαντος. "Άλλα χρήματα δὲν ἔχω νὰ δώσω, ἔχω δύμας τὸν ἔσαυτόν μου καὶ ἴδού, τὸν πωλῶ! Ποῖος θέλει ἐπὶ τέσσαρα ἔτη διδάσκαλον διὰ τὰ παιδιά του; "Ας καταβάλῃ ἐνταῦθα τὸ τίμημα.

— 'Η γενναιοφροσύνη τοῦ Γενναδίου τόσον συνεκίνησε καὶ ἐνεθουσίασε μικρούς καὶ μεγάλους, πλουσίους καὶ πτωχούς, ὥστε, κλαίοντες ὅλοι, ἔσπευσαν νὰ καταθέσουν ὅτι εἶχον. "Άλλοι καταθέτουν χρήματα· ὁ Δημήτριος 'Ψηλάντης τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ του ὅπλα, τὰ ὅποια ἦσαν καὶ ἡ μόνη περιουσία του. Πολλοὶ τὸν μιμοῦνται. "Άλλοι καταθέτουν κοσμήματα, δὲν ὑστεροῦν δὲ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ρακένδυτοι καὶ μέχρι πρὸ δὲ λίγων λεπτῶν ἀπειλοῦντες γενικὴν λεηλασίαν στρατιῶται. "Ἐντὸς ἐλαχίστης ὥρας συλλέγονται ἀρκετὰ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πρώτων καὶ μᾶλλον ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν. Καὶ ἀπεφασίσθη νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου θὰ προσήρχοντο καὶ αἱ γυναικες καὶ θὰ προσέφεραν καὶ αὐταὶ τὴν συνδρομήν των.

Λίαν πρωὶ ἐπερίμενεν ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἅγιου Γεωργίου. Ἀλλὰ ἡ λειτουργία ἐτελείωσε καὶ γυναικες, πλὴν ὀλίγων, δὲν εἶχον ἐμφανισθῆ, ἵσσων φοβηθεῖσαι τὴν συρροὴν τόσων ξένων στρατιωτῶν. "Ἐξαλλος ὁ Γεννάδιος στρέφεται πρὸς τοὺς μικροὺς μαθητὰς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, οἱ ὅποιοι ἐκκλησιάζοντο ἐκεῖ, καὶ τοὺς λέγει:

— Δυστυχῆ μου παιδιά, σᾶς ἐγκατέλειψαν αἱ μητέρες σας! Γνωρίζουν, ὅτι ὁ ἔχθρός σφάζει καὶ ἐξανδραποδίζει, ὅτι αὔριον θὰ ἔλθῃ νὰ σύρῃ καὶ σᾶς εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἀλλ' ἀδιαφοροῦν, διότι φειδωλεύονται ὀλίγον χρυσάφι. "Αλλος προστάτης δὲν σᾶς μένει ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ τὸν κοινὸν προστάτην ἐκεῖ ἐπάνω. Πέσατε εἰς τὰ γόνατα νὰ τὸν παρακαλέσητε!

Καὶ τὰ παιδιὰ ἐγονάτισαν. Καὶ ἐξηκολούθησεν ὁ διδάσκαλος:

— "Ψυστε Θεέ, Σὺ ὁ προστάτης τῶν ἀθώων καὶ τῶν μὴ ἔχοντων καταφυγήν, μὴ ἐγκαταλείψης καὶ Σὺ τὰ παιδιὰ αὐτά. Σῶσε αὐτὰ ἀπὸ αἰχμαλωσίας δεσμά. Οἱ ἄνθρωποι τὰ ἀφῆκαν εἰς τὴν τύχην τῶν. Ἐπίβλεψον ἐπ' αὐτὰ καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὅποιαν ἐγκαταλείπουν αὐτά τῆς τὰ τέκνα. "Ἄς λάμψῃ καὶ πάλιν ἐπ' αὐτῆς ἡ ἐλευθερία καὶ τὰ παιδιὰ αὐτά, πολῖται ἐλεύθεροι, ἃς τὴν ὑπηρετήσουν κάποτε μὲ πίστιν καὶ εἰλικρίνειαν!" Ή, ἀν γνωρίζης Σύ, ὁ Πάνσοφος, ὅτι εἶναι πεπρωμένον, ἐπειδὴ ἀνετράφησαν εἰς τὴν ἴδιοτέλειαν καὶ τὴν φιλαρχίαν, νὰ γίνουν αἴτια κακῶν εἰς τὴν πατρίδα, παράδωσέ τα καλύτερα εἰς τῆς μαχαίρας τὸ στόμα καὶ παράδωσε καὶ ἐμὲ εἰς αὐτό, πρὸς ἴδω καὶ πάλιν τῆς Ἑλλάδος τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν δουλικὴν ἡμέραν!

Μόλις ἐτελείωσεν, ἀφήνει τὸ κατάπληκτον ἐκκλησίασμα καὶ φεύγει ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Καὶ αἱ συνεισφοραὶ πίπτουν

βροχηδόν, περισσότεραι παρὰ χθές, καὶ αἱ γυναῖκες στέλλουν τὰ πάντα, καὶ τὰ δακτυλίδια τῶν ἀρραβώνων.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Γενναδίου ἦτο μέγα. Ἐσωσε τὴν Κυβέρνησιν. Εὗρε πόρους πρὸς περίθαλψιν χιλιάδων στρατιωτῶν. Χάρις εἰς τὸν Γεννάδιον, ὁ Μιαούλης ἐκπλέει μὲ εἴκοσι. Ὑδραϊκὰ καὶ τέσσαρα Σπετσιώτικα πλοῖα, καὶ ἔξοπλίζεται στρατός, ὁ ὄποιος, τεθεὶς ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, ἐπανέφερε τὴν νίκην εἰς τὰς ταπεινωμένας τῶν Ἑλλήνων σημαῖας καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς τὰ πικραμένα τῶν χείλη.

Εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας τοῦ ἐσχάτου κινδύνου, αἱ ὄποιαι ἀναδεικνύουν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀρετήν, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος, μὲ τὴν ἀτρόμητον παροησίαν, ποὺ τοῦ ἐνέπνεεν ἥ συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, κατέστη δύναμις ἐπισκιάζουσα πᾶσαν ἄλλην. Μεγάλοι ἡγήτορες, ὁ Ζαΐμης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, τὸν ὀνόματον «πατέρα τῆς πατρίδος», «ἄγιον ἄνθρωπον». Ἀμφότεροι τὸν συνεβούλευον νὰ λάβῃ τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν καὶ τοῦ προσέφερον καὶ τότε καὶ ἀργότερα τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἀπέρριπτε πᾶσαν προσφορὰν καὶ ἔσπευδε παντοῦ, ὅπου ἤδυναντο νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των ἡ εὐφυΐα, ἡ μεστὴ εὐγλωττία, ἡ ὁργανωτικὴ ἴκανότης καὶ ἡ σωκρατικὴ ἀρετὴ του.

«Ἐλληνικὰ»

E. P. Φωτιάδης

ΤΑ ΠΥΡΠΟΛΙΚΑ

Τὰ θαυματουργὰ αὐτὰ πολεμικὰ ὄργανα μὲ τὰ θαρράλεα πληρώματα πολλάκις κατενίκησαν πολὺ ὑπερτέρας ναυτικὰς δυνάμεις, τῶν Τούρκων. Τὰ πυρπολικὰ λοιπὸν αὐτά, τὰ ὅποια ἀπέβησαν μία δόξα τοῦ νεωτέρου ἡμῶν ναυτικοῦ, ἃς ἴδωμεν πῶς παρεσκευάζοντο.

Κατὰ τὸν πυρπολητὴν Κωνσταντῖνον Νικόδημον, τὸ σκάφος, τὸ ὅποιον ἔμελλε νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς πυρπολικόν, διηρεῖτο εἰς δύο πατώματα. Εἰς τὸ ἄνω, κατὰ διαστήματα, ἐτοποθετοῦντο ἀσκοὶ πλήρεις πίσσης καὶ ρητίνης καὶ ἀγγεῖα πλήρη οἰνοπνεύματος ἢ νάφθης. Καὶ εἰς τὸ κάτω ἐτοποθετοῦντο ὕλαι ἐμπρηστικαὶ καὶ ἴδαιτέρως πυρίτις ἐντὸς πίθων, δᾶδες, ἀχινοπόδια καὶ σφαῖραι ἐξ εὐφλέκτων ὕλῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κάτω πατώματος ἥλείφετο διὰ νάφθης, ρητίνης, πίσσης καὶ οἰνοπνεύματος. Διὰ νὰ μεταδίδεται εὐκόλως τὸ πῦρ, ἡνοίγοντο ὅπαὶ μεταξὺ τῶν δύο πατωμάτων. Εἰς τὴν πρύμνην ἔμενεν ὁ πηδαλιοῦχος, προφυλασσόμενος μεταξὺ σπειρῶν σχοινίων. Οὗτος, μετὰ τὴν προσκόλλησιν τοῦ πυρπολικοῦ εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον καὶ τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς τὸ κάτω πάτωμα, ἐπήδα μὲ τοὺς συντρόφους του εἰς μίαν λέμβον, ἡ ὅποια ἐσύρετο ὑπὸ τοῦ πυρπολικοῦ, καὶ ἀπεμακρύνετο.

Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ τόλμημα αὐτό, τῆς προσκολλήσεως δηλαδὴ τοῦ πυρπολικοῦ, ἐχρειάζοντο δύο πράγματα: κατάλληλος ἄνεμος καὶ ψυχραιμία τῶν πυρπολητῶν.

Οἱ ναυτικοί μας τὸ πυρπολικὸν ὠνόμαζον μὲ τὴν Βενετικὴν λέξιν μπουρλότο. Διότι, φαίνεται, τὸ ναυτικὸν τῶν Ἐνετῶν θὰ εἶχε μεταχειρισθῇ τὸ ὅπλον τοῦτο.

Τοιαῦτα πυρπολικά, μὲ ἄλλην ὅμως κατασκευὴν καὶ χρησιμοποίησιν, εἶναι καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου αἰώνος μετὰ

Χριστὸν χρησιμοποιούμενα εἰς τὸν Βυζαντινὸν στόλον. Εἶναι τὰ λεγόμενα πυρφόρα πλοῖα, τὰ ὄποια ἔξεσφενδόνιζον διὰ σιφωνίων τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τὰ πλοῖα αὗτὰ ἦσαν τελειοποιημένα παλαιὰ πυρπολικά, ὅμοια πρὸς τὰ πυρπολικά, τὰ ὄποια ἔχρησιμοποιήθησαν, ὡς εἴδομεν, κατὰ τὸν ὑπέρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Ἡ τελειοποίησις τῶν βυζαντινῶν πυρπολικῶν συνίστατο εἰς τὸ ἔξης:

Τόσον τὰ παλαιότερα πυρπολικὰ ὅσον καὶ τὰ νεώτερα ἔπρεπε νὰ πλησιάσουν καὶ νὰ προσκολληθοῦν εἰς τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον, διὰ νὰ μεταδώσουν τὸ πῦρ. Οἱ πυρποληταὶ ὅμως τῶν Βυζαντινῶν πυρφόρων πλοίων κατέβρεχον ἀπὸ ἀποστάσεως τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον μὲ πετρέλαιον διὰ τῶν σιφώνων. Καὶ ἔπειτα τὸ ἀνέφλεγον διὰ τοῦ ἀνημμένου πετρελαίου, τὸ ὄποιον ἔξεσφενδόνιζον διὰ εἰδίκου σιφωνίου.

Πρῶτοι ὅμως οἱ "Ελληνες, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πέμπτου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, κατεσκεύασαν πυρπολικά, τὰ ὄποια ἐτελειοποιήθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδρου. Τὰ τελειοποιηθέντα αὕτα πυρπολικὰ ἔχρησιμοποιοῦντο καὶ εἰς τὸν Βυζαντινὸν στόλον μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὄποιαν ὁ Καλλίνικος ἐφεῦρε τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τότε ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἀκόμη περισσότερον τὰ ἐτελειοποίησε καὶ τὰ τελειοποιηθέντα πυρφόρα πυρπολικὰ διετηρήθησαν μέχρι τῆς Ἀλώσεως, τῷ 1453." Εκτοτε ἔξηφανίσθησαν τὰ πυρπολικὰ μαζὶ μὲ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους καὶ συνεξηφανίσθη καὶ τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός. Οἱ ξένοι ὅμως, οἱ ὄποιοι δὲν ἔμαθον ποτὲ τὸν τρόπον τῆς κατασκευῆς τοῦ ὑγροῦ πυρός, ἔξηκολούθουν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ πυρπολικὰ τῶν παλαιῶν Ἐλλήνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21, ὅπότε μετέδωκαν τὴν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν αὐτῶν καὶ εἰς ἡμᾶς.

"Ημερολόγιον τῆς Μεγάλης Ἐλλάδος"

Φαίδων Κουκουλές (Διασκευή)

“Ολη ή Βουλή τῶν προεστῶν, στὸν μῶλο συναγμένη,
εἶπε πώς ἔξω στὴν στεριὰ τοὺς Τούρκους θὰ προσμένῃ.

Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι
καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στὴ μέση:
— Τίποτα, ἀρχόντοι, δὲν φελᾶ, μονάχα τὸ καράβι.

Σὰν μ' ἀκουσε ἔνα ἀπ' τὰ τρανὰ καλπάκια μας, ἀνάβει
καὶ τὸ φαρμάκι χύνει:,
— Ποιός εἰν' αὐτός, καὶ πῶς τὸν λέν, ποὺ συμβουλεῖς μᾶς δίνει;

Νά τὰ Ψαρὰ πῶς χάθηκαν! Κι ἐγώ φωτιὰ στὸ χέρι
πῆρα καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιὸς τὰ μέρη,
κι εἶπα ἀπὸ κεῖ — δὲν βάσταξα — μὲ χείλια πικραμένα:
— Νά πῶς μὲ λὲν ἐμένα!

«Ταμπουρᾶς καὶ κόπανος»

101. Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Τῷ 1835 ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσκέφθησαν τότε νὰ κατασκευάσουν τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἄλλ' ἡ ἴδεα ἐκείνη ἐναυάγησε. Καὶ τοῦτο ἦτο πολὺ ὄρθιόν. Εἰς τὸ μέλλον ἡ Ἀκρόπολις ἔπρεπε νὰ μένῃ ἐλευθέρα ἀπὸ τὸν θόρυβον στρατιωτικῶν φρουρῶν καὶ αὐλικῶν ὑποδοχῶν. *Ἔντο τόπος*, τὸν δοποῖον εἶχον ἀγιάσει ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη καὶ τὰ παθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ ἔξῆς ἔπρεπε νὰ εἰσέρχεται τις εἰς αὐτήν, ὡς εἰς ἱερὸν ναόν, μὲ εὐλάβειαν, διὰ νὰ προσκυνήσῃ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὰ ἔργα τῶν προγόνων του.¹

Τὸ ἔθνος ἡσθάνετο ὅτι πρὸς τὰ ἔργα αὐτὰ εἶχε μεγάλην ὑποχρέωσιν. Ἡσθάνετο ὅτι δὲν ἔχρεώστει τὴν ἐλευθερίαν του μόνον εἰς τὰ λαμπρὰ κατορθώματά του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν συμπάθειαν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Τὴν συμπάθειαν αὐτὴν ἔχρεώστει πάλιν κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ λείψανα τῆς Ἀρχαιότητος, τὰς ἀρχαιότητας. Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἀλλῆς Ἑλλάδος εἶχον ἀρχίσει νὰ γίνωνται γνωστὰ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφ' ὅτου οἱ Φράγκοι εἶχον ὑποτάξει τὴν Ἑλλάδα. Ἀργότερον, μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως, πολλοὶ περιηγηταί, Ἀγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοί καὶ ἄλλοι ἐπεσκέφθησαν τὰ ἀρχαῖα λείψανα, τὰ ἔθαύμασσαν καὶ τὰ περιέγραψαν. Αἱ πέριγραφαι αὐται² ἐνεθουσίασαν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Συγχρόνως ὅμως ἐλυποῦντο διὰ τὴν

ξέευτελιστικήν κατάστασιν, εἰς τήν ὁποίαν εὐρίσκοντο οἱ ἀπόγονοι ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατασκευάσει τὰ ἀριστουργήματα. "Οταν λοιπὸν τῷ 1821 οἱ "Ελληνες ἐπανεστάτησαν, οἱ λαοὶ τῆς Εύρωπης ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἡγάγκασαν τὰς κυβερνήσεις των νὰ προστατεύσουν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα των.

Τοιουτοτρόπως τὰ ἄφωνα αὐτὰ ἔρειπια ἔγιναν οἱ ἴσχυρότεροι συνήγοροι τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους. Δι’ αὐτό, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, τὸ ἔθνος ἀπέδειξε τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰ λείψανα τῶν προγόνων του ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι ἀφῆκαν τὴν Ἀκρόπολιν εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Παντοῦ ἐφαίνουτο τὰ ἵχνη τῆς τουρκικῆς κατοχῆς καὶ τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου. Παντοῦ συντρίμματα καὶ ἔρειπια. Ἄμεσως ἐπειτα ἥρχισεν ὁ καθαρισμὸς αὐτῆς, διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ τὰ μνημεῖα μετὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀποκτήσουν πάλιν, ὅσον ἢτο δυνατόν, τὴν ἀρχαίαν ὠραιότητά των. Ἔξηκολούθησεν ὁ καθαρισμὸς ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ μόλις εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῶν ἡμερῶν μας ἐτελείωσεν. Αἱ μικραὶ ἄθλιαι τουρκικαὶ οἰκίαι, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυπτον ὅλον τὸν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων τόπον, κατηδαφίσθησαν καὶ ἐσαρώθησαν. Κατηδαφίσθη ὁ προμαχών, τὸν ὁποῖον εἶχον κατασκευάσει οἱ Τούρκοι τῷ 1656 πρὸ τῶν Προπυλαίων. Ἀπ’ αὐτὸν ἔξήγαγον ὅλον τὸ ὑλικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης καὶ μὲ αὐτὸ τὸν ἔκτισαν πάλιν εἰς τὴν πρώτην του θέσιν. Ἔπειτα ἀφηρέθησαν ὅλαι αἱ νεώτεραι προσθῆκαι, αἱ ὁποῖαι παρεμόρφωνον τὰ Προπύλαια, τὸ Ἐρέχθειον καὶ τὸν Παρθενῶνα. Ἀνέσκαψαν τὸ ἔδαφος τῆς Ἀκροπόλεως πανταχοῦ μέχρι τοῦ βράχου. Καὶ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς αὐτὰς ἀνευρέθησαν πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἀρχαῖα.

« 'Η 'Ακρόπολις τῶν 'Αθηνῶν »

Χρῆστος Τσούντας

Σύμβολον τῆς πατρίδος, τῆς γλυκείας μητρὸς ὅλων ἡμῶν, εἶναι ἡ σημαία. "Οπως ὁ σταυρὸς εἶναι τὸ ἡγιασμένον σύμβολον τοῦ Χριστιανοῦ, οὕτω καὶ ἡ σημαία παριστᾶ τὴν θρησκείαν τῆς πατρίδος.

"Η πατρὶς ἐνσαρκώνεται εἰς τὴν σημαίαν, διότι βλέπουν εἰς αὐτὴν τὰ τέκνα τῆς πατρίδος τὴν κυριαρχίαν, τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμίν της.

"Η σημαία εἶναι ἡ μακροχρόνιος ἴστορία τῆς πατρίδος μας, ἡ ὑπερήφανος εἰκὼν τῶν θριάμβων τῆς, ὁ σταυρός, ὁ ὄποιος συμβολίζει τὰ μαρτύρια τῆς, ἡ φωτεινὴ καὶ παρήγορος ἐλπὶς ὅλων μας.

"Οταν κυματίζῃ εἰς τὸ πλοῖον, τὸ ὄποιον ταράσσεται ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς μακρινὰς θαλάσσας, κηρύττει ὑπερήφανος, ὅτι τὸ σκάφος ἔκεινο εἶναι τμῆμα ἀχώριστον τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Εἶναι ώραία, πολὺ ώραία ἡ σημαία μας, ὅσον ώραία εἶναι ἡ Ἑλλάς. "Ἐχει τὸ γλυκύτατον χρῶμα τοῦ μυροβόλου Ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ καὶ τὸ λευκὸν τοῦ μυρωμένου κρίνου, ὅπως τὴν χαιρετίζει ἡ ἔθνική μας ποίησις:

Οὐρανοχρωματισμένη
καὶ σὰν κρίνο ἀγροῦ λευκή.

Αὕτη εἶναι καὶ ἡ ναυτικὴ σημαία, τὴν ὄποιαν βλέπεις ὑπερηφάνως ὑψωμένην εἰς τὸν ἴστον τῶν ἔθνικῶν πλοίων τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ. Αὕτη, τὴν ὄποιαν βλέπεις, ὅταν ὁ

ήλιος κρύπτεται όπισθεν τῶν ὀρέων, νὰ κατέρχηται βραδέως εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ ναύτου. Καὶ ἐνῷ σαλπίζει ὁ σαλπιγκτής, ὁ κυβερνήτης καὶ τὸ πλήρωμα τὴν χαιρετίζουν εὐλαβῶς.

εὐθεγοφ
Καὶ ὅταν βλέπης τὴν σημαίαν εἰς τοὺς προμαχῶνας, νὰ ἐνθυμηθῆς, ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ σημαία, τὴν ὅποιαν ὑψώσαν ἄλλοτε εἰς τὸ φρούριον τοῦ Παλαμηδίου οἱ νικηταὶ καὶ εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια καὶ εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ Μεσολογγίου. Καὶ ὅταν βλέπης τὴν σημαίαν τοῦ ἐνδόξου στρατοῦ μας, νὰ μὴ λησμονήσῃς ποτέ, ὅτι ἔφεραν αὐτὴν καὶ ἐτίμησαν πάντοτε οἱ πατέρες μας εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Καὶ εἰς τὴν κορυφὴν αὐτῆς χύνει τὴν χρυσῆν λάμψιν του ὁ Σταυρός, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἡνωμέναι καὶ ἀχώριστοι ἡ Πίστις καὶ ἡ Πατρίς.

τούτος

Ἡ σημαία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν φύλαξιν ὅλων τῶν τέκνων τοῦ "Εθνους. Διὰ τοῦτο ἡ ἐγκατάλειψίς της εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἔγκλημα ἀνανδρίας καὶ προδοσίας. Πρὸς αὐτὴν ἀτενίζει ὁ μαχόμενος στρατιώτης κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ὥραν τῆς μάχης. Αὐτὴν ἀναζητοῦν οἱ ὀφθαλμοί του ἐν τῷ μέσω τοῦ καπνοῦ τῶν μαχῶν καὶ τῶν ἐκρήξεων τῶν ὀβίδων. Τὸ ἀφθονώτερον αἷμα χύνεται πέριξ αὐτῆς καὶ πρὸς ὑπεράσπισίν της. Ὁταν ὁ σημαιοφόρος πίπτῃ, ἀγώνισμα τιμῆς εἶναι ποῖος πρῶτος νὰ τὴν ἐναγκαλισθῇ. Ποῖος πρῶτος νὰ τὴν παραλάβῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας, τὰς ὅποιας παρέλυσεν ὁ ὑπέρ Πατρίδος θάνατος.

Ἄλλὰ τὸν ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς σημαίας, ἔξω, μακρὰν τῆς Ἑλλάδος, αἰσθάνεται ὁ "Ελλην ἵσχυρότερον.

Ὅταν διέρχεται ἡ σημαία, τὴν βλέπεις ὡσὰν νὰ συναντᾶς ἀσκεπῆ ἱερέα, ὁ ὅποιος κρατεῖ τὰ "Αχραντα μυστήρια.

«Τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου» *Εμμανουὴλ Λυκούρδης*

103. Η ΚΗΡΥΞΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1912

Μποτέ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν
ἔφθασεν ἡ πρώτη διαταγὴ τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τὸ Γενικὸν
Στρατηγεῖον. Ἡτο τετάρτη πρὸς τὴν πέμπτην Ὁκτωβρίου
1912. Ἡ Μεραρχία μας, ἡ τετάρτη, εὑρίσκετο εἰς Βλοχόν,
χωρίον, τὸ ὅποιον ἀπέχει τοῦ Τουρκικοῦ ἐδάφους περὶ τὰς
δύο καὶ πλέον ὥρας. Ἀπὸ ἐνωρὶς τίποτε δὲν ἐμαρτύρει, ὅτι
τὴν ἐπαύριον ἐπρόκειτο ν' ἀνταλλάξωμεν πυροβολισμοὺς μὲ
τοὺς Τούρκους στρατιώτας.

"Ἐπειτα ἀπὸ μίαν ἔξαισίαν, σχεδὸν καλοκαιρινήν, ἡμέραν, ὁ ἥλιος εἶχε δύσει καὶ εἰς τὸ πορτοκαλόχρυσον θάμβος τοῦ δειλινοῦ οἱ καπνοὶ ἀπὸ τὰς καλύβας καὶ τοὺς καταυλισμοὺς τῶν ἀνδρῶν ἀνέβαινον ἀργά, ὡς θυσίαι δικαίων. Αἱ νεαραὶ ποιμενίδες τοῦ Βλοχοῦ, μὲ τὰ ροδαλὰ πρόσωπα καὶ τοὺς χαμηλωμένους ὄφθαλμούς, ὡδήγουν ἀπὸ τὴν βοσκὴν ὀπίσω τὰς ἀγέλας τῶν ζώων.

'Ἐν μέσῳ τῆς γαλήνης καὶ τῆς γλυκείας σιγῆς, τὴν ὁποίαν διέκοπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἀλόγων, ὁ νοῦς μας δὲν ἐπήγαινεν εἰς ἔχθροπράξιας. Πολλοὶ

ἀπὸ τοὺς στρατιώτας ἐκάθηντο κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ καὶ εἰς τὰς ἀκρας τῶν μικρῶν παλαιῶν γεφυρῶν μὲ τοὺς πόδας κρεμασμένους πρὸς τὰ φευγαλέα νερά. Ἐκεῖ ἔφερον εἰς τὸν νοῦν των τὰς τρυφερὰς σκηνὰς τοῦ ἀποχωρισμοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Μεραρχίας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον. Αἱ σκέψεις αὐταὶ κατεῖχον ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ψυχήν μας.

Εἶχομεν ἀκόμη ἐμπρός μας τὰς εἰκόνας τῶν ἐναγκαλισμῶν, τὰ δάκρυα τῶν ἀπλοϊκῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξεινησαν ἀπὸ χωρία μακρινά, διὰ νὰ συναντήσουν τοὺς ἴδικούς των καὶ νὰ τοὺς ἰδουν ἀκόμη μίαν φοράν.

Ἐβλέπομεν ἐμπρός μας ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμον νὰ φθάνῃ ταλαιπωρημένος, ἴδρωμένος, νὰ κατακλύῃ τοὺς δρόμους τοῦ Ναυπλίου. Ἡρχετο μὲ ὅλα τὰ οἰκιακὰ σκεύη, χωρὶς νὰ εὑρίσκῃ τί νὰ φάγῃ καὶ νὰ μαγειρεύῃ ἐκ τοῦ προχείρου. Νὰ μὴ ἔχῃ ποῦ νὰ κοιμηθῇ ἀπὸ τὸν μεγάλον συνωστισμὸν καὶ νὰ διανυκτερεύῃ ὅρθιος εἰς τὸ ὑπαιθρον. Ἔβλεπε κανεὶς συζύγους μὲ τὰ μωρά των εἰς τὴν ἀγκάλην των, μητέρας μὲ λευκὴν κόμην καὶ κυρτωμένην ράχιν.

Τέλος ἤρχοντο εἰς τὴν ἀνάμνησιν μας αἱ σιωπηλαὶ καὶ συγκινητικαὶ σκηναὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀλόγων τῆς ἐπιτάξεως ἀπὸ τοὺς κυρίους των. Εἴδον ἐγὼ χωρικόν, ὁ ὁποῖος ἐξεινήσεν ἀπὸ τὸ χωρίον του, τεσσάρων ὡρῶν διάστημα δρόμου, καὶ ἥλθεν ἀκριβῶς τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς τοὺς στάβλους τῆς Μεραρχίας. Ἡθελε νὰ ἴδῃ διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ ἄλογόν του, ἵνα ὠραῖον ψαρῆν, τοῦ ὁποίου οἱ παχύτατοι γλουτοὶ ἐμαρτύρουν περὶ τῆς ἀγρύπνου στοργῆς τοῦ κυρίου του. Μόλις τὸν εἶδεν, ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν τὴν εὐφυεστάτην του κεφαλήν, ἔχρεμέτισε καὶ ἔσκαψεν ἀνυπόμονον τὴν γῆν μὲ τὴν ὁπλήν του. Ο χωρικὸς ἐξεκρέμασεν ἀπὸ τὸν ὕμον του ἐν σακκίδιον γεμάτον κριθήν καὶ τοῦ ἔδωσε νὰ φάγῃ, ἀν καὶ τὸν διεβεβαίωσαν οἱ σταβλοφύλα-

κες, ὅτι πρὸ δὲ λίγου εἶχον δώσει φαγητὸν εἰς τὰ ἄλογα. /
Παιδιά μου, ἥρχισε νὰ κλαυθμηρίζῃ τότε. Νὰ τὰ ἀγαπᾶτε τὰ ζωντανά. Εἶναι τοῦ Θεοῦ.

Ἐμεινε πλησίον τοῦ ζώου του μέχρι βαθείας νυκτὸς καὶ δὲν ἔφυγε παρὰ μόνον, ὅταν τὸν διεβεβαίωσαν ὅτι θὰ τὸ περιποιηθοῦν, ὅσον εἶναι δυνατόν. //

Ο Ψαρῆς! Μέχρι τινὸς εἰδον νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς ράχεώς του τὸν ταμίαν τῆς Μεραρχίας. Ἀλλ' αἴφνης ἔχασα τελείως τὰ ἵχνη του. Νὰ ἀνεπαύθη διὰ παντὸς ἄρα γε τυμπανιαῖος εἰς καρμίλαν Μακεδονικὴν πεδιάδα, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μαύρων ἐθνῶν, τῶν κοράκων; Νὰ ἀνεπαύθη ἄρα γε ἔκει, ἀφοῦ διέβη τὰ Καμβούνια, τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν Ἀξιὸν καὶ ἔπιεν ἀπὸ τὰ θολὰ νερὰ τῆς θαυμασίας λίμνης τοῦ Ὀστρόβου; "Η νὰ ἐπέζησε, διὰ νὰ ἐπανεύρῃ τὸν θερμὸν στάβλον του καὶ νὰ δεχθῇ τὰς περιποιήσεις τοῦ κυρίου του; //

Μία συναυλία σαλπίγγων ἐκάλει τοὺς ἀνδρας εἰς τὸ συσσίτιον. Ἐδῶ ἀχνίζει τὸ φαγητὸν τοῦ ἱππικοῦ, πέραν οἱ πυροβολῆται ἐπολιόρκουν τὸ ἴδικόν των. Πλησίον τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης παρετάσσετο μὲ τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη του ὁ λόχιος μηχανικῶν, ἐνῷ μακρὰν εἰς τὸ βάθος ἐβόμβει τὸ πεζικόν. "Η νῦξ εὔρε τὸ πεζικὸν κοιμώμενον μακαρίως. //

Εἰς τὰς ἔνδεκα νεαρὸς ἀνθυπολοχαγὸς ἐκάλπαζε πρὸς τὸ μέρος τοῦ Στρατηγείου. Ἀφίππευσεν, ἔδωκε τὸ ἄλογόν του εἰς τὸν ἱπποκόμον του καὶ ἀνέβη εἰς τὸ κτίριον ὃπου ἐφιλοξενεῖτο τὸ Ἐπιτελεῖον. Μετ' ὀλίγον ὅλα τὰ παράθυρα τῆς μικρᾶς ἀγροτικῆς ἐπαύλεως ἐπλημμύρισαν φῶς. "Εξω δύο - τρεῖς ἀγρυπνοῦντες ἐβλέπομεν εἰς τοὺς ἐσωτερικὸὺς τοίχους τὰς σκιάς τῶν εἰς διαρκῆ κίνησιν ἀξιωματικῶν. "Η νυκτερινὴ αὐτὴ κίνησις εἶχε κάτι τὸ ἔξαιρετικόν. Εἰς ὅλα τὰ

δωμάτια είργάζοντο πυρετωδῶς. Τί νὰ συμβαίνῃ ἄρα γε; Μήπως πρόκειται νὰ ἐκκινήσωμεν;

Τέλος εἰς τὸν ἔξωστην ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του τὸ κομψὸν παράστημα τοῦ ἴλαρχου Πέτρου Μάνου.

Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας!... Λοχίας τῆς ὑπηρεσίας!...

— Παρών, κύριε ἴλαρχε, ἀπήντησεν ἡ φωνὴ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ, βαδίζοντος ἀπὸ τὸ ἀντίσκηνόν του. Διατάξατε!

— Νὰ ἐτοιμασθοῦν ἀμέσως οἱ ἔφιπποι ἀγγελιαφόροι.

— Μάλιστα.

Ἐχαιρέτισε καὶ ἀπεμακρύνθη τροχάδην.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐὰν οἱ φρουροὶ σᾶς ἐπέτρεπον νὰ ἀναβῆτε εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον, θὰ ἐβλέπατε πράγματα ἐνδιαφέροντα. Εἰς τὴν πρώτην, τὴν κεντρικήν, αἴθουσαν θὰ ἀντικρύζατε τὴν ἐπιβλητικήν, τὴν γνησίαν στρατιωτικήν, τὴν ἥλιοκαθ μορφὴν τοῦ Μεράρχου. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἡσαν ζωγραφισμένα τὸ θάρρος, ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἀποφασιστικότης. Πρώτης τάξεως προσόντα στρατηγοῦ.

Ἐμπρός του, ἐπάνω εἰς παλαιὰν ξυλίνην τράπεζαν, θὰ ἐβλέπατε ἀνοικτὸν τὸν χάρτην τοῦ Ἐπιτελείου, ἐπὶ τοῦ διποίου ἡτο βυθισμένος εἰς σκέψεις. Εἰς ἄλλο δωμάτιον θὰ ἐβλέπατε τὸν ὑπασπιστήν του, ὁ διποίος ὑπηγόρευεν εἰς πέντε γραφεῖς συγχρόνως πέντε διαφορετικὰς διαταγὰς πρὸς πέντε διάφορα σώματα μὲ φωνὴν χαμηλήν, διὰ νὰ μὴ ταράξῃ τὰς σκέψεις τοῦ στρατηγοῦ.

Ο εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἀγγελιαφόροι ἔφευγον καλπάζοντες πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἐλάμβανον τοὺς φακέλους τῶν διαταγῶν, ἔκαμνον τὸν σταυρὸν τῶν καὶ ἐβύθιζον τοὺς πτερνιστῆράς των εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ἀλόγων. Πλησίον τῆς μάνδρας τοῦ κτιρίου ἀνεφάνη ταινία λαμπροῦ κυανοῦ φωτός, ἡ ὁποία ἔσβηνε καὶ πάλιν ἀνέλαμπε καὶ πάλιν ἔσβηνε. Μερικοὶ πεζοί, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸν ποταμόν,

ὅπου εἶχον μεταβῆ διὰ νὰ φέρουν νερόν, περιεκύκλωσαν τὸ φῶς.

— Τί εἶναι, παιδιά; τί τρέχει;

— Ο δπτικὸς τηλέγραφος, ἀπήντα μία φωνὴ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λάμψεως.

‘Απὸ τὴν ἀπέναντι ράχιν ἐπρόβαλε μετ’ ὄλιγα λεπτὰ ἄλλο φῶς καὶ ἡ τηλεγραφικὴ ἐπικοινωνία μας μὲ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εἶχεν ἀποκατασταθῆ.

Κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς πρωίας ἡ πεδιάς τοῦ Βλοχοῦ ἐγέμισε περιπατοῦντα φῶτα, τὰ φαναράκια τῶν ὑπαξιωματικῶν, οἱ δόποιοι ἔσπευδον νὰ ἔξυπνήσουν τοὺς ἄνδρας, διὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν.

— Τὰ ἐμάθατε λοιπόν, κύριε συνάδελφε;

— Τί πρᾶγμα;

✓ “Ἐνα τάγμα τοῦ ὅγδου συντάγματος διετάχθη νὰ ἐκβιάσῃ τὴν εἰσοδον πρὸς τὸ Τουρκικὸν ἔδαφος ἀπὸ τὸν σταθμὸν Ἐλευθεροχωρίου.

— Αλήθεια;

— Αλήθεια. Μάλιστα αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἵσως βαδίζει κατὰ τοῦ σταθμοῦ.

— Συνάδελφε, νὰ σὲ φιλήσω! Ζήτω τὸ ‘Εθνος!

Μακρὰ σειρὰ φορτηγῶν ἀμαξῶν ἐτρόχαζε κατεσπευσμένως ἐπὶ τῆς δημοσίας δόδου. Τὰ μαστίγια ἔτριζον εἰς τὸν ἀέρα, οἱ τροχοὶ ἐκρότουν δαιμονιωδῶς καὶ ἔπνιγον τὰς φωνὰς καὶ τὰς διαταγὰς τῶν βαθμοφόρων. Ἡτο ἡ ἐφοδιοπομπὴ τῆς Μεραρχίας, ἡ ὅποια ἔφευγε διὰ τὸ χωρίον Ὁρφανά, νὰ φέρῃ ἄρτον καὶ ἄλλα φαγώσιμα.

‘Ο λόχος τοῦ μηχανικοῦ συνετάσσετο, οἱ ἴππεῖς τῆς Ἀνεξαρτήτου Ταξιαρχίας ἔσυρον τὰ ἄλογά των εἰς τὸ πότισμα, ἐνῷ οἱ συνάδελφοί των τοῦ μεραρχιακοῦ ἴππικοῦ ἐσέλ-

λωνον τὰ ἴδια τῶν. Ἐπρόκειτο νὰ προχωρήσουν πρῶτοι ἐξ
ὅλων πρὸς ἀναγνώρισιν.

“Ητο σκότος ἀκόμη, ὅταν ὁ Μάνος διέταξε:

—Ἐπὶ τῶν ἵππων!

Καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του.
Εἰς λοχίας τὸν προέπεμψε φεύγοντα.

—Στὸ καλό, κύριε Ἰλαρχε. Καλὴ ἐπιτυχία!

Τὴν ἑπομένην, κατὰ τὰ χαράγματα, τὸ Ἐπιτελεῖον τῆς
Μεραρχίας ἐπῆρε τὸν δρόμον πρὸς τὸ πεδίον τῶν ἐπιχειρή-
σεων. “Ολαι αἱ σκηναί, οἱ κατάφωτοι ἔκεινοι συνοικισμοὶ τῆς
παρελθούσης νυκτός, εἶχον ἐξαφανισθῆ ὡς διὰ μαγείας. Αἱ
νυκτεριναὶ διαταγαὶ εἶχον σαρώσει τοὺς καταυλισμούς, τὰ
σώματα ἐτέθησαν ἐνωρὶς εἰς πορείαν. Καὶ εἰς τὴν πεδιάδα,
ἔρημον καὶ γυμνὴν ζωῆς πλέον, ἐβασίλευεν ἀπέραντος σιγή,
τὴν ὁποῖαν διέκοπτον μόνον οἱ μονότονοι καὶ ἀραιοὶ καδωνι-
σμοὶ τῶν ποιμνίων. Οἱ ποιμενόπαιδες τοῦ Βλοχοῦ ματαίως
ἀνεζήτουν τὰς πυροβολαρχίας, αἱ ὁποῖαι τὴν προηγουμένην
εἶχον γίνει ἀντικείμενον ζωηροτάτου ἐνδιαφέροντος. Πέ-
ραν, εἰς τὸ βάθος, μόλις ἡδύνασσο νὰ διακρίνης εἰς τὸ
γλυκὸ πρωινὸν λυκόφως μακρὰν φάλαγγα πεζικοῦ πο-
ρευομένην. Ἐσύρετο διὰ μέσου θάμνων καὶ λόφων καὶ
ὕψωνεν ἐλαφρὰ νέφη σκόνης, ὃσάκις ἥρχετο εἰς ἐπαφὴν
μὲ τὸν δημόσιον δρόμον.

“Ητο ἐξαίσιον πρωὶ μὲ οὐράνὸν αἴθριον, ὁ ὅποιος μᾶς
ὑπέσχετο ἥλιον βασιλικόν. Εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ χωρίου αἱ
γυναικες παρατεταγμέναι δεξιὰ καὶ ἀριστερά, κατὰ μῆκος
τῶν φρακτῶν τῶν κήπων, μὲ τὰ κάνιστρα γεμάτα τρόφιμα,
προσέφερον εἰς τοὺς στρατιῶτας καὶ τοὺς προέπεμπον δα-
κρύζουσαι:

—Στὸ καλό, παιδιά! Ο Θεὸς νὰ σᾶς φυλάξῃ!

Εἰς τὸ τέλος τῆς παρατάξεως εἰς γέρων μὲ χιονισμένην

γενειάδα ἔστηρίζετο εἰς τὴν ράβδον του σιωπηλὸς καὶ σκεπτικός, ώς κάτι νὰ ἐμελέτα, κάτι νὰ ἀνεσκάλευε καὶ νὰ ἀνεζήτει εἰς τὴν μνήμην του. Τὸ πρόσωπόν του ἀνέλαμψεν αἴφνης. Ἀπεκαλύφθη, ἔσεισεν εἰς τὸν ἀέρα τὸν πανάρχαιον μαῦρον πῖλόν του καὶ ἥρχισε νὰ κραυγάζῃ ἔξαλλος πρὸς τοὺς διαβαίνοντας ἄνδρας:

—'Εμπρός! 'Εμπρός!

Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή.

'Εμπρός! 'Εμπρός!

« Πολεμικαὶ Σελίδες »

Σπῦρος Μελᾶς

104. ΕΜΠΡΟΣ

'Εμπρός! 'Ολόρθοι, ἀτρόμητοι.

Μαυρίλα. 'Αστροπελέκι.

Νά, τὸ σπαθὶ ἐγοργόστραψε
καὶ νά, ἡ βροντὴ τουφέκι!

Στὴν Πίνδο ἀπ' τὸν Ταῦγετο
καὶ στὰ Βαλκάνια ὡς πέρα,
μιὰ φλόγα, μιὰ φοβέρα,
καὶ ἔνας νοῦς. 'Εμπρός!

'Εμπρός! Βουνά, ψηλῶστέ μας
καί, ὃ θάλασσα, νά ἡ ὥρα!

Στοίχειωσε τὰ καράβια μας
καὶ βόηθα νικηφόρα!

Κρήτη, ὁ Μωριᾶς, ἡ Ρούμελη,
έμπρός! 'Η 'Ελλάδα λάμπει!

'Ηχολογοῦν οἱ κάμποι.

Καῖνε οἱ καρδιές. 'Εμπρός!

Κωστῆς Παλαμᾶς

ΤΑ ΠΗΡΑΜΕ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα! Μάτια πολλὰ τὸ λένε,
μάτια πολλὰ τὸ λένε, ὅπου γελοῦν καὶ ἀκλαῖνε.

Τὸ λένε πουλιὰ τῶν Γρεβενῶν κι ἀγδόνια τοῦ Μετσόβου
ποὺ τά σκιαζεν ἡ παγωνιὰ κι ἀνατριχίλα φόβου.

Τὸ λένε κτύποι καὶ βρούτες, τὸ λένε κι οἱ καμπάνες,
τὸ λένε κι οἱ χαρούμενες καὶ οἱ μαυροφόρες μάννες.

Τὸ λένε καὶ Γιαννιώτισσες, ποὺ ζοῦσαν χρόνια βόγγου,
τὸ λένε κι οἱ Σουλιώτισσες στὶς ράχες τοῦ Ζαλόγγου.

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα!

Γεώργιος Σουρῆς

106. Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΚΙΛΚΙΣ

‘Εκάστην 21ην Ιουνίου ἑορτάζει ὁ ‘Ελληνισμὸς μίαν
ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας μάχας τῆς ἱστορίας του: Τὴν μάχην
τοῦ Κιλκίς, ἡ ὅποια ἔκρινε, τῷ 1913, τὴν τύχην τοῦ δευτέ-
ρου Βαλκανικοῦ πολέμου. Τὰ ἀπόρθητα θεωρούμενα ὑπὸ τῆς
διεθνοῦς στρατιωτικῆς κριτικῆς ὀχυρά — ἔργα τῆς βουλγαρι-

κῆς φιλοπονίας, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς γερμανικῆς στρατιωτικῆς τέχνης — ἔξεπορθήθησαν. Καὶ, παρὰ τὰς σοβαρὰς μάχας, ποὺ ἐπηκολούθησαν, ὁ ἀγών ἐκρίθη ἔκει.

‘Αλλ’ αἱ θυσίαι ὑπῆρξαν μεγάλαι, μέγισται, καὶ ὁ στρατὸς ἐβάδισε μὲ πλήρη ἐπίγυωσιν πρὸς αὐτάς. Διότι ὅλοι ἀντελαμβάνοντο, ὅτι ἄλλη λύσις δὲν ὑπῆρχεν. ¶

‘Απὸ τῆς 19ης Ἰουνίου μέχρι καὶ τῆς 21ης ἐπίμονος, σφόδρα καὶ πολυάιμακτος διεξήχθη ἡ μάχη, μάχη κυρίως ξιφολόγχης, δικαίως ἐπικληθεῖσα γιγαντομαχία. Τὸ σάρωμα τῶν βουλγαρικῶν γραμμῶν ὑπῆρξε πλήρες. ‘Αλλὰ καὶ τὸ τίμημα, ὅπως εἴπομεν, ὑπῆρξε βαρύ· 32 ἀξιωματικοί μας νεκροὶ — εἰς συνταγματάρχης, ὁ ἥρως Ἀντώνιος Καμπάνης, δύο ἀντισυνταγματάρχαι, δύο ταγματάρχαι — καὶ 57 τραυματίαι. Στρατιῶται 749 νεκροὶ καὶ 3811 τραυματίαι. ¶

Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τὴν 11ην νυκτερινὴν τῆς 21ης Ἰουνίου ἀπευθύνει τὴν διαταγὴν:

«Εἰς τὸν ἀνδρεῖον στρατόν Μου, τὸν ἐπιδείξαντα τοιοῦτον ἥρωισμὸν κατὰ τὰς μάχας τῶν ἡμερῶν τούτων, τὸν συντρίψαντα τὸν ἔχθρὸν ὅπουδήποτε καὶ ἀν τὸν συνήντησεν, ἐκφράζω τὸν θαυμασμόν Μου καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν Μου, διότι ἡγοῦμαι αὐτοῦ». ¶

‘Ἐγράψαμεν προηγουμένως ὅτι ὅλοι, βαδίζοντες πρὸς τὴν μάχην, ἐγνώριζον τί τοὺς περιμένει. ‘Ο Κωνσταντῖνος, σκυθρωπός, ἀναπτύσσων πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς, ὀλίγον πρὸ τῆς μάχης, τὴν σημασίαν τοῦ νέου ἀγῶνος, καταλήγει:

— Πολλοὺς ἀπὸ σᾶς ἵσως σᾶς βλέπω διὰ τελευταίαν φοράν! Σκεφθῆτε, κύριοι, ὅτι θὰ γίνη ἄμιλλα θανάτου!

Καὶ οἱ ἀξιωματικοί, τὴν τραγικὴν ἐκείνην στιγμήν, σύρουν τὰ ξίφη των, τὰ ὑψώνουν πρὸς τὸ πηλήκιον, τὰ φέρουν κατόπιν εἰς τὴν γῆν, καὶ ἐπευφημοῦν:

— Ζήτω ὁ Βασιλεὺς! ¶

Απὸ τὰ πολλὰ περιστατικά, ποὺ δεικνύουν τῶν μελλοθανάτων τὸ ύψηλὸν φρόνημα, μνημονεύομεν δύο:

Ο ἀντισυνταγματάρχης Ἀντώνιος Καμάρας — ἥρως καὶ νεκρὸς τοῦ Κιλκίς — διατάσσεται ἀπὸ τὸν Μέραρχόν του νὰ ὁδηγήσῃ τὸ 16ον πεζικὸν τάγμα πρὸς τὸν λόφον τοῦ θανάτου.

— Μάλιστα, Μέραρχέ μου! ἀπαντᾷ. Τὸ 605 θὰ πέσῃ καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον!

“Επεσε τὸ 605, ἔπεσε καὶ ὁ Καμάρας.”

Αλλὰ καὶ ὁ ταπεινὸς ἀνθυπολοχαγὸς δὲν ὑστέρησε τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Εἰς συνταγματάρχης διατάσσει ἔφεδρον ἀνθυπολοχαγὸν νὰ καταλάβῃ, κατὰ τὴν πρώτην σύρραξιν, ἐν πλατύ καὶ βαθὺ ὅχύρωμα.

Θὰ τὸ καταλάβω, κύριε συνταγματάρχα, ἀπαντᾷ.

Καὶ τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μονάδος του. Σφαιραὶ καὶ λογχισμοὶ κάμνουν κόσκινον τὸ σῶμά του. Αλλὰ τὸ ὅχύρωμα πίπτει. Καὶ οἱ στρατιῶται ἔξοντώνουν μέχρις ἐνὸς τοὺς ὑπερασπιστάς του. //

«Στρατιωτικὰ Νέα»

E. P. Φωτιάδης

107. ΕΛΛΑΔΑ...

Γῇ Ἐλληνικῇ, τὸ χῶμά σου νὰ ὀργώνω
χαρά μου καὶ τιμή.

Σιμά σου πάντα ἐγλύκανα τὴν πίκρα καὶ τὸν πόνο,
μὲ τοῦ ἰδρῶτά μου τὸ γλυκὸ ψωμί.

Καὶ δουλευτής μὲ χέρι ἀδρό, γεμᾶτο,
σπέρνω, θερίζω ἀδιάκοπα. Τὰ φύτρα θησαυροί.

Κι ἡ εὐλογημένη κούραση, σὰν ἔρθη καὶ μὲ βρῆ,
μαζὶ καθίζουμε στὸν ἔλατο ἀπὸ κάτω,
νὰ ὀνειρευτοῦμε, κλείνοντας τὰ μάτια,
μιᾶς δόξας σου παλαικῆς τὰ σκαλοπάτια.

Στέλιος Σπεράντσας

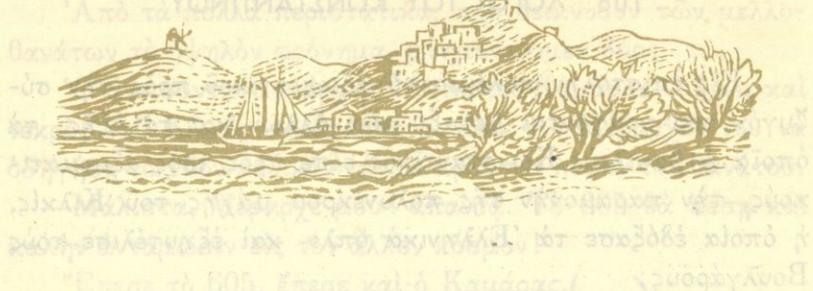
Εἰς ἐπιστολὴν πολεμιστοῦ ἀξιωματικοῦ πρὸς τὴν σύζυγόν του γράφονται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἔξῆς, τὰ δοποῖα ὁ βασιλεὺς Κωνσταντīνος εἶπε πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς, τὴν παραμονὴν τῆς πολυνέκρου μάχης τοῦ Κιλκίς, ἡ ὁποία ἐδόξασε τὰ 'Ἐλληνικὰ ὅπλα καὶ ἔξηντέλισε τοὺς Βουλγάρους;

| Γνωρίζω ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου οὐδεὶς "Ἐλλην ἡγεμὸν καὶ συγχρόνως στρατηγὸς ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς κλίνης του. 'Ο ἀγών, τὸν ὁποῖον θὰ ἀναλάβωμεν αὔριον, εἶναι ὑψίστης σπουδαιότητος. | Μὲ ἄλλος προβλέπω ὅτι δὲν θὰ ἐπαγίδω πολλοὺς ἀπὸ σᾶς, Δὲν δύναμαι νὰ σφίγξω τὴν χεῖρα ἐκάστου χωριστὰ καὶ σᾶς λέγω τοῦτο μόνον: 'Ἄξιωματικοί, τεθῆτε ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτῶν σας καὶ ἐκπληρώσατε τὸ καθῆκόν σας!

Στραφεὶς δὲ πρὸς τὸν παριστάμενον Διάδοχον, λογάγὸν τότε, τὸν κατόπιν ἔνδοξον Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β', εἶπε:

— Καὶ σύ, Διάδοχε, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου σου!

109. Ο ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΟΣ ΕΘΕΛΟΝΤΗΣ

«Ο Χριστὸς μὲ τοὺς δώδεκα ἀποστόλους του» ἦτο ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιστολῆς, μὲ τὴν ὅποιαν συνίστα εἰς Ρόδιος εἰς ἄλλον Ρόδιον, διαμένοντα εἰς Ἀθήνας, τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Προφυλίας τῆς νήσου Ρόδου παπᾶν Ἐμμανουὴλ, ἐφημέριον τοῦ χωρίου Τριάντα.

Οἱ εἰρεὺς οὗτος τῷ 1912 ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἔξήκοντα Ροδίων ἐθελοντῶν. Ἄλλὰ μόνον μὲ δώδεκα ἔξ αὐτῶν κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὴν παρακολούθησιν τῶν Ἰταλικῶν ἀρχῶν (διότι τότε ἡ Δωδεκάνησος ἦτο ὑπὸ Ἰταλικὴν κατοχὴν) καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μολονότι ἦτο γέρων, ὁ σεβάσμιος ιερεὺς παρουσιάσθη εἰς τὸ στρατολογικὸν γραφεῖον καὶ ἐπέμενε νὰ ἀποσταλῇ εἰς τὸ πεδίον τοῦ πολέμου, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του, τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, ὅπως τὴν ἔλεγε.

Πρὸς δὲ τὸν υἱὸν του ἔγραψεν ἔξ Ἀθηνῶν τὰ ἔξῆς: 51

«Γιέ μου, ἀναχωρῶ διὰ Θεσσαλονίκην καὶ σὲ περιμένω νὰ ἔλθῃς διὰ νὰ ἐκπληρώσῃς τὸ πρὸς τὴν γλυκεῖαν πατρίδα καθῆκόν σου. Μὲ ^{ζωοτρόπως} αἰσθήματα ἀποδεικνύεται ὁ Ἑλλην ἥρως εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ δὲν ἡξεύρει ἄλλο παρὰ νὰ προχωρῇ ἐμπρός, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ μεγάλου μας Βασιλέως!...».

5   5

Στόλιος Σπερούσας

‘Ο λοχαγὸς ἦτο ἐνθουσιασμένος διὰ τὴν διαγωγήν, τὴν δόποίαν ἐπεδείκνυνος οἱ ἀτρόμητοι πολεμισταί του.

— Εῦγε! Εῦγε! παιδιά, τοὺς ἐφώναζεν ἀδιακόπως μὲ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν.

Αἴφνης παραπλεύρως του εἰς στρατιώτης σηκώνεται ὁρθίος ἀποτόμως ἀπὸ τὸ προφυλακτήριόν του.

— Τί κάνεις ἔκει, παιδί μου; φωνάζει ὁ λοχαγός. Θὰ πᾶς χαμένος!

— Οὐφ! κύριε λοχαγέ, ἀπαντᾷ ὁ ἡρωικὸς μαχητής, ἀπὸ χαμηλὰ μοῦ φεύγουν πολλὲς σφαῖρες ἄδικα. Ἔγὼ δὲν ἐννοῶ νὰ χάσω καμμιά.

Καὶ πυροβολεῖ.

— Κοίταξε, κύριε λοχαγέ. Τὸν ἔρριξα καὶ αὐτόν.

— Κύριε λοχαγέ... Νά, τὸν ἐπῆρα κι αὐτόν... Τὸν παίρνω καὶ ἔκεινον!

Καὶ ἔξηκολούθει πυροβολῶν μὲ ἀταραξίαν καὶ εὔστοχίαν θαυμαστὴν κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων ἔχθρῶν.

‘Ολίγον μακρύτερα ἀκούεται μία κραυγή.

— “Ἄχ! Πάει καὶ ὁ Κύπριος! Τὸν ἔχάσαμεν καὶ αὐτόν!...

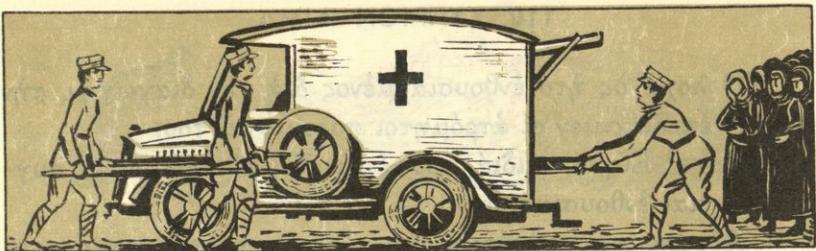
‘Ο λοχαγὸς στρέφεται πρὸς τὰ ἔκει.

Πράγματι ὁ Κύπριος ἥρως ἔκειτο κατὰ γῆς ψυχορράγῶν. Ἡ ἀγνὴ ψυχὴ τοῦ μαχομένου ὁρθίου ἥρωος ἔφυγε. Παύει νὰ ἐπικαλῆται τὴν προσοχὴν τοῦ λοχαγοῦ διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς βολάς του.

“Τοῦ ὁ στρατιώτης αὐτὸς ἀνὴρ κατέχων σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν Πολιτείαν τῆς Κύπρου.

“Τοῦ ὁ Σῶζος, ὁ ἡρωικὸς βουλευτὴς τῆς Κύπρου.

— E. P. Φ.

111. Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΣΚΡΑ

‘Η ἀμαξοστοιχία ἀνέλαβε τὸν μέγαν ἄθλον νὰ μᾶς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Γουμενίστης, τελευταῖον ὄριον τοῦ Μακεδονικοῦ μετώπου.

‘Η ἀμαξοστοιχία αὕτη ἐδικαιοιόλγει κατὰ τοῦτο μόνον τὴν ὀνομασίαν τῆς, ὅτι ἔχρησιμοποίει ὡς κινητήριον δύναμιν τὸν ἀτμὸν καὶ ὅτι ἐκυλίστεο ἐπὶ σιδηροτροχιῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα ἥτο μία κιβωτός, ὅπου ἀνθρώποι, κτήνη, τηλεβόλα, μυδραλλιοβόλα, πυρομαχικά, χειρουργεῖα, φορεῖα ἐσχημάτιζον ὀλόκληρον πολεμικὸν μέτωπον.

‘Ωχρὰ καὶ ἀμφίβολα ἔφαίνοντο τὰ πρῶτα ἄστρα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἐγκατελείψαμεν τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐσπεύδομεν νὰ προλάβωμεν τὴν μάχην, ἡ ὅποια προωρίζετο νὰ στεφανώσῃ μὲ νέους κλώνους δάφνης τὴν ἀδάμαστον Ἑλληνικὴν λόγγην. Ἐφθάσαμεν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς πφωίας εἰς Βοέμιτσαν, μικρὸν χωρίον, κατάφυτον, ὅπως τὰ πλεῖστα τῶν Μακεδονικῶν. Ήπλοῦτο ὑπὸ τὸν ἀνώνυμον λόφον, δ ὅποιος σήμερον ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φυλάττῃ τὰ δόστα τόσων ἥρωών. Πυκνὰ καὶ μαῦρα σύννεφα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἥτο βαρεῖα, καταθλιπτική. Ὁ ἀήρ ἐνέκλειε τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην ὁσμήν, ἡ ὅποια προηγεῖται τῆς θυέλλης. Ἡ βροντὴ ἀνεμειγνύετο μὲ τὸν κρότον τῶν τηλεβόλων.

‘Η μάχη εἶχεν ἥδη ἀρχίσει.
‘Η μικρὰ πλατεῖα τῆς Βοειάτισης ἐστεγάζετο ὑπὸ πυκνὸν φύλωμα πανυψήλων αἰωνοβίων δένδρων. Εἰς τὰς σκολιὰς ὁδούς της ἡ κίνησις ἥτο καταπληκτική. Τὸ χωρίον ἔχρησίμευεν ὡς ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ μετώπου. Καὶ εἶναι ἀρκετὸν τοῦτο διὰ νὰ ἔξηγήσῃ τὴν κίνησιν. Ιατροὶ ἴδιοι μᾶς καὶ σύμμαχοι, νοσοκόμοι, ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους μὲ τὴν πάλλευκον στολὴν καὶ τὴν κυανὴν καλύπτεται. Μεταγωγικὰ αὐτοκίνητα, φορητὰ χειρουργεῖα διήρχοντο μὲ ταχύτητα κινηματογραφικῆς ταινίας. Καὶ εἰς ὅλων τὰ πρόσωπα ἡ ἀγωνία, ὁ πυρετὸς τῆς εἰδήσεως, ἡ ἀδημονία διὰ τὴν ἔκβασιν τῆς μάχης ἀπετυποῦντο καθαρῶς.

Ἐπὶ τέλους τὸ πρῶτον αὐτοκίνητον ἐφάνη ἔρχόμενον. Τὸ τηλεβόλον δὲν ἤκούετο πλέον παρὰ κατὰ ἀραιὰ διαλείμματα. Φαίνεται ὅτι τὸ ἔργον εἶχε τελειώσει. “Ολοι ὅσοι εύρισκόμεθα τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν ἐσπεύσαμεν πρὸς τὸν ὁδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου.

— Λοιπόν;

Ἐκεῖνος, εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὄποίου διετηρεῖτο ζωντανὴ δλόκληρος ἡ φρίκη τῶν δραμάτων, τῶν ὄποίων πρὸ ὀλίγου ἥτο μάρτυς, ἀφῆκε μίαν μόνον λέξιν:

— Ἐνικήσαμεν.

Κατὰ τὸν ἵδιον τρόπον εἶχεν ἀπαντήσει καὶ ὁ ἀρχαῖος Μαραθωνομάχος.

Ἐπροχώρησεν ἔπειτα πρὸς τὸ ὄπίσθιον μέρος τοῦ αὐτοκινήτου. Τὸ ἥνοιξε καὶ ἀφῆκε νὰ φανῇ πρὸ τῶν ἐκπλήκτων ὀφθαλμῶν μᾶς ἐν μικρὸν μέρος τοῦ φόρου, μὲ τὸν ὄποιον εἴχομεν κερδήσει τὴν νίκην. Πέντε πτώματα ἀξιωματικῶν ἐκειντο πλησίον ἀλλήλων. ‘Η κραυγὴ τοῦ θριαμβού, μὲ τὴν ὄποιαν ἥμεθα ἔτοιμοι νὰ χαιρετίσωμεν τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα, ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον τοῦ λάρυγγός μας.

Μετὰ μίαν ὡραν διὰ τοῦ ἴδιου ἐκείνου αὐτοκινήτου ἔφθασα εἰς τὸ Μαῦρον Δένδρον, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τοῦ Στρατηγείου τοῦ Σώματος. Μόλις ἔφθασα, ἡ θύελλα εύρισκετο εἰς τὸ κορύφωμα τῆς μανίας της καὶ ἡ μάχη εἶχε τελειώσει. Μόλις πρὸ δὲ ὀλίγου ἡ μεραρχία Κρητῶν εἶχε καταλάβει καὶ τὸ τελευταῖον ἔχθρικὸν δχύρωμα. Ὁ ἔχθρος εἶχε συντριβῇ καὶ κατεδιώκετο πλέον ἀπὸ τὰ ἀραιὰ πυρὰ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ νῦν διῆλθε μὲσε σφοδρὸν βομβαρδισμὸν τῶν ἔχθρικῶν θέσεων.

Τὴν ἐπομένην, κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ἥδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ ἀκριβῶς διατί ἦτο ἀδύνατον νὰ νικηθῶμεν. Αξιωματικοὶ καὶ ὀπλῖται, οἱ ὄποιοι ἔφερον περισσότερα τοῦ ἐνὸς τραύματα, ἔξηπλωμένοι εἰς τὰς κλίνας των, ἔλεγον μεταξύ των τὰς ἐντυπώσεις των ἐκ τῆς μάχης. Συνεζήτουν περὶ τῆς μάχης ὡς περὶ συνήθους καθημερινοῦ στρατιωτικοῦ γυμνασίου. Καμμία ὑπερηφάνεια. Μὲ φωνήν, τὴν ὄποιαν ἐκράτει ὁ πόνος, διηγοῦντο ἀπλᾶ καὶ ταπεινὰ πῶς εἶχον ἔξορμήσει χθὲς ἀπὸ τὰς θέσεις των. Πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας εἶχον ὑπερπηδήσει σειρὰς ὀλοκλήρους συρματοπλεγμάτων. Εἶχον περιφρονήσει τὰ πυρὰ τοῦ ἔχθροῦ. Εἶχον προχωρήσει σκορπίζοντες διὰ τῶν χειροβομβίδων τὸν θάνατον. Εἰς μίαν στιγμὴν εἶχον λησμονήσει, ὅλα τὰ σοφὰ διδάγματα τῶν ἀρχηγῶν των καὶ εἶχον ἀναθέσει εἰς τὴν λόγχην τὴν νίκην.

Τὰ ὅργα καὶ οἱ λόφοι εἶχον ἀλλάξει σχῆμα μὲ τὴν θύελλαν τῶν ὀβίδων. Ἡ γῆ εἶχεν ἀνασκαφῆ. Καὶ ὁ "Ἐλλην ὄπλιτης, ὁ ἀφανῆς καὶ ἔνδοξος οὗτος ἥρως, εἶχε περάσει διὰ μέσου τῆς κολάσεως τοῦ πυρὸς ἀπαθῆς καὶ ἀτάραχος ὡς εἰς ἡμέραν παρατάξεως... Εἶχε νικήσει τοὺς Βουλγάρους.

Εφημερίς, "Ἐλεύθερος Λόγος", Γεώργιος Βραχηνός (Διασκευή)

ἀγέτες.

Οι εὔζωνοι ήσαν πάντοτε ἡ ἴδιαιτέρα συμπάθεια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὸν εὔζωνον ὑπάρχει πάντοτε κάτω ἀπὸ τὴν φουστανέλλαν ἡ ἀριστοκρατικὴ φύσις τοῦ Ρουμελιώτου. Τὸ χακί, τὸ φέσι, ὁ ντουλαμᾶς ἀποτελοῦν τὴν ἔξωτερικὴν ἐμφάνισιν. Ἀπὸ μέσα ὁ ἄνθρωπος ἔμεινεν ὁ ἴδιος, λεπτός, δέξις, ταχύς, γενναῖος, ὁρμητικός, ἀκούραστος, ἀκατάβλητος, ὑπερήφανος, αἰσιάδοξος. *

Λεπτὸς εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸν νοῦν. "Οπως εἶναι συνηθισμένος ἀπὸ τὴν πτωχὴν καὶ ἰσχυὴν φουστανέλλαν νὰ φέρῃ μίαν «γυροβολιά» καὶ νὰ εὑρίσκηται εἰς τὴν θέσιν του, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ πνεῦμά του, δέξιν καὶ εὔστροφον, γυρίζει παντοῦ καὶ ἀντιλαμβάνεται τὰ πάντα εἰς μεγάλην ἀκτῖνα πέριξ." Οσοι τὸν διδάσκουν νὰ γίνη ἀπὸ βοσκοῦ στρατιώτης δὲν παρεπονέθησαν ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀντίληψίν του. "Ο μηχανισμὸς τοῦ ὅπλου δὲν ἔχει μυστήρια διὰ τὸν εὔζωνον. Ἀπὸ τὴν δευτέραν ἡμέραν, ποὺ θὰ κρατήσῃ τὸ ὅπλον εἰς χεῖράς του, τὸ γνωρίζει." /

Καὶ ταχύς. Ἡ γῆ φεύγει κάτω ἀπὸ τοὺς πόδας του. Τὰ βουνὰ τὰ ἀπότομα δὲν εἴδον ὁρμητικωτέρους ἀπὸ τοὺς εὐζώνους. Δὲν ἀναβαίνουν αὐτοὶ ὡς ἄνθρωποι. Ἀναρριχῶνται καὶ τυλίγονται καὶ προχωροῦν, πάντοτε προχωροῦν. /

Καὶ εἶναι γενναῖοι. Δὲν τοὺς ἐφόβισαν οὔτε τὰ ταχυβόλα. Εἰς τὸ Σαραντάπορον, τῷ 1912, οἱ Τούρκοι εἶχον παρατάξει κορμοὺς ἐλαίας βαμμένους μέλανας, διὰ νὰ παραστήσουν κανόνια. Οἱ εὔζωνοι ἀνεκάλυψαν τὸν δόλον, καὶ, ἀφήσαντες τὰ ξύλινα κανόνια ἥσυχα, ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἀληθινῶν. Καὶ ἐνῷ ἐκεῖνα ἔχυνον ἀπὸ τὰ στόματά των τὸν θάνατον, οἱ εὔζωνοι συρόμενοι τὰ ἐπληησίασαν καὶ ἔχύθησαν εἰς

τοὺς πυροβολητὰς καὶ τοὺς συνέλαβον. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν ἐδειλίασαν οὐδὲ στιγμήν.

— Παιδιά, εἶπεν εἰς ἀξιωματικὸς εἰς τίνα μάχην, θὰ ἀφῆσωμεν αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους νὰ μᾶς σκοτίζουν μὲ τὶς τουφεκιές των;

— Νὰ τοὺς συλλάβωμεν, εἶπον οἱ εὔζωνοι.

Τὸ πολεμικὸν συμβούλιον εἶχε γίνει. Οἱ Βούλγαροι κατεδικάσθησαν ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμήν. Μετὰ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας αὐτοὶ ἐσκορπίζοντο εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἐνῷ οἱ εὔζωνοι, δρθιοι καὶ ἀλαλάζοντες ἐπὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ ὄχυροῦ, ἔρριπτον τὰ σκουφάκια εἰς τὸν ἀέρα.

‘Η δρμή των θὰ ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ ἡρωικάς σελίδας. “Οπως τοὺς Ἀραβικοὺς ἵππους, καὶ αὐτοὺς τὸ δύσκολον εἶναι νὰ τοὺς νικήσῃ κανείς. Τὸ ἀκατόρθωτον εἶναι νὰ τοὺς κρατήσῃ. ‘Η στασιμότης τοὺς θανατώνει.

— Θὰ μείνετε ἐδῶ καὶ θὰ κρατήσετε αὐτὴν τὴν θέσιν, εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς εἰς μίαν συμπλοκήν.

Οἱ εὔζωνοι ἔμειναν καὶ ἐκράτησαν τὴν θέσιν, ἀλλ’ ὅταν ὁ ἀξιωματικὸς ἐπέστρεψε τοὺς εὔρε παραπονουμένους.

— Εδῶ θὰ καθώμαστε; ἐμουρμούρισε κάποιος ἀπὸ ὅλους παραπονούμενος.

Εύτυχῶς τὴν ίδιαν στιγμὴν εἰς ἀγγελιαφόρος ἔφερε τὴν διαταγὴν ταχείας προελάσεως. Οἱ εὔζωνοι ἔχύθησαν ἀκράτητοι.

— Τοὺς ἔχασα ἀπὸ ἐμπρός μου, μοῦ εἶπεν ὁ ἀξιωματικὸς ὑπερήφανος διὰ τοὺς στρατιώτας αὐτούς. “Αν δὲν ἤκουα τὸν ἀλαλαγμόν των, θὰ ἐνόμιζα ὅτι μία δύμοβροντία τοὺς ἔρριψε κάτω ὅλους νεκρούς!

Τί εἶναι δὲ ἡ ἀντοχὴ των! Χαλύβδινοι ἄνθρωποι κρύπτονται εἰς τὴν φουστανέλλαν καὶ ὁ στρατηγός, ὁ δποῖος τοὺς κινεῖ, δὲν ἔχει νὰ ὑπολογίσῃ διὰ κόπους καὶ στερήσεις.

Μὲ δλίγην κουραμάνναν ἢ χωρὶς αὐτήν, μὲ νερὸν τῆς πηγῆς ἢ καὶ χωρὶς αὐτό, ὑπὸ τὸν ἥλιον ἢ τὴν βροχήν, προχωροῦν, ἀγρυπνοῦν, φρουροῦν, πολεμοῦν, χωρὶς εἰς τὰ στεγνὰ χαρακτηριστικά, εἰς τὰ ὄποια δὲν ὑπάρχει οὔτε ἴχνος λίπους, νὰ ζωγραφηθῇ ἢ ἐλαχίστη κόπωσις.

Μέσα εἰς τὸ σκότος βλέπουν ὅπως καὶ τὴν ἡμέραν· καὶ ποτὲ ὁ στρατὸς δὲν εἶναι τόσον ἥσυχος, ὅσον ὅταν αἱ προφυλακαὶ του εἶναι εὔζωνοι· ἔστω καὶ ἂν οἱ εὔζωνοι αὐτοὶ ἐβάδισαν δλην τὴν ἡμέραν, ἐπολέμησαν τὴν ἐσπέραν καὶ πρόκειται νὰ πολεμήσουν πάλιν τὸ πρώτο.

‘Η ὑπερηφάνειά των δὲν εἶναι παράλογος. Τοὺς ἡγάπησε πολὺ ὁ Ἐλληνικὸς λαὸς καὶ αὐτὴ ἡ προτίμησις ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς πτερά. Μὲ περιφρόνησιν βλέπουν τὸν ἔχθρον.

‘Υπάρχουν εὔζωνικὰ τραγούδια, τὰ ὄποια χαρακτηρίζουν τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ εὔζώνου. Μὲ δύο στίχους εἴω-γράφησαν οἱ Ἰδιοι τὴν εἰκόνα των:

καὶ δακτυλιδένια μέση.

Εἰς τὰ σύνορα, ὅσον ἐφύλασσον σκοποί, εἰς δλίγων μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, ἐγνώρισάν καλὰ τοὺς ἀντιπάλους των. Καὶ ἔμαθον νὰ τοὺς περιφρονοῦν καὶ νὰ τοὺς βλέπουν ἀπὸ κάποιον ὕψος.

Εἰς ἄσμα ὁ εὔζωνος προκαλεῖ τὸν ἔχθρὸν νὰ ἔλθῃ νὰ πολεμήσῃ εἰς τὰ φανερά, δόπτε θὰ ἤδη ὁ ἔχθρός:

πῶς πολεμάει ὁ εὔζωνος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέοι.

Κάτι ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ παλαίοῦ κλέφτου ἐκληρονόμησεν ὁ σημερινὸς εὔζωνος. “Οπως ἐκεῖνος, καὶ αὐτὸς εἶναι προκλητικός, δὲν ἀνέχεται προσβολάς, πληρώγει ἀμέσως.

‘Η πολιτικὴ τὸν στενοχωρεῖ τρομερά. Δὲν εἶναι δυνατὸν κάτω ἀπὸ τὸ φεσάκι του νὰ χωρέσῃ ἡ σκέψις ὅτι ἀνεμένομεν τόσον καιρὸν τοὺς ἔχθρούς μας.

— Αύτοί ήτανε! εἶπε μὲ περιφρόνησιν λογίας τῶν εὐζώνων, δεικνύων τοὺς ἔχθρους φεύγοντας μετὰ τὴν μάχην τῆς Δεσκάτης (1912).

Καὶ αὐτὸ τὸ « αύτοὶ ήτανε! » ἐσήμαινε:

— Καμαρῶστέ τους· αύτοὶ ήτανε, ποὺ δὲν μᾶς ἀφηναν τόσα χρόνια νὰ τοὺς φάμε!

Διότι ὁ εὐζώνος ἔκει ἐπάνω, ποὺ ζῆ, μακρὰν τοῦ κόσμου, εἰς τοὺς ἑρημικοὺς σταθμούς, ὅπου δὲν φθάνει ἡ ἐφημερίς, εύρισκει πολὺ φυσικὸν πᾶσα διαφορὰ μεταξὺ ἐθνῶν νὰ λύηται μὲ τὸ ξίφος. Ὁ δυνατώτερος θὰ ὠφεληθῇ. Καὶ ὁ δυνατώτερος εἶναι αὐτὸς καὶ ὅχι ὁ ἔχθρος τῶν Ἑλλήνων.

Ποία εἶναι ἡ ἐντύπωσις τῶν ἔχθρῶν ἀπὸ τοὺς εὐζώνους;

Σεϊτάν ἀσκέρι — διαβολικὸν στρατὸν — τοὺς ὡνόμαζον οἱ ἄλλοτε ἔχθροί μας, οἱ Τούρκοι. Κάτι τὸ σατανικὸν ἐφαντάζοντο οἱ ἀνθρώποι ἔκεινοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς. Καθὼς ἀνεμίζει ἡ φουστανέλλα των εἰς τὸ τρέξιμον, δίδει τὴν ἰδέαν λευκῶν φανταστικῶν πτερῶν.

“Οπως γνωρίζουν οἱ εὐζώνοι τοὺς ἔχθρους ἀπὸ τὴν γειτονίαν τῶν συνόρων, γνωρίζουν καὶ οἱ Τούρκοι τοὺς εὐζώνους. Οσάκις ἄλλο σῶμα ἔτυχε νὰ φρουρῇ τὰ σύνορα καὶ συνέβη κάποια παρεξήγησις, ἡ λογικὴ ἐπεκράτησε περισσότερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γραμμήν. “Οταν ἀπέναντι τῶν Τούρκων ἦσαν εὐζώνοι, ἡ λογικὴ ἔμεινε κατὰ μέρος καὶ ὁ ἔχθρος ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὴν παραμικροτέραν παρεκτροπήν. Δι’ ἓνα εὐζώνον, ὁ ὄποιος, πηγαίνων νὰ πάρῃ νερόν, ἐπυροβολήθη, τὸν Μάιον τοῦ 1912, τρεῖς ἔχθροι ἐξηπλώθησαν νεκροί, πρὶν προφθάσῃ ὁ ἀξιωματικὸς νὰ κρατήσῃ τοὺς εὐζώνους του.”

Η ἐμφάνισις πυκνῆς πρωτοπορίας εὐζώνων εἰς τὴν μάχην ἀφαιρεῖ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ θάρρους τῶν ἔχθρῶν. Εἰς οἰανδήποτε θέσιν καὶ ἀν εύρισκωνται αὐτοί, δὲν θεωροῦν

έαυτούς ἀσφαλεῖς, ὅταν βλέπουν εὐζώνους ἐρχομένους ἐναντίον των.

‘Ο ἔχθρος εἶχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ εὐζώνος τρέφει ἀσπόνδον τὸ ἔθνικὸν μῆσος μέσα του. Τὸ ἔνδυμα δὲν κάμνει βέβαια τὸν καλόγηρον. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν θὰ ἀρνηθῇ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ἔξωτερηὴν τοῦ φορέματος. Καὶ μέσα εἰς τὴν ὄμοιομορφίαν τῆς στολῆς τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἔχει πάντας ἡ φουστανέλλα, ἡ ὁποία ἐπολέμησεν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 21. Οἱ ἔχθροὶ εἶχον εἰς τὸ αἷμά των κληρονομικὸν τὸν φόβον τῶν ἥρωικῶν ἐκείνων φουστανελλάδων, οἱ δποῖοι πρῶτοι ἐταπείνωσαν τὸν Σουλτάνον, ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἔκυπτεν ἐντρομος ἐνώπιόν του. /

Γεώργιος Τσοκόπουλος (Διασκευή)

113. ΣΤΑ ΣΥΝΟΡΑ

Γιὰ τὴν ἔνδοξη Πατρίδα, γιὰ τὴν Πίστι, γιὰ τὸ Γένος, τὸ κορμί μας, τὴν καρδιά μας, τὴν ψυχή μας, τὴν ζωή! “Ολοι ἀδέλφια εἴμαστε τώρα καὶ κανεὶς δὲν εἶναι ξένος, ὅλους τώρα μᾶς ἐνώνει ἔνας πόθος, μιὰ πνοή.

“Ολοι ἀδέλφια εἴμαστε τώρα καὶ ἡ μεγάλη μας Μητέρα μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα, μὲ λυμένα τὰ μαλλιά, λαμπροφόρα σὰν τὸν “Ηλιο καὶ γοργὴ σὰν τὸν ἀγέρα, μᾶς καλεῖ καὶ μᾶς συνάζει στὴν θερμή της ἀγκαλιά.

Μὲ ύπεράνθρωπον ἡρωισμὸν ὁ γενναῖος ἀνθυπολόχος
Τσάννης Πολέμης

— Αύτοι ήταν είπει με περισσότεροι λέγονται συντάξεις
— ρωνές υπονέμαχές ευονώμες κυριελαί νετό, τελεταρφόν, τελετουρά
νεν, δεικυνών τους εγγονές φευγοντας μετα την μάχη νοις

Δεκαπέτης (1912) τοπερερ απονιώνται την προστασίαν την οδούχος Ο'
τοπερερ απονιώνται την προστασίαν την οδούχος Ο'

ΤΙΝΔΟΣ

δῶν προγόνων βλαστοί, μ' ἀτσαλένια κορυμιά,
τοῦ πολέμου περινῶντας τὴν φρίκη,
τῆς καρδιᾶς μας τὴν φλόγα τὴν ἐφέραμε μιὰ
ῶς ἐκεῖ ποὺ μᾶς πρόσμενε ἡ Νίκη.

ἐ τὴν λόγχη χαράξαμε ἀδρὸ στὰ βουνὰ
τ' ὄνομά μας—γαλάζιο λουλούδι—
νὰ τὸ πάρη ὡς τὰ πέρατα ὁ θρῦλος ξανά,
στοὺς λαοὺς νὰ τὸ κάμη τραγούδι.

ροσταγή στὴν φυλή μας, σὰν νόμος βαρειά,
τὸ παλιὸ ν' ἀναστήσουμε θάμα.

Νά' ναι αἰώνια σὲ τούτη τὴν γῆ ἡ Λευθεριά,
κάποιας μοίρας δρίζει τὸ τάμα.

άννα 'Ελλάδα, δική σου μιὰ σάλπιγγα ἡχεῖ,
μέσ' ἀκόμα στῆς Πίνδου μιὰ κόχη,
στοὺς λαοὺς νὰ θυμίζῃ γεμάτο ψυχὴ
τὸ τρανό, ποὺ ξεστόμισες, «'Οχι».

Στέλιος Σπεράντσας
Εἰς αἰανδήποτε θέσιν καὶ ἀνέρισκωνται, αὐτοί, δεν θεωρούν

νότια περιοχή Μακεδονίας 115. ΟΙ ΝΕΟΙ ΛΕΩΝΙΔΑΙ

Παραμονή της τελευταίας ήμέρας του 'Ιανουαρίου του 1951. Ψυχος ίσχυρὸν διεπέρα μέχρις δύνυχων τοὺς ἡρωικοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ ὑψώματος 381, τὸ δόποῖον πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχον καταλάβει οἱ γενναῖοι "Ἐλληνες μαχηταὶ κατὰ μίαν θυελλώδη ἐπίθεσίν των.

Αἱ ὀλίγαι καλύβαι τοῦ Κινάν ἥσαν σκεπασμέναι ἀπὸ τὸ σκότος ἀπόλυτος σιγὴ ἐπεκράτει, ποὺ ἔκαμνε τοὺς στρατιώτας νὰ μετροῦν τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας των.

— Λεβέντες τί γίνεται; Ψιθυρίζει ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικός. Κάτι μοῦ λέει πῶς σήμερα θὰ τὸ γλεντήσωμε πάλι.

Τὸ ὕψωμα ἦτο ζωτικῆς σημασίας διὰ τὸν ἔχθρὸν καὶ ἀσφαλῶς θὰ κατέβαλλε προσπαθείας διὰ νὰ τὸ ἐπανακτήσῃ.

Μακρινὰ δύμοβροντίαι διακόπτουν τὴν ἡσυχίαν, ποὺ ἔξαπλοῦται παντοῦ. Πλησιάζει ἡ τετάρτη πρωινὴ καὶ οἱ στρατιῶται τρίβουν τὰς χεῖράς των. Εἶχον σηκωθῆ ἐνωρίς, ὅπως πάντοτε, ὅταν ἐν πανδαιμόνιον ἀπὸ ριπάς πολυβόλου καὶ φωνὰς ἀναμείκτους μὲ περιέργους κρότους μεταβάλλει τὰ πάντα. Οἱ λυσσῶντες Κινέζοι δρμοῦν μὲ ἀγρίας κραυγὰς εἰς τὸ ὕψωμα 381.

Ο ἀξιωματικὸς δὲν εἶχεν ἀπατηθῆ. Ή φωνή του ἀκούεται βροντερὰ μέσα εἰς τοὺς κρότους τῆς μάχης:

— Ἀπάνω τους, λεβέντες! Πρέπει νὰ τοὺς δείξωμεν τί θὰ πῆ "Ἐλλην!"

Η ἡμέρα ρίπτει τὸ πρῶτόν της φῶς καὶ ἡ μάχη γίνεται περισσότερον σκληρά. Οἱ Κινέζοι ἀτελείωτοι δρμοῦν κατὰ κύματα. Φθάνουν εἰς τὰς θέσεις τῶν ὀλίγων ὑπερασπιστῶν, οἱ ὄποιοι, ὡς νέοι Λεωνίδαι, κλείουν τὸν δρόμον εἰς τοὺς βαρύρους τῆς Ἀσίας.

Μὲ ὑπεράνθρωπον ἡρωισμὸν ὁ γενναῖος ἀνθυπολοχα-

γδς παλαίει κατὰ τῶν Κινέζων, οἱ δποῖοι εἶχον θέσει τὸν πόδα εἰς τὸ ὑψωμα. Πέριξ οἱ γενναῖοι στρατιῶται του ἀναμετροῦνται σῶμα πρὸς σῶμα, ἀμιλλώμενοι εἰς ἡρωισμὸν μὲ τὸν διμοιρίτην των.

Εἶναι πλέον μεσημβρία καὶ δ ἄνισος ἀγών συνεχίζεται. Οἱ πολυάριθμοι ἔχθροι δὲν πτοοῦν τὸν ἐπίμονον "Ἐλληνα ἀξιωματικόν, δ ὁδοῖος οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς δὲν ἔννοεῖ νὰ ἐγκαταλείψῃ εἰς τοὺς βαρβάρους.

"Ο ἀγών συνεχίζεται ἐπὶ πτωμάτων μέχρι τοῦ ἀπογεύματος. 'Ο ἥλιος, κουρασμένος, κλίνει πρὸς τὴν δύσιν του. 'Η ἡμέρα φεύγει, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ δ ἡρωικὸς ἀξιωματικός. Τὸ ὑψωμα μένει εἰς τοὺς "Ἐλληνας μὲ πολλοὺς νεκροὺς Κινέζους, ἐνῷ οἱ ὑπόλοιποι ὑποχωροῦν ἀτάκτως καταδιωκόμενοι ἀπὸ τοὺς δλίγους "Ἐλληνας στρατιώτας.

"Η νῦξ σκεπάζει πάλιν τὸ 381 καὶ ἡσυχία ἀπλώνεται πάντοι. Μόνον οἱ γενναῖοι τοῦ 'Ἐλληνικοῦ τάγματος θρηνοῦν τὸν ἡρωικὸν διμοιρίτην των, νεκρὸν ἐμπρός των. Εἶναι δ ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς Ἀπόστολος Σταθιᾶς ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ, δ πρῶτος πεσὼν "Ἐλλην ἀξιωματικὸς εἰς τὴν μακρινὴν Κορέαν, φωτεινὸν παράδειγμα ἡρωισμοῦ. 'Ἐδόξασε διὰ μίαν ἀκόμα φορὰν τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς 'Ἐλλάδος καὶ ἔχάρισε τὴν νίκην εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐλευθέρων λαῶν.

'Εφημερὶς « Στρατιωτικὰ Νέα »

Φ. Λιβιτσιάνος (Διασκενή)

116. ΤΟ ΥΨΩΜΑ ΝΤΙΚ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΡΕΑΝ

Μία έκπληκτική ήσυχιά ἐπεκράτησεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μεταξύ τῶν τομέων τῶν ὑψώματων Ντίκ καὶ Χάρρου. Διὰ τοὺς ἐμπείρους στρατιωτικούς ἦσαν φανερὰ τὰ σημεῖα. Κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους συνεκέντρωνε δυνάμεις διὰ νὰ ἔκδηλωθῇ αἰφνιδιαστικῶς τὴν ὥραν, ποὺ θὰ ἔχρινε κατάλληλον.

Αἱ ἀμερικανικαὶ ὑπηρεσίαι πληροφοριῶν δὲν ἔμειναν, φυσικά, ἄπρακτοι. Ἀναγνωριστικὰ ἀεροπλάνα ἤρχισαν νὰ ἔξερευνοῦν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὴν ἔχθρικὴν περιοχὴν. Καὶ ἐλάμβανον ἀεροφωτογραφίας, παρὰ τὸν κίνδυνον τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων. Αἱ ὑπηρεσίαι κατασκοπίας συνέλεξαν καὶ αὐταὶ τὰς πληροφορίας των ἀπὸ πατριώτας Κορεάτας, οἵ διοῖοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἄλλην πλευρὰν τῶν κομμουνιστικῶν γραμμῶν. "Ολα αὐτὰ ἔμελετήθησαν καὶ κατόπιν προσεκτικῆς κριτικῆς ίδού τὸ συμπέρασμα:

Πέντε ὄλόκληρα κινεζικὰ συντάγματα, δυνάμεως 16 ἔως 18 χιλιάδων ἀνδρῶν, εἶχον συγκεντρωθῆ διὰ νὰ προσβάλουν μίαν περιοχὴν, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζον μόνον δύο τάγματα. Τὸν ἀριστερὸν τομέα τῆς περιοχῆς, εἰς τὸν ὁποῖον περιελαμβάνετο καὶ τὸ ὑψόματα Ντίκ, κατεῖχε τὸ Ἑλληνικὸν τάγμα. Τὸν δεξιὸν τομέα μὲ τὸ ὑψόματα Χάρρου κατεῖχεν ἀμερικανικὸν τάγμα τοῦ 15ου Συντάγματος.

Καὶ ἐτίθετο τὸ ἀγωνιῶδες ἔρωτημα εἰς τοὺς συμμάχους καὶ τοὺς ἡμετέρους στρατιωτικούς: Ποῖον ἀπὸ τὰ δύο ὑψώματα θὰ ἐπεχείρει νὰ καταλάβῃ ὁ ἔχθρος; Τὸ Ντίκ η τὸ Χάρρου; Καὶ τὰ δύο παρεῖχον σημαντικὰ πλέονεκτήματα εἰς τὸν ἔχθρον, ὥστε ἡξιζε νὰ προσπαθήσῃ νὰ τὰ καταλάβῃ.

Τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι οἱ Κινέζοι ἀνεζήτησαν τὸ ἀδυνατώτερον σημεῖον.

‘Ο λογαράς Τζαϊδᾶς, διοικητής τοῦ 1ου λόχου, ὁ ὅποιος κατεῖχε τὸ κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως, συνέστησεν ἴδιαιτέρως ἐκείνας τὰς ἡμέρας νὰ αὐξήσουν περισσότερον τὰ μέτρα ἀσφαλείας. Οἱ ὑπολογαροὶ Ἀλεβίζος, Μπουζῆς καὶ Χρυσὸς παρηκολούθουν ἀγρύπνως τὰς θέσεις τῆς μάχης. Ἐνῷ ὁ ὑποδιοικητής Καφφάτος ἀνέλαβε νὰ παρακολουθῇ καὶ συμπληρώνῃ τὰς ἐνεργείας των.

Οἱ Κινέζοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσουν τὴν κατάληψιν τοῦ ὑψώματος Ντίκ. Ἐξέλεξαν τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ Ντίκ, τὴν ὅποιαν ἔθεωρουν ὡς τὴν περισσότερον εὔπρόσβλητον καὶ κατάλληλον δι’ αἰφνιδιασμόν. Ὅπισθεν τῶν δὲ λιγαριθμῶν προφυλακῶν ἥκολούθουν αἱ κύριαι δυνάμεις τοῦ ἔχθροῦ, ἀποτελούμεναι ἀπὸ τρία τάγματα. Ἀκριβῶς ὅμως εἰς ἐκεῖνο τὸ σημεῖον ὁ ὑπολογαρὸς Μπουζῆς εἶχε τοποθετήσει δύο φυλάκια εἰς ἀπόστασιν 70 μέτρων τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Εἰς τὸ πρῶτον εὑρίσκοντο οἱ στρατιῶται Μπάτζογλου, Θεοδώρου καὶ Ζαβαλιάρης. Καὶ εἰς τὸ δεύτερον ἦσαν οἱ στρατιῶται Μπρικόρης, Κορομηλᾶς καὶ Τζελάκης.

Πρῶτος ἀντελήφθη τοὺς Κινέζους ὁ Μπάτζογλου. Εἰδοποίησε τοὺς συντρόφους του καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἀφήσῃ τοὺς δύο πρώτους Κινέζους ἀνιχνευτὰς νὰ τὸν πλησιάσουν εἰς τὰ δέκα μέτρα. Καὶ τὴν κατάλληλον στιγμὴν ἔξαπέστειλε δύο σφαῖρας. Ἡ πρώτη εὗρε τὸν ἔνα Κινέζον εἰς τὴν κοιλίαν. Ὁ ἄλλος, ὅταν εἶδε τὸν σύντροφόν του νὰ πίπτῃ, ἔστρεψε ἀποτόμως διὰ νὰ φύγῃ. Ἐκείνην τὴν στιγμὴν τὸν εὗρεν ἡ δευτέρα σφαῖρα τοῦ Μπάτζογλου καὶ τὸν ἐφόνευσε. Σχεδὸν ἀμέσως ἥρχισε νὰ βάλλῃ ὁ Θεοδώρου μὲ τὸ πολυβόλον του καὶ ὁ Ζαβαλιάρης μὲ τὸ αὐτόματον. Ἦκολούθησαν καὶ τὰ πυρὰ τοῦ δευτέρου φυλακίου. Καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ πρώτη ὁμάς τοῦ ἔχθροῦ διεσκορπίσθη κακὴ κακῶς.

Οἱ Κινέζοι ὅμως ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ προχωρήσουν

όπωσδήποτε, ἀφοῦ μάλιστα ἡσαν ὑπέρτεροι ἀριθμητικῶς.
Κατέλαβον λοιπὸν θέσεις καὶ ἥρχισαν νὰ ρίπτουν χειροβομ-
βίδας καὶ νὰ ἀπαντοῦν μὲ ριπάς αὐτομάτων ὅπλων. "Ἐνας
μάλιστα ἐρυθρὸς ἐπληγίσασε συρόμενος τὴν θέσιν τοῦ Μπά-
τζογλου καὶ ἔρριψε μίαν χειροβομβίδα. Συνέβη τότε ἐν ἀπὸ
τὰ σπανιώτερα πολεμικὰ περιστατικά. | Καθὼς ὁ Μπάτζο-
γλου ἐκάθητο μέσα εἰς ἐν χωμάτινον κοίλωμα, βάθους 50
ἐκατοστῶν, ἡ χειροβομβίδης ἐπεσεν ἀκριβῶς ἀνάμεσα εἰς τὰ
σκέλη του. Χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ψυχραιμίαν του, τὴν ἥρπα-
σεν ἀστραπιαίως καὶ τὴν ἔστειλε ὅπισω. Ἡ χειροβομβίδης ἐ-
ξερράγη ἀνω τῆς κεφαλῆς τοῦ Κιτρίνου, ὁ ὄποιος ἐπλήρω-
σεν οὕτω ἀκριβά τὸ θράσος του. |

'Ἐνῷ συνεχίζετο ἡ μάχη, αἱ μεγάλαι κινεζικαὶ δυνάμεις,
αἱ ὄποιαι ἡκολούθουν τὰς προφυλακάς, προσεπάθησαν νὰ
κινηθοῦν πρὸς τὰ ἐμπρός. Σκοπός των ἦτο νὰ συντρίψουν
τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐξ γενναίων. Ἡ κίνησις αὕτη συνω-
δεύθη μὲ τρομακτικὴν βροχὴν βλημάτων ὅλμων. Ἐστρέφε-
το δὲ ὅχι μόνον εἰς τὴν περιοχὴν τῶν φυλακίων, ἀλλὰ καὶ
εἰς ὀλόκληρον τὸν τομέα τοῦ Ιου λόχου. | Ο σκοπὸς των ἦτο
φανερός: νὰ ἐμποδίσουν πᾶσαν ἐνίσχυσιν τῶν φυλακίων. Συ-
νέβη ὅμως ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον: Οἱ δόλμοι τοῦ λόχου καὶ
τοῦ τάγματος ἐσχημάτισαν πύρινον τεῖχος, τὸ ὄποιον αἱ
κινεζικαὶ δυνάμεις ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπερβοῦν. Ἀντιθέτως,
ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Καμενίτσας ἤδυνήθη νὰ σπεύσῃ μὲ 20
στρατιώτας καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὰ φυλάκια. |

Μόλις ἔφθασαν αἱ ἐνισχύσεις, οἱ "Ἐλληνες ἐπετέθη-
σαν μὲ τὴν σειράν των. Οἱ Κινέζοι ἥρχισαν τότε νὰ ἐξα-
σθενοῦν καὶ νὰ χάνουν τὸ θάρρος των πρὸ τῆς. Ἐλληνι-
κῆς ἀνδρείας. Τρομοκρατημένοι ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν μαχη-
τῶν μας, συνέλεξαν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς τραυματίας των,
ὅσους ἤδυνήθησαν, καὶ ἐτράπησαν εἰς ἀτακτον φυγήν. |

Κάποτε ἐκόπασεν ἡ μάχη καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Καμενίτσας, κατὰ διαταγὴν τοῦ λοχαγοῦ Τζαϊδᾶ, ἐξηρεύνησε μὲ προφανῆ κίνδυνον τὸ πεδίον τῆς μάχης. Ἡτο κατεσπαρμένον ἀπὸ Κινέζους νεκρούς καὶ τραυματίας καὶ ἀπὸ ἄπειρον πολεμικὸν ὑλικόν.

Θὰ ἐνθυμῆσθε ἀσφαλῶς τοὺς δύο πρώτους Κινέζους ἀνιχνευτάς, οἱ ὅποιοι ἐκτυπήθησαν ἐξ ἀποστάσεως 10 μέτρων. Μόλις ἐπῆγαν οἱ στρατιῶται μας νὰ τοὺς παραλάβουν, ὁ τραυματισμένος εἰς τὴν κοιλίαν τοὺς ἔρριψε μίαν χειροβομβίδα. Ἡτο δύμας ἐξηντλημένος ἀπὸ τὴν αἰμορραγίαν καὶ ἡ χειροβομβίς του δὲν ὑπερέβη τὸ ἐν μέτρον. Ο ἀνόητος μὲ τὴν πρᾶξιν του αὐτὴν εὔρεν εύκαιριαν νὰ γνωρίσῃ τὴν περίθαλψιν τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων.

Αφοῦ οἱ Κινέζοι ἀντελήφθησαν ὅτι ἡτο ἀδύνατος ἡ κατάληψις τοῦ Ντίκ, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν των, ἐπετέθησαν τὴν ἐπομένην μὲ δλας τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τοῦ Χάρρου. Τέσσαρας λυσσώδεις ἐπιθέσεις ἐνήργησαν τὴν ἐσπέραν ἐκείνην καὶ τρεῖς φοράς κατέλαβον τὴν κορυφὴν, ἀλλὰ ἵσταθμοι ἀμερικανικαὶ ἀντεπιθέσεις τοὺς ἡνάγκασαν νὰ ἀποχωρήσουν.

"Οταν ἐξημέρωσεν, ἡ 'Άστεροςσα — ἡ 'Αμερικανικὴ σημαία — ἐξηκολούθει νὰ κυματίζῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ψώματος. 'Εφαίνετο ως νὰ ἕστελλε τοὺς χαιρετισμούς της εἰς τὴν 'Ελληνικὴν σημαίαν, ἡ ὅποια ἐκυμάτιζεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ντίκ.

• Εφημερίς «Στρατιωτικὰ Νέα»

Φ. Θωμόπουλος (Διασκευή)

- Ξένε, ποὺ μόνος κι ἔρημος σὲ ξένους τόπους τρέχεις,
πές μου ποιὸς εἶναι' ὁ τόπος σου καὶ ποιὰ πατρίδα ἔχεις;
- Στ' ἀγαπημένο μου χωρὶς πάντα χαρές καὶ γέλια.
Στ' ἀλώνια τραγουδιῶν φωνές, ξεφάντωμα στ' ἀμπέλια.
Κι ὅταν χορεύῃ ἡ λεβεντιά, τῆς Πασχαλιᾶς τὴ μέρα,
βροντοχτυπάει τὸ τύμπανο καὶ κελαθδεῖ ἡ φλογέρα.
- Στὴν μακρινὴ πατρίδα μου ἔχει εὐώδια καὶ χάρι
τὸ ταπεινότερο δεντρί, τὸ πιὸ φτωχὸ χορτάρι.
Στοὺς κλώνους τῆς ἀμυγδαλιᾶς σμίγουν ἀνθοὶ καὶ χιόνια
καὶ φέρνουνε τὴν ἄνοιξι γοργὰ τὰ χειλιδόνια.
- Στῶν μαγεμένων τῆς βουνῶν τὰ μαρμαρένια πλάγια
γλυκολαλοῦνε πέρδικες καὶ κλαίει ἡ κουκουβάγια.
‘Η ἀσημένια θάλασσα μ' ἀφροὺς τὴν περιζώνει
κι ὁ οὐρανὸς μὲ τ' ἀστρά του τὴν χρυσοστεφανώνει!」
- Τὴν μακρινὴ πατρίδα μου, πρὶν ἡ σκλαβιὰ πλακώσῃ,
τὴν δόξαζ' ἡ παλληκαριά, τὴν φώτιζεν ἡ γνῶση.
Καὶ τώρ' ἀπὸ τὴν μαύρη γῆ, τὴν γῆ τὴν ματωμένη,
πρόβαλε πάλ' ἡ Λευτεριά, σὰν πρῶτα ἀντρειωμένη!
- Φτάνει!... Τὴν χώρα, ποὺ μοῦ λές, τὴν γνώρισα, τὴν εἶδα!
Τὴν μακρινὴ πατρίδα σου ἔχω κι ἐγὼ πατρίδα!

Γεώργιος Δροσίνης

Γ' ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

118. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ, Ο ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ ΚΑΙ Ο ΞΕΝΟΦΩΝ

‘Ο έναρετος Σωκράτης ἔλεγεν ὅτι τὸ πολυτιμότερον καὶ χρησιμότερον ἐκ τῶν πραγμάτων, ὃσα δύναται νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι ὁ εἰλικρινῆς καὶ πιστὸς φίλος. Πολλάκις δὲ παρεκίνει τοὺς μαθητάς του νὰ προσπαθοῦν μὲ τὴν ἀρετὴν των καὶ τὰς καλάς των πράξεις νὰ ἀποκτήσουν καὶ νὰ διατηρήσουν τὸν πολύτιμον αὐτὸν θησαυρόν.

‘Ο Σωκράτης ἦτο εἰς ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐδίδασκον μόνον, ἀλλὰ ἐπραττον καὶ τὸ ἀγαθόν, καὶ διὰ τοὺς ὅποιοις ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος θὰ διδάξῃ καὶ θὰ ἐκτελέσῃ ὃσα διδάσκει, αὐτὸς θὰ ὀνομασθῇ μέγας».

‘Ο Σωκράτης ἐπεσφράγιζε πάντοτε τὴν διδασκαλίαν του μὲ τὸ παράδειγμά του καὶ τὰ ἔργα του. Δι’ αὐτὸ καὶ

τὴν διδασκαλίαν του περὶ φιλίας ἀπέδειξε διὰ τῆς διαγωγῆς του. Διότι μὲ τὸν ἥρεμον καὶ εὐγενῆ χαρακτῆρά του καὶ μὲ τὰς ὡφελίμους συμβουλάς του κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ πολλοὺς φίλους.

Μεταξύ τῶν ἄλλων συνεδέθη διὰ φιλίας καὶ μὲ τὸν νέον Ἀλκιβιάδην, διὰ νὰ τὸν κάμη χρήσιμον εἰς τὴν πατρίδα. Διότι διὰ τοῦ μέσου τούτου, τῆς φιλίας, προσεπάθησε νὰ διορθώσῃ τὰ ἐλαττώματα τῆς πολυτελείας, τῆς ὑπερηφανείας, τῆς δοξουμανίας καὶ τῆς ἀσταθείας, τὰ ὅποια δυστυχῶς ἔχαρακτήριζον τὸν βίον τοῦ εὑφυοῦς καὶ ζωηροῦ τούτου νέου τῶν Ἀθηγῶν.

"Οταν οἱ Ἀθηναῖοι ἔξεστράτευσαν εἰς τὴν Ποτίδαιαν, πόλιν τῆς Μακεδονίας, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν καὶ ὁ Σωκράτης μετὰ τοῦ φίλου του Ἀλκιβιάδου.

Κατὰ τὴν μάχην καὶ οἱ δύο ἡγεμονίατος, ἀλλ' ὁ Ἀλκιβιάδης τραυματισθεὶς ἔπεσεν. Οἱ ἔχθροι θὰ τὸν ἤχμαλώτιζον ἢ θὰ τὸν ἐφόνευον, ἀν δὲ Σωκράτης δὲν διεκινδύευε τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ σώσῃ τὸν φίλον του.

Τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ Στρατηγοὶ θὰ ἔδιδον τὰ βραβεῖα τῆς ἀνδρείας εἰς τὸν ἀριστεύσαντα κατὰ τὴν μάχην, πρῶτος ὁ Σωκράτης ὡμιλήσεν ὑπὲρ τῆς ἀνδρείας τοῦ Ἀλκιβιάδου, διὰ νὰ δοθοῦν εἰς τὸν νέον τοῦτον τὰ βραβεῖα, δὲ στέφανος καὶ ἡ πανοπλία, ἐνῷ ταῦτα ἀνήκον κυρίως εἰς τὸν Σωκράτην. Οὗτος δέ μως ἔπειθύμει μὲ τὴν βράβευσιν αὐτὴν νὰ αὐξήσῃ τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὸν ζῆλον τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ τὰ καλὰ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔργα. 'Ως ἀληθής φίλος, ἔθεώρει ὅτι ἡ εύτυχία τῶν φίλων αὐτοῦ εἶναι καὶ ἴδική του εύτυχία.

'Άλλα καὶ ἕρδος τὸν μαθητήν του Ξενοφῶντα τὰ ἴδια γενναῖα καὶ φιλικὰ αἰσθήματα ἔδειξεν ὁ Σωκράτης.

Εἰς μίαν παρὰ τὸ Δήλιον, πόλιν τῆς Βοιωτίας, μάχην

μεταξύ Ἀθηναίων καὶ Βοιωτῶν ἔλαβε μέρος ὁ Σωκράτης μὲ τὸν φίλον του Ξενοφῶντα.

ΟΤΑΝ οἱ Ἀθηναῖοι ἐνικήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὁ Ξενοφῶν ἔπεσεν ἀπὸ τὸν ἵππον του καὶ ἐκινδύνευσε νὰ αἰχμαλωτισθῇ ἢ νὰ φονευθῇ. Ἄλλ' ὁ Σωκράτης, δὲν καὶ πεζός, δόρυ φιλά, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν κινδυνεύοντα φίλον του. Τὸν ἄρπαζει ἐπάνω εἰς τοὺς ὕμους του καὶ, τρέχων δρομαίως, τὸν σώζει καὶ τὸν φέρει μακρὰν τῶν ἔχθρῶν. /

(Κατὰ διασκευὴν)

119. Ο Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΑΙ Ο ΦΩΚΙΩΝ

Ο Μέγας Ἀλέξανδρος ἔξ ὅλων τῶν Ἀθηναίων ἐτίμα κατ' ἔξοχὴν τὸν στρατηγὸν Φωκίωνα. Ὁταν ἔγραφε πρὸς αὐτὸν, προσέθετεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς του τὴν λέξιν «χαῖρε», πρᾶγμα τὸ ὅποιον εἰς οὐδένα ἄλλον ἔκαμνε. /

Θέλων κάποτε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ δείξῃ πόσον πολὺ τιμᾷ τὸν Φωκίωνα, ἔστειλεν εἰς αὐτὸν ὡς δῶρον ἐκατὸν τάλαντα, δηλ. εἴκοσι τέσσαρας περίπου χιλιάδας ἀργυρίου χρυσᾶς λίρας. Καὶ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν ἀκόμη ὅτι τοῦ χαρίζει καὶ μίαν πόλιν, διὰ νὰ εἰσπράττῃ τὰ εἰσοδήματά της. /

‘Ο Φωκίων ὅμως, ἂν καὶ ᾧτο πάμπτωχος, οὔτε τὰ χρή-
ματα οὔτε τὴν πόλιν ἐδέχθη. Προετίμησε νὰ ζῇ πτωχικά,
χωρὶς καμμίαν ὑποχρέωσιν, παρὸτι νὰ ζῇ πλούσιος καὶ νὰ
εῖναι εἰς ἄλλον ὑποχρεωμένος. Ἐπειδὴ ὅμως ᾧτο καὶ εὐγε-
νῆς ἄνθρωπος καὶ δὲν ἤθελε νὰ φανῇ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον
ὅτι τὸν περιφρονεῖ, τὸν παρεκάλεσε νὰ δεχθῇ μὲν ὅπισω τὰ
δῶρά του αὐτά, νὰ τοῦ προσφέρῃ δὲ ἄλλο δῶρον, τὸ ὅποιον
θὰ ᾧτο εἰς αὐτὸν περισσότερον εὐχάριστον: νὰ ἀφήσῃ ἐλευ-
θέρους τέσσαρας φίλους του, τοὺς ὅπιούς ὁ Ἀλέξανδρος
ἐκράτει εἰς τὰς φυλακάς. ‘Ο Ἀλέξανδρος ἀφῆκεν ἀμέσως
αὐτοὺς ἐλευθέρους. Ἔκτοτε ἐτίμα τὸν Φωκίωνα πολὺ περισ-
σότερον. /

(Κατὰ διασκευὴν)

120. Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΓΟΡΑ

‘Η νῆσος Ρόδος ἐφημίζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι
ἀπέστελλεν εἰς τοὺς ἀγῶνας ρωμαλεωτάτους πυγμάχους.
Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ὑπερτέρει καὶ αὐτὴν τὴν ἔνδοξον διὰ τοὺς
ἀγωνιστάς της νῆσον Αἴγιναν.

‘Ἐκ τῆς νῆσου Ρόδου εἶναι καὶ ἡ περίφημος εὐγενῆς οἰ-
κογένεια τῶν Διαγοριδῶν. /

‘Ο Διαγόρας, ἀφοῦ ἐνίκησεν εἰς πολλοὺς ἀγῶνας ὡς πυγμάχος, ηύτυχησε νὰ ἴδῃ καὶ τοὺς υἱούς του καὶ τοὺς ἑγ- γόνους του νὰ νικοῦν εἰς τὰ Ὀλύμπια.

Λέγεται δέ, ὅτι ἀπέθανε κατὰ τρόπον πολὺ εὔτυχῆ. Εἴ- χον νικήσει εἰς τὴν Ὀλυμπίαν οἱ δύο υἱοί του, ὁ Ἀγησίλα- ος καὶ ὁ Δημάγητος. Τοὺς ἐστεφάνωσαν οἱ Ἑλλανοδῖκαι καὶ τοὺς ἔχειροκρότει τὸ πλήθος.

Τότε οὗτοι πλησιάζουν τὸν γέροντα πατέρα των, ὁ ὁ- ποῖος παρευρίσκετο εἰς τοὺς ἀγῶνας, καὶ θέτουν ἐπὶ τῆς λευκῆς κεφαλῆς του τοὺς στεφάνους, τοὺς ὄποιους εἶχον λά- βει. Καὶ ἀφοῦ τὸν ἐσήκωσαν εἰς τοὺς ὄμους των, τὸν περιέ- φερον θριαμβευτικῶς καὶ ἐν μέσῳ ἐπευφημιῶν πέριξ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός.

Τότε εἰς στρατιώτης, βλέπων τὴν μεγάλην αὐτὴν εὔτυ- χιαν, ἐφώναξε: « Ἄποθανε πλέον, ὃ Διαγόρα! Ἀρκετὴ εἰ- ναι ἡ εὔτυχία σου. Δὲν θὰ ἀναβῆς ἀθάνατος εἰς τὸν οὐρα- νόν! ».

Καὶ ὁ Διαγόρας ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν συγκίνησίν του ἐν- τὸς τοῦ σταδίου εἰς τὰς χειρας τῶν υἱῶν του, φιλούμενος ὑπ’ αὐτῶν καὶ ραινόμενος μὲ ἀνθη ὑπὸ τοῦ πλήθους.

« Οι ἀγῶνες »

121. Ο ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ

προσέξεις επιτυχείας

Η συναναστροφή μου είναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, δ ὁποῖος, παρὰ τὰ ὄλλα προτερήματά του, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εύρισκεται ὄλλος πλὴν αὐτοῦ οἱερεὺς νὰ ἀναγινώσκῃ ταχύτερον τὸ Ψαλτήριον.

Εἰς τὸν ὄρθρον τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ συνέβη νὰ πταρνισθῇ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τόσον δυνατά, ὥστε νὰ σβήσῃ τὴν λαμπάδα,

"Οταν τὴν ἡναψάν, συλλογιζόμενος πόσον καιρὸν ἔχασε, προετίμησε νὰ πηδήσῃ φαλμὸν ὄλοκληρον, τὸν μακρύτερον, παρὰ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐντροπὴν νὰ παρατείνῃ τὸν χρόνον τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνηθες.

Δὲν ἡξεύρω, ἐὰν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν ἢ διὰ τὴν ψυχικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπικὰ παρωνύμια, δ ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπατρέχας. Καὶ τὸ παρωνύμιον ἡρεσε τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σὲ ἀκούει πλέον, ἐὰν τὸν ὀνομάσης μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ δι' ἔξήκοντα τέσσαρα ταξίδια καὶ φαντάζεται ἔχαυτὸν ὡς ὄλλον Ὁδυσσέα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει: ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς τὰ ἔξήκοντα τέσσαρα χωρία τῆς νήσου, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σοῦ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς πολυπειρίας, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια αὐτά, ἀναφέρω τὸ ἔξης περιστατικόν:

"Ἐπέρασεν ἀπ' ἐδῶ πρὸ μηνῶν" Αγγλος περιηγητής. Εἰχε μαζί του καὶ δύο μικρὰ τέκνα του. Μόλις ἤκουσεν ὁ Παπατρέχας νὰ συνομιλοῦν μὲ τὸν πατέρα των, μὲ ἡρώτησεν ἔκστατικός:

— Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦν;

— Τὴν Ἀγγλικήν, τοῦ ἀπεκρίθην.

Καὶ ἡ ἔκστασίς του ἔγινεν ἀπολίθωσις. Δέν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀντιληφθῇ πῶς τόσον νεαρά παιδία ἦτο δυνατὸν νὰ διμιουρῆν γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον.

Δέν ἤξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἐπρεπε νὰ διμιουρῆν τῶν "Ἀγγλων τὰ τέκνα!

Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελᾶς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπατρέχα. Ἄλλὰ τί θὰ ἔκαμνες, ἐὰν ἦσο παρών καὶ ἤκουες ἀπὸ τὸ στόμα του τὰ λόγια αὐτά:

— Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρά νὰ διμιουρῆν Ἀγγλικά!

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπατρέχαν.

Ναί! σεβάσμιος πράγματι εἶναι. Μ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἀπλότητα, δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῆς πόσον εἶναι φιλάνθρωπος ὁ καλὸς οὗτος ιερεύς. Πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἡθικὴν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου. Μὲ ποίαν διάθεσιν ψυχῆς παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εύτυχοῦν, νὰ ἔχουν πρόνοιαν διὰ τοὺς δυστυχοῦντας.

Ή ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε. Δὲν εἶναι καρπὸς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν ψυχήν του. Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν παιδείας. Καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅ, τι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔστειλε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Εἶναι ἀνεκδιήγητος ἡ χαρά του ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ομηρος ἐπεσκέφθη τὸ χωρίον του. Καὶ μὲ ἡρώτησεν, ἀν ὁ Ομηρος ἦτο Χριστιανός.

— Ἀδύνατον ἦτο, τοῦ εἶπα, διότι ἔζη ἐνακόσια σχεδόν ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

Πολλάς τοιαύτας ἀπορίας μοῦ ὑποβάλλει καθ' ἔκάστην
ὅ σεβάσμιος φίλος μου.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσον ὀλίγοι, ὥστε ἡ
πολὺ μικρά των ἐκκλησία δύναται νὰ περιλάβῃ τριπλασίους.
Ἐν τούτοις μερικοὶ ἀπὸ τοὺς προύχοντας, οἱ πλουσιώτεροι,
ἐπειθύμησαν νὰ εὐρύνουν τὸ οἰκοδόμημα. "Ἐκαμαν γνωστὴν
τὴν γνώμην των εἰς τὸν ἐφημέριον, ὁ ὅποῖς τοὺς συνε-
βούλευσε νὰ συγκεντρώσουν πρῶτον τὰ ἀπαιτούμενα χρή-
ματα, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἐπειτα ἡ ἔκτελεσις τοῦ ἔργου.

"Οταν ἔμαθεν ὅτι συνεκεντρώθησαν τὰ χρήματα, ὁ σε-
βάσμιος οὗτος ἱερεύς, μίαν τῶν Κυριακῶν, μὲ τὴν ἀπόλυσιν
τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε:

— Πέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ εἰς ξύ-
λα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν Χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλη-
σίας τὸ μέγεθος βλέπετε, ὅτι δὲν εἴμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμί-
σωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἡξεύρουν μήτε νὰ ἀνα-
γινώσκουν. **■** Πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν
θὰ ἐπράττομεν, ἂν ἐτοκίζομεν τὰ συγκεντρωθέντα χρήματα,
διὰ νὰ πληρώνηται ἀπὸ τοὺς τόκους ἐτησίως διδάσκαλος
γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως. Καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζηται
εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἡ πτωχεία δὲν εἶναι
ἀποτέλεσμα ἀργίας. **■** Καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερω-
θῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνον ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν
νῆσον εἴμεθα ψωμοζῆται.

Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε; **■** Εἶπεν νόμονταῦ θεοῦ
— Αφήνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἱε-
ρέως τούτου δείγματα καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἐν ἀκόμη, τὸ ὅποῖον
δὲν μοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἀποσιωπήσω.

— Ήκουσεν ὅτι ἱερεύς τις, γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς γλώσ-
σης, περιήρχετο τὴν νῆσον ζητῶν νὰ γίνη κάπου ἐφημέ-
ριος. Τί κάμνει ὁ καλός σου Παπατρέχας; Τρέχει πρὸς

αύτὸν καὶ τοῦ προτείνει νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ίδικήν του ἐφημερίαν.

Μόλις ἔμαθον οἱ ταλαιπωροὶ κάτοικοι τοῦ χωρίου τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο δυστύχημα, ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναικεῖς μὲ δάκρυα παρακολοῦντές με νὰ τὸν ἐμποδίσω.

Σὲ ἀφήνω, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσην ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ιερέως. Καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτόν, διατὶ ἀπεφάσισε νὰ παρατηθῇ ἀπὸ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβον τοιαύτην ἀπόκρισιν:

—Ἐγώ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος. Αὔτος, τὸν ὃποῖον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τὴν θέσιν μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι καταλληλότερος ἐμοῦ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχον νὰ ἀποκριθῶ;

—Ἐκλαυσα καὶ ἐγὼ μαζὶ μὲ τοὺς συμπατριώτας μου καὶ ἀνεμένομεν μὲ λύπην τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ιερέως. Καὶ θὰ τὸν ἐστερούμεθα, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν ἐπρόφθανον νὰ προσλάβουν τὸν λόγιον ιερέα ως ἐφημέριον καὶ νὰ ἀφήσουν εἰς ήμᾶς τὸν ίδικόν μας.

Τοιουτοτρόπως εἶναι, φίλε, ὅπως σου τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλάνθρωπος ἐφημέριός μας. Εἶναι σχεδὸν μῆνες δέκα πέντε, ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανέναν ἀκόμη πάθος κυριεύον τὴν καλήν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώρισα παρὰ τὴν ἀμετρον χρῆσιν τοῦ ταμβάκου. Ἀλλὰ ἡλαττώθη καὶ τοῦτο πολύ, ἀφότου ἔμαθεν ὅτι ὁ "Ομηρος δὲν ἐγνώριζε τὴν σκόνην ταύτην.

Αδαμάντιος Κοραῆς

122. ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗΣ

‘Ο Λάζαρος Κουντουριώτης ἐγεννήθη τῷ 1796 ἐν “Υδρᾳ,
ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Μόλις 14 ἔτῶν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐμπορικῶν
ἐργασιῶν τοῦ πατρός του ἐν “Υδρᾳ, ἐπειδὴ ὅμτος διέμενεν ἐν
Γενούῃ τῆς Ἰταλίας.

Ο Κουντουριώτης ἦτο ἀνὴρ θεοσεβής, πρᾶξος, δλιγόλο-
γος καὶ σοβαρός. Ἡγάπα τὴν ἀλήθειαν, οὐδέποτε δὲ

έξετίμα τὸν ψεύστην, ὅσα ἀλλα προτερήματα καὶ ἐν εἰχεν.

Ο πατὴρ τοῦ Λαζάρου ἀπέθανε δολοφονθείς. Μετὰ
ἔτη ἥλθεν ὁ φονεὺς εἰς "Γδραν καὶ διὰ τοῦ πνεύματικοῦ ἔζη-
τησε συγχώρησιν παρὰ τοῦ Λαζάρου, ὅστις τὸν συνεχώ-
ρησε. Καὶ ὅταν ὁ φονεὺς ἐδύστυχησε, τὸν συνέδραμε χρημα-
τικῶς· ὅταν, ἐνεκα ἀσθενείας, δὲν ἤδυνατο νὰ ἐργάζηται, τῷ
ἐχορήγησε σύνταξιν· καὶ ὅταν ἀπέθανε, τὸν ἐκήδευσεν ἵδια
δαπάνη. "Ἐν μόνον εἶχεν ἀπαιτήσει παρ' αὐτοῦ: μηδέποτε
νὰ τὸν ἔδη. Οὕτω δὲ συνεβίβασε τὸ πρὸς τὴν χριστιανικὴν
φιλανθρωπίαν καθῆκον πρὸς τὸ σέβας, τὸ ὅποιον ὠφειλεν εἰς
τὴν μνήμην τοῦ πατρός του.

Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ φήμη τῆς ἐντιμότητος αὐτοῦ, ὥστε
ὅτε οἱ μοναχοὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρους, περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐ-
παναστάσεως, μετέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ κειμήλια τῶν
μοναστηρίων, σφέζοντες αὐτὰ ἀπὸ τῶν Τούρκων, εἰς τὸν
Κουντουριώτην τὰ παρέδωκαν πρὸς φύλαξιν, χωρὶς νὰ θελή-
σωσιν οὐδὲ ἀπόδειξιν νὰ λάβωσι.

Καθ' ὑπερβολὴν ἔτιμων τὸν Κουντουριώτην οἱ συμπο-
λῖται του. "Οτε ὁ κύρος Λάζαρος, ὡς τὸν ἀπεκάλουν, κατέ-
βαινεν εἰς τὴν ἀγοράν, πάντες, πλοιάρχοι καὶ ναῦται, ἐσηκώ-
νοντὸ μετὰ σεβασμοῦ ἀπὸ τὴν θέσιν των καὶ ἐσιώπων, ἔως,
ὅτου ἀπομακρυνθῇ.

Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν εἶχε σταλῆ στρατὸς πολὺς εἰς
"Γδραν. 'Αλλ' ἡμέραν τινὰ οἱ στρατιῶται ἥλθον εἰς φοβερὰν
λογομαχίαν πρὸς τοὺς Γδραίους. Οἱ στρατιῶται ὠχυρώ-
θησαν. Οἱ Γδραῖοι ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ τὰ ἐν τῷ λιμέ-
νι πλοῖα εἶχον ἔτοιμα τὰ πυροβόλα. 'Ο κύρος Λάζαρος κατα-
βαίνει ἀπὸ τῆς οἰκίας του μόνος καὶ ἔρχεται πρὸς τὸ ἔζη-
γριωμένον πλῆθος. 'Ως τὸν εἶδον νὰ ἔρχεται οἱ κραυγάζον-
τες ἐσιώπησκεν καὶ τὸ πλῆθος ἔχωρίσθη εἰς δύο, διὰ νὰ διέλ-
θῃ. 'Ο μέγας προεστὼς ὡμίλησε πρὸς τὸ ἄντιπαλα μέρη

καὶ εὐθὺς οἱ τραγεῖς ἔκεινοι δρεινοὶ καὶ οἱ ναῦται, οἱ ἔτοιμοι πρὸ μικροῦ ν' ἀλληλοσφαγῶσιν, ἔδωκαν τὰς χεῖρας καὶ ἡ-σπάσθησαν ἀλλήλους δακρύοντες.

Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε πέσει. Ὡς Πελοπόννησος, πλὴν ὀλίγων φρουρίων, ἦτο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Ἰμβραήμ. Καὶ διεδίδετο ὅτι ὁ τουρκικὸς στόλος θ' ἀποβιβάσῃ στρατὸν πολυάριθμον εἰς "Γδραν. Τρόμος κατέλαβε πάντας. Ὁ λαὸς συνῆλθε νὰ σκεφθῇ περὶ φυγῆς, προσεκλήθη δὲ καὶ ὁ Κουντουριώτης. Τὸν παρεκάλεσαν νὰ εἴπῃ πρῶτος τὴν γνώμην του, ἀλλ' αὐτὸς ἐκάθητο σιωπῶν. Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἀπεφασίσθη νὰ φύγωσι. Τότε λαβών τὸν λόγον εἶπε:

— Κατευόδιον, ἀδελφοί! Εὔχομαι νὰ εὐτυχήσετε εἰς τὰ ξένα καὶ καλὴν ἀντάμωσιν εἰς τοῦτον ἢ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Ἐγώ, ή οἰκογένειά μου, οἱ συγγενεῖς μου, οἱ πλοιάρχοι μου καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν πλοιάρχων μὲν θά μείνωμεν εἰς τὴν "Γδραν μας.

"Ολοι μὲ μίαν φωνήν ἀνεβόησαν:

— "Οταν μείνης σύ, κανεὶς δὲν φεύγει.

Καὶ πράγματι οὐδεὶς ἔφυγε. Καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐσώθη.

Εἰς τὸν Ἱερὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας Ἀγῶνα ὁ Κουντουριώτης ἀφιέρωσε τὴν μεγάλην ἐκ τριῶν ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν περιουσίαν του, ἔξοπλίζων πλοῖα καὶ χορηγῶν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους.

Ο ἐπιφανῆς οὗτος ἀνὴρ οὐδέποτε ἥθελησε νὰ λάβῃ ὑπούργημα, οὐδὲ ἀπεδήμησέ ποτε ἐκ τῆς "Γδρας. Ἐν "Υδρᾳ ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννης Καποδίστριας· ἐν "Γδρᾳ τρὶς ἐπεσκέφθη αὐτὸν ὁ πρῶτος τῆς Ἑλλάδος βασιλεὺς "Οθων, ὅστις καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ Μεγαλοσταύρου· ἐν "Γδρᾳ δὲ καὶ ἀπέθανε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1852.

E. A. Σίμος (Κατὰ διασκευὴν)

‘Ο ’Ανδρέας Συγγρός κατήγετο ἐκ τῆς Χίου. Ὅτοιοι
ἰατροῦ.

‘Ο πατήρ του τὸν προώριζε καὶ τὸν ἀνέτρεψε διὰ νὰ τὸν
σπουδάσῃ καὶ νὰ τὸν κάμη ἐπιστήμονα. Ἀλλ’ ὁ μικρὸς ’Αν-
δρέας, μαθητὴς τότε τοῦ Γυμνασίου Σύρου, ἔχασκεν ἐπὶ ὡ-
ραῖς ἐμπρὸς εἰς τὰς λίρας τῶν ἀργυραμοιβῶν. Καὶ ἐφλέγετο
ἀπὸ τὸν πόθον νὰ γίνη ἐμπορος. Ἐχρειάσθησαν χίλια βάσα-
να, μέσα καὶ παρακλήσεις, διὰ νὰ πεισθῇ ὁ πατήρ του νὰ ἀλ-
λάξῃ ἀπόφασιν. Καὶ ἄμα ἐτελείωσε τὸ Γυμνάσιον, τὸν ἔστει-
λε «χάριν δοκιμῆς» εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ μα-
θητεύσῃ ἐκεῖ εἰς γραφεῖον ἐμπορικόν.

‘Ο ’Ανδρέας ἦτο μόλις δεκαεξαετής, ὅταν μετέβη εἰς
τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ ἐμπορικόν, εἰς τὸ δποῖον ὑπηρέ-
τει, ἦτο ὑποκατάστημα μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων Ἑλληνικῶν
ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἶχε τελειώσει,
ώς εἴπομεν, τὸ Γυμνάσιον. Ἡξευρεν ἀρκετὰ Γαλλικά, ὀλίγα
’Ιταλικά καὶ ’Αγγλικά. Εἶχε σπουδάσει κατὰ τοὺς μῆνας
τῶν διακοπῶν στοιχεῖα διπλογράφίας καὶ λογιστικῆς. Καὶ
εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατώρθωσεν ἐντὸς ἑξ μηνῶν νὰ,
μάθῃ καὶ τὰ Τουρκικά, τὰ ὄποια τοῦ ἐχρειάζοντο διὰ τὴν ἐρ-
γασίαν του. Μετὰ ἐν ἓτος, εἰς ἥλικίαν 17 ἐτῶν, ὁ ἀπλοὺς
μαθητεύσμενος ὡνομάζετο πρῶτος γραμματικὸς καταστιχά-
ριος εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ διευθυντοῦ του, ποὺ ἐλέγετο Δα-
μιανός. Εἴκοσιν ἐτῶν εἶχεν ἥδη σχηματίσει τὴν ἀρχὴν τῆς
περιουσίας του ἀπὸ τὰς οἰκονομίας του καὶ ἀπὸ μικρὰς
ἐμπορικὰς πράξεις, τὰς δποίας εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ κάμη
διὰ λογαριασμόν του. Εἶχε τότε ἔως 40.000 φράγκα ιδι-
κά του. Εἴκοσι δύο ἐτῶν ἔγινε συνέταιρος τῆς μεγάλης
ἑταιρείας. ‘Ο Δαμιανός εἶχεν ἀποθάνει καὶ αὐτὸς ἦτο τώρα

πλέον ό διευθυντής. Εἰς ήλικιαν, κατά τὴν ὁποίαν ἄλλοι μό-
λις ἀρχίζουν τὸ στάδιόν των, ό Ἀνδρέας Συγγρός ἦτο ἥδη
μεγαλέμπορος.

Ἐπὶ ἔτη ἀκόμη πολλὰ ἔξηκολούθησε νὰ ἐργάζηται μὲ
τὸν ἴδιον ζῆλον καὶ μὲ τὴν ἴδιαν ἐπιτυχίαν. Τὸ στάδιόν του
ἦτο ὡς κλῖμαξ, τῆς ὁποίας σταθερῶς, ἀσφαλῶς, ἀνέβαινε
καθ' ἐκάστην μίαν βαθμίδα. Ποτὲ δὲν ἐστάθη, ποτὲ δὲν ὠπι-
σθοχώρησεν ἀπὸ ἀδυναμίαν. Πάντοτε ἐμπρός, πάντοτε πρὸς

τὰ ἐπάνω! Καὶ οὕτως ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφήν.

Ο Ἀνδρέας Συγγρός ως σύμβολον τῆς ζωῆς του εἶχε
νὰ κάμνῃ πάντοτε τὸ καλόν. Τὰς πολυαρίθμους δὲ εὐεργε-
σίας του συνέχισεν ό μέγας εὐεργέτης καὶ μετὰ θάνατον, διὰ
τῆς διαθήκης του, ἡ ὁποίᾳ δικαιώως ἐπωνομάσθη «ποίημα
εὐποιίας». Διὰ τοῦτο ὀλίγων πλουσίων τὸ ὄνομα παραμένει
τόσον λατρευτὸν καὶ εὐλογητόν, δσον τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδρέου
Συγγροῦ.

Γεργάριος Ξενόπουλος (Διασκευή)

Δ' ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΝ γειδ ὁ νοεῖται
νότι οὐτὶ δύογγυς οὐασεντιΑ 8.983. πλερ. 1. Επικούριον ταῦ
Ο. Αὐδή 124. Ο ΗΡΩΔΗΣ Ο ΑΤΤΙΚΟΣ

‘Ο Ήρώδης ἐφημίζετο ώς ἀπόγονος ἐνδόξων προγόνων, ὃ δὲ οἰκός του ἔγινεν ὀνομαστὸς ἀφ' ὅτου ὁ πατήρ του, ὁ Ιούλιος Ἀττικός, ἀνεῦρε κατὰ τύχην ἀμέτρητον θησαυρὸν εἰς μίαν οἰκίαν του. Μετὰ τὸν γάμον δὲ αὐτοῦ ηὔξησεν ἀκόμη περισσότερον τὴν περιουσίαν του διὰ τῆς μεγάλης προικός, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν σύζυγόν του (Εὐηργέτησε πολυειδῶς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ἀποθανὼν δὲ ἀφῆκε διὰ διαθήκης εἰς ἓνα ἐκαστον τῶν συμπολιτῶν του ἐτήσιον κληροδότημα μιᾶς μνᾶς). Ή μνᾶ εἶχεν ἐκατὸν δραχμὰς Ἀττικάς· ὡστε, ἀν ὑπολογίσωμεν τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς 6.000, τὸ ποσὸν ποὺ θὰ ἐπληρώνετο εἰς τοὺς συμπολίτας του κατ' ἔτος ἦτο ὑπέρογκον, ἀνεργόμενον εἰς 600.000 Ἀττικῶν δραχμῶν.

Ἐφρόντισεν ἴδιαιτέρως, διὰ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ του Ήρώδου καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐκάλεσε μὲ μεγάλους μισθούς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἀπὸ τοὺς τότε διδασκάλους, ρήτορας καὶ φιλοσόφους. Καὶ ὁ μαθητὴς πράγματι ἔγινεν εἰς ἐκ τῶν περιφημοτέρων ρητόρων καὶ φιλοσόφων.

Ἐνῷ ἀκόμη ἔζη ὁ πατήρ του, ὁ Ήρώδης, εἰς ἥλικιαν εἴκοσι πέντε ἐτῶν, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ διοικητὴς τῶν ἐλευθέρων πόλεων τῆς Ἀσίας. Βλέπων δὲ ὅτι ἡ πόλις τῆς Τρωάδος ἐστερεῖτο ὑδατος, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως ἔξακόσια τάλαντα διὰ τὴν κατασκευὴν νέου ὑδραγωγείου. Άλλὰ τὸ ἔργον, διὰ νὰ συμπληρωθῇ, ἐχρειάζετο ἄλλα ἐκατὸν τάλαντα, οἱ δὲ ἄλλοι διοικηταὶ τῆς Ἀσίας δὲν ἦθέλησαν νὰ συμπληρώσουν τὸ ποσὸν τοῦτο, λέγοντες ὅτι εἶναι ἄδικον νὰ δαπανῶνται τὰ εἰσοδήματα

πέντακοσίων πόλεων εἰς τὰς κρήνας μιᾶς καὶ μόνης πόλεως.
Καὶ τότε ὁ γενναιοῖς πατὴρ τοῦ Ἡρώδου ἔχορήγησεν ἐξ
ἰδίων τὸ ἐπὶ πλέον τῆς δαπάνης.

Οἱ Ἡρώδης μετὰ ταῦτα ἐλαβεν καὶ τὸ ἀξιωμα τοῦ ὑπά-
του, κατὰ τὸ ἔτος 143, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου
τοῦ Εύσεβοῦ. Διότι, καθὼς οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐλάμ-
βανον τὰ μέγιστα πολλάκις ἀξιωματα τῶν Ἀθηνῶν, οὕτω
συνέβαινε καὶ "Ἐλληνες, ιδίως Ἀθηναῖοι, νὰ διορίζωνται
ὑπατοι τῆς ὅλης αὐτοκρατορίας.

Αλλὰ τὸν πλεῖστον χρόνον τῆς ζωῆς του ὁ Ἡρώδης
παρέμεινεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὰς λαμπρὰς ἐπαύλεις,
τὰς ὄποιας εἶχεν εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν καὶ ιδίως
εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὄποιον κατέστησεν
ἀθάνατον τὸ ὄνομα τοῦ Ἡρώδου, εἶναι τὰ πολυάριθμα οἰ-
κοδομήματα καὶ ἄλλα κτίρια, μὲ τὰ ὄποια ἐκόσμησε τὰς
Ἀθήνας καὶ ὀλόκληρον τὴν Ἐλλάδα καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν
τῶν ὄποιων ἐξώδευσεν ἀμύθητα ποσά.

Κατεσκεύασεν ἐντὸς τεσσάρων ἑτῶν τὸ λαμπρὸν ἐκ
λίθου Πεντελῆσίου στάδιον, πλησίον τοῦ Ἰλισοῦ, ἐπὶ τῶν
ἐρειπίων τοῦ ὄποιου ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης Γεώργιος
Ἀβέρωφ ἔκτισε τὸ σημερινὸν στάδιον τῷ 1896, ἐπ' εὐκαι-
ρίᾳ τῶν Ὄλυμπιακῶν Ἀγώνων. Ὁτο μήκους ἔξακοσίων
ποδῶν καὶ ἡδύνατο νὰ περιλάβῃ ὀλόκληρον τὸν δῆμον τῶν
Ἀθηναίων. Οἱ συμπολῖται του Ἀθηναῖοι ἐθαύμασαν τὸ ἔρ-
γον καὶ παρετήρησαν ὅτι ὅρθως πράγματι ἐπωνομάσθη Πα-
ναθηναϊκόν.

Οἱ Ἡρώδης ἐσκέπτετο ὅτι τὸ νὰ ἐξοδεύῃ τὰ χρήματά
του διὰ κατασκευὴν ἔργων, τὰ ὄποια ἐκόσμουν τὰς πόλεις
καὶ ἔτρεφον τοὺς ἔργαζομένους, ἵτο προτιμότερον ἀπὸ τοῦ
νὰ τρέψῃ τοὺς ἀργοὺς συμπολίτας του.

Οἱ Ἡρώδης ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μνήμην τῆς συζύγου

του Ρηγίλλης θέατρον, τὸ δποῖον ἔκτισθη καθ' ὀλοκληρίαν
ἀπὸ κέδρον, τοῦ δποίου δμοιον δυσκόλως ἥδυνατο νὰ εύ-
ρεθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἐκτὸς τούτου ἔκτισεν Ὁδεῖον,
κείμενον εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς ὑπαρείας τῆς Ἀκροπόλεως,
τὸ ὄνομαζόμενον Ὁδεῖον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Ἐκτισεν
ἔπισης θέατρον εἰς τὴν Κόρινθον, ἔχορήγησε πλούσια ἀνα-
θήματα καὶ κοσμήματα εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ ναὸν τοῦ
Ποσειδῶνος καὶ κατεσκεύασε λουτρά εἰς τὰς Θερμοπύλας.

Ἡ Ἰταλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Εβροια, ἡ Βοι-
ωτία, ἡ Πελοπόννησος ἔτυχον παρ' αὐτοῦ πολλῶν εὔεργεσι-
ῶν. Αἱ δὲ Ἑλληνίδες πόλεις ἐνταῦθα καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ἔξε-
δήλωσαν τὴν εὐγνωμοσύνην των πρὸς αὐτὸν εἰς πολλὰς ἐ-
πιγραφὰς καὶ τὸν ἀπεκάλεσαν προστάτην καὶ εὔεργέτην.

Ο Ἡρώδης ἀπέθανεν εἰς ἥλικιαν 76 ἑτῶν, εἰς τὸν Μα-
ραθῶνα, καὶ ἐκηδεύθη πανηγυρικῶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων
εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθὲν Παναθηναϊκὸν στάδιον.

K. Παπαρρηγόπουλος (Διασκευή)

125. ΑΙ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ

Τὸ ἀρθρον 60 τοῦ νόμου, ὁ δποῖος προστατεύει, τὰς
ἀρχαιότητας, διατάσσει: « "Ολαι αἱ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος ἀρ-
χαιότητες, ὡς ἔργα τῶν προγόνων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, θε-
ωροῦνται κτῆμα ἐθνικὸν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει".

Εἶναι λοιπὸν καθῆκον ἔξαιρετικὸν ὅλων ἡμῶν νὰ προ-
φυλάσσωμεν καὶ προστατεύωμεν τὰς ἀρχαιότητας, αἱ δ-
ποῖαι εἶναι σωζόμενα κειμήλια τοῦ βίου τῶν προγόνων μας.
Διότι οἱ πρόγονοι· ἡμῶν ἦσαν ὁ εὐγενέστατος λαὸς τῆς ἀν-
θρωπότητος καὶ ἐδώρησαν εἰς τοὺς μεταγένεστέρους τὸ φῶς,
τὸ δποῖον καθοδηγεῖ σήμερον τὸν κόσμον.

Κειμήλια τῶν προγόνων μας εἶναι οἱ ἡρειπωμένοι

ναοί των, τὰ ἀγάλματα, οἱ τάφοι, οἱ ἐνεπίγραφοι λίθοι, τὰ
ἀγγεῖα, τὰ ἀντικείμενα τὰ ὅποια στολίζουν τοὺς τάφους των,
καὶ πᾶν ἐν γένει ἔργον τέχνης. Πάντα ταῦτα ἔξηλθον ἀπὸ
τὰς χειρας τῶν προγόνων μας. Καὶ δὶ' αὐτὸν πρέπει νὰ εἶναι
δὶ' ἡμᾶς τοὺς "Ἐλληνας ιερά, προσφιλῆ καὶ πολύτιμα. Εἴ-
ναι ιερὰ ὡς μία οἰκογενειακὴ εἰκών, τὴν ὅποιαν ἔχουμεν ἀπὸ
γενεῶν παρὰ τῶν πατέρων μας.

Θὰ τὴν παρεδίδετε ποτὲ τὴν εἰκόνα ἑκείνην εἰς ξένον; Θὰ ἐδέχεσθε νὰ τὴν ἐμπορευθῆτε καὶ νὰ τὴν πωλήσετε ποτὲ
τὴν εἰκόνα αὐτήν; "Οχι βέβαια! Ἡ εἰκών αὕτη θὰ μένῃ
πάντοτε ιερὸν κειμήλιον τῆς οἰκογενείας. Ὁποιονδήποτε
τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ ἂν τὴν κατέχῃ, ἀνήκει εἰς
ὅλην τὴν οἰκογένειαν. Διότι μὲ τὴν εἰκόνα αὐτὴν μετεδό-
θη εἰς ἡμᾶς ὡς κληρονομία ἡ εὐλογία τῶν γενεῶν τῶν προ-
πατόρων μας.

Τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ κειμήλια τῶν προγόνων μας. Δι' αὐτῶν μετεβίβασαν εἰς ἡμᾶς τὸ φῶς τῆς δόξης των καὶ
τὴν εὐλογίαν των. Διότι τὸ ἀθάνατον πνεῦμα των ἔχάρισεν
εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους των καὶ ἔξακολουθεῖ νὰ μᾶς χα-
ρίζῃ διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν προστασίαν του. Δι' αὐτῶν
μᾶς ἀφῆκαν ὡς κληρονομίαν δύναμιν, ἡ ὅποια εἶναι ἀνωτέ-
ρα τῶν ὅπλων μας καὶ τῶν βραχιόνων μας.

Τὴν βοήθειαν, τὴν ὅποιαν προσέφερον οἱ φιλελληνικοί λαοί εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν πατέρων μας, εἰς τὴν μνήμην τῶν προγόνων μας τὴν προσέφερον. Εἰς τὰς ναυμαχίας τοῦ ἀγῶνος τῶν πατέρων μας, τῆς Ἐρεσοῦ, τῆς Σάμου, τῶν Πατρῶν, τοῦ Ναυπλίου, ἔξύμνει ἡ παγκόσμιος ποίησις τὴν Σαλαμῖνα καὶ τὸ Ἀρτεμίσιον. Εἰς τὰς μάχας τῆς Ἀμπλιανῆς, τῆς Γραβιᾶς, τῶν Δερβενακίων ἐνεθυμεῖτο τὰς μάχας τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῶν Πλαταιῶν.

Οἱ παλαιοὶ ἡμῶν πρόγονοι ἐμάχοντο καὶ αὐτοί, ἀδ-

ρατοι, εις τὴν πρώτην γραμμήν, εἰς τὰς τάξεις τῶν πατέρων μας, διότι προέβαλλον ὑπὲρ αὐτῶν λάμπουσαν ἀσπίδα τὴν δόξαν των.

Διὰ τοῦτο πᾶν ὅ, τι ἀπομένει ἀπὸ τὸν βίον τῶν προγόνων μας, πρέπει νὰ εἶναι δι' ἡμᾶς ἵερὸν καὶ ἄγιον, ὅπως τὰ ἱερὰ σκεύη εἰς τοὺς ναούς. Τὰ εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ "Εθνους ἀρχαῖα κειμήλια ἀνήκουν ἐξ Ἰσου εἰς ὅλους τοὺς "Ελληνας. Δύναται λοιπὸν κανεὶς νὰ φαντασθῇ ἵερώτερον καθῆκον τῆς "Ελληνικῆς φιλοπατρίας ἀπὸ τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ ἀρχαῖα κειμήλια; Δὲν πρέπει ὅλοι οἱ πολῖται νὰ ἀγρυπνοῦν ἐπ' αὐτῶν;

"Ο τυμβωρύχος, ἔκεινος δηλαδὴ ὁ ὄποιος ἀνασκάπτει κρυφίως ἀρχαίους τάφους καὶ σχίζει τὰ στέρνα τῆς γῆς διὰ νὰ ἀνεύρῃ καὶ κλέψῃ ἀρχαῖα κειμήλια, ὅμοιάζει μὲ τὸν ἱερόσυλον, ὁ ὄποιος θραύσει τὴν θύραν τοῦ ναοῦ διὰ νὰ κλέψῃ τὰ ἱερὰ σκεύη. "Ο πωλῶν κρυφίως εἰς ξένους ἀρχαῖα κειμήλια ἀνευ τῆς ἀδείας τοῦ Κράτους, ὁ ἀρχαιοκάπηλος, ὅπως λέγεται, εἶναι ἐξ Ἰσου ἔνοχος. "Οσοι καταστρέφουν ἢ ρυπαίνουν τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα τῆς προγονικῆς δόξης εἶναι ἐξ Ἰσου ἔνοχοι. "Ομοιάζουν πρὸς τοὺς ἀγρίους ἔκεινους τυράννους, τῶν χρόνων τῆς δουλείας, οἱ ὄποιοι εἰσήρχοντο εἰς τοὺς ναούς μας, ὕβριζον τὴν Ἀγίαν Τράπεζαν, ἐρρύπταινον τὰς ἀγίας εἰκόνας καὶ ἐξώρυσσον τοὺς ὁφθαλμούς τῶν ἀγίων.

"Ολοι αὐτοὶ εἶναι ἔχθροι τοῦ "Εθνους. Οἱ πολῖται, εἰς τοὺς ὄποιους, ὡς μέλη τοῦ "Εθνους, ἀνήκουν αἱ ἀρχαιότητες, ἔγρυπνοι φύλακες τούτων, ὀφείλουν νὰ καταγγέλλουν εἰς τὰς ἀρχὰς τοὺς ἔχθρούς τούτους τοῦ "Εθνους διὰ τὰς πράξεις των, ὡς τὰ βαρύτερα κατὰ τῆς Πατρίδος ἐγκλήματα. /

•Εμμανουὴλ Λυκούδης (Κατὰ διασκευὴν)
τὸ ἀπόδινον καθοδηγεῖται σήμερον διετίτο (Πεντέτη ίσχη δοκιμώθηκε)
-οδος Μετάνελλες στον ογκό του πάρα πολλά νέα
-οι Μετάνελλες στον ογκό του πάρα πολλά νέα

126. Ο ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ

✓ 'Ο μέγας οὗτος μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς τῆς ἀρχαιότητος ἐγεννήθη εἰς τὰς Συρακουσαῖς τῆς Σικελίας κατὰ τὸ 287 π.Χ. Κατήγετο ἀπὸ πλουσίων καὶ βασιλικὴν οἰκογένειαν καὶ ἦτο συγγενῆς τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἰέρωνος. Νέος μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔμεινε πολὺν χρόνον καὶ ἐκεῖ συνεπλήρωσε τὰς μαθηματικὰς γνώσεις του. Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Συρακουσαῖς καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ συγγενοῦς του Ἰέρωνος.

'Ο Ἰέρων ἐτίμα τὸν Ἀρχιμήδην καὶ προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὰ μέσα βίου ἀνέτου. 'Αλλ' ἡ ἐπιστήμη ἦτο ἡ μόνη ἀπόλαυσις τοῦ σοφοῦ ἀνδρός. Ἀνακαλύψεις ἔξοχοι ἐδόξασαν τὸ ὄνομά του.

Εἶχε κατασκευάσει πλῆθος ὁργάνων. Μὲ τὴν βοήθειαν μοχλῶν καὶ τροχαλιῶν ηὔξανε καταπληκτικῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κινητηρίου δυνάμεως. Καὶ δι' αὐτῶν διὰ μετρίας ἐνεργείας ἐνίκα ὑπερμεγέθεις ἀντιστάσεις.

'Ο Ἀρχιμήδης εἶπε κάποτε εἰς τὸν Ἰέρωνα ὅτι μὲ ἀσήμαντον σχεδὸν δύναμιν ἡδύνατο νὰ σηκώσῃ φορτίον βάρους, ὃσον ἤθελε φαντασθῆ μεγάλου. «Δός μοι πᾶ στῶ καὶ τὰν γᾶν κινήσω», ἔλεγεν εἰς τὸν Ἰέρωνα. Δηλαδὴ «δός μου ποῦ νὰ σταθῶ καὶ θὰ κινήσω τὴν γῆν». Ἐκεῖνος ἐζήτησε τότε ἀπὸ τὸν Ἀρχιμήδην νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων του μὲ ἐν πείραμα. Τὸν ἐκάλεσε νὰ κινήσῃ μέγιστον βάρος διὰ μικρᾶς δυνάμεως. 'Ο Ἀρχιμήδης ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ἰδού πῶς:

'Ο Ἰέρων διετήρει εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν πλοῖα βάρους πολλῶν τόννων. 'Ο μαθηματικὸς ἐξέλεξεν ἐξ αὐτῶν τὸ βαρύτερον καὶ τὸ ἕσυρεν εἰς τὴν ξηράν, ἀλλὰ μὲ πολὺν κόπον καὶ μὲ τὴν βοήθειαν πολλῶν χειρῶν. Κατόπιν διέταξε

νὰ θέσουν εἰς αὐτὸ τὸ φορτίον καὶ τόσους ἄνδρας, ὅσους
ἡδύνατο νὰ περιλάβῃ. Τότε, ἀφοῦ ἐκάθισεν εἰς ἀπόστασιν
ἀπὸ τοῦ πλοίου τούτου, ἔσυρε διὰ μόνης τῆς χειρὸς ἡσύχως
τὸ ἄκρον τῆς μηχανῆς μὲ πολλὰς τροχαλίας. Καὶ ἔφερε τὸ
πλοῖον πρὸς τὸ μέρος του. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ λαὸς
τῶν Συρακουσῶν δὲν εἶχε καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐπι-
στήμης τοῦ σοφοῦ μηχανικοῦ.

Εἰς τὸν Ἀρχιμήδην ἀνήκει ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀρχῆς,
καθ' ἥν «πᾶν σῶμα βυθιζόμενον εἰς ὑγρὸν χάνει τόσον βά-
ρος, ὃσον εἶναι τὸ βάρος τοῦ ὑγροῦ, τὸ ὄποιον ἐκτοπίζει».

Τὴν ἀνακάλυψιν αὐτὴν ἔκαμεν ὡς ἔξῆς:
Οἱ Ιέρων εἶχε παραδώσει εἰς χρυσοχόον ποσότητα
χρυσοῦ διὰ νὰ τοῦ κατεσκευάσῃ ἔνα στέφανον. Οἱ χρυσο-
χόοις ἀφήρεσε μέρος τοῦ χρυσοῦ καὶ τὸ ἀντικατέστησε μὲ
ἄργυρον ἵσου βάρους. Οὕτω κατεσκεύασε στέφανον, ὃ δποῖος
δὲν ἦτο ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ, ἀλλὰ ἦτο μεῖγμα χρυσοῦ καὶ
ἀργύρου. Οἱ Ιέρων ὑπώπτευσε τὴν ἀπάτην. Δὲν ἤθελεν
ὅμως νὰ χαλάσῃ τὸν στέφανον, διότι ἦτο ἀριστούργημα
τέχνης. Προέτεινε λοιπὸν εἰς τοὺς φυσικοὺς καὶ μαθημα-
τικοὺς νὰ λύσουν τὸ ἔξῆς πρόβλημα: «Χωρὶς νὰ πάθῃ τί-
ποτε ὁ στέφανος, νὰ εὑρεθῇ ἂν εἶναι κατεσκευασμένος ἀπὸ
καθαρὸν χρυσὸν ἢ εἶναι μεῖγμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Καὶ
ἄν εἶναι μεῖγμα, νὰ εὑρεθῇ ἡ ποσότης τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ
ἀργύρου».

Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἦτο παίγνιον διὰ τὸν Ἀρχιμήδην.
Ἐξύγισε τὸν στέφανον ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ὄδατος. Παρε-
τήρησεν ὅτι ἔχανεν ἀπὸ τὸ βάρος του μέρος, τὸ ὄποιον ἀντε-
στοίχει ὅχι εἰς καθαρὸν χρυσόν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀναλογίαν τοῦ
χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ, ποὺ ἀνεμείχθησαν. Διότι τὰ μέταλλα
αὐτά, ὃ χρυσὸς καὶ ὃ ἀργυρός, ἔχουν διάφορον βάρος εἰς
ἴσον ὄγκον.

Τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ εὗρεν δὲ Ἀρχιμήδης,
ὅταν εύρισκετο εἰς τὸ λουτρόν. Καὶ ἡ παράσοδις ἀναφέρει
ὅτι τόσον πολὺ ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὴν λύσιν αὐτῆν, ὥστε
ἔξηλθε γυμνὸς ἀπὸ τὸ λουτρὸν καὶ ἔτρεχεν εἰς τὰς ὁδοὺς
τῶν Συρακουσῶν φωνάζων: « Εὔρηκα! Εὔρηκα! ».

‘Ο ’Αρχιμήδης ἐφονεύθη τῷ 212 π. Χ. ὑπὸ Ρωμαίου στρατιώτου. Οἱ Ρωμαῖοι τότε ἔκυρίευσαν αἰφνιδίως τὰς Συρακούσας καὶ διέταξαν γενικὴν σφαγὴν τῶν κατοίκων. ‘Ο ’Αρχιμήδης ἐκάθητο εἰς τὴν δημοσίαν πλατεῖαν καὶ παρετήρει τὰ γεωμετρικὰ σχῆματα καὶ τοὺς κύκλους, τοὺς ὁποίους εἶχε χαράξει ἐπὶ τῆς ἄμμου, ὅτε ὁ Ρωμαῖος στρατιώτης ὥρμησεν ἐναντίον του. ‘Ο ’Αρχιμήδης τόσον ἦτο προσηλωμένος εἰς τὰ σχέδιά του, ὡστε ἐφώναξε: «Μή μου τοὺς κύκλους τάρασσε!». ‘Ο στρατιώτης ὑψώσει τὸ ξίφος καὶ τὸν ἐφόνευσε, παρὰ τὴν ρητὴν διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ, διπὼς μὴ φονεύθῃ ὁ ’Αρχιμήδης. ✓

Ε'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

127. ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ (Ο.Η.Ε.)

Ἐπὶ ἔτη περίπου αἰματοκυλίετο ἡ ἀνθρωπότης κατὰ τὸν τελευταῖον δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον. Ἀνυπολόγιστοι εἶναι αἱ ζημίαι καὶ αἱ καταστροφαὶ δι’ ὅλα τὰ Κράτη, ὅσα ἔλαβον μέρος εἰς αὐτόν.

Πόλεις καὶ χωρία μὲ τὰς οἰκίας, τὰ μεγάλα δημόσια οἰκοδομήματα, τὸν ναούς, τὰ διδακτήρια, τὰ ἐργοστάσια μετεβλήθησαν ἐκ τῶν βομβαρδισμῶν εἰς σωρούς ἐρειπίων. Ατυμομηχαναί, ἐπιβατηγά καὶ φορτηγά σιδηροδρομικά βαγόνια κατεστράφησαν ἢ παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ. Σιδηροδρομικαὶ γέφυραι ἀνετινάχθησαν. Δρόμοι ἀνεσκάφησαν. Λιμένες κατεχώσθησαν μὲ πλοῖα βυθισμένα ἐντὸς αὐτῶν. Βουνά καὶ λόφοι ἀπεγυμνώθησαν ἀπὸ τὸ πράσινον. Τὰ ζῷα, τὰ ὅποια βοηθοῦν τὸν ἀνθρωπὸν εἰς τὰς ἔργασίας του ἢ χρησιμεύουν ὡς τροφή του, σιγὰ — σιγὰ ἥφανίσθησαν.

Ἐκατομμύρια εἶναι οἱ στρατιῶται, οἵτινες ἐφονεύθησαν εἰς τὰς μάχας ἢ ἀπέθανον ἀπὸ τὰς κακουχίας, τὸ ψῦχος, τὴν πεῖναν, τὰς στερήσεις. Πολλοὶ ἡκρωτηριάσθησαν καὶ ἔμειναν ἀνάπηροι, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἔργασθοῦν.

Ἄλλ’ ἔκτὸς τῶν ὑλικῶν, ἡ ἀνθρωπότης εἶχε καὶ μεγάλας ἥθικὰς ζημίας. Ἐμειώθη ἡ ἀξία, τὴν ὅποιαν ἔχει ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχαλαρώθη ὁ σεβασμὸς τοῦ πολίτου πρὸς τὸν νόμον, ὁ σεβασμὸς τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς, τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ἡλικιωμένους ἀνθρώπους. Ἐκλονίσθησαν τὰ θεμέλια τῆς οἰκογενείας. Ἐκλονίσθη ἡ ἐντιμότης, ἡ φιλαλήθεια, ἡ δικαιοσύνη, ἡ φιλία. Εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων ἐνεφώλευσε τὸ ψεῦδος, ἡ ἀπάτη, τὸ μῆσος καὶ ἡ δίψα τῆς καταστροφῆς.

‘Η φρίκη τοῦ πολέμου μὲ τὰς μεγάλας καὶ ἀνυπολογίστους ζημίας καὶ καταστροφὰς συνεκίνησεν ὅλους τοὺς λαούς τῆς γῆς.

Διὰ τοῦτο, ἀντιπρόσωποι 51 Ἐθνῶν συνῆλθον, κατ’ ἐντολὴν τῶν Κυβερνήσεών των, κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1945, εἰς τὸν ‘Αγιον Φραγκίσκον τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἑνωθοῦν αἱ δυνάμεις τῶν Ἐθνῶν τούτων, διὰ νὰ δημιουργηθῇ μία Παγκόσμιος Ὀργάνωσις, μὲ σκοπὸν νὰ ἔξασφαλισθῇ εἰς τὸ μέλλον ἡ εἰρήνη τοῦ κόσμου.

Πρὸς τοῦτο ὑπέγραψαν οἱ ἀντιπρόσωποι οὗτοι τὸν Καταστατικὸν Χάρτην, ὃστις ἐρρύθμισε τὸν Ὀργανισμὸν τῶν ‘Ηνωμένων Ἐθνῶν (Ο.Η.Ε.). Κατὰ δὲ τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1945 ὁ Ο.Η.Ε. ἔκαμεν ἐναρξῖν τῶν ἐργασιῶν του. Συνῆλθον δηλαδὴ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ‘Ηνωμένων Ἐθνῶν εἰς συνέλευσιν καὶ ἥρχισαν νὰ συζητοῦν πῶς θὰ λυθοῦν τὰ διεθνῆ ζητήματα μὲ εἰρηνικὰ μέσα.

Ιδοὺ τί ἐκήρυξαν τὰ ‘Ηνωμένα Ἐθνη εἰς ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὴν κοινὴν των συμφωνίαν, τὴν ὃποίαν ὑπέγραψαν οἱ ἀντιπρόσωποί των:

‘Ημεῖς οἱ λαοὶ τῶν ‘Ηνωμένων Ἐθνῶν ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐπιδιώξωμεν μὲ κοινὰς προσπαθείας τὰ ἔξης:

— Νὰ διαφυλάξωμεν τὰς μελλούσας γενεᾶς ἀπὸ τὴν κατάραν τοῦ πολέμου, ὁ ὅποιὸς δύο φορὰς ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς ἐπροξένησεν ἀνεκδιήγητον δυστυχίαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

— Νὰ βοηθήσωμεν νὰ διατηρηθῇ ἡ Δικαιοσύνη καὶ ὁ σεβασμὸς πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις μας, τὰς ὃποιας ἀναλαμβάνομεν μὲ διεθνεῖς συμβάσεις.

— Νὰ προαγάγωμεν τὴν κοινωνικὴν πρόοδον καὶ νὰ δημιουργήσωμεν καλυτέρους ὅρους ζωῆς μὲ μεγαλυτέραν ἐλεύθερίαν.

Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὰ εἴμεθα ἀποφασισμένοι:

— Νὰ ἐπιδείξωμεν ἀνοχὴν καὶ νὰ ζήσωμεν ὅμοῦ ἐν εἰρήνῃ ως καλοὶ γείτονες. ΗΝΩΜΕΝΟΝ ΕΘΝΩΝ ΤΟ ΚΑΠΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

— Νὰ ένωσωμεν τὰς δυνάμεις μας διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὴν διεθνῆ εἰρήνην καὶ ἀσφάλειαν.

—Νὰ ἀποφύγωμεν πολέμους καὶ νὰ μὴ χρησιμοποιήσωμεν ἔνοπλον δύναμιν παρὰ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν κοινοῦ συμφέροντος.

‘Η ἵδρυσις τοῦ Ο. Η. Ε. καὶ αἱ ἀρχαί, τὰς ὁποίας ἐκήρυξε, μᾶς ὑπενθυμίζουν τὴν ιστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν Ἀμφικτιονιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεδίωξαν νὰ ἔξασφαλίσουν διὰ τῆς ἐνώσεως γειτονικῶν πόλεων τὰ κοινὰ των συμφέροντα. Μᾶς ὑπενθυμίζουν ἀκόμη τὴν ἀπόπειραν τοῦ Περικλέους νὰ συγκροτήσῃ Πανελλήνιον συνέδριον εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ συζητηθῇ πῶς θὰ ἔξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἐλευθερία τῶν θαλασσῶν.

Τὰ 51 "Εθνη, τὰ ὅποια ὑπέγραψαν εἰς "Αγιον Φραγκίσκον τῆς Ἀμερικῆς τὴν κοινὴν συμφωνίαν καὶ ἐπεκύρωσαν αὐτήν, εἶναι τὰ ἔξης:

Αίγυπτος	Γουατεμάλα
Αιθιοπία	Δανία
Αιτή	Δομινικανή Δημοκρατία
Αργεντινή	Έλλας
Αύστραλία	Ενωσις Ρωσικῶν Σοβιετικῶν
Βέλγιον	Δημόκρατῶν
Βενεζουέλα	Ην. Πολιτεῖαι Β. Αμερικῆς
Βολιβία	Ινδίαι
Βραζιλία	Ιράκ
Γαλλία	Ιράν
Γιουγκοσλαβία	Ισημερινός

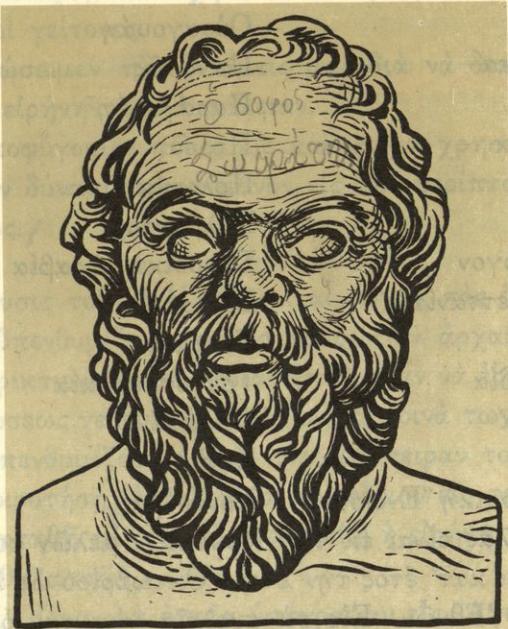
Καναδᾶς	‘Ολλανδία
Κίνα	Ούκρανία
Κολομβία	Ούραγουάη
Κόστα - Ρίκα	Παναμᾶς
Κούβα	Παραγουάη
Λευκορωσία	Περού
Λίβανος	Πολωνία
Λιβερία	Σαλβαντόρ
Λουξεμβούργον	Σαουδική Αραβία
Μεγάλη Βρεττανία	Συρία
Μεξικόν	Τουρκία
Νέα Ζηλανδία	Τσεχοσλοβακία
Νικαράγουα	Φιλιππίναι
Νορβηγία	Χιλή
Νοτιοαφρικανική "Ενωσις	Χονδούρα.

‘Η Ελλάς είναι ἐκ τῶν ἰδρυτικῶν μελῶν τοῦ Ο.Η.Ε. καὶ ἔορτάζει κατ’ ἔτος τὴν 24ην Ὁκτωβρίου ώς ἡμέραν τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν. Εἰς τὰ σχολεῖα γίνονται ὀμιλίαι ὑπὸ τῶν διδασκάλων πρὸς τοὺς μαθητὰς διὰ τοὺς σκοπούς, τοὺς ὅποιους ἔχει ὁ Ο.Η.Ε., πῶς δηλονότι θὰ ἔξασφαλισθῇ ἡ εἰρήνη εἰς τὸν κόσμον καὶ θὰ εὐτυχήσῃ ἡ ἀνθρωπότης.

Θεόδωρος Παρασκευόπουλος

ΣΤ'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

128. Ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Ο συφώτατος Σωκράτης ίδου τί ἔλεγε διὰ τὴν γεωργίαν:

Καὶ οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ πλούσιοι δύνανται νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, διότι ὅχι μόνον φέρει πλοῦτον, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως εὐχάριστος καὶ διασκεδαστικής. Μᾶς συνηθίζει νὰ ὑπομένωμεν καὶ τοὺς κόπους καὶ τὸ ψῦχος καὶ τὴν θερμότητα, νὰ σηκωνώμεθα πρῶτοι καὶ νὰ περιπατῶμεν πολύ. Τοιουτορόπως ἐνδυναμώνει τὸ σῶμα καὶ μᾶς καθιστᾷ ὑγιεῖς, εὔρωστους καὶ ικανοὺς πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος. Τὰ ψυχρὰ ὕδατα τῆς ἔξοχῆς, οἱ συνδενδροί

καὶ σκιεροὶ τόποι καὶ ὁ δροσερὸς καὶ καθαρὸς ἀὴρ ὅχι μόνον
ὑγείαν ἀλλὰ καὶ ^{βούχαριστην} τέρψιν προξενοῦν εἰς τοὺς γεωργούς. Εἶναι
δὲ ἀδύνατον ἐλεύθερος ἄνθρωπος νὰ εὕρῃ ὡφελιμωτέραν καὶ
τερπνοτέραν ἀσχολίαν.

Ἡ γεωργία διδάσκει τὴν ἀγάπην τῆς ἔργασίας καὶ τὴν
δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Διότι οἱ μὲν κόποι τοῦ ἐπιμελοῦς γε-
ωργοῦ πλουσίως ἀνταμείβονται, ἡ δὲ ὀκνηρία τοῦ ἀμελοῦς
τιμωρεῖται μὲ τὴν δυστυχίαν του. Διδάσκει ἡμᾶς καὶ τὰ
καλὰ τῆς ἑνώσεως καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμοιβαίας βοηθείας.
Δικαίως δὲ ἐπωνομάσθη μήτηρ καὶ ὅλων τῶν ἀλλων τε-
χνῶν. Διότι, ὅταν ἡ γεωργία ἐνός τόπου ἀκμάζῃ, ἀκμάζουν
καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι. "Οπου ἡ γεωργία παραμελεῖται, ἐκεῖ
καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι εἶναι εἰς κακὴν κατάστασιν.

129. ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

"Οταν ὁ ἄνθρωπος ἥτο ἀγριος καὶ ἀπολίτιστος, τότε ὁ, τι
πρᾶγμα εἶχεν ἀνάγκην διὰ νὰ συντηρηθῇ καὶ νὰ ζήσῃ τὸ
ἔλαμβανεν ἀπὸ τὴν φύσιν. Μὲ τὸ δέρμα τοῦ ζώου, τὸ ὁ-
ποῖον φονεύει, καλύπτει τὴν γυμνότητά του. Ἡ δὲ σάρξ τοῦ
φονευομένου ζώου χορηγεῖ εἰς αὐτὸν τὴν πρωτίστην τρο-
φήν του. Τὸ πλησίον δάσος δίδει εἰς αὐτὸν ξύλα διὰ νὰ
στήσῃ τὴν καλύψην του, πυκνὸν φύλλωμα διὰ νὰ τὴν στε-
γάσῃ, καὶ πλῆθος ἀγριῶν καρπῶν διὰ νὰ ποικίλη τὸ ἄχαρι
γεῦμά του.

"Αμα ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἡμερωθῇ καὶ μορφωθῇ, δηλαδὴ
πολιτισθῇ, μεταβάλλει τὴν ζωήν του.

Δὲν τοῦ εἶναι ἀρκετὰ τὰ πρῶτα αὐτὰ φύσικὰ ἐφόδια,
τὰ πρωτογενῆ, οὔτε ἀρκεῖται εἰς τὴν ἀπλῆν καὶ ἀκατέργαστον
τροφήν του. Ζητεῖ νὰ εὕρῃ ἄσυλον ἀσφαλέστερον, ἐνδύματα
καλύτερα, φαγητὰ ὄρεκτικώτερα καὶ περισσότερον εύκολο-

χώνευτα. Ἄν καὶ αἱ νέαι αὗται ἀνάγκαι του δὲν εῖναι καὶ τόσον μεγάλαι, βλέπει ὅμως ὅτι μερικὰ πράγματα δὲν ἡμπορεῖ νὰ τὰ προμηθευθῆ μόνος του. Καὶ ζητεῖ τότε τὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν τῶν ὄμοιών του.

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο μόνον. Ἀφοῦ δὲ ἀνθρωπος ἐθεράπευσε τὰς πρώτας ἀνάγκας του, ἀλλαι ἀνάγκαι παρουσιάζονται εἰς αὐτόν. Οἱ ἀγριοὶ ^{κυνηροιν} ἔνεδυετο τὸ δέρμα τῆς ἐλάφου ἢ τῆς ἄρκτου. Οἱ πολιτισμένοι ὅμως ἀντικαθιστᾶν τὴν ἔνδυμασίαν αὐτὴν διὰ τοῦ μαλλίνου ὑφάσματος, δηλαδὴ διὰ τοῦ ἐριθροῦ τῶν ζώων τὸ δποῖον γνέθει καὶ ὑφαίνει. 38

Βραδύτερον εἰς τὸ μοναδικὸν αὐτὸ δένδυμα προσθέτει καὶ ἄλλα. Χρειάζεται εἰς αὐτὸν χιτών, ὑποκάμισον ἐκ λίνου ἢ βάμβακος, μάλλινον ἢ μετάξινον, περιπόδιον, ὑποδήματα ἐκ δέρματος κατεσκευασμένα, περισκελίς, πῖλος ἀδιάβροχος καὶ χίλια ἄλλα πράγματα.

Δὲν δύναται πλέον νὰ διαμείνῃ ἐντὸς τρώγλης ἢ καλύβης. Η κατοικία του θὰ εἶναι ἀπὸ ξύλα καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίθους ἢ ὅπτοπλίνθους, θὰ ἔχῃ πολλὰ διαμερίσματα ἢ χωριστὰ δωμάτια. Θὰ εἶναι κτισμένη, διὰ μεγαλυτέρων ἀσφαλειῶν, ἐπὶ στερεῶν θεμελίων; ἢ, διὰ νὰ εἶναι περισσότερον, ὑγιεινή, τὴν κτίζει ὑπεράνω θολωτοῦ ὑπογείου.

Η κλίνη του ἄλλοτε ἀπετελεῖτο ἀπὸ ξηρὰ φύλλα δένδρων. Τώρα ἔχει στρωμανάς, σινδόνας, προσκεφάλαια, κλινοσκεπάσματα καὶ τὰ λοιπὰ χρειώδη.

Οἱ ἀνθρωποις αὐτὸς δὲν εἶναι πλέον ίκανὸς νὰ κατασκευάσῃ μόνος του ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, τῶν δποίων ἔχει ἀνάγκην. Κατασκευάζει μερικὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ ὑπόλοιπα ὅμως τὰ ζητεῖ ἀπὸ φίλους του καὶ ἀπὸ τοὺς γείτονάς του. Καὶ ὅσα τοῦ περισσεύουν καὶ εἶναι ἄχρηστα εἰς αὐτὸν ἀνταλλάσσει μὲ ὅσα περισσεύουν εἰς ἄλλους.

Ο Πέτρος καλλιεργεῖ τὴν ἄμπελόν του καὶ παράγει

οῖνον. 'Ο Παῦλος καλλιεργεῖ τὸν ἀγρόν του καὶ παράγει σῖτον. 'Ο Παῦλος δίδει εἰς τὸν Πέτρον τρία κιλὰ σίτου καὶ λαμβάνει εἰς ἀνταλλαγὴν ἑξ κιλὰ οἴνου! //

'Η ἀμοιβαία αὐτὴ δόσις λέγεται ἀνταλλαγὴ, δηλαδὴ μία πρᾶξις, διὰ τῆς ὁποίας μεταβιβάζει τις ἀπ' εὐθείας ἐν προϊὸν ἀντὶ ἄλλου προϊόντος τῆς ιδίας ἀξίας. 'Η ἀνταλλαγὴ αὕτη ἔχει σκοπὸν νὰ προμηθεύσῃ καὶ εἰς τοὺς δύο ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ἔχουν ἀνάγκην. 'Ἐκαστος λαμβάνει τὸ πρᾶγμα, τὸ ὅποιον τοῦ λείπει, καὶ δίδει ἐκεῖνο, τὸ δοποῖον τοῦ περισσεύει. 'Ἐνεργεῖ μίαν καλὴν πρᾶξιν διὰ τὸν ἀναγκόν του. 'Η ἀνταλλαγὴ αὕτη εἶναι ὡφέλιμος καὶ διὰ τοὺς δύο! //

'Αλλὰ καὶ αὕτη, ὅσον προχωρεῖ ὁ χρόνος, δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὸν πολιτισμένον ἄνθρωπον. Διότι, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ ἄνθρωπος ὅ,τι τοῦ εἶναι ἀπαραίτητον, πρέπει νὰ εὔρῃ αὐτὸ ἔτοιμον καὶ ἀμέσως νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτόν. Τοῦτο ὅμως συνήθως δὲν συμβαίνει. Εἶμαι ἀμπελουργὸς καὶ διὰ τὸν τρυγητὸν ἔχω τὴν ἀνάγκην π.χ. ἐνὸς κάδου. Διὰ νὰ τὸν ἀποκτήσω, προσφέρω εἰς τοὺς γείτονάς μου δέκα βαρέλια οἴνου, τὰ ὅποια πολλοὶ θὰ τὰ ἥθελον. 'Αλλὰ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἔχει τοιοῦτον κάδον. 'Εδῶ ή ἀνταλλαγὴ εἶναι ἀδύνατος, διότι ἐλλείπει τὸ ἀνταλλάξιμον ἀντικείμενον. //

- "Αλλη ἀδυναμία. 'Εγὼ ἀνατρέφω βοῦς, σεῖς ἀνατρέφετε πρόβατα. Εἰς βοῦς ἰδικός μου ἀξίζει ὀκτὼ πρόβατα ἰδιά σας. 'Εὰν ἔχω ἀνάγκην ὀκτὼ προβάτων, σᾶς προσφέρω ἐνα βοῦν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀνταλλαγὴ ἐπιτυγχάνεται εύκολως. 'Αλλ' ἐὰν μοῦ χρειάζεται ἐν καὶ μόνον πρόβατον, δὲν ἥμπορῶ νὰ σᾶς προσφέρω τὸ ἐν ὅγδοον τοῦ βοός μου. 'Εδῶ πάλιν ἡ ἀνταλλαγὴ εἶναι ἀδύνατος, διότι δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενον δυνάμενον νὰ διαιρεθῇ. //

Εἰς βοῦς ἀξίζει ὀκτὼ πρόβατα. 'Ο κάτοχος τοῦ βοὸς δὲν δύναται, χωρὶς θυσίαν μεγάλην, νὰ ἀνταλλάξῃ τὸν ἰδικόν

του βοῦν μὲ ἐν πρόβατον ζένον. Εἶναι λοιπὸν ἀδύνατον νὰ προμηθευθῇ ἐν πρόβατον διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς. Μεταξὺ ὅμως τοῦ βοὸς καὶ τοῦ προβάτου δύναται νὰ εἶναι ἐν κοινὸν μέτρον.

Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἐν τοιοῦτον μέτρον, ἔπειτε νὰ εὔρεθῇ. Τοῦτο ἔπραξαν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐπενόησαν τὸ νόμισμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐν μέτρον τῆς ἀξίας τῶν εἰδῶν δι' ὅλους.

Μὲ τὸν χρυσὸν ἡ μὲ τὸν ἀργυρὸν, μέταλλα πολύτιμα, διότι εἶναι σπάνια, κατεσκεύασαν μικρὰ στρογγυλὰ τεμάχια. Εἶχον διαφορετικὸν μέγεθος, διαφορετικὸν βάρος καὶ διαφορετικὴν ἀξίαν, π.χ. ἐνὸς φράγκου, δύο, πέντε, δέκα, εἴκοσι φράγκων καὶ οὕτω καθεξῆς. Καὶ τὰ μετάλλινα αὐτὰ νομίσματα χρησιμεύουν ὡς μέτρον μεταξὺ διαφόρων ἐμπορευμάτων. Εἰς βοῦς π.χ. ἀξίζει 200 τοικῦτα μονόφραγκα, ἐν πρόβατον ἀξίζει 25. Ὁ Πέτρος δὲν ἤμπορει ν' ἀνταλλάξῃ ἀπ' εὐθείας τὸν βοῦν αὐτοῦ μὲ ἐν πρόβατον τοῦ Παύλου. Άλλα τί κάμνει; Λαμβάνει 25 νομίσματα τοῦ ἐνὸς φράγκου, δίδει αὐτὰ εἰς τὸν Παῦλον καὶ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὸ πρόβατον, τὸ ὁποῖον ἐζήτει. Ὁ Παῦλος ἐπώλησε τὸ πρόβατόν του, δὲ Πέτρος τὸ ἤγόρασεν. Ἡ ἀγοραπωλησία ἡ, ἀπλούστερον, ἡ πώλησις ἀντικατέστησε τὴν ἀνταλλαγήν. Ιδού ἡ πρώτη πρόοδος!

Εἶμαι ἀμπελουργὸς καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐνὸς δοχείου. Πωλῶν λιανικῶς οἶνον, ἔχω ἀνάγκην φιαλῶν καὶ πωμάτων. Θέλω νὰ προμηθευθῶ ταῦτα διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ προσφέρω οἶνον. Οὐδεὶς ὅμως τῶν γνωρίμων μου ἔχει φιάλας ἢ πώματα. Τί νὰ κάμω; "Άλλοι ἄνθρωποι τότε, λιανοπῶλαι, θέτουν εἰς τὴν διάθεσίν μου τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα ζητῶ. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἰς πτωχὰ μέρη, ὅπου δὲν ὑπάρχουν ὄδοι, εἶναι γυρολόγοι καὶ μεταφέρουν παντὸς εἰδους ἐμπορεύματα μικροῦ βάρους καὶ ὅγκου. Ταξιδεύουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον

καὶ πηγαίνουν ἀπὸ θύρας εἰς θύραν, προκαλοῦντες τὸν ἄγοραστήν.

“Ολαι αὐταὶ αἱ πράξεις τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πωλήσεως τῶν διαφόρων εἰδῶν εἶναι τὸ λεγόμενον ἐμπόριον καὶ οἱ πωλοῦντες αὐτὰ λέγονται ἔμποροι. Ὁταν ὅμως τὰ διάφορα προϊόντα δὲν εἶναι εὔκολον νὰ μεταφέρωνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, τότε εἰς τὰς προωδευμένας πόλεις καὶ χώρας συγκεντρώνονται τὰ ἐμπορεύματα εἰς ἐμπορικὰ καταστήματα, εἰς ἀποθήκας ἢ εἰς ὑπόστεγα. Καὶ ἔκεī περιμένουν τοὺς πελάτας, τοὺς ἀγοραστάς, νὰ προσέλθουν καὶ ἀγοράσουν ἐξ αὐτῶν. Οἱ ἔμποροι αὐτοί, ἀναλόγως τῶν μεγάλων ἢ μικροτέρων ἐργασιῶν των, λέγονται μεγαλέμποροι, μικρέμποροι ἢ μεταπράται.

Ἐξ ὕσων ἐμάθομεν περὶ τοῦ ἐμπορίου βλέπομεν ὅτι τὸ ἐμπόριον ἐγεννήθη μαζὶ μὲ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀνθρώπων· πρὸ τοῦ πολιτισμοῦ ἐμπόριον δὲν ὑπῆρχεν.

«Τὸ Ἐμπόριον»

Σπυρίδων Λοβέρδος (*Διασκενὴ*)

· Η ναυτιλία, δηλαδή ή κατά θάλασσαν συγκοινωνία, ήτο γνωστή ἀπό τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ.

Κατ' ἀρχὰς ἡ ναυτιλία περιωρίζετο εἰς τὴν διὰ μικρῶν πλοίων συγκοινωνίαν, τὴν ἀκτοπλοΐαν, καὶ εἰς τὴν διὰ τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν, συγκοινωνίαν, διότι ἡ κατασκευὴ καταλλήλων πλοίων ήτο ἀτελής. /

Βαθμηδὸν ὅμως ἐναυπηγήθησαν μεγαλύτερα πλοῖα, μὲ τὰ ὅποια οἱ ἀνθρωποι ἥδυναντο νὰ ἐπιχειροῦν μεγαλύτερα ταξίδια. Τὰ ταξίδια αὐτὰ δὲν εἶχον μόνον ἐμπορικούς, ἀλλὰ πολλάκις καὶ πολεμικούς σκοπούς.

· Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν διεκρίθησαν ὡς τολμηροὶ ναῦται οἱ Φοίνικες, οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Ἔλληνες. Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ βραδύτερον ἀκόμη εἶχον τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν θάλασσαν ἡ Βενετία καὶ ἡ Γένουα μὲ τὸ μέγα ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν ναυτικόν των. /

· Σπουδαίαν πρόοδον εἰς τὴν ναυτιλίαν ἐπέφερεν ἡ εὔρε-
σις τῆς ναυτικῆς πυξίδος. · Ή πυξίς εἶναι ἐν ἔργαλεῖον, τὸ
ὅποιον δεικνύει τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Δι' αὐτοῦ οἱ ναυ-
τικοὶ εὑρίσκουν ἀσφαλῶς τὴν διεύθυνσιν, τὴν δύοιαν ὁφείλουν
νὰ ἀκολουθήσουν κατὰ τὸν πλοῦν. /

Τὸ κύριον μέρος τῆς ναυτικῆς πυξίδος εἶναι ἡ μαγνητι-
κὴ βελόνη. Αὕτη στηρίζεται ἐπὶ καθέτου ἄξονος καὶ δύναται
νὰ κινηται ἐλευθέρως. Καὶ ἔχει τὴν ἴδιότητα νὰ λαμβάνῃ
τοιαύτην θέσιν, ὥστε τὸ ἐν ἄκρον αὐτῆς νὰ διευθύνεται πρὸς
βορρᾶν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς νότον. Τοποθετεῖται ἐπὶ κυκλικοῦ
πίνακος, τοῦ ὅποιου ἡ περιφέρεια διαιρεῖται εἰς 32 ἵσα μέ-
ρη, ἐπὶ τῶν ὅποιων σημειοῦνται τὰ 32 σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. /

Διὰ τοῦ ἐργαλείου τούτου ὁ ναυτικὸς γνωρίζει ἀκριβῶς εἰς ποῖον μέρος τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους εὑρίσκεται ὁ βορρᾶς καὶ πρὸς ποῖον ὁ νότος. Γνωρίζει ἀκόμη καὶ πάντα τὰ λοιπὰ σημεῖα τοῦ δρίζοντος.

Τὸ χρησιμώτατον αὐτὸν ναυτικὸν ἐργαλεῖον εἰσήγαγεν εἰς τὴν Εύρωπην ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Γιόγιας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰώνος μ. Χ.

Ἐπίσης συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν πρόοδον τῆς ναυτιλίας ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀτμομηχανῆς, τῆς ὁποίας πρῶτος ἐφεύρετης εἶναι ὁ ἀρχαῖος "Ελλην μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς" Ἡρων ὁ Ἀλεξανδρεύς. Πρὸ τῆς πρώτης είκοσαετίας τοῦ δεκάτου ἑνάτου αἰώνος, τὰ πλοῖα ἥσαν μόνον ἴστιοφόρα. Καὶ δὲν ἤδυναντο νὰ ταξιδεύσουν παρὰ ὅτε ἔπνεεν ἀνεμος καὶ μάλιστα εὔνοϊκός.

Διὰ τοῦτο τὰ ἴστιοφόρα πλοῖα χρειάζονται πολλάκις πολλὰς ἡμέρας δι' ἀπόστασιν, τὴν ὁποίαν τὰ ἀτμόπλοια δύνανται εἰς ὀλίγας μόνον ὥρας νὰ διαπλεύσουν.

Οἱ κινδυνοὶ τῆς θαλάσσης εἶναι μεγαλύτεροι κατὰ τὴν νύκτα. "Ενεκα τοῦ ἐπικρατοῦντος σκότους ὁ πλοίαρχος δὲν βλέπει νὰ διευθύνῃ ἀσφαλῶς τὸ πλοῖον. Τὸ κακὸν ἐμετριάσθη κατὰ πολὺ διὰ τῶν φάρων, οἱ ὁποῖοι ἀνηγέρθησαν κατ' ἀποστάσεις εἰς τὰς παραλίας καὶ ιδίως εἰς θέσεις ἐπικινδύνους. Οὕτως οἱ θαλασσοπόροι δδηγοῦνται κατὰ τὰς σκοτεινὰς νύκτας καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τοὺς κινδύνους."

Μεταξὺ τῶν κρατῶν, τῶν ὁποίων ἡ γαυτιλία ἔκαμε μεγάλας προόδους, κατατάσσεται καὶ ἡ Ἑλλάς. Τὰ ἐμπορικά μας πλοῖα διαγωνίζονται εἰς πολλοὺς λιμένας μὲ τὰ πλοῖα τῶν μεγάλων κρατῶν. Καὶ οἱ διεσπαρμένοι "Ελληνες εἰς ὅλην τὴν γῆν βλέπουν μὲ ἀπερίγραπτον χαράν τὴν ὥραίαν μας κυανόλευκον σημαίαν ἐπὶ τῶν ἐρχομένων πλοίων.

(Κατὰ διασκευὴν)

131. ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ, ΩΡΑ ΣΟΥ ΚΑΛΗ!

Φουρτούνιασεν ή θάλασσα κι ἐβουρκωθῆκαν τὰ βουνά!

Εἶναι βουβάτ' ἀγδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεινά,
κι ἡ δόλια μου ματιά θολή.

Παιδί μου, ὥρα σου καλή!

Εἶναι φωτιά τὰ σπλάγχνα μου καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά!

Σαλεύει ὁ νοῦς μου σᾶν δενδρί, ποὺ στέκει ἀντίκρυ στὸν χιονιά
καὶ εἶναι ξέβαθο πολύ.

Παιδί μου, ὥρα σου καλή!

Βούλει τὸ κεφάλι μου σὰν τοῦ χειμάρρου τὴν βοή!

Λιποθυμᾷ ἡ καρδούλα μου καὶ μοῦ ἐκόπηκε ἡ πνοή,
στὸ θάλασσαν σου τὸ φιλί.

Παιδί μου, ὥρα σου καλή!

“Ατθίδες Αὔραι”

Γεώργιος Βιζυηνός

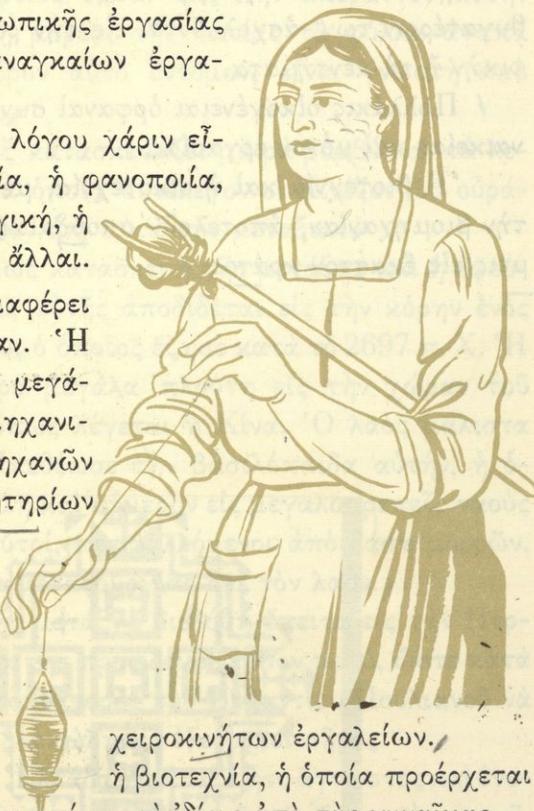
132. Η ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΤΕΧΝΙΑ

Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν προϊόντων τῆς φύσεως, διὰ νὰ γίνουν χρησιμώτερα εἰς τὴν καθημερινήν ζωήν, πρέπει νὰ μεταβληθοῦν διὰ τῆς τέχνης τοῦ ἀνθρώπου.

‘Η βιοτεχνία τώρα περιλαμβάνει ὅλας ἑκείνας τὰς τέχνας, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλουν τὰ προϊόντα τῆς φύσεως εἰς χρήσιμα διὰ τὸν βίον ἀντικείμενα. Καὶ ἡ μεταβολὴ αὐτὴ δὲν γίνεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μεγάλων μηχανῶν, ἀλλ’ ἀπλῶς διὰ τῆς προσωπικῆς ἔργασίας τεχνιτῶν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἔργαλειών.

Τοιαῦται τέχναι λόγου χάριν εἶναι ἡ ὑποδηματοποιία, ἡ φανοποιία, ἡ ραπτική, ἡ ξυλουργική, ἡ ἀγγειοπλαστική καὶ ἄλλαι.

‘Η βιοτεχνία διαφέρει ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν. ‘Η βιομηχανία παράγει μεγάλας ποσότητας βιομηχανικῶν προϊόντων διὰ μηχανῶν καὶ μηχανικῶν κινητηρίων δυνάμεων. ‘Η βιοτεχνία παράγει μικρὰς σχετικῶς ποσότητας πραγμάτων διὰ τῶν χειρῶν τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν

χειροκινήτων ἔργαλειών.

Οἰκοτεχνία εἶναι ἡ βιοτεχνία, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας καὶ ἴδιως ἀπὸ τὰς γυναῖκας.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἴδιως εἰς τὰς ἐπαρχίας, εἶναι συ-

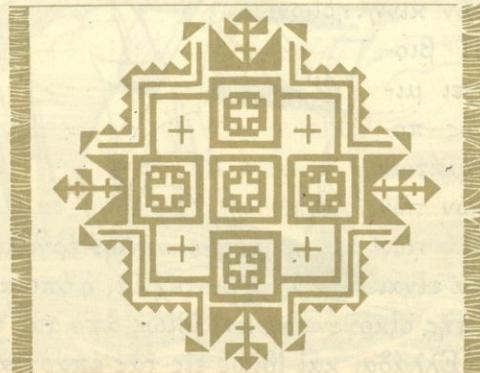
νηθέστατον νὰ ἐργάζωνται κατ' οἶκον αἱ γυναικεῖς, χωρὶς νὰ παραμελοῦνται τὰς οἰκιακάς των ἐργασίας. Διὰ τῆς ἐργασίας των κατασκευάζουν διάφορα πράγματα πρὸς πώλησιν· ὑφαίνουν βαμβάκινα ἢ μεταξωτὰ ὑφάσματα ἢ μαλλίνους τάπητας, κεντοῦν, πλέκουν καλάθια, ράπτουν, τρέφουν ἐπίσης μεταξοσκώληκας, συντηροῦν ὄρνιθῶνας ἢ μελισσῶνας καὶ ἔκτελοῦν ἐργασίας καταλλήλους διὰ τὴν γυναικείαν φύσιν.

Ἄλλα καὶ εἰς τὰς πόλεις ἐπίσης πολλαὶ οἰκογένειαι συντηροῦνται διὰ τῆς ἐργασίας τῶν οἰκοδεσποινῶν καὶ τῶν θυγατέρων των· ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ραπτικήν, τὴν ζωγραφικήν ἢ τὰ κεντήματά.

Πολλάκις οἰκογένειαι ὄρφαναι συντηροῦνται ἐκ τῆς γυναικείας καὶ μόνον ἐργασίας.

Ἡ βιοτεχνία καὶ ἡ οἰκοτεχνία, μετὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἀποτελοῦν σπουδαίας παραγωγικάς δυνάμεις εἰς ἔκαστον κράτος.

(Κατὰ διασκευὴν)

133. Η ΜΕΤΑΞΑ

Πατρίς τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ τῆς βιομηχανίας τῆς μετάξης εἶναι ἡ Βόρειος Κίνα. Εἰς τὴν ἀπέραντον αὐτὴν χώραν ἡ ἀγρία λευκὴ μορέα, τῆς ὁποίας τὰ φύλλα ἀγαπᾶ κυρίως τὸ μεταξοφόρον αὐτὸν ἔντομον, εἶναι γνωστή ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων.

Ο μεταξοσκώληξ κατασκευάζει μικρὰ βομβύκια, τὰ λεγόμενα κουκούλια, τὰ δποῖα συνέλεγον οἱ Κινέζοι ὡς οὐράνιον δῶρον καὶ ἔκλωθον ἀπ' αὐτὰ τὴν μέταξαν.

Η τελειοτέρα ὅμως κατασκευὴ τῆς μετάξης καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς βιομηχανίας αὐτῆς ἀποδίδεται εἰς τὴν κόρην ἑνὸς αὐτοκράτορος Κινέζου, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸ 2697 π. Χ. Ἡ ἐφεύρεσις αὐτὴ ἐφερε μεγάλα πλούτη εἰς τὴν χώραν τοῦ Οὐρανίου Κράτους, δπως λέγεται ἡ Κίνα. Ο λαὸς μάλιστα ἀπὸ εὐγνωμοσύνην ἀπεθέωσε τὴν βασιλόπαιδα αὐτήν, ἡ δποία λατρεύεται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς τῆς Κίνας. Οἱ ναοὶ αὐτοί, περιβαλλόμενοι ἀπὸ δάση μορεῶν, εἶναι κυρίως σχολεῖα μεταξουργίας διὰ τὸν λαόν.

Η παραγωγὴ τῆς μετάξης διεδόθη ἔπειτα εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἡ βιομηχανία τῆς προώδευσε τόσον πολύ, ὥστε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰουλιανοῦ νὰ δονομάζωνται οἱ μεταξοσκώληκες Περσικοὶ σῆρες.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἡ μέταξα ἦτο ἄγνωστος καὶ ἐνομίζετο ὅτι ἤσαν τὰ βομβύκια, καθὼς ὁ βάμβαξ προϊὸν φυτοῦ. "Αλλοι δὲ ἐνόμιζον τὴν μέταξαν ὡς τὴν κλωστὴν τῆς ἀράχνης.

Περισσότερον γνωστὴ ἔγινεν ἡ μέταξα διὰ τοῦ Μ.
'Αλεξάνδρου, ὅστις, ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Ἰνδικήν, ἐνεδύετο
μὲ τὰς πολυτελεῖς στολὰς τῶν Μήδων Βασιλέων. Ἀργότε-
ρον διεδόθη ἡ χρησιμοποίησις τῶν μεταξωτῶν (τῶν σηρι-
κῶν, ὅπως ὠνομάζοντο) ὑφασμάτων ἀκόμη περισσότερον,
ἄλλα ἡ ἀξία τῶν ὑφασμάτων τούτων ἦτο πολὺ μεγάλη.
Εἶχε τὴν ἀξίαν χρυσοῦ καὶ δι’ αὐτὸν ἡ ἐξάπλωσίς της ἦτο
περιωρισμένη. Εἰς τὴν Ρώμην μόνον αἱ γυναικες τῆς ἀνω-
τάτης ἀριστοκρατίας ἤδυναντο νὰ φοροῦν μεταξίνας ἐσθῆτας.
"Οταν δὲ ἥρχισαν νὰ ἔρχωνται ἐνδύματα ἀπὸ καθαρὰν
μέταξαν, ἡ σπατάλη ἐκείνη τῆς πολυτελείας ἐξήγειρε τὴν
ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ. Ματαίως προσεπάθησαν σοφοὶ ἡγε-
μόνες νὰ σταματήσουν τὸ ρεῦμα τοῦτο τῆς πολυτελείας. Καὶ
οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Βασίλειος,
ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῆς μεγάλης πολυτελείας τῶν μετα-
ξωτῶν καὶ ἐπιχρύσων ὑφασμάτων." Ἀργότερον, κατὰ τὸν
ἔβδομον αἰῶνα, ὁ ἰδρυτὴς τῆς νέας θρησκείας, ὁ Μωάμεθ,
ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν χρῆσιν τῶν μεταξωτῶν
ἐσθήτων, μὲ ποινὴν τὴν ἀπώλειαν τοῦ Παραδείσου.

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς σύμβουλὰς τῶν ἄγίων Πατέρων •
καὶ τὰς ἀπαγορεύσεις τῶν ἄλλων, ἡ μέταξα διεδίδετο πάντοτε.

"Οσον δὲ ηὔκανεν ἡ πώλησις τῆς μετάξης, τόσον περισσότε-
ρον ἐπλούτει τὸ Περσικὸν ἐμπόριον, τὸ ὅποιον εἶχε τὸ μονο-
πώλιον τῆς μετάξης. /

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἐξ
αἰτίας τῶν πολέμων πρὸς τοὺς Πέρσας, ἡ τιμὴ τῆς μετάξης
ὑψώθη τόσον, ὡστε καὶ οἱ πλουσιώτεροι ἐδυσκολεύοντο νὰ
προμηθευθοῦν μεταξωτὰ ὑφάσματα. Διότι οἱ Πέρσαι κατέ-
λαβον τότε τὴν μεγάλην ὁδὸν τοῦ ἐμπορίου τῆς μετάξης
καὶ αἱ ἐμπορικαὶ συγκοινωνίαι διεκόπησαν." /

Οἱ Βυζαντινοὶ τότε ἐσκέφθησαν νὰ ἀποκτήσουν τὴν

βιομηχανίαν τῆς μετάξης καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ μεταξοσκώληκος, ὁ ὄποιος θὰ προσέφερε μεγάλους πόρους εἰς τὸ κράτος. Εἶχον φθάσει κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴν δύο μοναχοί, οἱ ὄποιοι διηγοῦντο τὰ θαυμάσια τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ ὑπέσχοντο νὰ φέρουν μεταξόσπορον. Τοὺς μοναχοὺς τούτους, μὲ τὴν συμβουλὴν τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας, ἀπέστειλεν ὁ Ἰουστινιανός, κατὰ τὸ 555 μ. Χ., εἰς τὴν Σηρικήν, δηλαδὴ τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν. Τοὺς ἀντήμειψε πλουσίως καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς μεγάλας δωρεάς, ἐὰν ἔφερον εἰς τὸ Βυζάντιον τὸν μεταξόσπορον.

Οἱ δύο μοναχοὶ μετέβησαν κρυφίως εἰς τὴν χώραν τῶν Σηρῶν. Ἐκεῖ ἔμαθον πῶς παράγεται καὶ ὑφαίνεται ἡ θαυμασία αὐτὴ κλωστὴ τῆς μετάξης. Ἔπειτα ἔκρυψαν εἰς τὸν νάρθηκα (δηλαδὴ εἰς τὸ κούφιο μέρος) τῶν ράβδων των ὁλαρια μεταξοσκωλήκων καὶ τὰ ἔφερον εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐκεῖ ἐξέθρεψαν τοὺς σκώληκας μὲ φύλλα μορέας καὶ ἐδίδαξαν τὴν ἀνατροφήν των καὶ τὴν παραγωγὴν μετάξης. x

Ἄπὸ τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἴδρυσε βιομηχανικὰ ἐργαστήρια μετάξης καὶ πολὺ γρήγορα τὸ πολύτιμον αὐτὸν νῆμα ἔγινε μονοπώλιον τοῦ κράτους καὶ ἐπωλεῖτο εἰς μεγάλας τιμάς.

«Μέταξα»

Γ. Κυριακὸς (Διασκευὴ)

Ξημερώνει. Αύγη δροσάτη
μὲ τὸ πρῶτό της πουλὶ¹
λέσι καὶ κράζει τὸν ἐργάτη
στὴν φιλόπονη ζωή.

Πρὸν ἀχνίσῃ κάθε ἀστέρι,
μὲ χαρούμενη καρδιά,
νέοι, μεσόκοποι καὶ γέροι,
τρέξετε ὅλοι στὴν δουλειά.

Τώρα ἔκειθε οἱ φροντίδες
ἀς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνιασμένες νυκτερίδες,
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Μὴ σᾶς εἴναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἐν' ἀγκάθῳ στὴν καρδιά,
πέστε ἀζήλευτα: «Εἴναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά!».

Σηκωθῆτε· ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἄφθονο καρπό,
ἄν δικόπος τὴν ποτίζῃ
μ' ἔναν ἴδρωτα συγνό.

Γεράσιμος Μαρκορᾶς

Ζ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΖΩΗΝ

135. ΜΑΪΟΣ

Ἡλθεν δέ Μάιος.

Μεγάλη ἐορτὴ εἰς τὸν δροσερὸν καὶ ἀνθοστόλιστον κῆπον. Ἀνθη εἰς τὰ δένδρα, ἀνθη εἰς τοὺς θάμνους, ἀνθη εἰς τὴν χλόην, ἀνθη παντοῦ. Τὰ χρώματα συνδυάζονται ἀρμονικῶς μὲ τὰ ἀρώματα. Αἱ κατακόκκιναι παπαροῦναι ἀδελφώνονται μὲ τὰς λευκὰς μαργαρίτας καὶ τὸ βαρύν ἄρωμα τῶν κρίνων μὲ τὴν λεπτὴν εὐωδίαν τῶν ρόδων. Καὶ ἡ πρωινὴ δρόσος στολίζει τὰ φύλλα καὶ τὰ πέταλα μὲ ἀδάμαντας, μὲ τοὺς ὄποιους παίζουν φαιδρῶς αἱ πρῶται τοῦ ἥλιου ἀκτῖνες.

Εἰς τὴν καθαράν, τὴν γαλανήν, τὴν εὐώδη ἀτμόσφαιραν τοῦ κήπου πετοῦν ἀναρίθμητα ἔντομα καὶ πτηνά, βομβοῦντα, τερετίζοντα, κελαδοῦντα. Ἡ συναυλία των ἡ πανηγυρικὴ συμπλήρωνει τὴν ὄψιν τοῦ κήπου τὴν ἐορτάσιμον, ἀντὶ τῶν ἀφύων ἀνθέων, τὰ δοποῖα κοιτάζουν μὲ ἀγάπην καὶ θαυμασμόν. Ψάλλουν τὰ πτηνὰ τὸν ὅμνον τοῦ Ματου. Καὶ ἐνῷ πετοῦν μὲ κελαδήματα, πλησιάζουν τὰ ἀνθη, ὡς διὰ νὰ αἰσθανθοῦν αὐτὰ τὴν εὐωδίαν των, ὡς διὰ νὰ ἀκούσουν ἐκεῖνα τὸ ἄσμά των.

Καὶ λέγουν τὰ ἀνθη πρὸς τὰ πτηνά:

— Σᾶς ζηλεύομεν καὶ σᾶς μακαρίζομεν. Πόσον εἴσθε εύτυχισμένα, ποὺ ἔχετε λάρυγγα μουσικὸν καὶ ἡμπορεῖτε νὰ τονίζετε ἄσματα πρὸς τὸν Δημιουργόν σας! Ἡμεῖς εὐωδιά-

ζομεν και αισθανόμεθα, ἀλλὰ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ἐκφράσω-
μεν ὅτι αἰσθανόμεθα μὲ ἄσματα.

¶ Καὶ ἀπαντοῦν τὰ πτηνὰ πρὸς τὰ ἄνθη:

— Ἡ εὐωδία σας ἐκφράζει τὰ αἰσθήματά σας. Ἡμεῖς προσευχόμεθα μὲ ἄσματα εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ σεῖς εἴσθε τὰ θυμιατήρια, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκπέμπεται πρὸς τὸν οὐρανόν, μαζὶ μὲ τὴν προσευχήν, ἡ εὐωδία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης.

Καὶ τὸ ἀγνὸν παιδίον, τὸ ὄποιον ἔρχεται τὴν πρωινὴν ἐκείνην ὥραν διὰ νὰ δρέψῃ τὰ ἄνθη τοῦ Ματού, ἀκούει, ἐννοεῖ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθέων καὶ τῶν πτηνῶν καὶ λέγει:

— Ναί, ὁ κῆπος αὐτὸς εἶναι ναός, ὅπου δοξάζεται καὶ υμνεῖται ὁ Δημιουργός. Σήμερον εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἑορτῶν. Ἔορτάζει ἡ Φύσις. Τὰ πτηνὰ διηγοῦνται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ θυμιατήρια τῶν ἀνθέων ἀναπέμπουν πρὸς Αὐτὸν τὸν λιβανωτὸν τῆς λατρείας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης. //

Γρηγόριος Ξενόπουλος (Διασκευὴ)

136. Η ΠΡΩΤΗ ΜΑΪΟΥ

Τοῦ Ματού ροδοφαίνεται "ἡ" μέρα,
ποὺ ὥραιότερη ἡ φύση ξυπνάει
καὶ τὴν κάμνουν λαμπρὰ καὶ γελάει
πρασινάδες, ἀκτῖνες, νερά.
"Ανθη καὶ ἄνθη βαστοῦνε στὸ χέρι
παιδιὰ κι ἄνδρες, γυναῖκες καὶ γέροι.

'Ασπροεντύματα, γέλοια καὶ κρότοι,
ὅλοι οἱ δρόμοι γεμάτοι χαρά.

Ναί, χαρῆτε τοῦ χρόνου τὴν νιότη,
ἄνδρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιά.

Διονύσιος Σολωμός

137. ΤΟ ΔΑΣΟΣ

Τὸ δάσος, ποὺ λαχτάριζες
νωτ ὑπέβαινεν τὸ περάσης,
ὅσπου νὰ τὸ περάσης,
τώρα νὰ τὸ ξεχάσης,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιὰν αὐγινὴ τὸ κούρσεψαν
καὶ πολλαῖς ἀνίδρωτοι λοτόμοι,
κι ἐκεῖ εἶναι τώρα δρόμοι,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Τὸ σιγαλὸ τραγούδισμα
ποὺ σ' ἔσερνε διαβάτη,
σὲ μαγικὸ παλάτι,
δίχως ἐλπίδα αὐγῆς,
τὸ πήρανε, γιὰ κοίταξε,
στερνὴν ἀνατριχίλα,
τὰ πεθαμένα φύλλα,
ποὺ ἀπόμειναν στὴ γῆς.

Γενῆκαν νεκροκρέβατα
τ' ἄγριά του δένδρα τώρα
καὶ θὰ τὰ βρῆς στὴν χώρα,
διαβάτη ἀποσπερνέ.

Μιλτιάδης Μαλακάσης

ΔΙ ΧΕΛΙΔΩΝ ΕΣ

Τὰ πρωινὰ κελαδήματα, τὰ χαιρετίζοντα τὸν ἥλιον καὶ δοξολογοῦντα τὸν Πλάστην, ἀντηχοῦν ζωηρότερα, πολυπληθέστερα. Ἡ συναυλία των μὲ εὐφραίνει τὴν αὔγήν, ὅταν ἔξυπνῶ καὶ ἀνοίγω τὸ παράθυρόν μου. Ἀπέναντι ἔχω ἐν δένδρον ὑψηλόν, τοῦ δποίου οἱ κλάδοι τώρα ἡρχισαν νὰ πρασινίζουν. Ἐπὶ τοῦ δένδρου τούτου τονίζουν τὸν πρωινόν των ὄμνων οἱ πτερωτοὶ ψάλται τῆς περιοχῆς μας. Καὶ πέριξ ἀναθάλλουν τὰ φυτὰ καὶ τὰ δενδρύλλια τῆς αὐλῆς, καὶ ἀναζωγονεῖται ὁ κισσός, ὁ δποῖος καλύπτει ἔως ἐπάνω τοὺς τοίχους, καὶ τὸ νωπὸν πράσινον, τὸ ἀνοικτόν, δίδει τὸν ζωηρότερον τόνον εἰς τὴν εἰκόνα.

Καὶ εἶναι μία μικρὰ εἰκόνων ἀνοίξεως αὐτή, ποὺ παρουσιάζεται ἐμπρός μου τὸ πρώι, ὅταν ἀνοίγω τὸ παράθυρόν μου. Ἄν μην ζωγράφος, θὰ ἔζωγράφιζον αὐτὸ τὸ δένδρον, ὅπως τὸ ἔβλεπον πρὸ δλίγων ἀκόμη ἡμερῶν, γυμνόφυυλλον, πένθιμον, ίσχνόν, ὡς σκελετός, ποὺ ἔξετεινε τοὺς τεφρούς του κλάδους ἐπὶ οὐρανοῦ συννεφώδους, διὰ νὰ παραστήσω τὸν χειμῶνα. Καὶ πάλιν θὰ τὸ ἔζωγράφιζον ὅπως τὸ βλέπω, τώρα θαλερόν, πράσινον, ἐπὶ οὐρανοῦ ἀνεφέλου, διὰ νὰ παραστήσω τὴν ἀνοιξιν.

Ναί, ἡ ἀνοιξις ἥλθεν! Ὁ Πλούτων ἀφῆκε πάλιν τὴν Περσεφόνην νὰ ἀναβῇ ἀπὸ τὸν "Ἄδην εἰς τὴν γῆν διὰ νὰ συναντήσῃ τὴν μητέρα της Δήμητρα καὶ νὰ φέρῃ τὰ ἄνθη καὶ τὴν χαράν. Ἡ ἀνοιξις ἥλθε. Μᾶς τὸ λέγει τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ, μᾶς τὸ ἐπαναλαμβάνει τὸ πράσινον τῆς γῆς, μᾶς τὸ βεβαιώνει τὸ κελάδημα τῶν πτηγῶν.

Ήλθεν ἡ ἀνοιξις καὶ, ὅπως πάντοτε, τὸ ἀνθοστόλιστον ἀρμα της ἔσυραν αἱ χελιδόνες. Ὡ, τὰ ἀγαπημένα, τὰ λα-

τρευτὰ πτηνά, οἱ πρόδρομοι, οἱ προάγγελοι τῶν ὥραίων ἡμερῶν! Τὰς εἰδατε; Τὰς εἰδατε πάλιν νὰ διασχίζουν μὲ τὴν χαριτωμένην των πτῆσιν τὸν κυανοῦν ἀέρα καὶ νὰ τὸν γεμίζουν μὲ τὴν ἀρμονίαν τῶν τερετισμῶν των; Καὶ ἐνεπλήσθη εὐφροσύνης ἡ ψυχή μας εἰς τὴν συνάντησιν τῶν καλῶν, πιστῶν φίλων, αἱ ὁποῖαι ἐπανέρχονται εἰς τὰς παλαιάς των φωλεάς, διὰ νὰ μείνουν μαζί μας ὅσον θὰ μείνῃ καὶ ἡ Περσεφόνη, ὅσον θὰ διατηρηθῇ ἡ ὥραία ἐποχή!

Ναί, διότι δὲν ὑπάρχει ἀγαπητότερον πτηνὸν ἀπὸ τὴν χελιδόνα. "Ερχεται μαζί μὲ τὴν ἄνοιξιν καὶ εἶναι τὸ ἔμβλημα τῆς ἀναγεννήσεως, τῆς ἀφυπνίσεως τῆς ζωῆς. Εἶναι φίλη τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, κατὰ προτίμησιν, στήνει τὴν φωλεάν της εἰς τὰς πόλεις, παρὰ τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων καὶ πολλάκις μέσα εἰς τὰς κατοικίας των. Δίδει τὸ μέγα παράδειγμα τῆς φιλοπονίας, τῆς οἰκογενειακῆς ἀγάπης, τοῦ κοινωνικοῦ αἰσθήματος, διότι εἶναι κατ' ἔξοχὴν φιλόπονος, φιλόστορογος καὶ κοινωνική. / Η παρουσία της θεωρεῖται ως καλὸς οἰωνὸς καὶ γίνεται πανταχοῦ δεκτὴ ως εὐλογία Θεοῦ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον στολισμός, δὲν μᾶς τέρπει ἀπλῶς μὲ τὴν χάριν τῆς πτήσεως της καὶ μὲ τὴν γλυκύτητα τοῦ ἀσματός της, εἶναι καὶ εὐεργέτις, διότι καθαρίζει τὴν ἀτμόσφαιραν ἀπὸ τοὺς κώνωπας καὶ ἄλλα βλαβερά ἔντομα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν κυρίως τὴν τροφήν της.

/ Ἐπειτα, χρησιμεύει κάποτε καὶ ως εἶδος βαρομέτρου. Οἱ χωρικοὶ μάλιστα, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἀλλο, μεταχειρίζονται τὴν χελιδόνα· ὅταν πετᾶ χαμηλά, προμηνύει βροχήν, ὅταν πετᾷ ὑψηλά, προμηνύει καλοκαιρίαν. /

Τὸ ποθέτω ὅτι δὲν ὑπάρχουν χειρότερα παιδία εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καταδιώκουν τὰς χελιδόνας καὶ δοκιμάζουν κατ' αὐτῶν τὴν δύναμιν τῆς σαΐτας των ἦ-

πετροβολοῦν τὰς φωλεάς των ἡ συλλαμβάνουν καὶ βασανίζουν τοὺς νεοσσούς. Μαρτυροῦν σκληρότητα ψυχῆς ἀπαραδειγμάτιστον. Διότι πληγώνουν ἡ φονεύουν χῶρις λόγον, ἀπὸ ἀπλῆν εὐχαρίστησιν, — ποίαν ἀγρίαν εὐχαρίστησιν! — πτηνὰ ὅχι μόνον ἀβλαβῆ, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμα καὶ εὔεργετικά!

Γεργόριος Ξενόπουλος (Διασκευὴ)

Καλῶς μᾶς ἦλθες, ἀκακο πουλὶ χαριτωμένο,
καλῶς μᾶς ἦλθες, τοῦ Μαρτιοῦ πρωτόλουβο
λουλούδι!

Μὲ πόση, νά 'ξερες, κρυφὴ λαχτάρα περιμένω
ν' ἀκούσω μέσ' στὰ σύννεφα τὸ πρῶτό σου
τραγούδι!

Τόσο συνήθισα ὁ φτωχὸς νὰ βλέπω κάθε μέρα
χαρὲς κι ἐλπίδες νὰ πετοῦν, νὰ πνίγωνται στὸ
ρέμα

τοῦ χρόνου τ' ἀνυπότακτου, ποὺ ἀκόμ' ἀκόμα
φέμιμα

μοῦ φαίνετ' ὅτι σὲ θωρῶ νὰ σχίζης τὸν αἰθέρα
μὲ τὰ σπαθᾶτά σου πτερά... Γλυκό μου χελιδόνι,
μᾶς ἔφερες καλοκαιριά... "Οψιμο θά' λῃ χιόνι;".

«Βίος καὶ Ἐργα»

Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

140. ΑΙ ΜΕΛΙΣΣΑΙ

Ο λαὸς ὀνομάζει τὴν βασίλισσαν
αἱ Ή βασίλισσα Μάνναν, διότι πράγματι εἶναι ἡ μῆτηρ ὀλοκλήρου τοῦ μελισσίου καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ ἀναπτύξεώς του.

Ἡ βασίλισσα γνωρίζεται ἀπὸ τὰς ἄλλας μελίσσας, διότι ἔχει μικρότερον τὸ σῶμα καὶ κοντὰ τὰ πτερὰ καὶ ὅλον τὸ ὀπίσω μέρος τῆς κοιλίας μένει ἀσκέπαστον. Εἶναι περισσότερον κιτρινωπὴ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας καὶ εἰς τὸν ἥλιον φαίνεται ὡσὰν χρυσωμένη. Εάν ἴδῃ κανεὶς διὰ πρωτηνής φορὰν βασίλισσαν, ἡμπορεῖ νὰ τὴν νομίσῃ μικρὰν σφῆκα, διότι ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα. Αἱ κινήσεις τῆς βασιλίσσης εἶναι βραδεῖαι καὶ σοβαραί, ὡσὰν νὰ ἐννοῇ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλυτερά ἀρχόντισσα τῆς κυψέλης. Εάν ὅμως τύχῃ ἀνάγκη, τότε γίνεται ἔξαφνα πολὺ ζωηρὰ καὶ εὔκινητος.

Ολαι αἱ ἄλλαι μέλισσαι τῆς κυψέλης ἀγαποῦν καὶ σέβονται τὴν βασίλισσαν. Τρέχει κάθε μία νὰ παραμερίσῃ, διὰ νὰ τῆς ἀφήσῃ τόπον εἰς τὰς κηρήθρας, νὰ τὴν χαιδεύσῃ μὲ τὰ κέρατά της καὶ νὰ τῆς προσφέρῃ τροφήν.

Χωρὶς βασίλισσαν τὸ μελίσσιον δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ, ἀλλὰ σκορπίζεται καὶ χάνεται. Αἱ μέλισσαι ἐννοοῦν τοῦτο καὶ, ἥμαχα χάσουν τὴν ἀγαπημένην μητέρα των, φανερώνουν μὲ διαφόρους τρόπους τὴν λύπην καὶ ταραχὴν

καὶ τὴν ἀπελπισίαν των. Γυρίζουν ἐπάνω - κάτω, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ τὴν ζητοῦν παντοῦ μὲ παραπονέτικὸν βόισμα τῶν πτερῶν. Αἱ φωναί των αὐταὶ γνωρίζονται τόσον εὔχολα καὶ διαφέρουν ἀπὸ τὰς φωνὰς τῆς χαρᾶς τῶν μελισσῶν, ὅσον διαφέρει θρῆνος παιδίου ἀρρώστου ἀπὸ τὰ παιδικὰ χαρωπὰ τραγούδια.]

'Η βασίλισσα ἔχει κέντρον καὶ μάλιστα μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν ἐργάτιδα καὶ φαρμακερόν. Εἶναι λοξὸν καὶ ὅχι τόσον δυνατόν, ὥστε νὰ τρυπᾷ καὶ σκληρὰ ἀγτικέμενα. 'Εὰν εἰπῇ κανεὶς τοῦτο εἰς ἀπλοϊκὸν μελισσοτρόφον, θὰ τὸν κάμη νὰ γελάσῃ, διότι πιστεύει ὅτι ἡ βασίλισσα δὲν ἔχει κέντρον. Τὴν πεποίθησιν δὲ αὐτὴν ἐσχημάτισε δικαίως, ἀφοῦ ἐγγίζει μὲ τὰς χεῖράς του, ὁσάκις τύχῃ ἀνάγκη, τὰς βασιλίσσας τῶν μελισσῶν, χωρὶς νὰ κεντρισθῇ. Τὸ κέντρον αὐτὸ δὲν ἡξεύρει ἢ δὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ὡς ὅπλον, παρὰ μόνον ὅταν πρόκειται νὰ κτυπήσῃ ἄλλην βασίλισσαν. / νόσος τοῦριζεν

Μέσα εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κυψέλην δύο βασίλισσαι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζήσουν. Καὶ ἄμα τύχῃ νὰ συναντηθοῦν, δρμοῦν ἢ μία ἐναντίον τῆς ἄλλης καὶ ἀρχίζει ἀγών φοβερός. Καὶ τελειώνει ὁ ἀγών αὐτὸς μὲ τὸν θάνατον τῆς δλιγάτερον δυνατῆς ἢ τῆς δλιγάτερον πονηρᾶς βασιλίσσης. / Ιονία,

Εἰς τὰς μονομαχίας αὐτὰς συμβαίνει κάτι πολὺ περίεργον. Αἱ δύο βασίλισσαι ἀρπάζονται μὲ τοὺς ἐμπροσθίους πόδας, σφίγγονται στῆθος μὲ στῆθος καὶ προσπαθοῦν ἢ μία νὰ κεντρίσῃ τὴν ἄλλην εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας. 'Αλλὰ μόλις παρουσιάσουν τὰ φαρμακερὰ κέντρα, ἀφήνονται καὶ ἀπομακρύνονται πρὸς τὰ ὄπίσω, δρμοῦν ἔπειτα καὶ συμπλέκονται. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ἔως νὰ εῦρῃ ἢ μία κατάλληλον στιγμήν, ὅταν ἡ ἀντίπαλος εἶναι ἀπροφύλακτος. Καὶ τότε ὁρμᾷ αἰφνιδίως, τὴν κτυπᾶ μὲ τὸ κέντρον καὶ τὴν θανατώνει. / ντρόκ νήτη βιοπόρος ησορόφυρος έμι νυσνάδεσμοφ

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ μία ἀπὸ τὰς βασιλίσσας θὰ ζήσῃ καὶ τὸ μελίσσιον δὲν μένει δρφανόν. Ἐνῷ, ἀν ἐκτυπῶντο καὶ αἱ δύο κατὰ τὴν ὥραν τῆς συμπλοκῆς, θὰ ἔμενε τὸ μελίσσιον χωρὶς βασιλίσσαν καὶ θὰ ἔχάνετο. "Ο, τι λοιπὸν γίνεται δὲν εἶναι τυχαῖον, ἀλλὰ ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ δείγματα, τὰ ὅποια φανερώνουν τὴν πρόνοιαν τῆς φύσεως διὰ τὴν διατήρησιν τῶν πλασμάτων της.

β.) **Ἡ ἑργάτις** Ὁ πληθυσμὸς τῆς κυψέλης ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ἑργάτιδας. Ἐν καλὸν μελίσσιον δύναται νὰ περιέχῃ ἔως ἑκατὸν χιλιάδας ἑργαζομένας μελίσσας. Αὐταὶ ἔχουν ὅλας τὰς φροντίδας τοῦ συνοικισμοῦ. Ἡ ζωὴ των εἰναι διαρκής ἑργασία. Ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμήν, ὅτε ἔξερχονται τέλειαι μέλισσαι ἀπὸ τὸ κελλίον, ἔως τὴν τελευταίαν στιγμήν, ὅτε ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὴν πολλὴν ἑργασίαν, ἑργάζονται.

Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ζοῦν περισσότερον ἀπὸ ἕξ ἢ ἑπτὰ μῆνας, μερικαὶ μάλιστα οὕτε δύο μῆνας. "Αλλαὶ τρώγονται ἀπὸ τὰ πτηνά, ἐνῷ μαζεύουν τὸ νέκταρ ἐπάνω εἰς τὰ ἄνθη. "Αλλαὶ θανατώνονται ἀπὸ κακοκαιρίας καὶ βροχάς, πρὶν προφθάσουν νὰ φέρουν τὸ φορτίον των εἰς τὴν κυψέλην. Ὁλίγαι προφθάσουν νὰ γηράσουν, ὅσαι γεννῶνται κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ μένουν τὸν χειμῶνα κλεισμέναι εἰς τὰς κατοικίας των. Καὶ αὐταί, μὲ πτερὰ σχισμένα, μὲ σῶμα μαδημένον, ἑργάζονται ὅσον ἡμποροῦν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κυψέλης, μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, δ ὅποιος ἔρχεται αἰφνιδίως, χωρὶς ἀσθενείας καὶ βάσανα.

Ἡ ἑργάτις τὰς πρώτας δεκαπέντε ἡμέρας τῆς νεότητος τῆς της καθαρίζει τὰ κελλία καὶ τρέφει τοὺς ἀνηλίκους ἀδελφούς της. "Επειτα ἀρχίζει νὰ κατασκευάζῃ κηροίον ἀπὸ τὸ μέλι, τὸ ὅποιον τρώγει ἔτοιμον ἀπὸ τὰς κηρήθρας. "Αμα

ἀρχίσῃ νὰ ἔξερχηται ἀπὸ τὴν κυψέλην, τὰς πρώτας ἡμέρας φέρει νερόν, ἐπειτα γῦριν καὶ ἐπὶ τέλους μέλι.

Ἐὰν καρμία ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας γεννήθῃ ἀνίκανος δι’ ἐργασίαν, ἀμέσως θανατώνεται ἀπὸ τὰς ἀδελφάς της. Ἐπίσης καταδιάζεται εἰς θάνατον ἀπὸ πεῖναν, ἐὰν παύσῃ νὰ ἐργάζηται, διότι ἔπαθε κάποιαν σωματικὴν βλάβην. Τότε αἱ ἄλλαι μέλισσαι μὲ σπαρτιατικὴν αὐστηρότητα τὴν σύρουν καὶ τὴν ρίπτουν ἔξω ἀπὸ τὴν κυψέλην. Τὸ βασίλειον τῶν μελισσῶν δὲν ἔννοει νὰ τρέφῃ πολίτας ἀερογους καὶ ἀχρήστους.

Ἐὰν τύχῃ νὰ συλληφθῇ μία μέλισσα ἀπὸ κανὲν ἐντομον ἢ εὑρεθῇ εἰς κίνδυνον, τότε ὅλαι αἱ ἄλλαι μέλισσαι, χωρὶς νὰ ὑπολογίσουν μῆπως πάθουν καὶ αὔται, τρέχουν νὰ τὴν σώσουν.

Αἱ ἐργάτιδες μέλισσαι ἔχουν ὅπλον δυνατὸν τὸ φαρμακερὸν κέντρον. Δὲν τὸ μεταχειρίζονται ὅμως διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν χωρὶς λόγον, παρὰ μόνον διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ζωὴν των καὶ νὰ προφυλάξουν τὴν κατοικίαν των.

Κάποτε πειραταί, καταδιωκόμενοι ἀπὸ μέγα Τουρκικὸν πλοῖον, κατώρθωσαν νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ τὸ κυριεύσουν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν μελισσῶν. Ἐπλησίασαν τὸ τουρκικὸν σκάφος καὶ ἀπὸ τὸ ὑψος τοῦ ἵστοῦ ἔρριψαν μέσα εἰς αὐτὸ τὰς πηλίνας κυψέλας, τὰς ὄποιας εἶχον εἰς τὸ πλοιάριόν των. Αἱ κυψέλαι ἔσπασαν καὶ αἱ μέλισσαι ἐσκορπίσθησαν καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ πληρώματος. Οἱ Τούρκοι τόσον ἐζαλίσθησαν ἀπὸ τὰ κεντρίσματα χιλιάδων μελισσῶν, ὥστε ἔτρεχον καὶ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ βάθη τοῦ πλοίου. Ἔνῳ οἱ πειραταί, προφυλαγμένοι μὲ προσωπίδας, ὥρμησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ πλοῖον, χωρὶς νὰ εὕρουν καμμίαν ἀντίστασιν.

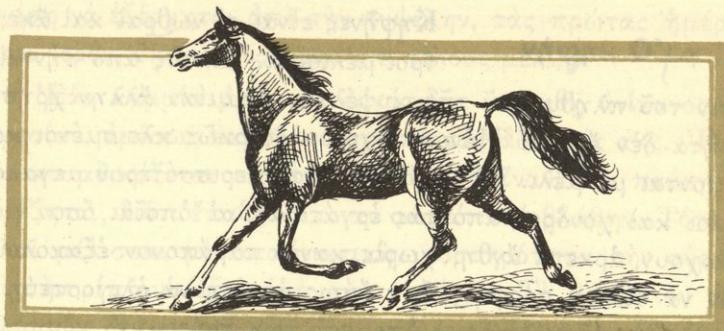
γ. Ο κηφήν

Κηφῆνες εἶναι αἱ νωθραὶ καὶ ἄκεντροι μέλισσαι. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς κυψέλης, καμμίαν ἄλλην χρησιμότητα δὲν ἔχουν. Μένουν σχεδὸν διαρκῶς κλεισμένοι καὶ τρέφονται μὲν μέλι. Οἱ κηφῆνες εἶναι περισσότερον μεγαλόσωμοι καὶ χονδροὶ ἀπὸ τὰς ἐργάτιδας, αἱ δποῖαι ὅσον μὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ ἀνθη, χωρὶς κανὲν παράπονον ἔξακολουθοῦν νὰ δίδουν τροφήν, ἀμα ὅμως ἀρχίσῃ νὰ ὀλιγοστεύῃ ἡ συγκομιδὴ τοῦ μέλιτος, ἢ ὑπομονή των παύει.

Τότε αἱ ἐργάτιδες ἀνησυχοῦν καὶ φοβοῦνται μήπως οἱ πολυσφάγοι κηφῆνες ἔξοδεύσουν τὸ ἀποθηκευμένον μέλι καὶ χαθῆ ἀπὸ πεῖναν τὸ μελίσσιον κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χειμῶνος. Ἀρχίζουν λοιπὸν τὴν καταδίωξιν τῶν κηφήνων. Τοὺς ἔως χθὲς ἀγαπητοὺς ἀδελφούς, τοὺς δποίους ἔθρεψαν μὲ τὸ προϊὸν τόσων κόπων καὶ τόσων φροντίδων, τώρα τοὺς συλλαμβάνουν χωρὶς εὐσπλαγχνίαν καὶ τοὺς σύρουν ἔξω ἀπὸ τὴν κυψέλην. Τώρα τροφὴ δὲν ὑπάρχει παρὰ μόνον διὰ τοὺς ἐργαζομένους καὶ τοὺς χρησίμους διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κυψέλης. Ἡ καταστροφὴ τῶν κηφήνων εἶναι ἀπαραίτητος. Ἀν αὐτοὶ πλεονάσουν καὶ ἀν τὸ μέλι ἔξοδευθῇ πρὶν ἔλθῃ ὁ καιρὸς τῆς νέας συγκομιδῆς, τότε ὀλόκληρον τὸ μελίσσιον θὰ χαθῆ τὸν χειμῶνα.

Ο κηφήν εἶναι ὅλως διόλου διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν ἐργάτιδα. Ἡ ἐργάτις εἶναι φιλόπονος καὶ ἐργατική, ἐκεῖνος εἶναι νωθρὸς καὶ ἀεργός. Δι' αὐτὸ τὸ ὄνομα «κηφήν» εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν τὸ ὄνομα «κηφηνάρειδ» σημαίνει τὸν ἀεργὸν καὶ ὀκνηρὸν ἀνθρωπὸν. Τὸν ἄχρηστον εἰς τὴν κοινωνίαν, ὁ δποῖος ζῆ ἀπὸ τοὺς ξένους κόπους καὶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν ἄλλων.

«Αἱ Μέλισσαι» Γεώργιος Δροσίνης (Διασκευὴ)

ΕΠΙΠΟΣ Ο ΔΡΟΣΑ ΤΟΥ ΣΤΟΥΓΕΔΑ ΙΝ ΕΠΩΤΗ

141. Ο ΙΠΠΟΣ

‘Ο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβίκος ὁ 18ος περιηγεῖτο εἰς μίαν ἐπαρχίαν τῆς Γαλλίας συνοδευόμενος ἀπὸ Ἰλην ἵππεων λογχοφόρων. Καθ’ ὅδὸν ἡ συνοδεία συνήντησε μυλωθρὸν (μυλωνᾶν), ὃ ὅποιος ὠδήγηει ἄλογον φορτωμένον μὲ δύο σάκκους ἀλεύρου. Ἐξαίφνης τὸ ἄλογον ἀγριεύει, ρίπτει κατὰ γῆς τὸ φορτίον του καὶ ἀφήνει τὸν μυλωθρὸν εἰς τὴν μέσην τοῦ δρόμου. Ιτρέχει τότε δρομαῖον εἰς τὴν Ἰλην τοῦ ἵππικοῦ καὶ τοποθετεῖται μεταξὺ τῶν ἄλλων ἵππων. Μὲ δυσκολίαν ἔδιώχθη ἀπὸ τὴν Ἰλην. Ἀνεκαλύφθη ἔπειτα ὅτι ἦτο ἀρχαῖος ἵππος τοῦ στρατοῦ, καὶ, ἀφοῦ ἐγήρασεν, ἐπωλήθη εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἤγοράσθη ἀπὸ τὸν μυλωθρόν. Ἡ θέα τῆς στρατιωτικῆς παρατάξεως ἔζωντάνευσε τὰς παλαιὰς ἀναμνήσεις του.

‘Ο ἵππος ἀγαπᾷ τὴν βοήν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ταραχὴν τῶν μαχῶν. Σύντροφος πιστὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τοὺς κινδύνους του καὶ εἰς τοὺς εἰρηνικοὺς ἀγῶνας, εἰς τὰς ἱπποδρομίας καὶ εἰς τὰ κυνήγια. Υπακούει πάντοτε εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ ἀναβάτου του καὶ εἰς τὴν θέλησίν του, εἴτε διὰ νὰ ἀδιαφορήσῃ εἰς τὸν κίνδυνον εἴτε διὰ νὰ περιορίσῃ τὴν δρμήν του.

‘Ο ἵππος εἶναι ὅχι μόνον τὸ χρησιμώτερον εἰς τὸν ἄνθρωπον ζῷον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀραιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ τετράποδα. Ἡ ἀναλογία τῶν μελῶν του, ἡ στάσις τῆς κεφαλῆς του, ἡ χάρις τῶν κινήσεών του, ἡ ζωηρότης τοῦ βλέμματός του, ἡ χαίτη του, ἡ οὐρά του, ὅλα αὐτὰ δεικνύουν τὴν εὐγένειαν τοῦ ὑπερηφάνου αὐτοῦ ζῷου.

‘Ο ἵππος ἀρέσκεται εἰς τὰ κοσμήματα καὶ γίνεται κομψότερος καὶ δυνατώτερος, ὅταν τὸν στολίζουν μὲ φάλαρα πολυτελῆ, μὲ ἐφίππια χρυσοκέντητα, μὲ πτερά καὶ μὲ κώδωνας. Οἱ ἀγωγιᾶται τῆς Ἰσπανίας, ὅταν θέλουν νὰ τιμωρήσουν κανένα ἄλογον διὰ τὴν ἀταξίαν του, τοῦ ἀφαιροῦν τὰ κοσμήματά του ἢ τὸ ἀναγκάζουν νὰ μένῃ ὀπίσω ἀπὸ τὰ ἄλλα ἄλογα τῆς συνοδείας. Φαίνεται τότε τὸ ζῷον ὅτι συναίσθάνεται τὴν ταπείνωσιν.

Τὰ ὥτα του ἔκφραζουν αὐτὰ καὶ μόνον τὴν κατάστασίν του. “Οσον τὰ κρατεῖ ὅρθια, ὅταν βαδίζῃ ἀγερώχως, τόσον τὰ χαμηλώνει ὅταν τὸ ἀνάγκαζουν νὰ ὑπομείνῃ κόπους ἀναξίους του. “Οταν στενοχωρῆται ἢ θυμώνη, τότε τὰ κινεῖ τὸ ἐν ἐμπρόδει καὶ τὸ ἄλλο ὀπίσω.

Εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ρωσίας, ὅπου τὰ ἄλογα, πρὶν ἐξημερωθοῦν, ζοῦν ἐλεύθερα, περιφέρονται εἰς τὰς ἀπεράντους ἐκείνας ἐκτάσεις εἰς ἀγέλας τριακοσίων, τετρακοσίων ἢ καὶ πεντακοσίων ζώων.

“Οταν ἡ γῆ εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ χιόνας, σκάπτουν τὴν χιόνα μὲ ἔνα τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν, διὰ νὰ εὔρουν τὸ χόρτον μὲ τὸ ὄποιον τρέφονται. Ἐκάστη ἀγέλη ἔχει τὸν ἀρχηγόν της. ‘Ο ἵππος ὁδηγεῖ τὴν ἀγέλην καὶ αὕτη στρέφεται δλόκληρος ἢ βαδίζει, τρέχει ἢ στέκει κατὰ τὰς ὁδηγίας του. Αὐτὸς ὁρίζει τὰς κινήσεις της, ὅταν λύκοι προσβάλλουν τὴν ἀγέλην. Εἶναι πάντοτε εἰς κίνησιν καὶ πάντοτε εἰς προσοχήν. Ἐπιθεωρεῖ τὴν ἀγέλην καὶ, ἀν κανεὶς ἵππος

έξέλθη ἀπὸ τὰς τάξεις του ἡ μείνη δόπισω, τρέχει πρὸς αὐτόν, τὸν κτυπᾶ καὶ τὸν ἐπαναφέρει εἰς τὴν θέσιν του. "Οταν μετὰ τέσσαρα ἡ πέντε ἔτη γηράσῃ ὁ ἀρχηγός, ἄλλος ἵππος τῆς ἀγέλης νεώτερος καὶ δυνατώτερος ἔξερχεται ἀπὸ τὰς τάξεις καὶ ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ. "Αν τὸν νικήσῃ, λαμβάνει τὴν θέσιν του. Καὶ ἡ ἀγέλη τὸν ἀναγνωρίζει τότε ὡς ἀρχηγόν της, ἀντὶ τοῦ νικηθέντος καὶ ἐκθρονισθέντος.

Εἰς τὴν Φιλλανδίαν, τὸν Μάιον, ἀφοῦ λειώσουν αἱ χιόνες, τὰ ἄλογα ἀφήνονται ἐλεύθερα καὶ πηγαίνουν μόνα των εἰς τὰ δάση. Ἐκεῖ σχηματίζουν ἀγέλας χωριστάς, αἱ ὅποιαι οὔτε διαλύονται οὔτε ἀναμειγνύονται μὲν ἄλλας. Ἐκάστη ἀγέλη ἐκλέγει διὰ τὴν βοσκήν της ἐν μέρος τοῦ δάσους, ὅπου μένει χωρὶς νὰ καταπατῇ τὴν ξένην περιοχήν.

Γνωστὸν εἶναι πόσον ὁ ἵππος ἀφοισώνεται εἰς τὸν κύριόν του ἢ τὸν ἵπποκόμον του. Γνωστὸν ἐπίσης εἶναι πόσον φροντίζει διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀναβάτου, ὅταν τὸν γνωρίζῃ καὶ τὸν ἀγαπᾶ. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εἰς τὴν Ρωσίαν, εἰς στρατιώτης ἐπλανήθη ἐν μέσῳ καταιγίδος χιόνων, καί, πεσὼν ἀπὸ τὸν ἵππον, ἔσπασε τὸν πόδα του. Μόνος ἐκεῖ, μὴ δύναμενος νὰ κινηθῇ, ἔξηπλωμένος κατὰ γῆς, ἀνέμενεν ὁ δυστυχὴς τὸν θάνατον. Ὁ ἵππος του τὸν ἔσωσε. Ἐνόησεν ὅτι ὁ ἵππεύς του δὲν ἤδυνατο νὰ ἀνυψωθῇ μέχρις αὐτοῦ· ἐγονάτισε λοιπὸν καὶ ἔξηπλώθη ὅσον χαμηλὰ ἤδυνήθη, διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν πληγωμένον στρατιώτην. Ἀφοῦ δὲ κατώρθωσεν ἐκεῖνος μὲ πολὺν κόπον νὰ καθίσῃ εἰς τὸ ἐφίππιον, ὁ ἵππος ἐσηκώθη μὲ μεγάλην προσοχὴν καὶ ἐπανέλαβε τὸν δρόμον του. Καὶ ἔφερε τὸν ἀναβάτην του εἰς τὸ σύνταγμα, ὅπου ἐφρόντισαν διὰ τὴν πληγὴν του.

(Κατὰ διασκευὴν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

Τραγούδια των Σαμαρείων (ποίηση) Σ. Δάσκαλη

3. ΛΙΓΟΥ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

1.	Διάκοπαντα, Α. Καραϊβαστι	12
2.	Χριστός ο Ανθυπάρχος Ι. Παλατάκη	13
3.	Χρονιάρες Ελένη	13
4.	Ο Ναυάρημένος Ι. Αρναούτη	14
5.	Η ΔΟΞΑ ΤΩΝ ΨΑΡΩΝ	15
6.	Ο θεός προστάτης Β. Καραϊβαστι	16
7.	Το τραγούδι Ο. Παπαδόπουλος	16
8.	Ο Πατέρας Ε. Καραϊβαστι	19
9.	Ο απόλυτος Θεός Ι. Παλατάκη	21
10.	Νέα σταύρωση Ε. Καραϊβαστι	22
11.	Ο πατέρας Ε. Καραϊβαστι	23
12.	Μήτρα Ε. Καραϊβαστι	24
13.	Η γραμμή της ζωής Ε. Καραϊβαστι	25
14.	Η μητέρα Ε. Καραϊβαστι	26
15.	Πού χαν μείνει στην έρημη γη.	27
16.	Διονύσιος Σολωμός	28

4. ΛΙΓΟΥ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΖΙΟΝ

15.	Ζηζ ή Βραζίλες Λαζανόδηρος (ποίηση) Γ. Φραστήνη	33
17.	Γεράσιος Ευτυχερός και Βενετσιάνος Δ. Καρπούρης	35
18.	Ο ελιώματης Β. Π. Φωκαΐδης	39
19.	Οι Υακινοί μήτρα Έπαναστασί (διάπτυχο)	42
20.	Το χρυσό άγαλμα (ποίηση) Ι. Πολάκη	48

* Ήταν συρματοβελούδινη ποιητική συλλογή του Α. Ολυρεούλιου και των Θ. Ημερολογούπολης η οποία δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Επαναστασίας το 1821.

1.1) * Ήταν της ποιητικής συλλογής του Α. Ολυρεούλιου και των Θ. Ημερολογούπολης η οποία δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Επαναστασίας το 1821. 59, 67, 69.

1.2) * Ήταν της ποιητικής συλλογής του Α. Ολυρεούλιου και των Θ. Ημερολογούπολης η οποία δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Επαναστασίας το 1821. 9, 14, 16, 38.

1.3) * Ήταν της ποιητικής συλλογής του Α. Ολυρεούλιου και των Θ. Ημερολογούπολης η οποία δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Επαναστασίας το 1821. 35, 36, 37.

1.4) * Ήταν της ποιητικής συλλογής του Α. Ολυρεούλιου και των Θ. Ημερολογούπολης η οποία δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Επαναστασίας το 1821. 35, 36, 37.

1.5) * Ήταν της ποιητικής συλλογής του Α. Ολυρεούλιου και των Θ. Ημερολογούπολης η οποία δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Επαναστασίας το 1821. 35, 36, 37.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

	Σελίς
"Γύμνος εἰς τὴν Σημαίαν (ποίημα) Σ. Δάφνη	7

Α'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1. Ἀνάστασις, Α. Καρκαβίτσα	9
2. Χριστὸς Ἀνέστη (ποίημα) Ι. Πολέμη	12
3. Χρονιάρες μέρες (ποίημα) Γ. Δροσίνη	13
4. Ὁ Πατριάρχης, Γ. Τερτσέτη	14
5. Ὁ Θεός προστατεύει τὴν Ἑλλάδα, Σ. Τρικούπη	16
6. Τὸ τάμα τοῦ Κολοκοτρώνη, Γ. Τερτσέτη	18
7. Ὁ Παπᾶ - Ἀρσένης, Ν. Σπηλιάδη - Γιάννη Βλαχογιάννη	19
8. Ὁ ἀληθινὸς κληρικός, Ν. Μακρῆ	21
9. Νύχτα Χριστουγεννιάτικη (ποίημα) Γ. Δροσίνη	22
10. Ὁ παπᾶς τοῦ Σταρτσόβου, Η. Οίκονομοπούλου	23
11. Μιὰ χριστιανικὴ πρᾶξις	24
12. Ἡ εὐσέβεια τοῦ στρατοῦ μας	25
13. Ἡ καμπάνα τοῦ χωριοῦ (ποίημα) Α. Φωτιάδη	26
14. Τὸ ιερὸ κειμήλιο, Σ. Δάφνη	27
15. Ἄι - Δημήτρης (ποίημα) Γ. Ἀθάνα	32

Β'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

16. Ζῆ δ Βασιλιάς Ἀλέξανδρος ; (ποίημα) Γ. Δροσίνη	33
17. Γραικός, Γενίτσαρος καὶ Βενετσιάνος, Δ. Καμπούρογλου	35
18. Ὁ ἔξωμότης, Ε. Π. Φωτιάδου	39
19. Οἱ Ψαριανοὶ στὴν Ἐπανάστασι (διασκευὴ)	42
20. Τὸ κρυφὸ σχολεῖο (ποίημα) Ι. Πολέμη	48

* 'Ἐκ τῶν συμβραφευθεισῶν συλλογῶν τῶν Γ. Μέγα - Λ. Οίκονομίδου καὶ τοῦ Θ. Παρασκευοπούλου ἐλήφθησαν τὰ ἔξης ἀναγνώσματα :

1) 'Ἐκ τῆς συλλογῆς Γ. Μέγα - Λ. Οίκονομίδου τὰ ὑπ' ἀριθ. 59, 67, 69, 70, 86, 88, 95, 107, 114, 122 καὶ 142.

2) 'Ἐκ τῆς συλλογῆς Θ. Παρασκευοπούλου τὰ ὑπ' ἀριθ. 9, 14, 15, 58, 60, 66, 68, 105, 117, 127 καὶ 131.

"Ἀπαντα τὰ λοιπὰ ἀναγνώσματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν Ε. Π. Φωτιάδου - Η. Μηνιάτη.

	Σελίς
21. 'Η Σουλιωτοπούλα, Γιάννη Βλαχογιάννη	50
22. 'Η καταστροφή τοῦ Σουλίου (ποίημα δημώδες)	52
23. Χήρα Σουλιώτισσα, Γιάννη Βλαχογιάννη	53
24. 'Η Δέσπω (ποίημα δημώδες)	55
25. Εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον, Χ. Σταυροπούλου	56
26. 'Η τιμιότης τοῦ Κανάρη (διασκευὴ)	59
27. 'Η καταστροφή τοῦ Δράμαλη (ποίημα δημώδες)	62
28. 'Ο Κολοκοτρώνης, Σ. Μελᾶ	63
29. Οἱ Κολοκοτρώναιοι (ποίημα δημώδες)	69
30. 'Η ἄλωσις τῆς Τριπολίτσας (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	70
31. Κολοκοτρώνης καὶ Καποδίστριας, Ν. Σπηλιάδη	71
32. 'Η φούντα τοῦ σπαθιοῦ, Γ. Τερψέτη	72
33. Σύνορα πλατύτερα (διασκευὴ)	72
34. 'Ο γιατρὸς τοῦ Καραϊσκάκη, Ρ. Γκόλφη	73
35. Στὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς, Γιάννη Βλαχογιάννη	77
36. Σὰν ἀρχαῖοι Ἐλληνες, Δ. Δημητρακάκη	78
37. 'Ο Παπαφλέσσας, Φ. Φωτάκου	79
38. Πῶς ἐσώθηκεν δι Παρθενών	80
39. 'Αγια λιθάρια, Δ. Ρώμα	81
40. 'Ο Σολωμὸς καὶ τὸ Μεσολόγγι, Σ. Ραφτάνη	82
41. Μεσολόγγι (ποίημα δημώδες)	83
42. Στὴν μάχη τοῦ Σαρανταπόρου, Ν. Σπανδωνῆ	84
43. 'Ο Διάδοχος καὶ δι στρατιώτης, Ν. Σπανδωνῆ	85
44. 'Η συμπεριφορὰ τῶν στρατιωτῶν μας, Ν. Σπανδωνῆ	86
45. Σκαρφαλωμένοι στὸ Μπιζάνι, Ν. Σπανδωνῆ	88
46. Δίψα νίκης, Η. Οίκονομοπούλου	90
47. « Στὴν Σόφια », Η. Οίκονομοπούλου	91
48. 'Επιστολὴ μαχητῶν τοῦ πολέμου τοῦ 1913, Η. Οίκονομοπούλου	96
49. Τὸ "Ἐπος 1940 - 41", Αχ. Κύρου	97

Γ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΒΙΟΝ

50. Στὸν καινούργιο χρόνο (ἀκροστιχίς)	100
51. Τὸ Ναυτόποιο, Α. Κουρτίδη	101
52. 'Ο "Ελλην ναύτης (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	103
53. Τὸ μικρὸ μας περιβόλι, Γ. Δροσίνη	105
54. Τὸ σπιτὶ μας (ποίημα) Γ. Στρατήγη	107
55. 'Η σύντροφος τοῦ ναυάρχου Δέσποινα Κανάρη, Ε. Π. Φωτιάδου	108
56. Μάννα (ποίημα) Γ. Μαρκορᾶ	110

Δ'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΗΘΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

57. Κουπὶ καὶ τιμόνι (ποίημα) Ι. Πολέμη	112
58. Ροδιὰ καὶ πεῦκος, Γιάννη Βλαχογιάννη	113

	Σελίς
59. Τί θέλω (ποίημα) Γ. Δροσίνη ..... 60. Αμερικανοί φιλέλληνες, Δ. Βαγενᾶ - Ε. Δημητρακοπούλου..... 61. Παροιμίαι, Ν. Πολίτου	115 116 120 122

**E'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΖΩΗΝ**

63. 'Ο τρύγος, Η. Βουτιερίδη	123
64. 'Ο τρύγος (ποίημα) Α. Χριστοπούλου	129
65. Οι τέσσερες ἐποχές τοῦ χρόνου (ποίημα) Γ. Μαρκοφᾶ	130
66. Στὴ Ρόδο, Κ. Οὐράνη	134
67. 'Η Δῆλος, Π. Νιρβάνα	137
68. Τὰ Γρεβενά. Δ. Κοντογιάννη	141
69. Τὸ 'Αργυρόκαστρο, Γ. Α. Μέγα	145
70. 'Η Κέρκυρα, Ν. Πετμεζᾶ - Λαύρα	147
71. 'Απὸ τὸν γῦρο τῆς Πελοποννήσου, Ν. Μαρτίνη	150
72. Οἱ παλιόπετρες, Ε. Π. Φωτιάδου	155
73. 'Η πέρδικα, Σ. Γρανίτσα	157
74. 'Η ἔλια (ποίημα) Ι. Πολέμη	160

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

A'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

75. Πατρὶς καὶ Θρησκεία, Δ. Π. Τυπάλδου Φορέστη	163
76. Οἱ τρεῖς ιεράρχαι, Ε. Π. Φωτιάδου	164
77. Δένσις πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπὲρ τῆς Ἐλλάδος, Φ. Σκούφου.....	169
78. 'Η τελευταία λειτουργία, Σ. Ζαμπελίου	172
79. Τὸ Μπαλουκλὶ (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	177
80. 'Αγία Σοφία, Ε. Π. Φωτιάδου	179
81. 'Η Παναγία τῆς Τήνου, Α. Μωραΐτίδου	182
82. Εὐθύμιος Βλαχάβας (διασκευὴ)	188
83. 'Ο νεομάρτυς "Αγιος Δημήτριος, Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου.....	189
84. 'Ο κλῆρος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, Δ. Μπαλάνου	192
85. Τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς Ἀκαδημίας, Γ. Βοβολίνη	195
86. 'Η δόξα τῆς Ἐλλάδος (ποίημα) Λ. Μαβίλη	197

B'. ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΒΙΟΝ

87. Τὰ Παναθήναια, Χ. Τσούντα	198
88. Παρελθόν καὶ Μέλλον (ποίημα) Α. Προβελεγγίου	201
89. 'Ο Σαμουήλ, Α. Βαλαωρίτου	202

Σελίς

90.	'Ο θούριος τοῦ Ρήγα, Ι. Γενναδίου	203
91.	Κατὰ τὰς παραμονάς τῆς ἐπαναστάσεως, Γ. Δροσίνη	205
92.	'Ο δρκος τῶν Φιλικῶν, Ι. Φιλήμονος	212
93.	'Η προκήρυξις τοῦ 'Υψηλάντου	215
94.	Τὰ ἔτη τῆς νεότητος τοῦ 'Αθανασίου Διάκου, Α. Καρκαβίτσα	219
95.	Ρούμελη (ποίημα) Ζ. Παπαντωνίου	225
96.	Τὸ φίλημα, Μ. Μητσάκη	225
97.	Μεσολόγγιον, Δ. Βικέλα	228
98.	'Ο Γεννάδιος κήρυξε τὴν ἀνάγκην τῶν θυσιῶν, Ε. Π. Φωτιάδου	233
99.	Τὰ πυρπολικά, Φ. Κουκουλέ	238
100.	Κανάρης (ποίημα) Α. Πάλλη	240
101.	'Η 'Ακρόπολις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, Χ. Τσούντα	241
102.	'Η Σημαία, Ε. Λυκεύδη	243
103.	'Η κήρυξις τοῦ πολέμου τοῦ 1912, Σ. Μελᾶ	245
104.	'Εμπρός (ποίημα) Κ. Παλαμᾶ	251
105.	Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα (ποίημα) Γ. Σουρῆ	252
106.	'Η θυσία τοῦ Κιλκίς, Ε. Π. Φωτιάδου	252
107.	'Ελλάδα - 'Ελλάδα (ποίημα) Σ. Σπεράντσα	254
108.	Λόγοι τοῦ Κωνσταντίνου	255
109.	'Ο Δωδεκανήσιος ἔθελοντής	256
110.	Κύπριον αἷμα (διασκευὴ)	257
111.	'Η μάχη τοῦ Σκρᾶ, Γ. Βραχηνοῦ	258
112.	Οἱ εὔζωνοι, Γ. Τσοκοπούλου	261
113.	Στὰ σύνορα (ποίημα) Ι. Πολέμη	265
114.	Πίνδος (ποίημα) Σ. Σπεράντσα	266
115.	Οἱ νέοι Λεωνίδαι, Φ. Λιβιτσιάνου	267
116.	Τὸ ψώμα Ντίκη εἰς τὴν Κορέαν, Ε. Θωμοπούλου	269
117.	Πατρίδα (ποίημα) Γ. Δροσίνη	273

Γ'. APO TON HΟΙΚΟΝ KAI KOINΩΝΙΚΟΝ BION

118.	'Ο Σωκράτης, δ 'Αλκιβιάδης καὶ δ Ξενοφῶν (διασκευὴ)	274
119.	'Ο Μ. 'Αλέξανδρος καὶ δ Φωκίων (διασκευὴ)	276
120.	'Ο θρίαμβος τοῦ Διαγόρα, Α. Κεραμοπούλου	277
121.	'Ο Παπατρέχας, Α. Κοραῆ	279
122.	Λάζαρος Κουντουριώτης, Ε. Σίμου	283
123.	'Ανδρέας Συγγρός, Γρ. Ξενοπούλου	286

Δ'. APO TON POΛITIΣMΩN

124.	'Ηρώδης δ 'Αττικός, Κ. Παπαρηγοπούλου	288
125.	Αἱ ἀρχαιότητες, Ε. Λυκούδη	290
126.	'Ο 'Αρχιμήδης (διασκευὴ)	293

E'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΝ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

127. 'Οργανισμὸς Ἡνωμένων Ἐθνῶν (Ο.Η.Ε.), Θ. Παρασκευο-	✓
πούλου	296

ΣΤ'. ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΣΧΟΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

128. 'Ο Σωκράτης ὑπὲρ τῆς γεωργίας (διασκευὴ)	300
129. Τὸ ἐμπόριον, Σ. Λοβέρδου	301
130. Ναυτιλία (διασκευὴ)	306
131. Παιδὶ μοι, ὅρα σου καλὴ (ποίημα) Γ. Βιζυηνοῦ	308
132. 'Η βιοτεχνία καὶ ἡ οἰκοτεχνία (διασκευὴ)	309
133. 'Η μέταξ, Γ. Κυριακοῦ	311
134. 'Η ἔργασία (ποίημα) Γ. Μαρκοφᾶ	314

Ζ'. ΑΠΟ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΖΩΗΝ

135. Μάιος, Γρ. Ξενοπούλου	315
136. 'Η πρώτη Ματου (ποίημα) Δ. Σολωμοῦ	316
137. Τὸ δάσος (ποίημα) Μ. Μαλακάση	317
138. Αἱ χελιδόνες, Γρ. Ξενοπούλου	318
139. Τὸ χελιδόνι (ποίημα) Α. Βαλκωρίτου	320
140. Αἱ μέλισσαι, Γ. Δροσίνη	321
141. 'Ο ἵππος (διασκευὴ)	326
142. 'Η δόξα τῶν Ψαρῶν	329

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ .....

331

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΙΣ ΑΓ. ΑΣΤΕΡΙΑΔΟΥ
 *Επιμελητής ἐκδόσεως Γ. ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ (ἀπόφ. Δ.Σ. ΟΕΔΒ 7870/28-12-62)

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον. Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ζηρού 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

ΕΚΔΟΣΙΣ Δ', 1963 (III) — ΑΝΤΙΤΥΠΑ 190.000 — ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1117/29-12-62

Έκτυπωσις - Βιβλιοδεσία : Γραφικαὶ Τέχναι «ΑΣΠΙΩΤΗ - ΕΛΚΑ» A.E.

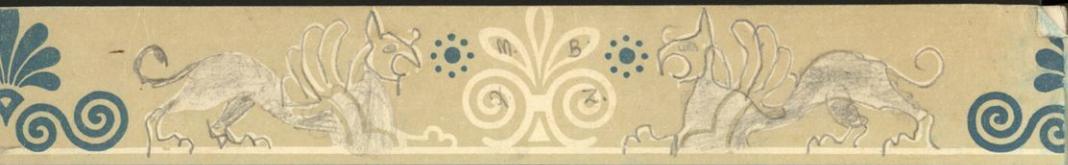
πρωόγελα

ωριές γιανάς και
α' ώρα θαυμάζεται
6615 5 καύρωση

αύριο

φουρά ωριά α' ώρα
και ωρία μάγει ανωρεψ
και ώρα 12 και είναι

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T

X	Y	Z	A	B	C	D	E	F	G
H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T

